

SWIADOMOŚĆ I REALIZACJA ODNOWY KATECHETYCZNEJ
SOBORU WATYKAŃSKIEGO II W DIECEZJI WARMIŃSKIEJ *

Treść: Wstęp. I. Założenia i zasadnicze wartości katechezы posoborowej. II. Rzeczywistość katechetyczna diecezji warmińskiej i metodologia podejmowanych badań. III. Świadomość odnowy katechetycznej wśród katechetów. IV. Realizacja odnowionej katechezы posoborowej. V. Konfrontacja uzyskanych wyników z przyjętymi założeniami. Zakończenie. Aneks.

WSTĘP

Katecheza jest przepowiadaniem człowiekowi Słowa Bożego, zawartego w Piśmie Św. i Tradycji. Trwa ono już prawie dwa tysiące lat. Przepowiadanie to, zawierające niezmiennie prawdy, ciągle na nowo poznawane, dokonuje się w zmieniających się ustawicznie warunkach historycznych. Zachowując tożsamość głoszonych prawd, przekazuje się je za pomocą różnorodnych form i metod, dostosowanych do określonej epoki, środowiska, warunków materialnych i kulturowych. W historii przepowiadania Słowa Bożego następowały ustawicznie okresy dostosowywania formy przepowiadania, tak aby przekazywane prawdy i wartości moralne były łatwo i efektywnie przyswajalne przez człowieka, niezależnie od miejsca i czasu w jakim żył. Zachowywano wówczas i kontynuowano wszystko to, co nie mogło zostać zmienione lub takiej zmiany nie wymagało, a zmieniano, udoskonalano to, co w danej epoce utrudniało przepowiadanie. Każda nowa epoka wkraczała na arenę dziejów z sobie właściwymi problemami, wątpliwościami, rozwiązaniami, a nie rzadko i błędami, które przepowiadanie Słowa Bożego musiało uwzględnić, naświetlić, poprawić; zaakcentować te prawdy Boże, które wychodziły naprzeciw człowiekowi, żyjącego w danej epoce.

Obecna odnowa katechetyczna, usankcjonowana przez Sobór Watykański II jest kolejną fazą dostosowywania formy przepowiadania Słowa Bożego do warunków panujących we współczesnym świecie, do mentalności współczesnego człowieka, do jego potrzeb, zagrożeń, wątpliwości, oczekiwań. I dzisiejsze przepowiadanie także przejmuję to, co w ciągu wieków wypracowała myśl katechetyczna. Ale próbuje też uwzględnić osiągnięcia współczesnej nauki, zwłaszcza nauk empirycznych. K. Tilmann, wybitny współczesny teolog, tak pisze: „Współczesna metoda katechetyczna zebrała żniwo prawie dwutysięcznego okresu: ze współczesności spojrzenie teologiczne skierowane na zbawienie; z lat międzywojennych wyniki dydaktyki i psychologii dziecka, z początku zeszłego stulecia sumienność metodologiczną; z epoki potrydenckiej katechezę dzieci i młodzieży; ze średniowiecza zwrócenie uwagi na środowisko i formuły katechetyczne; z pierwszych stuleci ducha katechumenatu i żywej liturgii; a z samego początku dzieło Boże i Słowo Boże, które nam Bóg ofiarował w postaci Katechety katechetów, w Chrystusie Jezusie i naszym Panu”¹.

* Rozprawa doktorska pisana w Studium Pastoralnym Wydziału Teologicznego KUL pod kierunkiem Ks. prof. dra hab. Mieczysława Majewskiego.

¹ Międzynarodowy Kongres Misyjno-Katechetyczny, *Katecheta* (1961), nr 2, s. 101.

Jeszcze przed Soborem Watykańskim II, a szczególnie w czasie trwania jego obrad, uświadomiono sobie, że współczesna epoka domaga się i nowej katechezy i nowej formy jej przepowiadania. Dotychczasowe bowiem, spełniwszy swoje zadanie, okazują się niewystarczające we współczesnych czasach.

Wprawdzie Sobór ten nie ogłosił odrębnego dokumentu dotyczącego katechizacji, ale zainspirował poszukiwania w tym kierunku, zalecając studiowanie i rozpoznawanie „znaków czasu” oraz uwzględnianie ich w praktyce duszpasterskiej. W Konstytucji dogmatycznej o Kościele mówi: „Kościół zawsze ma obowiązek badać znaki czasów i wyjaśniać je w świetle Ewangelii tak, aby mógł w sposób dostosowany do mentalności każdego pokolenia odpowiadać ludziom na ich odwieczne pytania dotyczące sensu życia obecnego i przyszłego oraz wzajemnego ich stosunku do siebie. Należy zatem poznawać i rozumieć świat, w którym żyjemy, a także jego nieraz dramatyczne oczekiwania, dążenia i właściwości”².

Zainteresowanie problematyką odnowy katechetycznej w Polsce datuje się od początku lat sześćdziesiątych. Wówczas w czasopiśmie poświęconym problematyce katechetycznej, *Katechecie*, zaczęły się ukazywać pierwsze publikacje, w których autorzy zaczęli opowiadać się za katechezą kerygmatyczną³.

Zainteresowanie to, zarówno od strony teoretycznej jak i praktycznej, wzrosło w związku z Soborem Watykańskim II. W Polsce bowiem ciągle obowiązywał jeszcze program nauczania religii wprowadzony w 1958 r.⁴. A ten przecież niewiele się różnił od programu nauki religii obowiązującego w Polsce od chwili zakończenia drugiej wojny światowej. Stąd sprawa reformy nauczania religii w Polsce stawała się coraz pilniejsza, a po zakończeniu Soboru Watykańskiego II była wprost konieczna. Prace nad nowym programem katechizacji zakończyły się w 1971 r. W tym roku bowiem wszechstronnie opracowany i przedyskutowany program katechetyczny zatwierdziła Komisja Episkopatu i zaleciła wprowadzenie go w życie⁵.

Minęło więc kilkanaście lat od chwili wprowadzenia w życie nowego programu katechetycznego w Polsce. Od tylu też lat prowadzi się według niego katechizację w diecezji warmińskiej. Można więc już pokusić się o sformułowanie pierwszych ocen realizacji tego programu. Celem niniejszej rozprawy jest właśnie zapoznanie się z realizacją odnowionej katechezy posoborowej. Idzie bowiem nie tylko o stwierdzenie faktycznego stanu katechizacji, ale również o ustalenie, czy i na ile odbiega on od stanu pożądanego, jak daleko zaawansowana jest odnowa kate-

² Konstytucja dogmatyczna o Kościele.

³ M. Finke: Katecheza kerygmatyczno-liturgiczna, *Katecheta* (1962), nr 1; tenże: Nowe ujęcie podręczników do nauki religii, *Katecheta* (1962), nr 2; J. Burzyński: O nauczaniu kerygmatycznym, *Katecheta* (1962), nr 6.

⁴ Roczny plan nauki religii w kl. V—VII, *Katecheta* (1958), nr 1, s. 58—61; Roczny plan nauki religii w kl. I—IV, *Katecheta* (1958), nr 5, s. 399—406; Program nauki religii w szkole podstawowej zatwierdzony przez Ministerstwo Oświaty z dnia 22.02.1958, Poznań 1958.

⁵ J. Stroba: Geneza nowego programu katechezy, *Katecheta* (1972), nr 4, s. 156 nn.

chetyczna, jakie warunki ją determinują, jakie przeszkody stoją na jej drodze.

Problematyka ta wpłynęła nie tylko na samą strukturę pracy, na ekspozycję jej treści, ale i na dobór techniki i metod badawczych.

Rozprawa, której tytuł brzmi: *Realizacja odnowy katechetycznej Soboru Watykańskiego II w diecezji warmińskiej*, składa się zasadniczo z dwóch części. Pierwsza, mająca charakter czysto teoretyczny, obejmuje dwa początkowe rozdziały. Druga ma natomiast charakter empiryczny i jej poświęcone są kolejne trzy rozdziały rozprawy.

Rozdział pierwszy ma na celu zapoznanie czytelnika z posoborową katechizacją realizowaną w Polsce. Ma on odpowiedzieć na pytanie, czym jest posoborowa katecheza, na czym polega, jakie są jej cechy charakterystyczne. Rozdział drugi ukazuje stan katechizacji w tejże diecezji tuż przed wprowadzeniem nowego programu posoborowego. Przedstawia on nam prawno-organizacyjne uwarunkowania katechizacji w tej diecezji, stan kadry katechetycznej, używane podręczniki. W tym też rozdziale, charakteryzując stan kadry katechetycznej, szczegółowo prezentuje się wybraną grupę respondentów poddanych badaniom ankietowym. Tu też zostają opisane metody i postawione hipotezy.

Następne dwa rozdziały mają już charakter empiryczny. Pierwszy z nich usiłuje odtworzyć obraz posoborowej katechezy, utrwalony w świadomości katechetów diecezji warmińskiej, poznać ich wiedzę i zasób informacji o tej katechezie. Najpierw, na podstawie badań empirycznych, ukazuje się źródła, dzięki którym owi katecheci zapoznali się z posoborową katechezą oraz metodami realizowania jej w praktyce. Druga część tego rozdziału zajmuje się bezpośrednio zakresem i stopniem znajomości odnowionej katechezy, analizą modelu posoborowej katechezy, funkcjonującego w świadomości respondentów. Jeżeli bowiem mają oni wprowadzać w życie posoborową katechezę, to przede wszystkim muszą ją poznać, muszą być przekonani o jej wartości i wyższości od katechezy dotychczasowej, a w konsekwencji powinni odczuwać potrzebę jej realizacji.

W czwartym rozdziale usiłuje się dać odpowiedź na zasadniczy problem niniejszej rozprawy: jak postępuje w diecezji warmińskiej realizacja odnowy katechetycznej. Analiza materiału źródłowego powinna umożliwić uchwycenie, w jakich środowiskach (wiejskich, miejskich, wielkomiejskich) jest ona najbardziej zaawansowana, jakie rodzaje katechetów (księża diecezjalni, księża zakonnicy, siostry zakonne, katecheci świeccy) pracują najefektywniej, czy staż lub formacja katechetyczna wpływa na stopień realizacji tej odnowy.

W ostatnim rozdziale poddane zostają weryfikacji hipotezy postawione przez autora na początku pracy. Omawia się tu również postulaty respondentów dotyczące odnowy katechetycznej oraz trudności związane z ich realizacją.

W niniejszej rozprawie źródła są dość zróżnicowane pod względem formalnym. Stan katechizacji w diecezji warmińskiej, tuż przed wprowadzeniem doń katechezy posoborowej, został ukazany na podstawie dokumentów Kościoła w Polsce, a szczególnie Kościoła lokalnego. Wykorzystano w tym celu listy pasterskie, odezwy i komunikaty ordynariusza

warmińskiego, zarządzenia wydziału katechetycznego kurii warmińskiej, protokoły powizytacyjne itd.

Charakterystykę zaś posoborowej katechezy przedstawiono opierając się na niektórych dokumentach Kościoła powszechnego lub Kościoła w Polsce. Do pierwszych zaliczyć należy przede wszystkim naukę Soboru Watykańskiego II oraz *Directorium Catechisticum Generale*. Uzupełnienie, a także komentarz do powyższych dokumentów stanowi *Adhortacja Apostolska papieża Pawła VI do biskupów, kapłanów i wiernych całego Kościoła katolickiego o ewangelizacji w świecie współczesnym* oraz *Orędzie V Sesji Synodu Biskupów w Rzymie w 1977 r.*

Druga część niniejszej rozprawy (rozdziały 3, 4 i 5) opiera się na badaniach empirycznych. Materiał źródłowy autor niniejszej rozprawy uzyskał bezpośrednio od osób zaangażowanych w katechizację, tzn. od katechetów. Posłużył się w tym celu najpierw metodycznie prowadzoną obserwacją. Miała ona raczej znaczenie pilotażowe. Umożliwiła bowiem autorowi właściwe ukierunkowanie zamierzonych badań dotyczących realizacji odnowy katechetycznej w diecezji warmińskiej. Dostarczyła spostrzeżeń wykorzystanych następnie przy szczegółowym precyzowaniu i formułowaniu pytań ankietowych.

Właściwy materiał empiryczny uzyskał autor za pośrednictwem ankiety, rozprawdzonej wśród społeczności katechetycznej diecezji warmińskiej. Dokładne omówienie ankiety, jak i przedstawienie całego procesu metodologicznego zastosowanego w badaniach oraz prezentowanie ich wyników, zostało ukazane w dalszej części pracy.

Literatura wykorzystana do przygotowania części teoretycznej niniejszej pracy jest dość bogata. Najważniejsze prace to dokumenty Kościoła powszechnego. O bezpośrednim wpływie Soboru Watykańskiego II była już mowa wcześniej. Rezultatem zainspirowanych przez ten Sobór poszukiwań jest *Directorium Catechisticum Generale*, wydane w 1971 r. przez Stolicę Apostolską. Ujmuje ona katechezę opierając się na dotychczasowym dorobku katechetyczno-historycznym; zajmuje się jej podstawami, treścią, metodami i formami. Otwiera przed katechezą nowe perspektywy. Akcentuje potrzebę większego skoncentrowania się na współczesnym człowieku: „Chociaż bowiem aspiracje i wewnętrzne pragnienia — właściwe ludzkiej naturze i pozycji człowieka — pozostają w zasadzie te same, to jednak ludzie naszej epoki wysuwają nowe problemy co do sensu i znaczenia życia [...] Stąd rodzi się konieczność utwierdzenia niezmienności wiary, jak również przekazywania orędzia zbawienia w odnowiony sposób”⁶.

Katechezie był też poświęcony Międzynarodowy Kongres Katechetyczny, który odbył się w Rzymie w dniach 20—25 września 1972 r. We wnioskach tego kongresu czytamy m.in.; „W kontekście gwałtownych przemian sytuacji gospodarczych, rodzinnych, religijnych muszą zmieniać się również i formy katechezy”⁷.

⁶ *Directorium Catechisticum Generale* 2 (dalej DCG, zob. też S. Napierała: *Generalne Dyrektorium Katechetyczne, Katecheta* (1972), nr 1, s. 24—29; Z. Kowalski: *Charakterystyka orędzia chrześcijańskiego. Depozyt wiary według Ogólnej Instrukcji Katechetycznej, Katecheta* (1974), nr 4, s. 145—146, nr 5, s. 193—196 oraz nr 6, s. 241—246.

⁷ Międzynarodowy Kongres Katechetyczny, *Collectanea Theologica* (1972), z. 3, s. 147.

Odnowie katechetycznej poświęcona też była piąta sesja Synodu Biskupów w 1977 r. Jej temat brzmiał: „Katechizacja w naszych czasach, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży”. Orędzie tegoż synodu do Ludu Bożego, składające się z trzech części, poświęcone jest w całości współczesnej katechezie młodego pokolenia.

Synod wychodzi od realnej oceny sytuacji we współczesnym świecie, a zwłaszcza oceny młodzieży, uwzględniając zarazem żywotność i wewnętrzne trudności, a także złożony charakter współczesnej katechezy. Zasadniczą treścią katechezy powinien być „Chrystus, prawdziwy Bóg i prawdziwy człowiek oraz Jego dzieło zbawcze, dokonane przez Wcieleńnię, życie, śmierć i zmartwychwstanie”⁸. Katecheza ta — podkreśla orędzie — jest dziełem całego Kościoła: „Katecheza jest zadaniem o życiowym znaczeniu dla całego Kościoła. W gruncie rzeczy zadanie to spoczywa na wszystkich wiernych, stosownie do warunków życia i szczególnych darów i charyzmatów każdego. Naprawdę wszyscy chrześcijanie na mocy sakramentu chrztu i bierzmowania są powołani do głoszenia Ewangelii i troski o wiarę braci w Chrystusie, zwłaszcza dzieci i młodzieży”⁹.

W Polsce w okresie soborowym i posoborowym najbardziej przyczynili się do rozwoju rodzimej myśli katechetycznej M. Finke, F. Blachnicki, J. Charytański oraz M. Majewski. M. Finke był jakby łącznikiem między dawną, dydaktyczno-pedagogiczną katechezą, a współczesną — kerygmatyczną¹⁰. On pierwszy dał systematyczny zarys katechezy kerygmatycznej.

F. Blachnicki należy do czołowych katechetów polskich. Katecheza polska zawdzięcza jemu szereg publikacji dotyczących szczególnie metodologii katechetyki i personalnej koncepcji katechezy. Wiele do zawdzięczenia ma mu katechetyka fundamentalna, gdyż podał podstawy i zarys przyszłościowy katechezy¹¹. Nie pozostawał jednak obojętny na współczesną katechezę kerygmatyczną.

J. Charytański zaś wydatnie przyczynił się do przeniesienia dorobku katechetycznego Zachodu Europy na teren Polski. Rozwijana przez niego katechetyka, początkowo kerygmatyczna, później otwierała się również na wartości antropologiczne¹². Ponadto napisał on niezwykle cenne studium ukazujące wpływ Soboru Watykańskiego II na katechezę¹³. Zgrupowany wokół niego zespół specjalistów katechetyki przyczynił się wy-

⁸ Katecheza w naszych czasach ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży. Orędzie Synodu do Ludu Bożego, *Życie i Myśl* (1978), nr 2, s. 207.

⁹ Tamże, nr 12; por. też M. Majewski: Droga do katechezy synodalnej, *Katecheta* (1978) nr 2, s. 49—52; E. Materski: Refleksje z auli synodalnej, *Tygodnik Powszechny* (1977) nr 46; Adhortacja Jana Pawła II *Catechesi tradendae*.

¹⁰ M. Finke: Odnowa katechetyczna (zarys katechetyki kerygmatycznej), w: Pod tchnieniem Ducha Świętego, Poznań 1964, s. 559—590.

¹¹ F. Blachnicki: Katechetyka fundamentalna, Lublin 1970; tenże: Problem metody w katechezie kerygmatycznej, *Katecheta* (1966) nr 57; tenże: Duszpasterstwo a kerygma, *Collectanea Theologica* (1967) z. 3; tenże: Personalistyczna koncepcja katechezy, *Studia Theologica Varsaviensia* (1967) z. 2.

¹² J. Charytański: Katechetyka a teologia praktyczna, *Ateneum Kapłańskie* (1974) nr 39, s. 221, 246.

¹³ J. Charytański: Inspiracje soborowe w katechetyce, w: *Myśl posoborowa w Polsce*, Warszawa 1970, s. 151—186.

datnie do odnowy myśli katechetycznej w Polsce i w praktyce katechetycznej.

Szerokie zainteresowanie katechetyczne przejawia M. Majewski. Interesuje się stanem katechezy posoborowej w świecie¹⁴, katechezą młodzieży, a także katechezą rodzinną. Jednakże zasadniczą domeną badawczą tegoż wybitnego polskiego katechetyka jest katecheza antropologiczna. Jej główne idee zawarł autor w studium *Antropologiczna koncepcja katechezy*¹⁵. Przede wszystkim zamieścił w nim autor dorobek szeroko uprawianej na Zachodzie Europy katechezy antropologicznej i przeniósł go na teren Polski. Wyjaśnił istotę i metody tej katechezy i nakreślił jej perspektywy rozwoju.

W Polsce ośrodkami soborowej odnowy katechetycznej są głównie KUL i ATK, gdzie skupiają się wybitni polscy teoretycy nowej katechezy. Uczelnie te są też organizatorami wielu sympozjów katechetycznych, w czasie których są prezentowane osiągnięcia z dziedziny katechezy, następuje wzajemna wymiana myśli, zapoznawanie się z nowymi poglądami katechetycznymi Kościoła powszechnego¹⁶. Funkcję informacyjną oraz płaszczyznę wymiany poglądów i osiągnięć odnowy katechetycznej spełniają głównie czasopisma *Katecheta*, *Collectanea Theologica*, *Seminare*.

Dotychczas niewiele się ukazało opracowań dotyczących realizacji odnowy katechetycznej w Kościele polskim. Badając polską literaturę katechetyczną można napotkać m.in. prace: J. Kaźmierczak: *Z doświadczeń katechezy w Polsce* (*Ateneum Kapłańskie* 1978); T. Wołoszyn: „Aktualne uwarunkowania katechetyczne” *Ateneum Kapłańskie* 1978).

Niniejsza praca jest pierwszą w diecezji warmińskiej, w której autor usiłuje dokonać naukowej weryfikacji stanu katechizacji po II Soborze Watykańskim. Autorowi wiadomo, że są w Polsce podobne prace. Jedną, której przedmiotem jest realizacja posoborowej katechezy w archidiecezji krakowskiej, druga natomiast zajęła się tym samym problemem w archidiecezji wrocławskiej.

¹⁴ M. Majewski: *Katecheza w świecie współczesnym*, *Katecheta* (1973) nr 4; tenże: *Katecheza w posoborowych dokumentach Kościoła*, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* (1977) nr 6; tenże: *Refleksje teologiczne nad katechezą w świetle dokumentu „Ewangelizacja i sakramenty”*, *Katecheta* (1974) nr 4; tenże: *Katecheza współczesnej młodzieży*, *Katecheta* (1974) nr 6; tenże: *Niektóre czynniki rozwoju katechezy młodzieży, zwłaszcza pracującej*, *Seminare* Kraków 1975, s. 89—102; tenże: *Zainteresowania katechezą rodzinną i próby jej interpretacji*, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* (1975) z. 6.

¹⁵ M. Majewski: *Antropologiczna koncepcja katechezy*, Lublin 1974. W wydaniu drugim wspomnianej pracy, która ukazała się w 1977 r. również w Lublinie, autor dokonał zmian dotyczących pewnych uzasadnień, powiązań myślowych oraz precyzji terminologicznej.

¹⁶ S. Sychalski: *Sympozjum Katechetyczne w Lublinie*, *Studia Theologica Varsaviensia* (1969), nr 2, s. 292—298; O. Z. Niemyjski, J. Sniegocki: *Trzecie sympozjum katechetyczne w Lublinie*, *Studia Theologica Varsaviensia* (1969) nr 1, s. 347—352; *Chrystus żywy w sakramentach*. Materiały III kursu homiletyczno-katechetycznego, oprac. J. Myśkow, Warszawa 1970; A. Polkowski: *Sympozjum katechetyczne na ATK*, *Życie i Myśl* (1972) nr 9, s. 142—147.

I. ZAŁOŻENIA I ZASADNICZE WARTOŚCI
KATECHEZY POSOBOROWEJ

Chociaż Sobór Watykański II zagadnieniom katechetycznym nie poświęcił żadnego dokumentu, niemniej jednak w jego nauce można znaleźć ogólne wskazania także i dla katechezy. Najbardziej pastoralnym dokumentem Soboru jest niewątpliwie *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*. Stanowi ona bezpośrednią podstawę działalności duszpasterskiej Kościoła, a więc i katechizacji.

Ukazanie modelu odnowionej katechezy posoborowej musi się oprzeć na *Konstytucji dogmatycznej o Kościele*, *Konstytucji o Objawieniu*, *Konstytucji o Liturgii Świętej*, ale przede wszystkim na wspomnianej już *Konstytucji*. Celem niniejszego rozdziału jest ukazanie modelu odnowionej posoborowej katechezy, weryfikowanego w działalności katechetycznej Kościoła warmińskiego.

1. PODSTAWY TEOLOGICZNE KATECHEZY

Dekret o pasterskich zadaniach biskupów postuluje, „aby nauczanie katechetyczne opierało się na Piśmie Św., tradycji, liturgii, o Magisterium i życie Kościoła”¹. Katecheza ma więc przede wszystkim opierać się na Biblii, z niej wyrastać. Tak było już na początku. Św. Mateusz przekazuje nam słowa Chrystusa: „Uczcie je (tzn. narody) zachowywać wszystko, co wam przekazałem”², a w *Dziejach Apostolskich* czytamy: „A Paweł i Barnaba przebywali w Antiochii, nauczali i razem z innymi głosili słowo Pańskie”³. Również i w pierwszych wiekach chrześcijaństwa uważano, że słuchanie Słowa Bożego, rozważanie, przyjęcie i realizowanie go w życiu stanowi najlepszą katechezę. Formacja chrześcijańska w pierwszych wiekach opierała się przede wszystkim na Biblii. W tym duchu pisali również rozprawy teologiczne Ojcowie Kościoła. Pismo Św. zajmowało centralne miejsce w nauczaniu, wychowaniu, liturgii i życiu codziennym⁴.

Począwszy od reformacji zmienia się w znacznym stopniu miejsce i rola Biblii w katechizacji katolickiej. Zeszła ona z pozycji centralnej. Jej miejsce zajął katechizm, który posiadał charakter pojęciowo-spekulatywny i apologetyczny. Sądono bowiem, że w sytuacji — w jakiej się wówczas znalazł Kościół — niezbędne było zwłaszcza intelektualne pogłębienie wiary, w celu przekonania przeciwnika o niesłuszności głoszonych przez niego poglądów oraz wykazania zarazem słuszności swego stanowiska⁵. Katechizm stał się zasadniczym podręcznikiem katechizacji.

¹ Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* (dalej DB), 14.

² Mt 28,20.

³ Dz 15,35.

⁴ J. Danielou: *La catechesi nei primi secoli*. Torino 1969, s. 6 nn; J. Charytański: *Geneza współczesnego ruchu katechetycznego*, *Katecheta* (1962) nr 1, s. 3.

⁵ M. Majewski: *Propozycja katechezy integralnej*, Łódź 1978, s. 60; S. Bizon: *Współczesny katechizm na tle historycznym*, *Katecheta* (1962) nr 3, s. 121 nn; J. Charytański: *Katechetyka a teologia praktyczna*, *Ateneum Kapłańskie* (1974) nr 391, s. 22 i nn.

Pismo Św. pełniło w pewnym stopniu rolę instrumentalną, tzn. dostarczało argumentów do ilustrowania prawd zawartych w katechizmie. Stało się przedmiotem nauczania religijnego, tak jak były nim historia Kościoła, liturgika, dogmatyka czy etyka. Akcentowano więc daty, fakty, osoby, natomiast w ukryciu pozostawała rzeczywistość zbawcza.

Początek w. XIX zainicjował ruch odnowy w katechizacji. Przekonano się bowiem, że dotychczasowa katecheza jest niezrozumiała, zawiera zbyt filozoficznie sformułowane prawdy i w niewielkim jedynie stopniu wpływa na zmianę życia. Nowi teoretycy ówczesnej katechezy, m.in. B. Overberg, J. Sailer, J. Hirscher, otwarli wyraźnie katechezę na Pismo Św., zapowiadając w ten sposób kierunek kerygmaticzny, w którym katechezę traktowano jako formę przepowiadania kerygmy⁶. Kierunek ten mimo słuszných dążeń, nie mógł w pełni rozwinąć, gdyż dotychczasowa katecheza była zbyt mocno zakorzeniona w tradycji Kościoła.

Decydująca faza wyzbywania się w katechezie funkcji instrumentalnej Pisma Św. na rzecz wewnętrznego powiązania z nią przypada na lata przed drugą wojną światową. Odnowa biblijna w katechezie wiąże się tu z ruchem biblijnym i biblijno-liturgicznym⁷.

Reszty dopełnił Sobór Watykański II. Domagał się on, aby całe nauczanie kościelne, jak i całe życie religijne chrześcijan, żywiło się i kierowało Pismem Św., które jest księgą Objawienia Bożego⁸. W innym miejscu jest podane: „Teologia święta opiera się, jako na trwałym fundamencie, na pisanym Słowie Bożym łącznie z tradycją świętą. W nim znajduje swe najgruntowniejsze umocnienie i stale się odmładza, badając w świetle wiary wszelką prawdę ukrytą w misterium Chrystusa. Pisma zaś święte zawierają w sobie Słowo Boże, a ponieważ są natchnione, są naprawdę Słowem Boga. Niech przeto studium Pisma Św. będzie jakby duszą teologii. Tymże samym Pismo Św. żywi się również korzystnie i święcie się przez nie rozwija posługa słowa, czyli kaznodziejstwo, katecheza i wszelkie nauczanie chrześcijańskie”⁹. Objawienie to w swej istocie nie stanowi sumy teoretycznych i abstrakcyjnych stwierdzeń czy też zbioru nakazów i zakazów moralnych, lecz jest ciągłym nurtem wydarzeń, faktów historycznych ingerencji Bożych, którym towarzyszą słowa obwieszczenia i odsłaniające misterium¹⁰.

Dyrektorium katechetyczne powołując się na naukę Soboru jeszcze bardziej ten problem rozwija: „Kościół jest stróżem i tłumaczem Pisma Św., z niego naucza, stale rozważając i stale zgłębiając zawartą w nim naukę. Dochowując wierności tradycji, posługa słowa znajduje w Piśmie Św. pokarm i regułę [...] Czerpiąc z Pisma Św. zasadę myślenia, Kościół — ożywiony Duchem Św. — wyjaśnia je, a samo Pismo Św. w nim głęboko jest rozumiane i nieustannie w czyn wprowadzane”¹¹. Posobo-

⁶ M. Majewski: *Propozycja ...*, s. 61; J. Charytański: *Rola i miejsce Pisma Św. w katechezie po Soborze Watykańskim II*, w: *Chrystus żywa i uczy*, red. L. Kuc, Warszawa 1971, s. 97 nn.

⁷ E. Dąbrowski: *Ruch biblijny we współczesnym Kościele*, *Katecheta* (1961) nr 11, s. 4—8; M. Finke: *Odnowa katechetyczna* (Zarys katechetyki kerygmaticznej), w: *Pod tchnieniem Ducha Św.*, Poznań 1934, s. 367.

⁸ Konstytucja dogmatyczna o objawieniu Bożym *Dei Verbum* (dalej KO), 21, 24.

⁹ KO 24.

¹⁰ KO 2, 4, 6.

¹¹ KO 2.

rowa więc katecheza powinna cała zanurzać się w Piśmie Św., rozważać je wspólnotowo, odczytywać wezwanie Boże skierowane do człowieka. Całe nauczanie kościelne musi się żywić i kierować Pismem Św.

Nierozłącznie z Pismem Św. związana jest Tradycja Kościoła. Sobór uczy, że Pismo Św. łączy się z Tradycją, czyli przekazywaniem Objawienia Bożego w Kościele¹². Powiada dalej, że tworzą one jeden depozyt Słowa Bożego, mają ten początek w Bogu, identyczną treść oraz jeden i ten sam cel. Wzajemnie się wyjaśniają i zawierają wszystko, w co Kościół wierzy¹³.

Pismo Św. i Tradycja są natchnionym źródłem nauczania kościelnego, przepowiadania Słowa Bożego, a więc i katechezy¹⁴.

Obok Pisma Św. i Tradycji źródło i podstawę katechezy posoborowej stanowi też liturgia. Historycznie rzecz ujmując różne były układy między katechezą a liturgią. Najściślej katecheza łączyła się z liturgią w Kościele pierwotnym. Centralnym zadaniem ówczesnej katechezy było przygotowanie do chrztu i uczestnictwa w Eucharystii¹⁵.

Ten ścisły związek katechezy z liturgią, jaki panował w starożytnym Kościele, z czasem uległ rozluźnieniu. Poza liturgią sakramentalną zaczęły się rozwijać nabożeństwa paraliturgiczne, wzrastała liczba modlitw prywatnych, szukano indywidualnego kontaktu z Bogiem. To wszystko odbywało się niekiedy kosztem wspólnotowości Kościoła. W modlitwie liturgicznej widziano mniejszą skuteczność¹⁶.

Okres reformacji i oświecenia spowodował przeintelektualizowanie katechezy; akcentowano w niej przede wszystkim elementy spekulatywne i apologetyczne. Osłabło zaangażowanie się w liturgię. Przeżyciowe zespolenie z Bogiem, które w niej zachodzi, było uważane raczej za przeszkodę niż pomoc w rozwoju wiary.

W późniejszym okresie wzajemne relacje między katechezą a liturgią też nie należały do zbyt głębokich i wielostronnych. Liturgika była jednym z przedmiotów katechezy. Podczas niej zajmowano się obrzędowością liturgii, przepisami liturgicznymi, nabożeństwami paraliturgicznymi; często ukazywano to w aspekcie historycznym.

Potrzebę pogłębienia relacji między katechezą a liturgią akcentuje się dopiero z początkiem XX w., wraz z odradzaniem się ruchu liturgicznego, który pierwotnie miał jeszcze charakter elitarny¹⁷. Postulaty te jednak stały się aktualne dopiero w okresie Soboru Watykańskiego II, który powiązał różne dziedziny duszpasterstwa z liturgią Kościoła, poświęcając osobny dokument: Konstytucję o Liturgii. Ukazano w nim pełnię i bogactwo liturgii. Mówi się tam m.in.: „Liturgia jest szczytem, do

¹² KO 9; H. Bogacki: Konstytucja II Soboru Watykańskiego o Bożym Objawieniu „*Dei Verbum*”, *Collectanea Theologica* (1966) z. 1—4, s. 78.

¹³ KO 8, 10; A. Jankowski: Wprowadzenie do Konstytucji dogmatycznej o Objawieniu Bożym; w: Sobór Watykański II, Poznań 1968, s. 345; E. Kopec: Pojęcie i przekazywanie Objawienia Bożego w nauce Soboru Watykańskiego II, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 1962, nr 1, s. 5 i nn.

¹⁴ S. Moysa: Rola Kościoła w przekazywaniu Objawienia, w: Kościół w świetle Soboru, Poznań 1968, s. 46.

¹⁵ M. Majewski: Propozycja..., s. 70; J. Danielou, dz. cyt., s. 153 nn.

¹⁶ J. Danielou, dz. cyt., s. 157 nn.

¹⁷ W. Świerżawski: Dwie odnowy: biblijna i liturgiczna, *Ateneum Kapańskie* (1972) nr 372, s. 276.

którego zmierza działalność Kościoła i jednocześnie jest źródłem, z którego wypływa cała jego moc. Albowiem prace apostolskie to mają na celu, aby wszyscy stawszy się dziećmi Bożymi przez wiarę i chrzest, schodzili się razem, wielbili Boga pośród Kościoła, uczestniczyli w ofierze i pożywiali Wieczerzę Pańską¹⁸. Ze względu na to, że w liturgii najpełniej wyraża się zbawienie, że w niej uobecnia się żywy i działający Chrystus, jest ona niezastąpionym i niewyczerpanym źródłem katechezy¹⁹.

W związku z tym katecheza nie może w żadnym wypadku zadowolić się tylko nauczaniem liturgii. Musi z niej czerpać swoją treść i prowadzić do należytego uczestnictwa w życiu liturgicznym Kościoła: „Katecheza winna stać się pomocą do czynnego, świadomego, dostojnego uczestnictwa w liturgii Kościoła, nie ograniczając się wyłącznie do wyjaśniania znacznych obrzędów, lecz także wychowując wiernych wewnątrz do modlitwy, dziękczynienia, czynienia pokuty, odmawiania modlitwy z ufnością, do ducha wspólnoty, właściwego zrozumienia symboliki”²⁰. Katechizowanemu należy uświadomić, że rzeczywistość religijna jest inna niż ta, z którą ma do czynienia na co dzień, że jest nieogarniona i tajemnicza. Nie lekceważąc aspektów intelektualnych w katechezie, należy budzić u katechizowanych wrażliwość religijną, otwartość serca na dar Boży, zaufanie wobec tajemnicy liturgicznej. Dzięki temu katechizowany jest systematycznie wprowadzany w życie liturgiczne Kościoła, poczynając od sakramentów inicjacji chrześcijańskiej, aż do pełnego i pogłębianego uczestnictwa. Wprowadzenie w życie liturgiczne Kościoła jest związane z kształtowaniem zasadniczych postaw życia chrześcijańskiego, wynikających z przeżywania misterium zawartego w liturgii²¹.

Autentyczna posoborowa katecheza wyrasta więc przede wszystkim z Pisma Św. i Tradycji. Ma swe źródło także w liturgii Kościoła, do uczestnictwa w której powinna usilnie prowadzić katechizowanych. Przestaje być wówczas czymś zewnętrznym, jednym z przedmiotów nauczania; staje się osobowym i wewnętrznym spotkaniem człowieka z Bogiem w Słowie Bożym i znaku sakramentalnym i do niego też przygotowuje.

2. MIEJSCE KATECHEZY W KONTEKście MISJI KOŚCIOŁA

Pomiędzy katechezą i Kościołem już od samego początku istnieją silne powiązania. Dają się one zauważyć w całej historii chrześcijaństwa. W pierwszych wiekach chrześcijaństwa katecheza rozwijała się przede wszystkim w Kościele i rodzinie. Jej istotą było uczestnictwo w Słowie Bożym i Eucharystii. Chrzęścianie, zspalając się z Chrystusem w Kościele zanosili Go do swoich domów, które zamieniały się jakby w świątynie. Akcentowano nowe życie w Chrystusie i konsekwentnie realizowanie Ewangelii. Katecheza miała wówczas charakter katechumenalny²².

¹⁸ Konstytucja o Liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium* (dalej KL), 10.

¹⁹ DCG 45; M. Majewski: *Propozycja...*, s. 72.

²⁰ DCG 25.

²¹ J. Tarnowski: *Zasadnicze myśli Konstytucji o Liturgii w zastosowaniu katechetycznym*, *Katecheta* (1966) nr 1, s. 4—9; J. Charatyński: *Elementy treściowe programu katechezy dla dzieci i młodzieży szkół podstawowych*, *Collectanea Theologica* (1972) z. 3, s. 81.

²² M. Majewski: *Propozycja...*, s. 65.

W miarę jednak, jak Kościół wzrastał liczebnie, nabierał znaczenia społecznego i powiększał zakres swego działania, dominować w nim począł element ludzki, kosztem boskiego. Niektóre formy oddziaływania duszpasterskiego miały wówczas swą podstawę bardziej w twórczości świeckiej niż w inwencji Kościoła. Ta sytuacja wywarła również wpływ na katechezę. Nie zawsze odzwierciedlała ona jego ducha i rzeczywistość bosko-ludzką. Tajemnicę Kościoła, jego urzeczywistnienie się przez słowo i sakrament, spotkanie z Chrystusem w Kościele gubiono niekiedy z pola widzenia, akcentując znaczenie społeczno-polityczne Kościoła, systemy naukowe itp. Katecheza stawiała się coraz bardziej domeną duchownych. Katecheci świeccy obowiązani byli do wcielania w życie programu wysuwanego przez duchownych, jako przeważnie w tym czasie jedynie wykształconych ludzi.

W katechezie tradycyjnej jej związek z Kościołem wyrażał się głównie w nauczaniu o Kościele, sakramentach, organizowaniu nabożeństw i w różnych ceremoniach. Katecheza stawiała się przedmiotem nauczania, a nie instrumentem wprowadzającym w Kościół, przygotowującym do spotkania z Chrystusem.

Swoje odnowienie zawdzięcza katecheza teologii pastoralnej. Niektórzy zaczynają ją znowu ściślej łączyć z Kościołem twierdząc, że stając się dyscypliną szczegółową teologii pastoralnej, uczestniczy we wszystkich trzech funkcjach Kościoła: profetycznej, kapłańskiej i pasterskiej²³.

Jeszcze ściślejszy związek katechezy z Kościołem ukazują dokumenty soborowe. Katecheza nie tylko organizacyjnie, ale przede wszystkim wewnątrznie wiąże się z Kościołem. Współcześnie określa się katechezę jako funkcję ewangelizacyjną Kościoła. *Konstytucja o Objawieniu Bożym* poucza, że „Kościół w swej nauce, w swym życiu i kulcie uwiecznia i przekazuje wszystkim pokoleniom to wszystko, czym on jest, i to wszystko, w co wierzy”²⁴, a *Adhortacja o ewangelizacji w świecie współczesnym* stwierdza, że Kościół jest dla ewangelizacji czyli po to, aby głosił Słowo Boże, dzięki czemu „do ludzi dochodzi dar łaski, grzesznicy jedną się z Bogiem, a wreszcie nieustannie uobecnia się ofiarę Chrystusa w odprawianiu Mszy św., która jest pamiątką jego śmierci i chwalebnego Zmartwychwstania”²⁵.

Sobór podkreśla wyraźnie, że katecheza uczestniczy we wszystkich trzech funkcjach Kościoła, bezpośrednio jednak bierze udział w realizacji jego funkcji profetycznej. W Kościele i poza nim katecheza przepowiada Chrystusa, który choć umarł, dzięki zmartwychwstaniu jest żywy i obecny w Kościele; ożywia go i uświęca. Katechezę określa się jako posługę w Kościele i świecie. Kościół karmi się i rozwija przepowiadaniem słowa i sakramentami św., a wówczas katecheza, która zagłębia się w Słowie Bożym, wsłuchuje się w nie, wiernie je odczytuje i przepowiada; pełni wobec niego funkcję inicjacyjną, formacyjną²⁶. Katecheza nie tylko wprowadza ochrzczonych w życie Kościoła, ale pozostaje z nimi

²³ Tamże, s. 66.

²⁴ KO 8.

²⁵ Adhortacja Pawła VI do biskupów, kapłanów i wiernych Kościoła katolickiego o ewangelizacji w świecie współczesnym, tłum. z jęz. łac. *Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej* (1976) nr 7—8, s. 148—181.

²⁶ M. Małowski: *Propozycja...*, s. 67.

nadal w bliskim kontakcie. Wprowadzając ich w liturgię, w życie sakramentalne, kształtuje wspólnotę kościelną. Kościół w imię Chrystusa zaprasza wszystkich na ucztę Bożą, a przez katechezę przygotowuje ich do godnego i owocnego w niej uczestnictwa.

Sobór uczy, że „wśród głównych obowiązków biskupich szczególne miejsce zajmuje głoszenie Ewangelii”²⁷. *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele*, mówiąc o potrójnym obowiązku pasterskim biskupa, na pierwszym miejscu wymienia nauczanie²⁸. *Dekret o posłudze i życiu kapłanów* podkreśla, że kapłani — jako współpracownicy biskupów — są w pierwszym rzędzie sługami Słowa Bożego²⁹. W funkcji proroczej Chrystusa uczestniczą też świeccy. Terenem ich działalności — według Soboru — jest życie zawodowe, małżeńskie i rodzinne. Swoją posługę pełnią oni przez głoszenie Słowa Bożego oraz świadectwo życia³⁰.

3. KERYGMATYCZNE I ANTROPOLOGICZNE UKIERUNKOWANIE WSPÓŁCZESNEJ KATECHEZY

Już w XIX w. dostrzeżono, że ówczesna katecheza nie realizowała w pełni swoich zadań. W dyskusji nad treścią i metodami nauczania katechetycznego krytykowano katechezę za jej przeintelektualizowanie, teologiczne przeładowanie treściowe, instrumentalne traktowanie Pisma Św. i liturgii. Z polemiki tej wyłoniły się dwie nowe tendencje katechetyczne: kerygmaticzna i antropologiczna³¹.

Tendencja kerygmaticzna zrodziła się ze sprzeciwu wobec dotychczasowej teologii, nazywając ją filozoficzną, abstrakcyjną, spekulatywną, wydedukowaną z pewnego odgólnie przyjętego systemu naukowego. W zamian postulowała teologię opartą przede wszystkim na Biblii, użyteczną na co dzień w pracy duszpasterskiej, liczącą się nie tylko ze specjalistami, lecz z ogółem wiernych. Była więc ona reakcją na racjonalizm oświecenia. Ruch ten, zapoczątkowany przez teologów tybindzkich, został później na pewien czas przerwany przez rozwój neoscholastyki w teologii³².

Bezpośredniego impulsu do odnowy kerygmaticznej dostarczyło dzieło J. A. Jungmanna „Die Frohbotschaft und unsere Glaubenverkündigung”. Ten znany teolog ukazał w nim niepokojącą sytuację Kościoła, zwłaszcza duszpasterstwa, ponieważ Ewangelię nie przyjmowano jako „radosną nowinę”, kształtującą życie człowieka, ale jako sumę nakazów i zakazów, odczuwanych przez człowieka jako ciężar. J. A. Jungmann przyczynę tego nienormalnego zjawiska widział w rozminięciu się treści i formy kościelnego przepowiadania z duchem Ewangelii. Chrześcijaństwo przyszło na świat — stwierdza — nie jako system teologiczny,

²⁷ Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen Gentium* (dalej KK) 25; T. Golewski: Żywe magisterium Kościoła w aktualnej świadomości Kościoła, *Collectanea Theologica* (1967) z. 4, s. 94—95.

²⁸ DB 12 — 18.

²⁹ Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis* (dalej DK) 1,4.

³⁰ KK 35.

³¹ Idee przewodnie Kongresu, *Collectanea Theologica* (1972) nr 9, s. 143; F. Blachnicki: Katechetyka fundamentalna, Lublin 1970, s. 206.

³² S. Bizoń: Współczesny katechizm na tle historycznym, *Katecheta* (1962) nr 3, s. 122—126; B. Pylak: Teologia kerygmaticzna, w: W. Granat: Teologia katolicka, Tom wstępny, Lublin 1965, s. 191—193.

ale jako radosna nowina o zbawieniu człowieka. Katecheza nie może być popularyzowaniem teologii, ale przepowiadaniem radosnej nowiny o zbawieniu człowieka ³³.

Ruch kerygmatyczny akcentował ujęcie katechezy jako formy głoszenia Ewangelii, przepowiadania Słowa Bożego. Treścią katechezy stała się kerygma. Katecheza przekazująca kerygmę będzie bardzo mocno usadowiona w Biblii, zapatrzona w Chrystusa, zaangażowana w liturgię oraz otwarta na człowieka, któremu chce służyć: „Ukazuje ona rzeczywistość nadprzyrodzoną w sposób dynamiczny i poglądowy, ześrodkowując ją na centralnych ideach stworzenia i odkupienia. Biegiem zdarzeń kieruje nie bezosobowa siła, ale osobowy Bóg, który wpływa na ich rozwój w celu zbawienia człowieka. W centrum historii zbawienia znajduje się Jezus Chrystus. Całe Jego życie jest nastawione na zbawienie człowieka [...]. Dzięki misterium paschalnemu staje On wśród nas wciąż żywy, udzielając nam życia dzieci Bożych” ³⁴.

W przeciwieństwie do katechezy tradycyjnej, która akcentowała przede wszystkim pogłębienie przekazywanych treści, katecheza kerygmaticzna kładzie jednakowy nacisk na przepowiadanie, rozważanie i urzeczywistnianie Słowa Bożego. Każdy z tych elementów jest jednakowo ważny, albowiem są one organicznie zespolone ze sobą ³⁵. Katecheta więc zajmuje w niej nową funkcję. Nie przestając być nauczycielem, wychowawcą, przewodnikiem duchowym, jest przede wszystkim heroldem, który zespolony z Bogiem, ukazuje Go całą swoją osobowością i postawą.

Katecheza kerygmaticzna, koncentrując się na przekazywaniu dobrej nowiny o zbawieniu człowieka, za mało jednak zwracała uwagę i na samego człowieka, na ludzki podmiot katechezy. Stąd była to zaledwie dopiero połowa drogi. Pozostała jej do przebycia druga połowa, a mianowicie większe zblizenie się do człowieka — bliższe zainteresowanie nim oraz jego środowiskiem ³⁶.

Dopełnieniem katechezy treścią ludzką zajął się kierunek antropologiczny, w którym proponuje się doświadczenie i kulturę człowieka oraz Objawienie i naukę Kościoła jako treść katechezy ³⁷.

Boźca do rozwoju tendencji antropologicznej w katechezie dostarczyła nauka Soboru Watykańskiego II. Podjął on bowiem zadanie sprecyzowania miejsca Kościoła w świecie współczesnym, określenia jego w nim posłannictwa i dopracowania się nowych metod duszpasterzowania i katechizacji. Sobór pragnął zbliżyć się do współczesnego człowieka i zrozumieć jego egzystencjalne problemy oraz je rozwiązać ³⁸. Właśnie

³³ J. A. Jungmann: Katechetyczna sytuacja przepowiadania, *Katecheta* (1964) nr 6, s. 241; F. Blachnicki: Duszpasterstwo a kerygma, *Collectanea Theologica* (1967) z. 3, s. 76 nn.

³⁴ M. Majewski: Antropologia..., s. 36 — 37.

³⁵ M. Finke: Odnova katechetyczna, w: Pod tchnieniem Ducha Św., Warszawa 1964, s. 580.

³⁶ R. Murawski: Katecheza wierna Bogu i człowiekowi, *Katecheta* (1974) nr 5, s. 201.

³⁷ M. Majewski: Antropologiczna koncepcja..., s. 36—37, tenże; Propozycja..., s. 102.

³⁸ R. Murawski: Potrzeba antropologicznego ukierunkowania katechezy, *Katecheta* (1975) nr 4, s. 159 nn; W. Majewski: Antropologia..., s. 40.

pod wpływem nauki Soboru powstaje nowa teologia, która wychodzi od człowieka i jego egzystencji. Kościół bowiem w wizji soborowej nie jest ukazany jako potęga przeciwstawna światu, ale jest zwrócony do niego, otwarty nań. Tak ukierunkowana teologia zamyka swoje zadanie w pytaniu: jakie znaczenie dla współczesnego człowieka posiada Objawienie. Według niej Objawienie zawiera nie tylko naukę o Bogu, ale równocześnie naukę Bożą o człowieku. Takie spojrzenie na Objawienie Boże jest niezbędnym warunkiem, by słowo Boże mogło okazać się dla człowieka otwarte na jego problemy i dawało odpowiedź na jego pytania i wątpliwości³⁹.

Konkretnym przykładem nowej katechezy jest tzw. katechizm holenderski⁴⁰. Jego treść oparta jest bardziej na Piśmie Św. niż na dogmatyce i ukazana została nie w porządku systematycznym, ale kerygmatycznym, opartym na historii zbawienia. Dogmaty są interpretowane nie tylko same w sobie jako twierdzenia zawierające prawdę objawioną, ale również w kontekście sytuacji, w jakiej powstały oraz na tle sytuacji współczesnego człowieka. Elementem zasadniczym dla dogmatu jest nie tyle sama jego formuła, ile prawda życiowa, która się pod nią kryje. Interpretacja powinna być dokonywana nie tylko w aspekcie eklezjalnym i eschatologicznym, ale i humanistycznym⁴¹.

Dalszy krok w kierunku rozwoju katechezy antropologicznej uczynił H. Halbfas swoim dziełem „Fundamentalkatechetik” wydanym w Düsseldorfie dwa lata po katechizmie holenderskim. W dziele tym dał podstawy katechezy antropologicznej. Jego zdaniem, wychodzenie w katechezie od zagadnień nadprzyrodzonych i koncentrowanie się na nich jest rozważaniem oderwanym od konkretów. W katechizacji należy wyjść od człowieka żyjącego w konkretnej sytuacji. Punktem wyjścia katechizacji nie jest więc religijność, ale człowiek, w którym religijność się rozwija. U podstaw katechetyki leży osobowe i społeczne życie człowieka, jego zainteresowania, doświadczenia, przeżycia. Podobnie jak istnieje ścisłe powiązanie religijności z życiem osobowym, społecznym, tak też powinien istnieć ścisły związek katechetyki z takimi dziedzinami, jak: psychologia, socjologia, pedagogika⁴².

Ukierunkowane antropologicznie we własnej katechezie uwzględnia też *Dyrektorium katechetyczne*. Wiele miejsca poświęcono w nim kwestiom mentalności współczesnego człowieka, przemianom kulturowym zaistniałym w obecnym świecie oraz ujmowaniu Bożego Objawienia jako światła i drogowskazu w rozwiązywaniu problemów człowieka i świata⁴³.

Katecheza antropologiczna więc, nie zaniedbując osiągnięć katechezy dydaktycznej, a zwłaszcza kerygmatycznej, skupia swoje zainteresowania na człowieku, na jego środowisku oraz podejmuje jego egzystencjalne problemy, które interpretuje w świetle Objawienia Bożego i nau-

³⁹ W. Granat: Ku człowiekowi i Bogu w Jezusie Chrystusie, Lublin 1972, t. I, s. 43 nn.

⁴⁰ Seloofsverkenning voor volwassenen, Utrecht 1966.

⁴¹ Katechizm ów, po uwzględnieniu pewnych głosów krytycznych i umieszczeniu dodatku opracowanego na życzenie Stolicy Apostolskiej, czyni go w pełni przydatnym do katechizacji.; M. Majewski: Antropologiczna..., s. 43.

⁴² Tamże, s. 44.

⁴³ Por. DCG 2—8, 11, 15 i inne.

ki Kościoła. Jest otwarta na rodzinę, szkołę i grupę rówieśników. Katecheza antropologiczna łączy się z nauczaniem i przepowiadaniem. Ze względu na zainteresowanie się człowiekiem jest bliższe nauczaniu niż przepowiadaniu, ale nauczanie to ma charakter wychowujący⁴⁴.

4. STRUKTURA POSOBOROWEJ KATECHEZY

Chcąc bliżej przedstawić współczesną odnowioną katechezę posoborową należy omówić jeszcze poszczególne jej elementy strukturalne. W niniejszej pracy dotychczas bowiem zajmowano się katechezą jako organiczną całością. Teraz omawiając jej strukturalne elementy, a więc cel, podmiot, treść, metodę, można się jej przyjrzeć z bliska, od wewnątrz.

a. Cel katechezy

W historii Kościoła różnie rozumiano cel katechezy. Cele stawiane katechezie w poszczególnych epokach rodziły się w wyniku istniejących potrzeb. W starożytności chrześcijańskiej — o czym już mówiono — katecheza miała przygotować do chrztu i Eucharystii. W czasach nowożytnych, zwłaszcza od momentu reformacji, celem było przekazywanie wiedzy za pomocą precyzyjnych pojęć i definicji⁴⁵. Po pierwszej wojnie światowej, pod wpływem rozwoju nauk pedagogicznych, zaczęto coraz mocniej akcentować w katechezie wychowanie moralnego charakteru człowieka⁴⁶. Następnie, w związku z rozwojem tendencji kerygmatacznej w katechezie, staje się ona przepowiadaniem Królestwa Bożego, głoszeniem kerygmy. Celem jej jest osobowa wiara katechizowanego. Stanowi ona odpowiedź człowieka na wezwanie Boga. Katecheza antropologiczna, która wychodzi od człowieka i nim się ustawicznie zajmuje, przyjmuje również rozwój wiary, dojrzałą postawę wiary, jako swój nadrzędny cel. Takie ujęcie celu katechezy zbiega się z nauką Soboru Watykańskiego II.

Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym mówi, że: „Bogu objawiającemu należy okazać posłuszeństwo wiary, przez które człowiek z wolnej woli cały powierza się Bogu, okazując pełną uległość rozumu i woli wobec Boga objawiającego i dobrowolnie uznaje objawienie przez Niego dane”⁴⁷. *Deklaracja o wolności religijnej*, zajmując się aktem wiary, określa go następująco: „Z własnej bowiem natury akt wiary ma charakter dobrowolny, gdyż człowiek odkupiony przez Jezusa Chrystusa i powołany przez Niego do przybranego synostwa (Ef 1,5) może siebie oddać objawiającemu się Bogu tylko wtedy, jeśli pociągany przez Ojca (J 6,44), okazuje Bogu rozumne i wolne posłuszeństwo wiary”⁴⁸. *Dyrektorium katechetyczne* ujmuje wiarę jako: „świadomą i wolną od-

⁴⁴ M. Majewski: *Antropologiczna...*, s. 215 nn; tenże: *Interpretacja egzystencji ludzkiej w świetle Objawienia. Istota katechezy antropologicznej, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* (1974) nr 6, s. 81—83; tenże: *Katecheza jako wychowanie religijne, Zeszyty Naukowe KUL* (1971) nr 20, s. 170.

⁴⁵ F. Blachnicki: *Katechetyka wczoraj i dziś, Katecheta* (1969) nr 6, s. 264; J. Dajczak: *Katechetyka*, Warszawa 1956, s. 6.

⁴⁶ Z. Bielański: *Pedagogika religijno-moralna*, Lwów 1934; J. Łopot: *Katechetyka*, Kielce 1947.

⁴⁷ KO 5.

⁴⁸ *Deklaracja o wolności religijnej Dignitatis humanae* (dalej DWR) 10.

powieź na łaskę Boga objawiającego, uznanie i przyjęcie doru Bożego, skierowanie się ku Bogu przez posłuszeństwo i współdziałanie z Jego łaską”⁴⁹.

Wiara jest więc osobową odpowiedzią człowieka na wezwanie Boże, jest osobowym dialogiem bosko-ludzkim. Wiara jest aktem całego człowieka. Akt ten obejmuje stronę poznawczą, wolitywną, emocjonalną człowieka z jego wszystkimi relacjami wobec ludzi i rzeczy. Jest więc integralną odpowiedzią człowieka, jaką daje on Bogu za Jego łaskę⁵⁰.

O ile w katechezie tradycyjnej podkreślono wpływ jej na kształtowanie wiary, o tyle katechetyka współczesna proponuje udział katechezy w rozwoju wiary⁵¹. Wiara wprawdzie jest darem Bożym, zależy jednak od osobowości człowieka i podlega rozwojowi pod wpływem różnych czynników, a między innymi także katechezy. Wpływ jej na dojrzałość wiary dobitnie akcentuje ostatni sobór w *Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów*, w którym czytamy, aby: „... tak dzieciom i dorastającej oraz dojrzewającej młodzieży jak też starszym podawano pilnie naukę katechizmu, która zmierza do tego, by u ludzi wiara, oświecona nauką, stawała się żywą, wyraźną i czynną”⁵². Na czym polega natomiast udział katechezy w dojrzewaniu wiary wyjaśnia *Dyrektorium katechetyczne*: „W ramach działalności duszpasterskiej katechezę trzeba nazwać tą formą działalności kościelnej, która prowadzi zarówno wspólnotę jak i poszczególnych wiernych do osiągnięcia dojrzałości w wierze [...] Dla każdego człowieka, którego umysł otwarty jest na orędzie ewangeliczne, katecheza stanowi środek szczególnie skuteczny do zrozumienia we własnym życiu planu Bożego i poszukiwania ostatecznego sensu egzystencji i historii, także życie poszczególnych ludzi oraz społeczności widziane jest w świetle Królestwa Bożego”⁵³.

W kształtowaniu dojrzałej postawy wiary dostrzega się współcześnie potrzebę katechezy permanentnej, która obejmowałaby dzieci, młodzież jak i ludzi dorosłych. W ostatnich wiekach dorośli byli pozbawieni opieki katechetycznej. Rozwijała się bowiem tylko katecheza dzieci i jej przedłużenie — katecheza młodzieży. Katecheza dorosłych, tak charakterystyczna dla pierwotnego Kościoła, utraciła swoje znaczenie. Dopiero V Synod Biskupów w Rzymie zwrócił uwagę na konieczność jej wznowienia. Dojrzała wiara, jako cel katechezy, jest procesem, stawaniem się, pogłębianiem się i dlatego nie może być zamknięta w jakiejś fazie życia człowieka. Wiara ustawicznie powinna w chrześcijaństwie dojrzewać — od momentu jej zainicjowania w Chrzcie św. Otrzymane w nim życie nadprzyrodzone powinno być pielęgnowane i następnie rozwijane przez ciągłą katechezę⁵⁴.

⁴⁹ DCG 8, 16.

⁵⁰ R. Łukaszyk: Osobowy charakter wiary, w: W kierunku człowieka, Warszawa 1970, s. 187 nn; G. Muschalek: Wiara jako odpowiedź człowieka, w: Dlaczego wierzymy, Warszawa 1969, s. 240—249.

⁵¹ M. Majewski: Antropologiczna..., s. 138; tenże: Propozycja..., s. 83; tenże: Refleksje teologiczne..., s. 161; tenże: Idee przewodnie..., s. 142.

⁵² DB 14.

⁵³ DCG 21.

⁵⁴ B. Snela: Chrzest i bierzmowanie jako sakramenty inicjacji chrześcijańskiej, *Collectanea Theologica* (1969) z. 2, s. 5 nn; J. Charytański: Katecheza ciągła w świetle Synodu, *Ateneum Kapłańskie* (1978) nr 71, s. 359—373.

Wiara dojrzała, rozwijając się w ciągłym procesie, domaga się wprowadzenia katechezy całościowej, obejmującej skomplikowaną egzystencję człowieka, ale z drugiej strony uwzględniającej określone etapy w życiu jednostki: od urodzenia aż do jego śmierci. Potwierdza to również *Dyrektorium katechetyczne*: „Życie wiary obejmuje różne stopnie, zarówno w globalnej akceptacji Słowa Bożego, jak i w jego wyjaśnianiu oraz aplikacji do różnych zadań życia ludzkiego — zgodnie z właściwą każdemu dojrzałością i różnicami charakteryzującymi poszczególnych ludzi. Tak więc wspomniana akceptacja Słowa Bożego, jak również wyjaśnianie go i stosowanie w życiu będą się różnicowały w zależności od tego, czy idzie o małe dzieci, o dzieci nieco starsze, dorastającą młodzież, młodzież starszą lub dorosłych”⁵⁵.

b. Podmiot katechezy

W katechezie tradycyjnej jej podmiot ujmowano dość wąsko i jednostronnie. Stanowił go katecheta, a właściwie nauczyciel religii. Podobnie jak praca nauczyciela przedmiotów świeckich, praca katechety jako nauczyciela religii była czynnikiem decydującym o wynikach nauczania. Dzieci i młodzież uznawano za przedmiot jego zabiegów dydaktyczno-pedagogicznych⁵⁶.

Dopiero rozwój takich dyscyplin naukowych jak psychologia i pedagogika spowodował, że i w katechetyce zaczęto ujmować szerzej przedmiot katechizacji. Włączono weni także katechizowanych, tzn. młodzież i dzieci. Jednak podmiot ów traktowano biernie, nazwano go receptywnym podmiotem katechezy. Nadal uważano bowiem, że powodzenie procesu nauczania religii jest uzależnione przede wszystkim od nauczyciela, od metodyki nauczania tego przedmiotu, podczas gdy uczeń miał za zadanie dokładne przyswajanie sobie przekazywanych mu treści. Podmiot katechezy wówczas jeszcze nie był zaangażowany w katechezę, w jej skuteczność i powodzenie⁵⁷.

Sobór Watykański II zmienił spojrzenie na podmiot katechezy. Przede wszystkim inaczej przedstawił człowieka, dowartościował go, ukazał jego dużą rolę w Kościele, jego prawa, ale i obowiązki. Wyraźnie wyakcentował wolność człowieka. Tylko on spośród wszystkich stworzeń na ziemi jest wolny. Tylko on ma możliwość wyboru wśród różnych idei, systemów wartości i środków działania. Przyjawszy jakieś dobra i oceniwszy ich wartość, konsekwentnie dąży do ich realizacji⁵⁸.

Sobór podkreślił ponadto — co jest w katechezie niezmiernie ważne — wspólnotowy charakter Kościoła. „Podobało się Bogu — stwierdza *Konstytucja dogmatyczna o Kościele* — uświęcać i zbawiać ludzi nie pojedynczo, z wykluczeniem wszelkiej wzajemnej między nimi więzi, lecz uczynić z niego lud”⁵⁹. Pierwsi chrześcijanie mieli głębokie po-

⁵⁵ DCG 21.

⁵⁶ F. Blachnicki: *Katechetyka fundamentalna*, Lublin 1970, s. 252 nn.

⁵⁷ M. Majewski: *Propozycja...*, s. 95; F. Blachnicki: *Katechetyka fundamentalna...*, s. 256 nn; R. Murawski: *Co katecheza daje młodzieży do odpowiedzialności za Kościół*, *Katecheta* (1975) nr 5, s. 195.

⁵⁸ J. Tischner: *Istota wolności*, *Znak* (1970) nr 193/4, s. 822—859; T. Sopoćko: *Godność osoby ludzkiej*, *Ateneum Kapłańskie* (1970) nr 367, s. 18.

⁵⁹ KK 9.

czucie wspólnoty w Chrystusie. Dopiero od czasu średniowiecza Kościół powoli zatracił charakter wspólnotowy, stając się coraz bardziej społeczną, instytucją zbawienia. Obecnie Kościół znów uświadomił sobie potrzebę tworzenia wspólnoty, poprzez którą mógłby skuteczniej duszpasterzować; podkreśla się, że tworzenie wspólnoty jest dziś zasadniczym zadaniem Kościoła, że w niej jedynie może rozwijać się w pełni życie osobowe ⁶⁰.

W tworzeniu wspólnoty bierze udział cały Lud Boży: „Ci, którzy szczerym sercem przyjmują Dobrą Nowinę, mocą tejże Nowiny oraz wspólnej wiary gromadzą się w imię Jezusa Chrystusa, ażeby razem szukać Królestwa, budować je i wprowadzać je do swego życia. [...] Ci, którzy tę naukę przyjęli i gromadzą się we wspólnotę zbawienia, mogą i powinni przekazywać ją i rozpowszechniać” ⁶¹.

Soborowy obraz osoby ludzkiej, istoty wolnej i ciągle się stawiającej, dążącej ku doskonałości oraz nauka o Kościele jako o wspólnocie z Chrystusem dały podstawę do nowego i znacznie szerszego ujęcia podmiotu, nowej posoborowej katechezy. Na pierwszym miejscu jest nim Trójosobowy Bóg, który przez Syna swego w Duchu Św. zaprasza człowieka, istotę obdarzoną wolnością, do uczestnictwa we wspólnocie ze sobą. Syn Boży, druga Osoba Trójcy Św., obecny w katechezie przez swoje pośrednictwo — mękę, śmierć i zmartwychwstanie — udziela łaski Ducha Św., dokonującej odnowy i pojednania z Ojcem ⁶².

Podmiotem katechezy jest także Kościół rozumiany jako wspólnota wierzących, zjednoczonych z Chrystusem. Cała wspólnota ma prawo do katechizacji i jest za nią odpowiedzialna w zależności od posiadanych charyzmatów i piastowanych urzędów ⁶³.

W *Dekrecie o działalności misyjnej Kościoła* podkreśla się: „O chrześcijańskie wtajemniczenie w katechumenacie powinni się troszczyć nie tylko katecheci i kapłani, ale cała społeczność wiernych [...] A ponieważ całe życie Kościoła jest apostołskie, katechumeni winni również nauczyć się współpracować czynnie w ewangelizacji oraz budować Kościół przez świadectwo życia i wyznawania wiary” ⁶⁴. Natomiast *Dyrektorium katechetyczne* mówi wprost, że cała wspólnota Ludu Bożego, a więc biskupi, kapłani, zakonnicy, zakonnice, świeccy — każdy zgodnie ze swoim posłannictwem — powinni podejmować misję ewangelizacji ⁶⁵.

Wspólnota Ludu Bożego, która tworzą świeccy, osoby zakonne, kapłani i biskupi z papieżem na czele ma prawo i obowiązek pełnienia w Kościele funkcji proroczej, kapłańskiej i pasterskiej. Podstawa i istotą sprawowania tych funkcji jest osobowe zjednoczenie z Chrystusem, tworzenie wspólnoty chrześcijańskiej i świadectwo życia. W tym też sensie cały Kościół jest podmiotem katechezy ⁶⁶.

⁶⁰ M. Majewski: *Antropologiczna...*, s. 99.

⁶¹ DCG 13.

⁶² M. Majewski: *Propozycja...*, s. 96.

⁶³ A. Skowronek: *Kościół: struktura społeczna i misterium*, *Znak* (1971) nr 202, s. 455 nn; A. Szafrński: *Wierni jako podmiot zbawczego pośrednictwa Kościoła*, *Ateneum Kapłańskie* (1966) nr 345, s. 275 nn.

⁶⁴ Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes divinitus Ecclesiarum* (dalej DM) 15.

⁶⁵ DCG 9.

⁶⁶ M. Majewski: *Propozycja...*, s. 97.

Widać tu ewidentne dowartościowanie ludzi świeckich w dziele ewangelizacji. Jeszcze do niedawna ich rola w katechezie była uzależniona od duszpasterzy, pod których kierunkiem wypełniali tę funkcję. Byli uważani za czynnik drugorzędny, dodatkowy i podporządkowany. Sobór Watykański II uświadomił zarówno duchownym jak i świeckim, że razem tworzą jeden podmiot katechetyczny: „Niech prezbiterzy szczerze uznają i popierają godność świeckich i właściwy ich udział w posłannictwie Kościoła”⁶⁷.

Ponieważ celem katechizacji jest kształtowanie dojrzałej wiary w człowieka, katecheza powinna być procesem, który obejmuje nie tylko wszystkie etapy życia człowieka, ale powinna mu stale towarzyszyć.

W katechezie biorą udział czynniki rzeczowe (dydaktyczne) oraz osobowe — bądź indywidualne bądź wspólnotowe. Katechezie, która wyżej stawia kontakt osobowy, najlepsze warunki stwarza środowisko rodzinne. Po okresie niedoceniań roli rodziców dostrzega się w rodzinie — dzięki pogłębionemu spojrzeniu na Kościół — podstawowe środowisko wiary, źródło tworzenia się fundamentów życia moralnego i religijnego jednostki. Ostatni Sobór dowartościował bowiem i rodzinę. Nazwał rodziców „pierwszymi wychowawcami”⁶⁸, „pierwszymi zwiastunami wiary”⁶⁹, a rodzinę „Kościołem domowym”⁷⁰. Rodzina jest najbliższym, naturalnym środowiskiem wychowawczym dziecka. Jako pierwsza bierze ona udział w procesie socjalizacji i kulturyzacji dziecka⁷¹. Zależność dziecka od rodziców pod względem biologicznym, psychicznym, moralno-religijnym sprawia, że wpływ rodziców na dziecko jest wszechstronny i dogłębny.

Obecnie Kościół przyznaje rodzicom nadrzędną rolę w doprowadzeniu dziecka do dojrzałości w wierze. Czas pobytu dziecka w rodzinie jest dlań prawdziwym katechumenatem. Tu następuje generalna orientacja religijna, udzielane są pouczenia; tu jawi się duszpasterska troska społeczności „Kościoła domowego”, wyrażająca się w towarzyszeniu na drodze do doskonałej wiary przez słowo i przykład. Małe dziecko spotyka w rodzinie szczególnie sprzyjającą okazję do interioryzacji orędzia chrześcijańskiego i wzrostu w wierze: „W rodzinach wierzących pierwsze miesiące i lata życia mają wielkie znaczenie dla równowagi psychicznej w przyszłości; warunkują także osobowość chrześcijańską”⁷².

Ponieważ religii nie można nauczyć się tylko intelektualnie, ale trzeba jej doświadczyć, rola rodziny w tym względzie jest niezastąpiona. Życie religijne rodziców dzięki irradiacji uczuć staje się dziecku bliskie, a treści religijne są dla niego wartościami⁷³. F. Blachnicki stwierdza m.in.: „Wierząca rodzina jest głównym podmiotem katechezy i wychowa-

⁶⁷ DK 9.

⁶⁸ Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis* (dalej DWCh) 3.

⁶⁹ KK 11.

⁷⁰ Tamże.

⁷¹ P. Poręba: Rodzina środowiskiem wychowawczym, *Zeszyty Naukowe KUL*, (1966—1967) nr 16, s. 160.

⁷² DCG 8.

⁷³ DCG 3; S. Styrna: Znaczenie wychowania w rodzinie, *Ateneum Kapłańskie* (1970) nr 369, s. 97.

nia chrześcijańskiego i w stosunku do niej rola urzędowego katechety jest subsydialna, pomocnicza”⁷⁴.

Oryginalność katechezy rodzinnej opiera się na trzech faktach. Na rodzicach ciąży najpierw niezbywalny obowiązek katechizowania, gdyż są oni — jak już była wyżej mowa — „pierwszymi wychowawcami i zwiastunami wiary”. Rodzice są więc pierwszymi katechetami dziecka. Po drugie, rodzina jest najbardziej naturalnym środowiskiem życia dziecka. Wszystko, co w niej się dzieje, jest dla dziecka normalne i naturalne, a więc wszelkie zdarzenia, wzajemne odniesienia, co ułatwia przenikanie się, syntezę wiary i życia. Po trzecie — odbiorcą katechezy rodzinnej jest podmiot o niezwyklej chłonności, receptywności⁷⁵.

W dotychczasowej praktyce katechetycznej autentyczną katechizację prowadził Kościół jako instytucja; rodzina pomagała w niej, uzupełniała ją lub realizowała określone polecenia katechety. Obecnie proces katechizacji ma swoje zasadnicze podstawy w życiu rodzinnym, a Kościół go wspiera i pogłębia. Stąd też trzeba mówić o współdziałaniu i współpracy między katechetą a domem rodzinnym. Powinna być ona świadoma, ciągła oraz wykluczająca rozbieżności treściowe i metodyczne⁷⁶.

Drugą podstawową wspólnotą w wychowaniu do dojrzałej wiary, chociaż nie tak naturalną i niezastąpioną jak rodzina, jest wspólnota parafialna, którą powszechnie nazywa się Kościołem Chrystusowym⁷⁷. Parafia, tak jak cały Kościół, uczestniczy w potrójnej funkcji Chrystusa. Stąd wśród podstawowych funkcji, jakie spełnia, nie może zabraknąć także katechezy⁷⁸.

W katechezie parafialnej zmienia się też dotychczasowa funkcja katechety, który jest tu nie tylko nauczycielem i pedagogiem. Staje się posłańcem Bożym, heroldem i zwiastunem Królestwa Chrystusowego, urzeczywistniającego się w Kościele⁷⁹. Jako świadek katecheta utożsamia się z głoszoną prawdą, która jest bardziej życiowa niż teoretyczna, a jej siła zależy od świadectwa osobowego. Katecheta musi sam przyjąć więc Słowo Boże, osobiście je przeżyć i realizować w swoim życiu, gdyż to stanowi warunek skuteczności jego przepowiadania. Mniejszą rolę odgrywa tu zgłębienie fachowej literatury, skrupulatne trzymanie się programu i podręcznika. Niezbędne jest osobiste doświadczenie i przeżywanie Boga.

Zmienia się też funkcja katechizowanego w katechezie parafialnej. Katechizowany przestaje być wyłącznie uczniem, przyswajającym jedynie treści przekazywane mu przez katechetę. On staje się teraz podmio-

⁷⁴ F. Blachnicki: *Katechetyka fundamentalna...*, s. 300.

⁷⁵ J. Wilk: *Katecheza jako podstawowa funkcja katechumenatu rodzinnego, Seminare* (1977) s. 80—81.

⁷⁶ M. Majewski: *Propozycja...*, s. 98; K. Tilmann: *Odnowa katechetyczna a praktyka nauczania religii, Collectanea Theologica* (1970) z. 4, s. 13.

⁷⁷ KK 26; C. Vagaggini: *Kościół odnajduje siebie w liturgii, Ateneum Kapłańskie* (1964) nr 332, s. 159 nn.

⁷⁸ K. Tilmann: *Wychowanie religijne dawniej i dziś, Collectanea Theologica* (1971) z. 2, s. 29 nn; F. Blachnicki: *Katechetyka fundamentalna...*, s. 271.

⁷⁹ M. Majewski: *Fundamentalne...*, s. 7; H. Pagniewski: *Personalistyczny charakter przepowiadania Słowa Bożego, w: Teologia przepowiadania Słowa Bożego, Warszawa 1971, s. 203.*

tem, który jest gotów przyjąć Słowo Boże i urzeczywistniać je w swoim codziennym życiu. Treści przekazywane przez katechetę mają dotrzeć do głębin ich osobowości, wezwać ich do podjęcia religijnych decyzji⁸⁰.

Katecheza parafialna determinuje więc zarówno postawę katechety jak i katechizowanego. Są oni jakby współpartnerami katechezy. Katecheta nie może bowiem dominować swoją osobą nad katechizowanymi; powinien być jednym z uczestników grupy, by wspólnie odkrywać wezwanie Boże i w gromadnym trudzie ugruntowywać się w wierze i umacniać w wypełnianiu zadań w Kościele i świecie. Katecheza ta różni się więc od lekcji szkolnej, upodabniając się do zaangażowanej personalnie rozmowy, do dzielenia się z innymi doświadczeniem Boga⁸¹.

Podmiotem katechezy, aczkolwiek w sensie szerszym, nie przestała być też szkoła. Kiedyś była ona zasadniczym podmiotem katechizacji. Obecnie sytuacja pod tym względem znacznie się zmieniła. W niektórych środowiskach jest nadal, jeśli już nie zasadniczym, to jednym z głównych podmiotów katechizacji, w innych egzystuje razem z katechezą parafialną; w szkole przekazuje się informacje katechetyczne, a w Kościele dokonuje się formacja wiary. W niektórych innych środowiskach katecheza odbywa się całkowicie poza szkołą. Ale nawet i wówczas szkoła — będąc związana z życiem społecznym, w którym uczestniczy również katecheza — wywiera na nią swój wpływ. Katecheza zaś korzysta ze zdobyczy szkoły, nawet jeśli posiada ona charakter świecki⁸².

Głębsze, kompleksowe spojrzenie na katechezę, a zwłaszcza jej genezę i cel, włączyło także zakony w dzieło katechizacji. W *Dekrecie o przystosowanej odnowie życia zakonnego* podkreśla się: „Osoby zakonne znajdując w swoim życiu poświęconym Bogu znamienity środek do skutecznego ewangelizowania [...] Poprzez swój sposób życia są znakiem całkowitego oddania się na służbę Bogu, Kościołowi i braciom”⁸³. Jeżeli więc katecheza jest dialogiem wspólnoty z Chrystusem, to zakony, nawet kontemplacyjne, poprzez modlitwę i oddanie się Bogu, pośrednio uczestniczą w katechizacji Kościoła⁸⁴.

Właściwie pojęta katecheza jest więc dziełem całego Kościoła, angażuje cały Kościół jako Lud Boży. Zarówno osoby jak i poszczególne wspólnoty istniejące w Kościele w różny sposób partycypują w dziele katechizacji; jest ona jednak obowiązkiem wszystkich.

Cały Lud katechizuje i jest katechizowany.

c. Treść katechezy

W ciągu wieków istnienia Kościoła przechodziła ona różnorodne przeobrażenia. Katecheza tradycyjna, ściśle związana z teologią scholastyczną, odzwierciedlała jej treści w zakresie historii biblijnej, liturgiki, his-

⁸⁰ M. Finke: *Odnova katechetyczna...*, s. 565; F. Blachnicki: *Katechetyka fundamentalna...*, s. 274.

⁸¹ M. Majewski: *Fundamentalne...*, s. 74; J. Szańca: *Spoleczne zaangażowanie się w katechezę, Katecheta* (1977) nr 2, s. 49 nn.

⁸² M. Majewski: *Propozycja...*, s. 98—99.

⁸³ Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis* (dalej DZ) 72.

⁸⁴ M. Majewski: *Propozycja...*, s. 9.

torii Kościoła, dogmatyki, etyki⁸⁵. W kwestii treści katechezy spotyka się w różnych epokach i środowiskach wiele stanowisk. W jednym okresie zwracano baczna uwagę na zwarty system treściowy, w innym opowiadano się raczej za pewnymi wartościami lub systemem otwartym albo dynamicznym. Ogólnie można jednak stwierdzić, że treścią katechezy tradycyjnej była teologia. Katecheza starała się wiernie przekazywać katechizowanym treści teologiczne. Treść zawarta w podręcznikach katechetycznych miała taki sam układ, ten sam podział, te same sformułowania jak w naukowych dziełach teologicznych.

Najpopularniejszym i najbardziej rozpowszechnionym podręcznikiem, zawierającym treść teologiczną, przystosowaną do przepowiadania katechetycznego, był katechizm.

Do nowego ustawienia treści w katechezie w pewnym stopniu przyczynił się ruch biblijny, rozpoczęty jeszcze w XIX w. Zainicjował on dyskusję nad treścią dotychczasowej katechezy i treścią katechezy w ogóle. Krytykowano ówczesną katechezę zarówno za jej teologiczne przeładowanie treściowe jak i instrumentalne traktowanie Pisma Św. jako środka realizacji katechezy⁸⁶. W dyskusjach nad treścią katechezy najbardziej krytyczne stanowisko zajęli zwolennicy teologii kerygmatycznej. Ona bowiem, w miejsce teologii, podsunęła kerygmę jako treść katechezy. Kerygmę nazywa się Dobrą Nowiną, orędziem Chrystusowym, wezwaniem Bożym skierowanym do człowieka. W kerygmie zwraca się uwagę na wartości ściśle ewangeliczne. Niesie ona wieść o faktach i czynach Bożych. Nadprzyrodzoną rzeczywistość ukazuje ona w sposób dynamiczny i poglądowy, koncentrując się na ideach stworzenia i odkupienia. Centrum tych zdarzeń jest Jezus Chrystus. Całe Jego dzieło — śmierć, zmartwychwstanie, wniebowstąpienie jest nastawione na zbawienie człowieka. On wciąż przez Ducha Św. udziela życiodajnej łaski i włącza we wspólnotę dzieci Bożych⁸⁷. Stąd katecheza przekazująca kerygmę będzie rozczytana w Biblii, skoncentrowana na Jezusie Chrystusie.

To przeakcentowanie treści biblijnych w katechezie kerygmatycznej spowodowało, że w pewnej mierze na marginesie znalazły się tak przecież ważne problemy ludzkie. W związku z czym proponuje się więc obok Objawienia i nauki Kościoła wprowadzenie doświadczenia i kultury człowieka jako treści katechezy⁸⁸. Katecheza powinna być nastawiona na egzystencjalne problemy współczesnego człowieka nie tylko naukowo, teoretycznie, ale również egzystencjalnie. Katecheza powinna koncentrować się nie na przekazywaniu wiedzy czy doktryny, ale orędzia, które — będąc ze swej natury Boże — pozostaje w bezpośredniej relacji wobec człowieka, rozwiązuje jego problemy egzystencjalne, wiąże się z życiem, służy jego przemianie, ureligijnieniu, zbawieniu.

Historia zbawienia obejmuje całokształt wydarzeń historycznych, mających pozytywny lub negatywny związek z ostatecznym zbawieniem człowieka. Wybitny polski teolog biblijny J. Kudasiewicz rozróżnia his-

⁸⁵ J. Łopot: *Katechetyka*, Kielce 1947; J. Dajtczak: *Katechetyka*, Warszawa 1956.

⁸⁶ M. Majewski: *Propozycja...*, s. 101.

⁸⁷ Tenże: *Antropologiczne...*, s. 36.

⁸⁸ Tenże: *Propozycja...*, s. 102; tenże: *Antropologiczna...*, s. 172.

torię zbawienia ogólną od szczegółowej. Przez pierwszą rozumie „historię wszystkich doświadczeń ludzkości związanych ze zbawieniem”⁸⁹, przez drugą zaś judeochrześcijańską lub biblijną historię zbawienia. „Do istoty szczegółowej historii zbawienia — twierdzi J. Kudasiiewicz — w sposób konieczny należą: Objawienie — łaska, szereg wydarzeń historycznych oraz refleksyjne uświadomienie sobie, że wydarzenia te mają charakter zbawczy. Owo odniesienie jakiegoś faktu do zbawienia, rozpoznanego wśród innych wydarzeń historycznych, musi być zagwarantowane przez samego Boga — tzn. Bóg interpretuje szereg faktów z historii świeckiej jako fakty zbawcze. Bez tej interpretacji fakty te pozostałyby tajemnicze i zagadkowe. Interpretacja serii wydarzeń dokonuje się przez Słowo Boże, które przez to stanowi element konstytutywny tej historii. Wydarzenia te, wyłączone w ten sposób od reszty historii, tworzą przez to jedną i specjalną historię zbawienia. Wcielenie w wymiary historii ludzkiej wydarzeń Bożych, odnoszących się do zbawienia, następnie historyczność tych wydarzeń ukazuje się jedynie tylko wtedy, gdy Słowo Boże, wyrażając te fakty i interpretując je, samo stanowi część integralną tej czynności zbawczej. Istnieje więc w historii ludzkiej wątek wydarzeń, który Boża Opatrzność nakierowuje bezpośrednio ku urzeczywistnieniu zbawienia. Właśnie te wydarzenia są w ścisłym sensie czynami Boga w dziejach ludzkości”⁹⁰.

Historia zbawienia, będąc procesem dynamicznym, podlega wciąż rozwojowi. Stanowią ją następujące po sobie fakty i słowa, które są związane z przeszłością i przyszłością. W ten sposób realizuje się historię zbawienia, poczynając od stworzenia świata, poprzez dzieje narodu wybranego. Jezusa Chrystusa i Jego Kościoła aż do eschatycznej pełni⁹¹.

Inicjatorem i celem historii zbawienia jest Bóg. Staje On w bezpośredniej relacji z człowiekiem na płaszczyźnie doczesnej, historycznej; nawiązuje z nim wewnętrzne związki, udziela daru i stawia wyzwanie, a człowiek wsłuchując się w Słowo Boże wyraża pozytywną odpowiedź; podtrzymuje wybór i realizuje podjęte plany Boże.

Historia zbawienia wraz ze szczytowymi wydarzeniami misterium paschalnego jest i będzie kontynuowana w Kościele — zgodnie z zapowiedzią Chrystusa — aż do paruzji. Kościół jest właściwym środowiskiem dla realizowania ekonomii zbawienia. W Kościele i przez Kościół odbywa się nieustannie wydarzenie zbawcze, które Duch Św. dokonuje przez permanentne uobecnianie misterium paschalnego Chrystusa⁹².

Stanowisko to potwierdza *Dyrektorium katechetyczne*: „Najwyższym przeto i bezwzględnie koniecznym zadaniem profetycznej posługi Kościoła jest wyrażanie w języku zrozumiałym dla ludzi wszystkich czasów treści orędzia (Bożego), ażeby zwracali się do Boga przez Chrystusa, by całe ich życie zostało naświetlone wiarą z uwzględnieniem szczególnych warunków rzeczy i czasów, w jakich upływa to życie oraz by mogli postępować

⁸⁹ J. Kudasiiewicz: Wstęp do historii zbawienia, Lublin 1974, s. 13.

⁹⁰ Tamże, s. 14—15.

⁹¹ P. Socha: Historiozbawcza koncepcja Objawienia, *Collectanea Theologica* (1967) z. 4, s. 51.

⁹² W. Hryniewicz: Chrystus nasza Pascha, Lublin 1982, t. I, s. 32 nn; J. Szańca: Model katechezy..., s. 77.

stosownie do godności, które przedstawiało im orędzie zbawienia, a wiara objawiła [...] Treść katechezy obejmuje Boga we własnej tajemnicy i jego zbawczą ingerencję w historię. Wszystko to zostało ujawnione za pośrednictwem Objawienia, jakiego Bóg dokonał o sobie i swoich dziełach. Momentem centralnym czy to w zbawczej ingerencji Boga, czy też w ujawnianiu się Boga ludziom jest Chrystus. Stąd też treść katechezy stanowi tajemnica Boga i Jego dzieła. Chodzi o dzieła, których Bóg dokonał, które dokonuje i będzie dokonywał ze względu na człowieka i jego zbawienie. Wszystko to łączy się ze sobą ściśle i w sposób uzasadniony, stanowią ekonomię zbawienia”⁹³.

Celem katechezy nie jest wszechstronne wykształcenie człowieka, lecz jego ureligijnienie, doprowadzenie go do dojrzałej wiary. W dojrzewaniu wiary, w rozwoju osobowości człowieka decydującą rolę odgrywają — okazuje się — nie całe systemy, ale niektóre ich wartości⁹⁴. Zaproponowana historia zbawienia jako treść katechezy jest ponadto tak bogata, że przy doborze treści można i należy stosować pewną selektywność. *Dyrektorium katechetyczne* wymienia następujące kryteria doboru treści: integralność, chrystocentryzm, teocentryzm trynitarny i antropocentryzm⁹⁵.

Historia zbawienia stanowi przede wszystkim strukturalną całość, która została objawiona przez Boga w ciągu wieków, za pomocą znaków i słów. Stąd katecheza musi uwzględnić całość objawienia przekazanego przez Boga. Centralnym momentem w ujawnianiu się Boga ludziom, w zbawczej ingerencji Boga w świecie, jest Jezus Chrystus. Dlatego staje się On centrum orędzia ewangelicznego w ramach historii zbawienia. Teocentryzm trynitarny oznacza, że tak jak Chrystus stanowi centrum historii zbawienia, tak Bóg jest centrum, od którego historia zbawienia bierze swój początek i ku któremu jest skierowana. Ostatnim kryterium przy doborze treści jest antropocentryzm. Objawienie Boże dokonało się ze względu na człowieka i ma na celu zbawienie człowieka. Tłumaczy się ono przez doświadczenie i kulturę człowieka, które znajdują pełną treść w Objawieniu. Można więc ogólnie powiedzieć, że przy doborze treści należy się kierować zasadą wierności Bogu i człowiekowi. Powinna mieć ona powiązanie z tajemnicą Boga i egzystencją odkupionego człowieka.

Katecheza jest więc katalizatorem dialogu bosko-ludzkiego, uczestniczy w tym dialogu. Przestaje więc być tylko przekazywaniem systemu pojęć, definicji, zaleceń czy zakazów. Staje się dialogiem między Bogiem a człowiekiem. Celem tego dialogu jest zbawienie człowieka przez posłuszeństwo wiary.

Uznanie historii zbawienia jako treści katechezy domaga się uwrażliwienia katechizowanych na odczytywanie w duchu chrześcijańskim wydarzeń w otaczającym ich świecie. Pozwoli to na zrozumienie historii zbawienia, a zwłaszcza jej związku ze współczesnością. W obecnym świecie tylko taka katecheza jest skuteczna, która wewnętrznie wiąże się z życiem, staje się jego czynnikiem, wówczas jednak nie wystarczy odwoły-

⁹³ DCG 38, 39.

⁹⁴ M. Majewski: *Propozycja...*, s. 103.

⁹⁵ DCG 39—43; Z. Kowalski: *Zasady i kryteria doboru treści katechezy, Katecheta* (1974) nr 5, s. 193—194.

wać się jedynie do pewnych problemów życia; trzeba je przede wszystkim wiązać z Chrystusem, który wszedł w ludzkie życie i podjął jego przemianę. Ważne są w katechezie zagadnienia historyczne, ale przed nimi należy postawić problemy aktualne i przyszłościowe. Idzie o otwieranie człowiekowi nowej wizji. Nie wystarczy więc mówić o Chrystusie i Kościele jako zdarzeniach przeszłości, ale koniecznie trzeba odkrywać dynamiczną rzeczywistość zmartwychwstania, urzeczywistnianie się misterium paschalnego w każdym czasie. Przepowiadanie historii zbawienia, zawartej w Biblii, jest też skierowane ku teraźniejszości. Ukazuje ono Boga, który zwraca się do ludzi, obejmuje ich miłością, powołuje do wspólnoty ze sobą. Apel Boga, wyrażony w wydarzeniach i słowach, jest stale aktualny. Zrozumienie związku historii zbawienia ze współczesnością wymaga odniesienia zdarzeń życia w relacji do planu Bożego. Zatem katecheza powinna uczyć człowieka interpretowania w świetle Pisma Św. różnych zdarzeń życiowych, spotkań, czynów⁹⁶.

d. Metoda katechezy

Wpływ na metody stosowane w katechezie miały różnorodne czynniki związane z nią pośrednio czy bezpośrednio. Zmieniały one samo rozumienie, czym jest katecheza, czym są przekazywane treści, ich rodzaj, adresat katechezy. W miarę jak w ciągu wieków ulegały przekształceniom wymienione niektóre tylko elementy przepowiadania katechetycznego, ulegała zmianom metoda przekazywania określonych treści. W praktyce katechetycznej stosowano różnorodne metody szczegółowe.

Przez długi czas, gdy katecheza była podporządkowana teologii scholastycznej, treść i metody utożsamiano z jedną i drugą dziedziną. Zarówno w wyższych zakładach naukowych jak i w katechizacji dzieci najczęściej posługiwano się wykładem, w którym materiał, zamknięty w jednostki tematyczne, w logicznym układzie był przekazywany przez katechetę. Była to metoda wykładowa, dedukcyjna, racjonalistyczna. Zmierzała ona do rozwoju religijnego pod względem umysłowym⁹⁷.

Metoda ta przez długi okres czasu utrzymywała się w katechizacji. Do jej zmiany przyczynił się rozwój nauk psychologicznych i dydaktycznych z przełomu XIX i XX w. Nauki te przede wszystkim zwróciły uwagę na fakt, że świat dziecka i człowieka dorosłego jest jakościowo od siebie różny. Zaczęto się zastanawiać nad metodą, za pomocą której materiał teologiczny mógłby dotrzeć do dziecka i stać się własnością katechizowanych. Zwrócono więc uwagę na percepcyjne możliwości dziecka, na upogłdowanie przekazywanych treści teologicznych. W przekazywaniu treści doceniano coraz bardziej pracę zespołową, dzięki której katechizowani jako grupa podejmowali się wspólnej realizacji postawionych zadań. Podczas gdy w metodzie dawnej, scholastycznej, kształtowano świadomość katechizowanego nie troszcząc się o jego zaangażowanie emocjonalne i wolitywne, teraz docenia się wartość przeżycia, akcentuje się zaangażowanie emocjonalne w zdarzeniu religijnym, podkreśla osobisty kontakt z Chrystusem. W tym czasie katechetyka uznała metodę za problem pierwszo-

⁹⁶ J. Bagrowicz: Gdy mówimy o historii zbawienia, *Katecheta* (1969) 6, s. 261.

⁹⁷ F. Blachnicki: *Katechetyka fundamentalna...*, s. 78 nn.

planowy, za domenę swoją, zagadnienie treści zaś pozostawiając teologii⁹⁸.

O ile na przełomie XIX i XX w. dzięki osiągnięciom nauk psychologicznych i pedagogicznych przyjęto do wiadomości fakt, że świat dziecka i dorosłego są od siebie jakościowo różne, o tyle w okresie międzywojennym nowe ruchy w Kościele — jak ruch pastoralny, biblijny i liturgiczny — doprowadziły do rozróżnienia kształcenia teologicznego duchownych, badań naukowych w dziedzinie teologii od katechizowania dzieci, młodzieży czy nawet dorosłych. Szło już tu nie tylko o metody, ale nawet o treści. Sformułowano wówczas zasadę, że teologię należy badać i studiować, zaś przepowiadać należy kerygmę⁹⁹.

W rozwiązywaniu kerygmaticznym zagadnienie metody zeszło jakby na drugi plan. Była ona traktowana jako następstwo, wniosek. Mimo to powstały wówczas zupełnie nowe metody przekazywania treści katechetycznych. Należą do nich m.in. wspólnotowe rozważania Pisma Św., spotkania biblijno-liturgiczne, kręgi biblijne, dzielenie się Ewangelią i inne. Istotą tych metod jest takie otwarcie się wspólnoty na Pismo Św. i liturgię, aby w niej przez wiarę dojrzeć i spotkać się osobowo z Chrystusem, zaangażować się w budowę Kościoła i odnawiać świat poprzez świadectwo chrześcijańskiego życia. Rozwiązania kerygmaticzne nie tylko w zakresie treści katechezy, ale także i metody starano się następnie jeszcze ubogacać przez uwzględnienie elementów i wartości czysto ludzkich, a więc wprowadzenie swobodnych rozmów i dyskusji na tematy związane z życiem, rozwiązywanie wybranych problemów, rewizję życia, interpretację nauki chrześcijańskiej w czasach współczesnych itp. Proponuje się nawet prowadzenie katechezy w formie swobodnej pogadanki, wybierając — dla pogłębienia problemu — z góry określone tematy, w ramach których prowadzi się dyskusję¹⁰⁰.

Powyższa prezentacja metod, stosowanych w dotychczasowej praktyce katechetycznej, wskazuje na ich miejsce, na ich mnogość, a zarazem na ich cząstkowość. Stąd M. Majewski proponuje tzw. metodę partycypującą¹⁰¹. Twierdzi on, że dotychczas katechezę ciągle rozpatrywano elementarnie, w sensie zbioru elementów, przy czym każdy z nich omawiany był osobno, a należy ujmować integralnie. Koncepcja taka implikuje wprawdzie zespół elementów, ale wzajemnie ze sobą powiązanych, przenikających się. Cechuje je dążenie do całości i jedności. Najistotniejsza jest wzajemna partycypacja całości w elementach i elementów w całości. W tym kontekście rozumiana metoda stanowi jeden z elementów, który razem z innymi, stawiany na równej płaszczyźnie, współtworzy katechezę. Metoda partycypująca — pisze dalej M. Majewski — z jednej strony odnosi się do Objawienia, Biblii, Kościoła, liturgii, a z drugiej uwzględnia osobowość człowieka wraz z jego środowiskiem naturalnym i społecznym. Zasadą wewnętrzną proponowanej metody jest dialog zawierający takie ele-

⁹⁸ M. Majewski: *Propozycja...*, s. 151; J. Łopot: *Katechetyka...*, s. 52; Z. Bielański: *Pedagogika religijno-moralna*, Lwów 1933.

⁹⁹ R. Łukaszyk: *Nauczanie religii jako Zwiastowanie Chrystusa*, *Katecheta* (1964) nr 2, s. 61; M. Majewski: *Propozycja...*, s. 151; J. Charytański: *Założenia teologiczne i dydaktyczne katechizmu*, *Katecheta* (1968) nr 6, 253 nn.

¹⁰⁰ M. Majewski: *Propozycja*, s. 152; tenże: *Fundamentalne...*, s. 92.

¹⁰¹ M. Majewski: *Propozycja...*, s. 153; tenże: *Fundamentalne...*, s. 93.

menty, jak wzajemne otwarcie, wspólne poszukiwanie źródeł i ukierunkowanie się na cel, maksymalne zaangażowanie się w tworzenie i kształtowanie rzeczywistości, wymiana posiadanych wartości, osiąganie jedności w różnorodności oraz odpowiedzialność za siebie i wytwory. Dialog jako zasada wewnętrzna uczestniczy i zespala szczegółowe metody katechizacji, dlatego nie może być sprowadzony tylko do jednej z nich. Pozwala też usunąć niekorzystne dualizmy katechetyczne: łaska — natura, Kościół — świat, niebo — ziemia, wiara — życie. Katecheza jest więc rzeczywistością złożoną, w której cel, treść, podmiot, metoda są wartościami autonomicznymi, ale które się wzajemnie przenikają. Metoda jest więc częścią katechezy i razem z innymi elementami tworzy ją. Zasadniczymi zaś elementami metody powinny być: spontaniczność, zaangażowanie, odkrywczość, refleksja, przeżycie, rozmodlenie i świadectwo¹⁰².

Współcześnie w katechezie posoborowej wyróżnia się szereg metod szczegółowych, które honorują niejako ogólne wskazania metodyczne zawarte w katechetyce. Szczególne zastosowanie mają metody biblijne, liturgiczne, katechetyczne i dydaktyczne. Katecheza realizowana metodami biblijnymi opiera się siłą rzeczy na Biblii, widząc w niej źródło i podstawę swojej pracy, a nie na katechizmach czy innych podręcznikach. Wśród metod biblijnych wyróżnia się godzinę biblijną, kręgi biblijne, dzielenie się Ewangelią, ewangeliczną rewizję życia¹⁰³.

Godzina biblijna ma za zadanie głębsze, teologiczne zrozumienie sensu tekstu biblijnego, aby ułatwić spotkanie z Chrystusem w Słowie, a w konsekwencji spowodować u katechizowanych decyzję nowego życia w pogłębionej wierze. Uczy też równocześnie umiejętności właściwego odczytywania Pisma Św., które jest przecież fundamentalną księgą wierzących w Chrystusa¹⁰⁴.

Krąg biblijny to grupowe rozmowy na temat tekstów Ewangelii, z których wyprowadza się wnioski dla życia. Tworzy go grupa osób bliżej zainteresowanych i głębiej żyjących Pismem Św.¹⁰⁵ Istotę dzielenia się Ewangelią stanowi takie odniesienie się do Pisma Św., gdy jego wartości stają się wewnętrzną własnością, a życie stąd wynikające udziela się innym¹⁰⁶.

Do metod liturgicznych, stosowanych w katechezie, zalicza się m.in. metodę celebracji, kontemplacji modlitewnej i adoracji eucharystycznej. Metoda celebracji prowadzi do bardzo czynnego zaangażowania katechizowanych. Przez pośrednictwo słowa i gestów przywołuje zdarzenia biblijne, mające szczególne znaczenie w historii zbawienia. Ma pomóc w odszukiwaniu śladów Bożych w świecie. Dzięki metodzie kontemplacji katecheza odbywa się w ciszy i rozważaniu modlitewnym. Metoda adoracji

¹⁰² M. Majewski: *Propozycja...*, s. 153—154; tenże: *Fundamentalne...*, s. 92—93.

¹⁰³ J. Kudasiwicz: *Formy duszpasterstwa biblijnego*, w: *Wstęp ogólny do Pisma Św.*, Warszawa 1973, s. 376—388.

¹⁰⁴ Tamże, s. 378; W. Smerek: *Godzina biblijna i jej znaczenie*, *Ruch Biblijny i Liturgiczny* (1960) nr 1, s. 1—37.

¹⁰⁵ S. Mądała: *Krąg biblijny*, *Gorzowskie Wiadomości Kościelne* (1969) nr 12, s. 65—68; J. Kudasiwicz: *Formy duszpasterstwa...*, s. 383—384.

¹⁰⁶ M. Majewski: *Propozycja...*, s. 154.

natomiast pomaga katechizowanemu formować postawę uwielbienia Boga Ojca i Chrystusa Zbawiciela ¹⁰⁷.

O ile metody biblijne i liturgiczne są narzędziami pracy katechetycznej wśród wierzących, o tyle wśród środowisk podlegających laicyzacji luźno związanych z Kościołem duże znaczenie — przynajmniej w katechezie początkowej — mają metody katechetyczne i dydaktyczne. Wśród metod katechetycznych szczególne znaczenie posiada tzw. rewizja życia. Uczy ona przede wszystkim dostrzegania i czytania zdarzeń w świecie, następnie konfrontowania i interpretowania w świetle Pisma Św. i nauki Kościoła. W ten sposób uwrażliwia człowieka na wartości Boże, kształtuje postawę chrześcijańską, prowadzi do zespolenia z Chrystusem ¹⁰⁸.

Katecheza nie może przestać zupełnie być katechezą dydaktyczną. Jeżeli bowiem wiara ma być dojrzała, nieodzowny jest rozwój religijności człowieka także od strony doktrynalnej. Pod tym względem pomocne mogą być metody nauczania. Metody dydaktyczne wprowadzić przestały być najważniejsze w katechezie posoborowej, nie mogą jednak pozostać całkowicie zaniedbane. Metody te w znacznym stopniu zmieniły się wewnętrznie: dyskusja charakteryzuje się przede wszystkim poszukiwaniem prawdy przez stawianie twierdzeń i ich metodyczne podważanie w celu pogłębienia zagadnienia. Dzięki metodzie problemowej katechizowani mają możliwość wyrażania sądów oraz samodzielnego rozumowania. Katecheta jedynie delikatnie ukierunkowuje tę dyskusję. Istotne jest pogłębienie problemu, jego rozwiązanie, a następnie sformułowanie wniosków dla życia ¹⁰⁹. Stosując zaś metodę pracy zespołowej dzieli się katechizowanych na niewielkie grupy (4—6 osób), którym przydziela się do przedyskutowania i przemyślenia szczegółowe zagadnienia wchodzące w skład jakiegoś problemu naczelnego. Następnie przedstawiciel każdego zespołu referuje wyniki dyskusji, którą na koniec podsumowuje katecheta ¹¹⁰.

Wielorakość metod stosowanych we współczesnej katechezie bierze pod uwagę zarówno wskazania nauki Kościoła jak i sytuację egzystencjalną współczesnego człowieka, niezwykle skomplikowaną i różnorodną. Chce trafić ona do każdego. Stąd dzięki metodom biblijnym czy liturgicznym nawiązuje się osobowy kontakt z Chrystusem i kształtuje się wspólnota chrześcijańskiej miłości. Metody katechetyczne włączają w proces ewangelizacji świata. Dzięki metodom dydaktycznym katechizowani przyswajają sobie i przekazują treści religijne; ich wiara staje się uzasadniona i umotywowana. Metody pedagogiczne zaś, wykorzystując różne sytuacje i wartości życia społecznego, pomagają katechezie wyjść z uprzywilejowanego środowiska w szeroki świat, by w nim dokonywać przemiany ¹¹¹.

¹⁰⁷ Tamże, s. 155; F. Blachnicki: Problemy metody..., s. 213; A. Swietlik: O nowych formach przyswajania treści religijnych, *Katecheta* (1962) nr 3, s. 146—149.

¹⁰⁸ W. Turek: JOC i metoda jego działalności duszpasterskiej, *Studia Warszawskie* (1968) s. 495 nn; J. Kudasiewicz: Formy duszpasterstwa..., s. 384—386.

¹⁰⁹ E. Fleming: Struktura lekcji problemowej, w: O intensyfikacji nauczania i wychowania, red. W. Okoń, Warszawa 1966, s. 180; J. Bagrowicz: Metoda problemowa w katechezie, *Collectanea Theologica* (1973) z. 1, s. 133.

¹¹⁰ J. Koziński: Rozwiązywanie problemów, Warszawa 1969; J. Barteci, E. Chabior: O nową organizację procesu nauczania, Warszawa 1962, s. 140—156.

¹¹¹ M. Majewski: Propozycja..., s. 155.

Ostatni zaś Sobór uczy, że w podawaniu wiary ma być „zachowany odpowiedni rozkład i metoda dostosowana nie tylko do odpowiedniego materiału, lecz również do charakteru, pojętności, wieku oraz warunków życia słuchaczy”¹¹². W *Dyrektorium katechetycznym* czytamy: „Wolno zacząć wykład od Boga, aby dojść do Chrystusa i odwrotnie. Ale też wyjść od człowieka, aby dotrzeć do Boga i odwrotnie. Konkretną metodę pedagogiczną trzeba wybrać z uwzględnieniem okoliczności, w jakich żyje wspólnota kościelna”¹¹³.

II. RZECZYWISTOŚĆ KATECHETYCZNA DIECEZJI WARMIŃSKIEJ I METODOLOGIA PODEJMOWANYCH BADAŃ

1. STAN FAKTYCZNY KATECHIZACJI

Diecezja warmińska jest jedną z największych pod względem obszaru diecezji w Polsce, liczącą milion 400 tysięcy ludzi. W 1980 r. posiadała 320 parafii. Na Warmii i Powiślu parafie terytorialne są mniejsze i stąd praca katechetyczna jest bardziej skupiona przy kościołach parafialnych, natomiast na Mazurach odległości są rozległe. Katechizacja odbywa się tam przy kościołach, jak również w punktach katechetycznych, a nierzadko w prywatnych mieszkaniach.

Pracą katechetyczną kieruje w diecezji Wydział Nauki Chrześcijańskiej, który dba o poziom nauczania, dostarczenie katechetom wszelkiego rodzaju pomocy katechetycznych poprzez organizowanie konferencji, spotkań czy kursokonferencji. Wizytatorzy starają się pomagać katechetom przez prowadzenie pokazowych katechez i udzielanie stosownych uwag.

Zasadniczo katechizację prowadzą księża diecezjalni, w parafiach zakonnych katechizują również księża zakonnicy. Dużą pomocą w katechizowaniu dzieci, młodzieży, a także rodziców, są siostry zakonne oraz katecheci świeccy. Należy jednak nadmienić, że liczba siostr zakonnych i katechetów świeckich jest niewystarczająca, mimo że Instytut Katechetyczny w Gietrzwałdzie kształci katechetów świeckich.

Księża diecezjalni do pracy duszpasterskiej i katechetycznej przygotowywali się w Warmińskim Seminarium Duchownym *Hosianum* w Olsztynie. W nim też, z chwilą wejścia w życie nowego programu katechetycznego, zapoznali się z posoborową katechezą. Dlatego wydaje się rzeczą nieodzowną zaznajomienie się z programem studiów katechetycznych w tej uczelni, która kształci i wychowuje realizatorów reformy katechetycznej.

Zespół przedmiotów pedagogiczno-katechetycznych w Warmińskim Seminarium Duchownym *Hosianum* od roku akademickiego 1958/1959 wykladał ks. dr Józef Wojtukiewicz, niezwykle zasłużona postać dla Kościoła warmińskiego, jak również dla Kościoła w Polsce.

W roku 1971 następcą ks. Wojtukiewicza został ks. mgr Kazimierz Torla, uczeń ks. prof. Piotra Poręby, absolwent Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. On pierwszy wprowadził do programu nauczania w WSD

¹¹² DB 14.

¹¹³ DCG 46.

„Hosianum” program pierwszy. Alumni kursu piątego oprócz zajęć teoretycznych prowadzili również zajęcia praktyczne z wszystkimi klasami szkoły podstawowej. Konspekty pisane były pod kierunkiem wykładowcy katechetyki. Zajęcia zaś były prowadzone w obecności katechety opiekującego się daną klasą, jak również ks. Torli. Sprawdzianem wdrażania nowego programu w życie były wizytacje katechetyczne, przeprowadzone przez ks. Torlę, który równocześnie był wizytatorem nauczania religii. Od r. 1977, w związku z wyjazdem ks. Torli do pracy wśród Polonii Amerykańskiej, zajęcia katechetyczne w WSD „Hosianum” prowadził przez jeden rok akademicki ks. dr Stanisław Bradtke, również uczeń ks. P. Poręby. Od r. 1978 wykłady z katechetyki w WSD „Hosianum”, kurs IV—VI, przejmuje ks. mgr Wiesław Więcek, absolwent Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Przygotowanie katechetów do wdrażania w życie posoborowej odnowy katechetycznej odbywa się też na różnego rodzaju spotkaniach, konferencjach i odprawach katechetycznych. Spełniają one niezastąpioną rolę wobec tych księży, którzy formację katechetyczną uzyskali jeszcze przed wprowadzeniem w życie owej katechezy, tzn. wobec tych absolwentów Seminarium Duchownego, którzy ukończyli je przed 1971 r. Ci księża prawie całą swoją wiedzę katechetyczną dotyczącą odnowy uzyskali poprzez konferencje i odprawy. Ale także księża o kilkuletnim stażu katechetycznym mieli na tych konferencjach okazję pogłębienia swojej znajomości katechezy i zweryfikowania swoich wiadomości i umiejętności w tej dziedzinie¹.

Najczęstszą formą spotkań księży były konferencje dekanalne, które odbywały się około sześciu razy do roku. Zasadniczo miały one za zadanie informowanie księży w dekanatach o problematyce przedstawionej przez księży biskupów, ale na każdej z tych konferencji poruszano problemy nowego programu katechetycznego. Spotkanie dekanalne zaś poświęcano wyłącznie problematyce katechezy posoborowej. Program spotkania stanowiły następujące elementy: referat wprowadzający, katecheza wzorcowa oraz dyskusja. Frekwencja i aktywność kapłanów dekanalnych była bardzo wysoka. Dużo uwagi na spotkaniach dekanalnych — katechetycznych poświęcano wyjaśnianiu nowych podręczników oraz publikacji katechetycznych. W tym miejscu należy jeszcze raz wspomnieć o pracy księży wizytatorów, którzy odegrali bardzo ważną rolę w przekazywaniu i utrwalaniu nowego programu. Położyli oni duży nacisk także i na podręczniki katechetyczne. Każdy nauczający musiał posiadać nowy podręcznik, sporządzać szczegółowe konspekty katechez, a w miarę wydawania podręczników także każde dziecko nabywało podręcznik.

Chcąc zmobilizować młodych kapłanów i świeckich katechetów do dobrego przygotowania się do katechez Józef Glemp — biskup warmiński wydał 9 maja 1980 r. dekret, w którym zobowiązuje neoprezbiterów i katechetów świeckich, rozpoczynających pracę w diecezji warmińskiej do prowadzenia szczegółowych konspektów przez pierwsze trzy lata katechizowania i składania ich przy końcu roku szkolnego w Wydziale Nauki

¹ Archiwum Wydziału Nauki Chrześcijańskiej Kurii Biskupiej w Olsztynie (dalej AWNCH).

Chrześcijańskiej Kurii Biskupiej w Olsztynie w celu sprawdzenia przez Dyrektora Wydziału².

Konferencje katechetyczne ogólnodiecezjalne odbywały się dwa razy do roku i były poświęcone w całości sprawom katechetycznym. Udział w nich brali wszyscy kapłani pracujący w diecezji warmińskiej oraz — na zaproszenie — katechetki świeckie i zakonne. Na każdej konferencji katechetycznej były wygłaszane przez prelegentów zapraszanych z całej Polski dwa referaty, a po nich następowała dyskusja. Kilkakrotnie prowadzono również lekcje pokazowo-wzorcowe. Poniżej przedstawiony jest wykaz referatów³ wysłuchanych na konferencjach katechetycznych w latach 1972—1980:

1972-08-31

1. Aktualne orientacje w katechezie i nowy program katechizacji — ks. dr Roman Murawski
2. Elementy kerygmatyczne i antropologiczne w nowym programie polskim w zakresie szkół średnich — ks. dr hab. Janusz Tarnowski

1973 — kurs odbył się, brak jednak danych.

1974-08-29

1. Pismo Św. we współczesnej katechezie biblijnej — ks. doc. dr hab. J. Kudasiewicz
2. Ruchy biblijne w świecie współczesnym a nauczanie religii — ks. dr J. Bagrowicz

1975-02-03

1. Przepowiadanie katechetyczne w nurcie przemian teologii pastoralnej — ks. dr hab. Ludwik Szafrąński
2. Kult Matki Bożej w przepowiadaniu kościelnym — o. dr Celestyn Napiórkowski

1976-01-26

1. Katecheza w środowisku zlaicyzowanym — ks. prof. M. Majewski
2. Misterium życia chrześcijańskiego w Biblii — ks. prof. A. Cholewiński

1976-09-20

1. Interpretacja mitów w Biblii — ks. prof. dr Jan Szlaga
2. Zagadnienie metody w katechezie dzisiejszej — ks. dr Józef Kraszewski

1977-02-07

1. Praktyka pokutna w Kościele — ks. dr Stanisław Czerwik
2. Katecheza a sakrament pokuty — ks. bp Edward Materski

² Tamże.

³ Tamże.

1977-08-30

1. Założenia i formy katechezy w wieku przedszkolnym — ks. prof. Władysław Kubik
2. Metody katechezy w wieku przedszkolnym — ks. dr Antoni Długosz

1978-02-06

1. Religijny rozwój młodzieży a katecheza — ks. prof. dr Roman Murawski
2. Synod Biskupów — Rzym 1977 r. — ks. prof. Marian Jakubiec

1979-02-12

1. Katecheza młodzieżowa — ks. dr Mieczysław Rusiecki
2. Metody i formy pracy w katechezie młodzieżowej — ks. dr Tadeusz Nazar

1979-09-03

1. Problematyka katechetyczna na Sympozjum Biskupów Europy i Europejskiej Konferencji Katechetycznej — ks. prof. dr J. Charytański
2. Religijne wychowanie dzieci w rodzinie — ks. dr Janusz Zimniak

1980-02-11

1. Zasadnicze idee podręcznika *Bóg z nami* — ks. mgr Zbigniew Marek
2. Realizacja propozycji katechetycznych w podręcznikach dla katechety — ks. dr Władysław Kubik

1980-09-01

1. Zakres i hierarchia treści katechezy — ks. Jan Kusz
2. Jak prowadzić katechezę — ks. Z Czerwiński.

Przygotowaniem natomiast ludzi świeckich (niewiast) do pracy katechetycznej zajmuje się Ośrodek Katechetyczno-Duszpasterski — Instytut Katechetyczny w Gietrzwałdzie. Jego założycielem, organizatorem i długoletnim rektorem był wspomniany wcześniej ks. J. Wojtukiewicz. A miał on na tym polu duże doświadczenie wyniesione z prowadzenia podobnych ośrodków najpierw w Częstochowie, a później we Wrocławiu.

Kontakt z diecezją warmińską ks. Wojtukiewicz nawiązał na długo przed 1958 r., tzn. stałym przyjazdem do tej diecezji. Jeszcze bowiem przed 1958 r., wraz z gronem swoich wychowanków, absolwentów kierowanego przez siebie Instytutu Katolickiego we Wrocławiu, przebywał corocznie na Warmii. W niej bowiem w okresie wakacji na zlecenie Kurii Biskupiej w Olsztynie organizował, głównie dla dziewcząt, szkoleniowe kursy katechetyczne. Diecezja warmińska, jak wszystkie pozostałe diecezje znajdujące się na tzw. wówczas Ziemiach Odzyskanych, odczuwała ogromny brak księży. Odciążenie ich przynajmniej od prac katechetycznych przez osoby świeckie było nagłą potrzebą chwili. Wakacyjne kursy szkoleniowe stanowiły jednak tymczasowe rozwiązanie. Coraz bardziej dojrzała świadomość zorganizowania stałego, stacjonarnego kształcenia osób świeckich do pracy katechetyczno-duszpasterskiej.

Ta idea ucieleśniła się dopiero w 1958 r., gdy ordynariusz warmiński bp Tomasz Wilczyński powołał do życia, zorganizowany przez przebywającego w tejże diecezji ks. Wojtukiewicza, wspomniany już Instytut Katechetyczny w Gietrzwałdzie. Ponieważ władze państwowe województwa olsztyńskiego nie zaakceptowały tej instytucji, przyjął on nazwę Ośrodek Katechetyczno-Duszpasterski, działający w ramach Kurii Biskupiej w Olsztynie. Instytut ten w 1974 r. został przekształcony przez następnego ordynariusza warmińskiego, bpa Józefa Drzazgę w Diecezjalne Studium Katechetyczne przy Warmińskim Seminarium Duchownym.

Celem Ośrodka Katechetycznego w Gietrzwałdzie jest przygotowanie osób świeckich do zorganizowanej, zespołowej pracy apostołskiej w Kościele, a przede wszystkim prowadzenie katechizacji, uczestniczenie w niektórych pracach duszpasterskich oraz opracowywanie potrzebnych pomocy do tego rodzaju prac.

Aby osiągnąć powyższe cele, Ośrodek prowadzi studia na poziomie wyższym. Ich program obejmuje trzy grupy przedmiotów:

1. Światopoglądowe: filozofia, teologia oraz nauka o kulturze;
2. Zawodowe: psychologia, socjologia, pedagogika, katechetyka;
3. Pomocnicze: języki obce, muzyka, śpiew, rysunek.

Uzupełnieniem wykładów są proseminaria i semina. Studia, na które są przyjmowani absolwenci szkół średnich, trwają pięć lat i dzielą się na dwa stopnie: trzyletni — tzw. studium zawodowe oraz dwuletni — studium dyplomowe. Ukończenie stopnia pierwszego kwalifikuje do pracy katechetycznej na poziomie szkoły podstawowej, natomiast ukończenie stopnia drugiego przygotowuje do pracy katechetyczno-duszpasterskiej z młodzieżą, dorosłymi, małymi wspólnotami.

Na pierwszych trzech latach studiów obowiązuje trzydzieści godzin wykładów tygodniowo, wraz z proseminariami. Wśród przedmiotów filozoficznych znajdują się m.in. logika, teoria poznania, antropologia, historia filozofii. Zespół przedmiotów teologicznych reprezentują: teologia fundamentalna, dogmatyczna, moralna, ascetyczna oraz przedmioty biblijne. Na ostatnich dwóch latach studiów obowiązują nadal wykłady z przedmiotów zawodowych oraz większość wykładów z nauki o kulturze, łącznie z seminarium.

Studentki uczestniczą także w różnego rodzaju zajęciach praktycznych. Przeważa praktyka katechetyczna, ale też przygotowują się do pracy parafialnej, kancelaryjnej, a nawet prowadzenia domu.

Grono pedagogiczne Instytutu Katechetycznego stanowią przede wszystkim profesorowie Warmińskiego Seminarium Duchownego. Wykładają oni przedmioty teologiczne i większość filozoficznych⁴. Naukowcy Instytutu prowadzą natomiast większość wykładów z grupy przedmiotów dotyczących kultury oraz niektóre zajęcia pedagogiczno-katechetyczne. Zaprasza się również osoby, także spoza diecezji warmińskiej, w celu wygłaszania prelekcji, odczytów na tematy dotyczące różnych dziedzin, m.in. o sztuce kościelnej, aktualnych zagadnieniach społecznych, o niektórych sprawach dotyczących współczesnych problemów kultury.

⁴ J. Wojtukiewicz: Dzieje Instytutu, cz. I i II, maszynopis w archiwum Instytutu w Gietrzwałdzie.

2. CHARAKTERYSTYKA BADANEJ SPOŁECZNOŚCI

W chwili wprowadzenia w 1971 r. odnowy katechetycznej, w diecezji warmińskiej katechezę prowadziło 545 katechetów duchownych i świeckich, w 280 parafiach rozsianych na przestrzeni 24,519 km². Diecezja leżała w granicach trzech ówczesnych województw: olsztyńskiego, gdańskiego i białostockiego.

Teren, który zajmuje diecezja warmińska, ma charakter rolniczy i hodowlany. Przeważa typ rolnej gospodarki uspołecznionej. Wielki przemysł znajduje się właściwie tylko w Elblągu. Stąd brak jest w diecezji parafii typowo robotniczych. Nie posiada też diecezja wielkich aglomeracji miejskich. Największe miasta, leżące na jej terenie, to Olsztyn⁵ — 133,3 tys. mieszkańców oraz Elbląg⁶. Pozostałe większe miasta, jak: Ostroda, Malbork, Elk, Kwidzyn, Kętrzyn nie przekraczają 40 tys. mieszkańców. Większość parafii ma charakter wiejski lub znajduje się na terenie niewielkich miast.

Bliższą charakterystykę respondentów, pracujących jako katecheci w diecezji, obrazują zamieszczone niżej tabele.

Tabela 1

LICZBA I RODZAJ KATECHETÓW

Rodzaj katechetów	Liczba	%
Ks. diecezjalni	351	64,4
Ks. zakonni	79	14,5
Siostry zakonne	51	9,4
Kat. świeccy	64	12
Razem	545	100,0

Tabela 1 Przedstawia liczbę katechetów oraz ich rodzaj. Najwięcej katechetów rekrutuje się spośród księży diecezjalnych. Stanowią oni bowiem 64,4% ogółu katechizujących w diecezji warmińskiej. Pozostałe grupy katechetów, zdecydowanie już mniej liczne, razem wzięte stanowią tylko 35,6% ogółu katechizujących. Pod względem liczby są one do siebie zbliżone.

Tabela 2 ukazuje długość stażu katechetycznego respondentów wszystkich rodzajów. Dla potrzeb badawczych wyodrębniono w nim pięcioletnie odcinki czasowe. W całej populacji badanych najliczniejszą grupę katechetów stanowią ci respondenci, którzy katechizację dopiero rozpoczęli (staż do lat 5) albo katechizują już ponad 20 lat. Pozostałe grupy respondentów są mniej więcej sobie równe. W poszczególnych grupach reprezentujących poszczególne rodzaje katechetów nie dostrzega się widocznej prawidłowości. Jedynie wśród sióstr zakonnych przeważają wyraźnie osoby o krótkim stażu katechetycznym. Natomiast wśród osób świeckich przeważają respondenci o najdłuższym stażu. Wśród księży

⁵ Rocznik statystyczny województwa olsztyńskiego na rok 1980.

⁶ Rocznik statystyczny województwa elbląskiego na rok 1980.

Tabela 2

STAŻ KATECHETYCZNY KATECHETÓW (W PROCENTACH)

Staż w latach	Rodzaj katechetów				Razem 280
	Ks. diecez. N=176	Ks. zakonni N=43	Siostry zakonne N=27	Osoby świeckie N=34	
Do 5	16,2	12,6	48,7	13,1	24,6
6—10	12,6	27,3	18,4	15,1	14,6
11—15	22,6	12,6	4,9	15,1	16,4
16—20	20,6	19,9	4,9	11,3	16,1
Powyżej 20	28,0	27,4	23,1	45,4	28,3
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

zachowuje się tylko lekka przewaga respondentów o długim stażu katechetycznym.

Zmienna stażu katechetycznego jest w mniejszych badaniach dość istotna, gdyż pozostaje w bezpośrednim związku z rodzajem formacji ankietowanych. Tylko ci z nich, którzy nie przekroczyli w chwili prowadzenia badań bariery dziesięciu lat stażu katechetycznego, uzyskali wykształcenie już w okresie wprowadzenia reformy katechetycznej. Ci zaś, których staż w tym czasie wynosił ponad 10 lat, swoje wykształcenie katechetyczne otrzymali jeszcze zgodnie z duchem tradycyjnej katechezy dydaktyczno-pedagogicznej. Z tabeli 2 wynika więc, że blisko 40% respondentów, których staż nie przekroczył 10 lat, zostało przygotowanych do katechezy już po rozpoczęciu jej posoborowej odnowy, a więc w duchu tej odnowy. Oznacza to, że nie znają oni od strony praktycznej katechezy przedsoborowej, a większość z nich nawet i od strony teoretycznej. Największy odsetek respondentów, którzy otrzymali wykształcenie katechetyczne już w okresie wdrażania reformy posoborowej, znajduje się wśród sióstr zakonnych i wynosi aż 67,1%, a najmniejszy wśród katechetów świeckich — 28,2% i księży diecezjalnych — 28,8%. Już te wstępne dane sugerują, że siostry zakonne są bardziej związane z odnową katechetyczną niż np. katecheci świeccy czy księża diecezjalni.

Natomiast wszyscy respondenci, których staż pracy w chwili prowadzenia badań przez autora przekroczył już 10 lat, otrzymali wykształcenie katechetyczne zgodne z tradycyjną katechezą. Rozpoczynali oni bowiem pracę katechetyczną jeszcze przed wprowadzaniem do katechezy odnowy posoborowej (przed 1971 r.). Ci więc respondenci, rozpoczynając katechizowanie nie znali zupełnie nowej katechezy. Największy odsetek respondentów, którzy wykształcenie katechetyczne uzyskali jeszcze przed wprowadzeniem odnowy posoborowej znajduje się w grupie katechetów świeckich (71,8%), a zdecydowanie najmniejszy wśród sióstr zakonnych (32,9%). Wyniki powyższe sugerują, że największe trudności z wprowadzaniem odnowy katechetycznej mogą mieć właśnie katecheci świeccy, a następnie księża. Oni bowiem — jak już wyżej wspomniano — przystępując do realizacji tej odnowy, mieli już za sobą kilku, a nawet kilkunastoletni staż katechetyczny w dawnej tradycyjnej katechezie. Musieli

więc nie tylko poznawać nową katechezę, ale także pozbywać się tego wszystkiego, co związane było z dawną katechezą, a w chwili wprowadzania reformy musiało ulec zmianie lub zostać całkowicie zastąpione.

Tabela 3

WYKSZTAŁCENIE KATECHETÓW

Rodzaj wykształcenia	Rodzaj katechetów				Razem
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zakonne N=27	Osoby świeckie N=34	
Sem. Duch.	76,8%	77,0%	—	—	57,3%
Sem. Duch. wyższe	23,2%	23,0%	8,6%	8,4%	17,8%
Inst. Kat. Wrocław	—	—	39,1%	—	5,4%
Inst. Kat. Gietrzwałd	—	—	17,4%	70,6%	11,3%
Kurs Kat.					
w Warszawie	—	7,7%	52,2%	—	7,6%
Inne	—	—	21,7%	21,0%	2,6%

Z tabeli 3, ukazującej wykształcenie respondentów, wynika, że ponad połowa (57,3%) respondentów to absolwenci seminariów duchownych, głównie Warmińskiego Seminarium Duchownego *Hosianum*. Ten odsetek jest nieco wyższy, gdyż wśród respondentów znajdują się także ci, którzy są ponadto absolwentami KUL-u lub ATK. Następna pod względem liczebności grupa respondentów ukończyła studia wyższe inne niż seminarium duchowne (KUL, ATK, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Warszawski). Na trzecim miejscu sytuacji się absolwenci Instytutu Katechetycznego w Gietrzwałdzie (11,3%).

Wykształcenie respondentów — księży jest dość jednorodne. Są oni absolwentami seminariów duchownych i ewentualnie jeszcze innej uczelni wyższej. Ponadto 7,7% respondentów — księży zakonnych ma ukończony kurs katechetyczny w Warszawie. Wyraźnie zróżnicowane jest natomiast wykształcenie respondentów — sióstr zakonnych. Ponad połowa z nich ukończyła kurs katechetyczny w Warszawie. Również ponad 50% jest absolwentkami Instytutu Katechetycznego we Wrocławiu lub Gietrzwałdzie. Niektóre z nich są absolwentkami wyższych uczelni lub mają ukończone inne kursy katechetyczne. W rubryce „siostry zakonne” procenty nie sumują się do 100, ponieważ część ankietowanych sióstr podała — zgodnie z rzeczywistością — iż są absolwentkami więcej niż jednej instytucji przygotowującej do pracy katechetycznej. Respondenci świeccy przygotowywali się do pracy katechetycznej głównie w Instytucie Katechetycznym w Gietrzwałdzie (kobiety). Pozostali (wszyscy mężczyźni) są absolwentami KUL-u, ATK lub mają ukończone odpowiednie kursy katechetyczne.

Tabela 4 ilustruje środowisko pracy katechetycznej ankietowanych. Prawie połowa respondentów pracuje w parafiach wiejskich. Duży też odsetek pracuje w parafiach miejskich do 25 tys. mieszkańców. W parafiach wiejskich pracę katechetyczną prowadzą przede wszystkim

Tabela 4

ŚRODOWISKO KATECHIZACJI KATECHETÓW

Środowisko	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zakonne N=27	Osoby świeckie N=34	Razem
Wieś	58,9%	42,3%	13,0%	27,4%	46,4%
Miasto do 25 tys.	26,0%	20,8%	56,5%	24,2%	30,0%
Miasto 25—100 tys.	6,2%	23,1%	26,2%	24,2%	13,6%
Miasto 100 tys. powyżej	8,9%	3,8%	4,3%	24,2%	10,0%
Razem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

księży, głównie diecezjalni. Na wsiach i w małych miasteczkach pracuje ich 84,9%. W parafiach miejskich natomiast katechizuje zdecydowana większość sióstr zakonnych oraz osób świeckich.

Zmienna środowiska w niniejszych badaniach jest ważna z wielu względów. Środowisko bowiem może wywierać pośrednio pewien wpływ na realizację odnowy katechetycznej. W parafiach miejskich istnieją z zasady lepsze warunki lokalowe. Zarówno dzieci jak i katechetę dzieli najczęściej od lokalu katechetycznego niewielka odległość. W parafiach takich pracuje przeważnie kilku księży. Ułatwia to wymianę doświadczeń katechetycznych. Ponadto katecheci, pracujący w dużych miastach mają bliższy kontakt z książką, choćby poprzez wymianę jej z innymi katechetami, a także dzięki możliwości kupna jej w księgarniach prowadzących sprzedaż książki religijnej. Ponadto księża pracujący w dużych miastach, z racji udogodnień komunikacyjnych mają łatwiejszy kontakt z Wydziałem Nauki Chrześcijańskiej Kurii Biskupiej, gdzie mogą zaopatrywać się w potrzebne podręczniki i pomoce katechetyczne, czy omówić problemy katechetyczne z pracownikami tego wydziału. Wydaje

Tabela 5

LICZBA GODZIN KATECHIZACJI PRZYPADAJĄCYCH
TYGODNIOWO NA JEDNEGO KATECHETĘ

Liczba godzin tygodniowo	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zakonne N=27	Osoby świeckie N=34	Razem
Mniej niż 10 godz.	8,3%	15,4%	8,8%	4,1%	8,6%
11—15 godz.	9,5%	12,8%	17,6%	6,1%	10,3%
16—20 godz.	19,6%	18,0%	11,8%	—	15,2%
21—25 godz.	30,4%	20,4%	41,2%	16,3%	27,9%
26—30 godz.	22,0%	15,4%	11,8%	36,7%	22,5%
Ponad 30 godz.	7,8%	15,4%	8,8%	28,6%	12,4%
Brak odpowiedzi	2,4%	2,6%	—	8,2%	3,1%
Razem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

się więc, że odnowa katechetyczna ma korzystniejsze warunki realizacji w miastach, zwłaszcza dużych, niż w środowisku wiejskim.

Tabela 5 zapoznaje z wymiarem godzin katechizacji, przypadających tygodniowo na jednego katechetę. Zbyt duża liczba godzin ogranicza możliwości oddania się lekturze fachowej literatury zważywszy, że księża mają jeszcze wiele innych obowiązków związanych z funkcjonowaniem parafii. Ponad 60% respondentów katechizuje 21 lub więcej (nawet ponad 30) godzin tygodnio; w tym aż 35% katechizuje tygodniowo więcej niż 26 godzin. Z tabeli tej wynika, że najbardziej obciążeni katechizacją są katecheci świeccy. Ponad 65% tych respondentów katechizuje tygodniowo 26 i więcej godzin. Zważywszy, iż duża część respondentów świeckich posiada mniejsze przygotowanie do katechizacji niż osoby duchowne i mniejsze nawet możliwości, zbyt duże przeciążenie ich katechizacją może utrudniać przygotowywanie się do realizacji odnowy katechetycznej w codziennej praktyce.

Tabela 6

LICZBA PUNKTÓW, W KTÓRYCH KATECHIZUJĄ KATECHECI

Liczba punktów katech.	Rodzaj katechetów				Razem 280
	Ks. dioc. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zakonne N=27	Osoby świeckie N=34	
1	32,7%	56,4%	97,0%	61,2%	48,3%
2	30,6%	20,6%	—	20,4%	23,8%
3	15,5%	15,6%	3,0%	12,3%	13,4%
4	16,0%	5,9%	—	4,1%	10,7%
5 i więcej	5,2%	2,5%	—	2,0%	3,8%
Razem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Charakterystykę respondentów uzupełnia także tabela 6 ukazując liczbę punktów katechetycznych, w których oni pracują. Generalnie należy stwierdzić, że prawie połowa respondentów prowadzi katechizację w jednym punkcie katechetycznym, który najczęściej znajduje się w miejscu zamieszkania katechety i dzieci. Katechizację w jednym, a najwyżej w dwóch punktach, można uznać za optymalną dla realizacji posoborowej katechizacji. Ponad 70% respondentów posiada pod tym względem takie warunki. Najlepsze mają siostry zakonne, gdyż prawie wszystkie uczą tylko w jednym punkcie katechetycznym, i katecheci świeccy. Nieco trudniejsze zaś księża, szczególnie diecezjalni. Z ich grupy ponad 20% katechizuje w 4 lub więcej punktach katechetycznych.

Charakterystykę badanej społeczności oraz ich miejsca pracy kończy tabela 7, ukazująca odległości, jakie muszą pokonać respondenci, aby dostać się do punktu katechetycznego. Odległości między poszczególnymi parafiami, szczególnie w jej wschodniej części, są duże, a tym samym i teren parafii jest duży. Wprawdzie prawie 45% respondentów katechizuje na miejscu, w siedzibie miejsca zamieszkania, ale prawie taka sama grupa respondentów katechizuje w punktach odległych od siedziby

Tabela 7

ODLEGŁOŚĆ W KM PUNKTU KATECH. OD SIEDZIBY PARAFII

Odległość w km	Rodzaj katechetów				Razem
	Ks. diec. N = 176	Ks. zak. N = 43	Siostry zakon. N = 27	Osoby świeckie N = 34	
Przy parafii	30,3%	51,3%	94,0%	55,2%	44,9%
1— 2 km	1,8%	—	—	6,1%	2,0%
3— 4 km	12,5%	12,8%	—	12,2%	10,0%
5— 6 km	21,5%	17,9%	—	6,1%	16,9%
7— 8 km	17,2%	2,6%	3,0%	6,1%	11,8%
9—10 km	5,3%	12,8%	—	8,3%	6,2%
Ponad 10 km	10,7%	2,6%	—	4,0%	7,2%
Brak odp.	0,6%	—	3,0%	2,0%	1,0%
Razem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

parafii 5 i więcej km, nawet ponad 10. Przy parafii katechizuje przytłaczająca większość sióstr zakonnych oraz ponad 50% katechetów świeckich i księży zakonnych, a tylko 30% księży diecezjalnych. Ponad 33% księży diecezjalnych dojeżdża do punktów katechetycznych odległych o 7 i więcej km od plebanii.

Na podstawie tabel charakteryzujących badaną społeczność oraz ich miejsce pracy katechetycznej należy stwierdzić, że warunki ich pracy są trudne z uwagi na liczbę godzin przeznaczonych na katechizację, prowadzenie jej w kilku punktach i to często odległych kilka km od siedziby parafii. Należy jeszcze dodać, że pracą katechetyczną najbardziej są obciążeni księża diecezjalni.

3. OPIS METODY I POSTAWIENIE HIPOTEZ

Socjologowie, pedagodzy i psychologowie wymieniają szereg technik i sposobów umożliwiających uzyskanie optymalnie wiarygodnych faktów, informacji, opinii o jakimś zjawisku czy fragmencie rzeczywistości społecznej. Wymieniają oni różne odmiany obserwacji, wywiadów, testów, ankiet, kwestionariuszy⁷.

Do badań masowych, obejmujących grupę liczącą kilkadziesiąt osób, ze względów technicznych szczególnie przydatna jest ankieta lub kwestionariusz. Przy czym jedni autorzy⁸ traktują ankietę i kwestionariusz jako dwie różne od siebie techniki zbierania informacji, inni⁹ używają tych nazw zamiennie, na określenie jednej i tej samej czynności metodologicznej, a jeszcze inni¹⁰ kwestionariuszem nazywają zestaw samych

⁷ Z. Skórny: Metody badań i diagnostyka psychologiczna, Wrocław 1974; J. Woskowski: Socjologia, Warszawa 1972, s. 231 nn; T. Pilch, T. Wujek: Metody i techniki badań w pedagogice w: Pedagogika, pod red. M. Godlewski, Warszawa 1974, s. 57; A. Kamiński: Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej, *Studia Pedagogiczne* (1970) nr 19, s. 31.

⁸ Z. Skórny: Metody..., s. 199 i 214.

⁹ J. Woskowski: Socjologia..., s. 244.

¹⁰ T. Pilch, T. Wujek: Metody..., s. 70.

pytań, którymi można następnie posługiwać się przy badaniach ankietowych, przeprowadzaniu wywiadu itp.

Uznając ankietę i kwestionariusz jako dwie odrębne, aczkolwiek podobne do siebie techniki gromadzenia informacji o pewnym fragmencie rzeczywistości społecznej, technika zastosowana przez autora niniejszej pracy jest czymś pośrednim pomiędzy ankietą a kwestionariuszem. Podobna jest do kwestionariusza, gdyż zawiera kilkadziesiąt pytań, w odróżnieniu od ankiety, która może zawierać ich kilka lub najwyżej kilkanaście. Podobna jest zaś do ankiety przez to, że brak w niej pytań kontrolnych, tzw. „odkłamywaczy”, które występują w kwestionariuszach, jak i przez to, że prowadzący badania nie był obecny przy wypełnianiu formularzy przez respondentów, co jest konieczne przy badaniach kwestionariuszy. Zastosowana więc w niniejszej rozprawie technika ma także pewien element właściwy zarówno ankiecie jak i kwestionariuszowi: część pytań ma charakter pytań otwartych — jak w ankiecie — a część zamkniętych, jak w kwestionariuszu¹¹. Ponieważ zastosowana przez autora niniejszej pracy technika ma więcej elementów wspólnych z ankietą niż kwestionariuszem, w dalszej części pracy będzie się ją zwać ankietą. Przeniesione do niej pewne elementy z kwestionariusza uczynią ją zapewne bardziej wiarygodną i precyzyjną.

Prace przygotowawcze do zamierzonych badań stopnia realizacji odnowionej katechezy w diecezji warmińskiej rozpoczęte zostały w r. 1971. W pierwszym etapie szło o sprecyzowanie przedmiotu badań, prawidłowe ułożenie formularza pytań ankietowych, zapoznanie się ze stanem aktualnie zawodowo czynnych katechetów — ich liczba, rodzaj, staż, środowisko pracy itp.

Badana populacja katechetów jest dość liczna. Stąd autor niniejszej rozprawy zdecydował wyłonić z niej próbę reprezentatywną. Prawidłowy dobór próby jest niezmiernie ważnym zabiegiem metodologicznym. Istotne jest, aby reprezentowała ona wszystkie cechy i wszystkie elementy badanej populacji. Jest to niezbędny warunek uprawniający do rozciągnięcia uogólnień na całą populację¹². Tylko wówczas, gdy w wybranej próbie będą odpowiednio reprezentowane poszczególne rodzaje katechetów, zachowana proporcja między katechetami pracującymi na wsi i w mieście oraz uwzględniony ich staż i formacja katechetyczna, uzyskane wyniki mogą cieszyć się wysokim walorem prawdopodobieństwa.

W chwili przygotowywania się do badań, katechizację w diecezji warmińskiej prowadziło 545 katechetów, w tym 351 księży diecezjalnych, 79 księży zakonnych, 51 sióstr zakonnych oraz 64 osoby świeckie. W badaniach zastosowano dobór proporcjonalny¹³. Ten zabieg sprzyja lepszej reprezentatywności poszczególnych grup badanych i pozwala uniknąć przypadku, że np. najmniejsza z badanych grup może być stosunkowo zbyt duża lub wystąpić jako szczątkowa. We wszystkich grupach przyjęto ułamek warstwowy na $\frac{1}{2}$. Wielkość poszczególnych warstw ustalono na następującym poziomie:

¹¹ Z. Skorny: *Metody...*, s. 214.

¹² Z. Skorny: *Metody...*, s. 203; T. Pilch: *Organizacja procesu wychowawczego*, s. 105.

¹³ H. Białock: *Statystyka...*, s. 448; T. Pilch: *Organizacja...*, s. 108.

księży diecezjalnych	— ok.	175
księży zakonnych	— ok.	40
siostr zakonnych	— ok.	25
katechetów świec.	— ok.	30
		ok. 270

Aby uzyskać założoną próbę, wysłano 440 ankiet:

260 księżom diecezjalnym
70 księżom zakonnym
50 siostr zakonnym
60 katechetom świeckim
440

Do rąk autora wróciło 280 ankiet, tj. 63,6%. W rzeczywistości wróciły 294 ankiety, ale 14 z nich autor odrzucił z uwagi na brak w nich dużej liczby wypowiedzi respondentów.

Biorąc pod uwagę, że badaniami ankietowymi objęto 78% ogółu pracujących katechetów w diecezji warmińskiej, konieczną rzeczą stał się dobór odpowiednich ankietów, których zadaniem byłoby wręczenie formularzy katechetom, poinformowanie ich o celu prowadzonych badań, odebranie wypełnionych formularzy i przekazanie ich prowadzącemu badaniu.

Autor niniejszej rozprawy przystępując do badania stopnia realizacji odnowionej katechezy w diecezji warmińskiej, był świadom jego delikatności i złożoności. Chodziło bowiem nie tylko o zbadanie odnowionej praktyki katechetycznej, stanu wiedzy katechetów o odnowie katechetycznej Soboru Watykańskiego II, lecz także o zbadanie świadomości katechetów w tym przedmiocie. Stąd zapewnienie anonimowości respondentom było warunkiem sine qua non udzielenia przez nich szczerych, niezafałszowanych i w miarę dokładnych informacji, zwłaszcza że autor rozprawy był pracownikiem Wydziału Nauki Chrześcijańskiej przy Kurii Biskupiej.

Rozprowadzona wśród katechetów ankieta została opracowana przy katedrze katechetyki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Składa się ona z trzech zasadniczych części: instrukcji, wstępnych pytań dotyczących charakterystyki respondentów oraz pytań właściwych.

Tekst ankiety, zgodnie z postulatami metodycznymi, został poprzedzony apelem, skierowanym do respondentów, w którym autor informuje o celowości, potrzebie i charakterze podjętych przez siebie badań oraz prosi o szczerze i wyczerpujące odpowiedzi. Zawarte jest też pouczenie o sposobie udzielania odpowiedzi w zależności od charakteru pytań. Charakterystyki respondentów dotyczą pytania 1 i 2, zawierające 7 pytań szczegółowych. Pozostałe 44 pytania główne (77 szczegółowych) dotyczą znajomości przez katechetów odnowionej katechezy (pytania 3—16) oraz jej realizacji (pytania 17—42).

Drugą techniką badawczą, wykorzystaną w zbieraniu materiału empirycznego do pracy była obserwacja. Przez obserwację rozumie się przestrzeganie zamierzone, planowe, selektywne, wymagające aktywnej posta-

wy umysłu¹⁴. Dostarczają one najbardziej naturalnej, a więc najbardziej prawdziwej wiedzy o obserwowanej jednostce lub wybranej społeczności. Autor z racji wykonywanej funkcji pracownika Wydziału Nauki Chrześcijańskiej przy Kurii Biskupiej, a poprzednio wieloletni katecheta, miał ułatwione warunki do prowadzenia obserwacji. W sporządzonym przez siebie arkuszu obserwacji uwzględnił następujące elementy badanej rzeczywistości: katecheta, katechizowany, katecheza (treść, metody, pomoce), sala katechetyczna (estetyka wnętrza, wyposażenie). Obserwacji dokonywano podczas katechez prowadzonych przez katechetów. Spostrzeżenia autor notował dyskretnie na przygotowanych uprzednio kwestionariuszach. Przeprowadzono łącznie w różnych parafiach (wiejskich i miejskich, zakonnych i diecezjalnych) około 90 obserwacji. Wydaje się więc, że sposób pobrania próby, przeprowadzenia ankiety oraz obserwacja umożliwiły zebranie wystarczającej ilości materiału empirycznego, aby usiłować rozwiązać postawiony na początku problem. W związku z tym wysunięto następujące hipotezy, związane z rodzajem, stażem, środowiskiem oraz formacją respondentów:

— Poszczególne rodzaje katechetów w diecezji warmińskiej różnią się w realizowaniu odnowy katechetycznej.

— Młodszy katecheci, zarówno duchowni jak i świeccy, w większym stopniu realizują odnowę katechetyczną niż starsi.

— Realizacja odnowy katechetycznej zależy od rodzaju formacji, jaką otrzymali katecheci.

— Realizacja odnowy katechetycznej, pełniej realizuje się w środowisku miejskim.

Powyższe hipotezy zostaną poddane procesowi weryfikacji w niniejszej rozprawie. Zabiegu¹⁵ tego dokona się opierając się na teście nieparametrycznym chi-kwadrat [χ^2] na poziomie istotności.

III. ŚWIADOMOŚĆ ODNOWY KATECHETYCZNEJ

WŚRÓD KATECHETÓW

Jest rzeczą powszechnie znaną, że między znajomością jakiejś wartości, normy prawnej czy moralnej i odpowiednim ustosunkowaniem się do niej, a praktyczną jej realizacją istnieje ścisła współzależność. Nie ma realizacji jakiejś wartości czy normy bez ich uprzedniej znajomości, bez przekonania o konieczności jej zdobycia czy przestrzegania, bez pozytywnego ustosunkowania się do nich.

Powyższe spostrzeżenia należy odnieść także do odnowy katechetycznej zainicjowanej przez Sobór Watykański II. Nauka tego wiekopomnego soboru doprowadziła do nowego spojrzenia na katechizację, na jej źródła, cele, podmiot i treść. Znalazło to swój wyraz w nowych tendencjach katechetycznych, w formułowaniu nowych wzorców i modeli.

Jeśli współczesny katecheta chce realizować odnowioną katechezę, zarówno w treści jak i metodzie, powinien najpierw ją poznać, przekonać się do niej, tak aby stała się ona jego własnością. Zwraca uwagę

¹⁴ Z. Skorny: *Metody...*, s. 56.

¹⁵ M. Krzysztófiak, D. Urbaniak: *Metody statystyczne*, Warszawa 1978, s. 254.

na to dekret *Optatam totius*: „Owa gorliwość, która powinna kształtować po prostu całą formację alumnów, domaga się także, aby ich starannie pouczono o tym, co w szczególny sposób dotyczy świętej posługi, zwłaszcza zaś katechizacji”¹. Również *Dyrektorium katechetyczne* zwraca uwagę, że katechizacja może być wówczas tylko owocna, jeżeli prowadzić ją będą osoby odpowiednio do tego przygotowane².

1. ŹRÓDŁA POZNANIA KATECHEZY POSOBOROWEJ

W poprzednich już rozważaniach wykazano, że badana grupa respondentów jest dość zróżnicowana pod względem formacji jak i stażu katechetycznego. Rodzi się więc pytanie: gdzie przygotowywali się oni do nauczania odnowionej posoborowej katechezy, z jakiego źródła pochodzi ich wiedza o nowej katechezie. Aby uzyskać odpowiedź, respondenci mieli za zadanie podkreślenie tych z wymienionych w ankiecie (p. 3) form kształcenia katechetycznego, które zapoznały ich z posoborową katechezą. Wyniki posłużyły do skonstruowania trzech kolejnych tabel (1, 2, 3.).

Tabela 1

ŹRÓDŁA INFORMUJĄCE O ODNOWIE A RODZAJ KATECHETÓW

Źródła informujące o odnowie	Rodzaj katechetów				Razem
	Ks. diec. N = 176	Ks. zak. N = 43	Siostry zakon. N = 27	Osoby świecc. N = 34	
Lektura własna	79,5	88,5	91,3	84,8	83,0
Konferencje rejonowe i dekanalne	81,3	76,9	34,8	48,5	69,6
Kursy katechetyczne ogólnopol. i diec.	70,5	50,0	65,2	51,5	63,9
Wymiana poglądów i dośw.	55,4	61,5	52,2	75,8	59,3
Seminarium Duchowne	38,4	38,5	—	—	27,3
Stud. Katech. w Gietrz- waldzie	2,7	—	—	36,4	6,2
Studia na ATK i KUL	—	7,7	—	6,1	3,6
Inne	12,5	23,1	30,4	33,3	19,6

Wynika z nich jednoznacznie, że głównym źródłem wiedzy respondentów o posoborowej katechezie była lektura własna. Na drugim miejscu wymieniają oni konferencje rejonowe i dekanalne, na trzecim kursy katechetyczne diecezjalne i ogólnopolskie, a na czwartym wzajemną wymianę poglądów.

W poszczególnych grupach katechetów hierarchia ta jest różna. Księża diecezjalni najwyżej pod tym względem oceniają konferencje rejonowe i dekanalne, tuż za nimi lekturę własną. Pozostali katecheci na pierwszym miejscu umieścili lekturę własną. Potem już różnią

¹ Dekret o formacji kapłańskiej *Optatam totius* (dalej DFK) 19.

² DCG 115.

Tabela 2

ŹRÓDŁA INFORMUJĄCE O ODNOWIE A STAŻ
KATECHETÓW *

Źródła	Staż katechetów				pow. 20 lat N=49
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	
Lektura własna	70,6	75,9	75,0	83,0	92,9
Konferencje rejonowe i dekanalne	41,2	62,1	78,1	80,6	76,9
Kursy katech. ogólnopol. i diecezjalne	52,9	65,5	78,1	58,1	67,9
Wymiana poglądów i doświadczeń	50,0	48,3	62,1	64,5	62,5
Seminarium Duchowne	58,8	44,8	—	—	—
Studia w Instytucie Katech. w Gietrzwałdzie	5,9	10,3	—	—	—
Studia na ATK i KUL	2,9	6,9	15,6	—	—
Studia w Instyt. Katech. we Wrocławiu	—	—	3,1	—	3,6
Inne	11,8	20,7	9,4	9,7	23,2

* Nie podano stażu w 13 przypadkach.

się między sobą: księża zakonnicy stawiają na drugim miejscu konfederacje dekanalne i rejonowe, siostry zakonne — kursy katechetyczne, a katecheci świeccy — wymianę poglądów i doświadczeń. Wśród tej hierarchii źródeł informujących o posoborowej katechezie Seminarium Duchowne występuje dopiero na dalszym miejscu, gdyż dotyczy ono tylko księży i to ze stażem do 10 lat. Tylko ci katecheci bowiem wiedzę o odnowionej katechezie mogli wynieść z seminarium.

Tabela 3

ŹRÓDŁA INFORMUJĄCE O ODNOWIE A ŚRODOWISKO
KATECHIZACJI

Źródło	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
Lektura własna	81,6	81,7	81,5	95,0
Konferencje katech. rej. i dekanal.	74,7	71,7	59,3	55,0
Kursy katechet. ogólnopol. i diec.	70,1	58,3	59,3	60,0
Wymiana poglądów i doświadczeń	48,3	61,7	63,0	85,0
Seminarium Duchowne	24,1	30,0	22,0	45,0
Instytut w Gietrzwałdzie	6,9	1,7	11,1	10,2
Studia na ATK i KUL	3,4	1,7	—	5,0
Inne	17,2	11,7	33,3	16,0

Tabela 2, uwzględniająca staż katechetyczny respondentów ukazuje, że we wszystkich grupach, z wyjątkiem katechetów o stażu 11—15 lat, najważniejszym źródłem informującym o odnowie katechetycznej jest także lektura własna. Jej ranga rośnie proporcjonalnie do wzrostu stażu respondentów. Aż 92,9% najstarszych katechetów docenia to źródło informacji. Katecheci z trzech najstarszych grup wymieniają na drugim miejscu konferencje rejonowe i dekanalne.

Podobne wnioski można wysnuć na podstawie tabeli 3. Okazuje się, że lektura własna, jako źródło wiedzy o posoborowej katechezie stawiana jest na pierwszym miejscu przez katechetów wszystkich środowisk. Jest to zjawisko bardzo pozytywne i zupełnie zrozumiałe, gdyż to źródło wiedzy dostępne jest w jednakowym stopniu dla wszystkich grup katechetów. Katecheci pracujący na wsiach i w małych miasteczkach wysoko sobie cenią też konferencje rejonowe i dekanalne, a katecheci z dwóch pozostałych środowisk miejskich — wymianę doświadczeń i poglądów. I to też jest zrozumiałe, gdyż tam katecheci pracują w większych zespołach. Na podstawie tej tabeli można jeszcze zaobserwować, że ranga wymiany poglądów jako źródła wiedzy o katechezie posoborowej wzrasta proporcjonalnie wraz ze wzrostem środowiska katechetycznego, przy tym maleje ranga konferencji rejonowych i dekanalnych. Niemniej jednak wielu katechetów przypisuje dużą rolę różnym konferencjom i kursom katechetycznym, jako źródłom informacji o odnowie katechetycznej. Wymagają one jednak należytego, starannego przygotowania ze strony organizatorów. Powinny być więc atrakcyjnie zorganizowane i odpowiednio zareklamowane.

Tabela 4

OCENA INFORMACJI ORIENTUJĄCYCH W ODNOWIE
A RODZAJ KATECHETÓW

Jakość informacji	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Kat. świec. N=30	Razem N=280
Wystarczająca	67,0	88,5	73,9	54,6	68,6
Niewystarczająca	21,4	11,5	21,7	33,3	26,8
Inne (nie wiem)	8,9	—	—	—	0,5
Brak odpowiedzi	2,7	—	1,4	12,1	4,1
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Następny zespół pytań, na które wypowiedzieli się ankietowani, dotyczył oceny jakości, a zarazem wystarczalności lub niewystarczalności wiedzy o odnowie katechetycznej, uzyskanej przez katechetów z różnych źródeł. Świadomość wystarczalności lub niewystarczalności zdobytej wiedzy o odnowie katechetycznej i jej praktycznej realizacji stanowi równocześnie wskaźnik uznania siebie za przygotowanego w pełni lub tylko częściowo do tego przedsięwzięcia. Pytanie: „Czy wyżej wymie-

nione źródła wystarczająco zorientowały Księdza, Siostrę, Pana(nią) — o odnowie katechetycznej” zostało skorelowane — tak jak poprzednie — z rodzajem katechetów, ich stażem katechetycznym, środowiskiem pracy oraz ich formacją. Uzyskane tą drogą dane prezentują tabele: 4, 5, 6, 7.

Pierwsza z nich informuje, iż prawie 70% ogółu respondentów uważa zdobytą przez siebie wiedzę na temat odnowy katechetycznej za wystarczającą. Należy ten wskaźnik uznać za bardzo wysoki. Najwyżej swoją wiedzę o posoborowej katechezie oceniają księża zakonni, a następnie siostry zakonne. Nisko oceniają ją natomiast katecheci świeccy, gdyż zaledwie połowa tej grupy respondentów uważa, że jest wystarczająco przygotowana do nowej katechezy.

Tabela 5

OCENA INFORMACJI ORIENTUJĄCYCH W ODNOWIE
A STAŻ KATECHETYCZNY

Ocena informacji	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	6—11 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Wystarczająca	67,7	60,7	81,3	76,7	66,7
Niewystarczająca	29,4	28,6	18,7	16,7	28,1
Inne (nie wiem)	—	—	—	—	—
Brak odpowiedzi	2,9	10,7	—	6,6	5,2
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 5 ukazuje natomiast jak swoją wiedzę o odnowie katechetycznej oceniają respondenci w zależności od stażu pracy katechetycznej. Najwyższą ocenę wystawiają sobie katecheci mający za sobą 11—20 lat stażu katechetycznego, niżej oceniają ją katecheci najmłodsi i najstarsi. Generalne twierdzenie byłoby więc następujące: młodzi katecheci uważają się za mniej przygotowanych do wypełniania odnowy katechetycznej niż starsi. Tu jednak rodzi się wątpliwość, gdyż pytanie to skierowane do katechetów o stażu nie dłuższym niż 10 lat ma inny wydźwięk. Nie jest to pytanie tylko o ich wiedzę o posoborowej katechezie, ale o ich przygotowanie w ogóle do pracy katechetycznej. Mogą się bowiem oni uważać — po pierwszych kontaktach z praktyką katechetyczną, kiedy następuje konfrontacja wyniesionej wiedzy z praktyką — za niewystarczająco przygotowanych do tej pracy. Starsi katecheci, nawet jeśli nie są całkowicie zorientowani w nowej katechezie, mogą nadrabiać braki w tej dziedzinie doświadczeniem katechetycznym, rutyną. Doświadczenie katechetyczne, umiejętność pracy z dziećmi — czego na pewno brak młodym katechetom — ułatwiają z pewnością starszym prowadzenie katechizacji w duchu soborowym. Środowisko katechetyczne (tabela 6) wywiera pewien wpływ na ocenę własnej wiedzy o posoborowej katechezie. Okazuje się, że za wyższą uznają ją katecheci pracujący w małych środowiskach (do 25 tys.) mieszkańców, a za najniższą ze środowisk średniej wielkości, tzn. od 25—100 tys. mieszkańców.

Tabela 6

OCENA INFORMACJI ORIENTUJĄCYCH W ODNOWIE
A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI

Ocena informacji	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
Wystarczająca	69,0	71,7	63,0	65,0
Niewystarczająca	25,3	26,7	37,0	20,0
Inne (nie wiem)	5,7	1,6	—	5,0
Brak odpowiedzi	—	—	—	10,0
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabela 7

OCENA INFORMACJI ORIENTUJĄCYCH W ODNOWIE
A RODZAJ FORMACJI

Jakość informacji	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179
Wystarczająca	81,8	66,9
Niewystarczająca	18,2	27,9
Inne (nie wiem)	—	4,1
Brak odpowiedzi	—	1,1
Razem	100,0	100,0

Tabela 7 w innym aspekcie obrazuje ocenę stanu wiedzy o odnowie katechetycznej. Ponad 80% katechetów o formacji systematycznej uważa zdobytą wiedzę w tej materii za wystarczającą. Katecheci o formacji niesystematycznej tylko w 67% wyrażają takie przekonanie. Konieczne jest więc staranniej przygotowanie do nowej katechezy respondentów o formacji niesystematycznej, a więc zwrócenie baczniejszej uwagi na sposób przygotowywania i przeprowadzania różnych kursów, szkoleń i konferencji katechetycznych.

Ostatnie cztery tabele wskazują, iż za najlepiej przygotowanych do nauczania odnowionej katechezy uważają się księża zakonnicy, pracujący w małych parafiach, o średnim stażu katechetycznym. Za najmniej przygotowanych uważają się księża diecezjalni, pracujący w dużych miastach, o niewielkim stażu pracy katechetycznej.

Katecheci, którzy pozytywnie ustosunkowali się do otrzymanej formacji katechetycznej wskazują, że wprowadziła ich ona w zasadnicze idee odnowy. Uważają, że zarówno seminarium duchowne, jak przede wszystkim kursy, spotkania i konferencje katechetyczne należyście ich przygotowały do prowadzenia odnowionej katechezy. Ewentualne braki

w tej dziedzinie można znakomicie uzupełnić indywidualną lekturą. Oto co piszą respondenci w związku z uzyskaną formacją:

— Studia seminaryjne ukazały metody i treść katechezy posoborowej, a kursy i konferencje zaś przedstawiają tę problematykę w sposób dokładny. Dotyczą niekiedy poszczególnych tematów, ale omawiają je wieloaspektowo (ks. diec. 82).

— Program katechetyki w Seminarium Duchownym był już zgodny z katechezą posoborową. Takie zajęcia praktyczne z katechetyki w parafiach w Olsztynie były prowadzone według nowego programu (ks. diec. 28).

— Kursy i konferencje katechetyczne dały dużo wiadomości teoretycznych, a także praktycznych. Braki uzupełni zdobywane z roku na rok doświadczenie katechetyczne (s. zak. 33).

— Kursy katechetyczne i różne konferencje dają wskazania naukowe i dydaktyczne, jak wcielać nowy program w życie (kat. św. 47).

— Dużo dały nowe podręczniki, a na kursach spotkania o profilu praktycznym — pokazowa katecheza dla przedszkolaków, ukazywanie, jak korzystać ze środków audiowizualnych (ks. diec. 41).

Część katechetów (prawie 27%), swoją wiedzę o odnowie katechetycznej uznają za niewystarczającą, różnie ten fakt motywowali: jedni przyczynę widzieli w nadmiernym teoretyzowaniu na wykładach seminaryjnych, kursach i konferencjach katechetycznych. Inni tłumaczyli to brakiem odpowiedniej lektury, podręczników, a także czasu na przygotowanie się do katechezy. Oto niektóre wypowiedzi respondentów:

— Mówiło się zawsze w oderwaniu od tego, co można było spotkać w sali katechetycznej, jakby ci prelegenci nigdy nie mieli kontaktu z dziećmi albo uczyli tak zdolne dzieci, jakich ja nie mogę spotkać (ks. diec. 22).

— Wymienione źródła stanowiły teoretyczne zapoznanie się z nowym programem. Brakowało pogłębienia zagadnienia przez lekcje pokazowe (ks. diec. 69).

— Ponieważ referaty wygłaszane przez specjalistów na konferencjach z konieczności poświęcone są jednemu zagadnieniu. Stąd powstają luki w poznaniu całości odnowy katechetycznej u kogoś, kto wykształcenie katechetyczne zdobył wcześniej (kat. św. 422).

— Wymienione źródła są zbyt teoretyczne w założeniach. Potrzebne są praktyczne wskazania, lekcje pokazowe. Trudno wyzbyć się dawnych szkolnych metod i nikt księży właściwie nie nauczył, jak ta nowa katecheza powinna praktycznie wyglądać (ks. diec. 10).

— Tak szeroko zakrojona odnowa katechetyczna wymagała solidniejszego przygotowania katechetów do tych zmian. Te zagadnienia były traktowane bardzo pobieżnie na odprawach. Można przecież było zorganizować 2—3-dniowe szkolenie z tego zakresu, co na pewno przyjęte byłoby z zadowoleniem (kat. św. 409).

Było jeszcze wiele lapidarnych wypowiedzi o tym, że brak lekcji praktycznych, brak katechez pokazowych, za mało wskazań praktycznych itd.

Inne wypowiedzi dotyczą braku odpowiedniej lektury, a także zwracają uwagę, że brak czasu uniemożliwia należyte przygotowanie się do nowej katechezy:

— Brak w tym względzie odpowiedniej lektury, pomocy katechetycznych (ks. diec. 94).

— Brak odpowiedniej lektury. Gdy dochodzi informacja o ukazaniu się wartościowej pozycji, okazuje się, że jej nakład został wyczerpany (kat. świec. 412).

— Brak lektury, książek, podręczników (ks. diec. 11).

— Brak czasu. Duża odległość od Olsztyna i innych parafii. Brak częstych kontaktów z innymi księżmi oraz dostępu do odpowiedniej lektury (ks. diec. 76).

— Ponieważ za mało jest czasu na osobiste dokształcanie, problem jest dość obszerny i niezwykle ważny (ks. diec. 56).

2. ZNAJOMOŚĆ NOWYCH ORIENTACJI W KATECHEZIE POSOBOROWEJ

W diecezji warmińskiej, podobnie jak w całym Kościele polskim, tradycyjna katecheza dydaktyczna i pedagogiczna nie ustąpiła natychmiast miejsca nowej posoborowej katechezie kerygmatycznej i antropologicznej. To przejście nie mogło dokonać się nagle, zwłaszcza u tych katechetów, którzy nauczani i wychowani w katechezie tradycyjnej, przez wiele lat następnie ją praktykowali.

Przedmiotem niniejszych rozważań stanie się problem, jak dalece, po dziesięciu latach realizacji odnowionej katechezy, przyswoili sobie katecheci jej problemy teoretyczne, jaka jest znajomość tej katechezy wśród respondentów.

Jak już wspomniano, w katechezie posoborowej dominują dwie zasadnicze orientacje: kerygmatyczna i antropologiczna. Poznanie stopnia ich znajomości przez katechetów stanowi kolejny etap niniejszych badań. W tym celu w ankiecie postawiono badanej społeczności katechetów następujące pytanie: „Nowy program katechizacji, obowiązujący u nas od 1971 r., jest skonstruowany o katechezę kerygmatyczną (biblijno-liturgiczną), która jest realizowana w szkole podstawowej oraz katechezę antropologiczną, która z kolei jest realizowana w szkole średniej. Proszę o krótkie scharakteryzowanie a) ujęcia kerygmatycznego; b) antropologicznego katechezy”.

Tabela 8

ZNAJOMOŚĆ KATECHEZY KERYGMATYCZNEJ A RODZAJ KATECHETÓW

Znajomość katechezy kerygmatycznej	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Osoby świeckie N=34	Razem N=280
Potrafi określić	67,0	60,5	55,5	58,8	63,9
Nie potrafi określić	33,0	39,5	44,5	41,2	36,1
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

$$\chi^2=2727$$

$$df=3$$

$$p>0,50$$

Z uwagi na to, że pytanie to dotyczy obszernej problematyki, trudno żądać od respondentów wyczerpujących wypowiedzi o charakterze definicyjnym. Autor niniejszej rozprawy uznał dlatego za wystarczającą taką wypowiedź, w której respondent zwrócił uwagę przynajmniej na jeden, ale za to charakterystyczny, aspekt jednej i drugiej katechezy.

Stąd też osiem kolejnych tabel dotyczy znajomości odnowionej katechezy wśród katechetów. Cztery pierwsze z nich (8, 9, 10 i 11) dotyczą katechezy kerygmatycznej, a cztery następne (12, 13, 14 i 15) katechezy antropologicznej. Tabela 8 wskazuje na niezbyt wysoką znajomość katechezy kerygmatycznej u respondentów w zależności od ich rodzaju. Wskaźnik jej znajomości po prawie 10 latach od chwili jej wprowadzenia w życie wynosi bowiem 63,9%. Oznacza to, że albo jej wystarczająco nie zna, albo nie potrafiło jej określić zwięźle i lapidarnie. Ta część respondentów może nawet i wcielać w życie odnowioną kerygmatyczną katechezę, chociaż nie potrafi jej zdefiniować. Jak można się było spodziewać, znajomość katechezy kerygmatycznej w najwyższym stopniu posiedli księża diecezjalni. W niższym zaś siostry zakonne. Ponieważ pomiędzy rodzajem katechetów a wiedzą o katechezie kerygmatycznej zachodzi zależność statystyczna na poziomie $p > 0,50$, rodzaj katechetów nie ma istotnego wpływu na znajomość tej katechezy.

Tabela 9

ZNAJOMOŚĆ KATECHEZY KERYGMATYCZNEJ
A STAŻ KATECHETYCZNY

Znajomość katechezy kerygmatycznej	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Powyżej 20 lat N=49
Potrafi określić	68,1	65,8	63,0	62,2	58,2
Nie potrafi określić	31,9	34,2	37,0	37,8	41,8
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

 $\chi^2=4416$

df=4

 $p > 0,50$

Również pomiędzy stażem katechetycznym a wiedzą o katechezie kerygmatycznej nie występuje istotna współzależność statystyczna. Z tabeli 9 wynika m.in., że znajomość tej katechezy maleje w miarę wzrostu stażu katechetycznego ankietowanych. Spadek ten nie jest zbyt jaskrawy, gdyż wynosi zaledwie 10,1%. Najpełniejszą znajomość katechezy kerygmatycznej posiadają najmłodszy stażem katecheci, którzy formację katechetyczną otrzymali już po 1971 r., tzn. osoby przygotowane tylko do prowadzenia takiej katechezy, a najmniejszą katecheci o długim stażu, którzy przygotowani byli do prowadzenia katechezy tradycyjnej, następnie przez kilka a nawet kilkanaście lat, uczyli według niej.

Tabela 10 ukazuje znajomość katechezy kerygmatycznej w zależności od środowiska katechetycznego respondentów. I w tym wypadku

Tabela 10

**ZNAJOMOŚĆ KATECHEZY KERYGMATYCZNEJ
A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI**

Znajomość katechezy kerygmatycznej	Środowisko			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys.	Miasto 25—100 tys.	Miasto pow. 100 tys.
Potrafi określić	60,0	67,8	63,1	67,8
Nie potrafi określić	40,0	32,2	36,9	32,2
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0
	$\chi^2=243$	$df=3$	$p>0,90$	

także nie zachodzi istotna zależność statystyczna. Środowisko (wieś — miasto; duże — małe) nie wpływa w sposób istotny, jak się okazuje, na znajomość katechezy kerygmatycznej. Wprawdzie większą znajomość tej katechezy posiadają katecheci pracujący w miastach niż na wsi, ale różnice te są niewielkie. Między skrajnymi grupami wynoszą one zaledwie 7,8%.

Tabela 11

**ZNAJOMOŚĆ KATECHEZY KERYGMATYCZNEJ
A RODZAJ FORMACJI**

Znajomość katechezy kerygmatycznej	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179
Potrafi określić	73,9	57,0
Nie potrafi określić	26,1	43,0
Razem	100,0	100,0
	$\chi^2=8435$	$df=4$
	$p>0,01$	

Ostatnia z tabel (11), ilustrujących znajomość katechezy kerygmatycznej przez respondentów, ukazuje zależność tej znajomości od ich formacji. W tym jednym wypadku istnieje między tymi zmiennymi wysoka współzależność statystyczna. Prawie 74% katechetów o formacji systematycznej wykazuje się znajomością katechezy kerygmatycznej. Różnica między tymi formacjami wynosi prawie 17%. Niepokoić więc musi wysoki stopień nieznaności katechezy kerygmatycznej u respondentów korzystających wyłącznie z różnych form kształcenia niesystematycznego. Można więc mówić o pewnej niewystarczalności dotychczasowych form kształcenia niesystematycznego.

Analiza danych liczbowych zawartych w czterech ostatnio omówionych tabelach wykazała dość wysoki u respondentów stopień znajomo-

ści katechezy kerygmatycznej. W zasadzie nie ma na to wpływu ani rodzaj katechetów, ani środowisko katechizacji, ani nawet staż katechetyczny. Istotny wpływ wywiera jedynie rodzaj formacji, a więc formy kształcenia, źródła, z których czerpali respondenci wiedzę o tej katechezie. Zdecydowanie większą znajomością katechezy kerygmatycznej odznaczają się bowiem katecheci o formacji systematycznej.

Katecheci, udzielając odpowiedzi na pytanie, czym jest katecheza kerygmatyczna, na czym ona polega, jakie są jej istotne cechy, podkreślali wyraźnie dwa elementy: wyjścia z Pisma Św. i przepojenie jej Pismem Św. oraz jej dialogiczne ujęcie.

— W katechezie kerygmatycznej idzie szczególnie o to, aby zaznaczyć dzieci z treścią Pisma Św., w którym Bóg wychodzi człowiekowi naprzeciw, zapraszając do udziału w swoim życiu. Katecheta ma pomóc katechizowanemu w spotkaniu z osobowym Bogiem, które winno się dokonywać szczególnie w liturgii Kościoła, a także w życiu codziennym (ks. dec. 219).

— Katecheza w ujęciu kerygmatycznym, to powrót — z uwagi na Boga skierowanym do człowieka w sprawie jego zbawienia. Jest to katecheza chrystocentryczna — Chrystus zajmuje naczelne miejsce w zbawczym planie Bożym (ks. dec. 173).

— Katecheza w ujęciu kerygmatycznym sprowadza się do wiernego odczytywania i przekazywania Objawienia Bożego, w którym Bóg ukazuje człowiekowi swój zbawczy plan wobec niego i wzywa go do współudziału w jego realizacji. Kładzie się tu ogromny nacisk na urzeczywistnienie orędzia ewangelicznego w życiu. Centrum tego orędzia stanowi Chrystus — Jego słowa i czyny (kat. świec. 413).

— Ujęcie kerygmatyczne aktualizuje prawdy Boże, objawione z życiem katechizowanego. Kościół nie jest tylko instytucją ze środkami do zbawienia. Chrystus zaś Osobą, która żyła dwa tysiące lat temu, lecz Chrystusem żyjącym nadal i działającym w swym Kościele (ks. dec. 34).

— Punktem wyjścia w ujęciu kerygmatycznym jest Biblia, która zawiera naukę Bożą. Układ materiału powiązany jest z historią zbawienia, z jednoczesnym przypomnieniem okresów liturgicznych (ks. dec. 60).

Niekiedy respondenci formułowali swoją wypowiedź bardzo lapidarnie, np.:

— Katecheza kerygmatyczna musi być oparta na Piśmie Św. i liturgii (ks. dec. 25).

— Katecheza kerygmatyczna polega na wychowaniu do wiary opierającym się na Piśmie Św. i liturgii (kat. świec. 411).

— W katechezie kerygmatycznej duży nacisk kładzie się na Słowo Boże — rozważanie i urzeczywistnianie go (s. zak. 313).

— Ukazanie dziecku zasadniczych treści Bożego Objawienia oraz doprowadzenie dziecka do przeżywania tych prawd w liturgii św. (ks. zak. 406).

— Katecheza kerygmatyczna to Słowo Boże skierowane do człowieka. Człowiek ma dać na nie odpowiedź (s. 312).

— Katecheza kerygmatyczna jest katechezą chrystologiczną. Chrystus mówi do ludzi słowami Pisma Św. (ks. dec. 401).

— Katecheza kerygmatyczna to przekazywanie tego, co nauczał Chrystus (kat. świec. 424).

— Słowo Boże jest źródłem i punktem wyjścia katechezy kerygmatycznej (ks. diec. 60).

Inni respondenci szczególnie podkreślali dialogiczne ujęcie katechezy kerygmatycznej:

— Katecheza kerygmatyczna wychodzi od wezwania Bożego, zawartego w Objawieniu, na które człowiek winien dać odpowiedź swoimi czynami, całą swoją postawą (ks. diec. 82).

— Metoda kerygmatyczna: Bóg do mnie przemawia w Piśmie Św. — moja odpowiedź. Pan Jezus też taką metodą nauczał (ks. diec. 41).

— W katechezie kerygmatycznej zdecydowany akcent pada na odpowiedź człowieka, gdy Bóg go wzywa (ks. diec. 2).

— Katecheza kerygmatyczna, umiejętnie przeprowadzona, wiąże życie religijne i liturgiczne z całością problemów życia codziennego. Uczy żyć tym, co daje objawienie i Kościół w liturgii. Taka katecheza musi być powiązana z codzienną rzeczywistością katechizowanych (ks. zak. 203).

Z kolei analizie poddano te wypowiedzi respondentów, które dotyczyły znajomości przez nich katechezy antropologicznej. I w tym wypadku za wystarczającą uznano odpowiedź, w której respondent zwrócił uwagę przynajmniej na jedną, ale istotną cechę tej katechezy. Problem ten ilustrują tabele 12, 13, 14 i 15.

Tabela 12

**ZNAJOMOŚĆ KATECHEZY ANTROPOLOGICZNEJ
A RODZAJ KATECHETÓW**

Znajomość katechezy antropologicznej	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec.	Ks. zak.	Siostry zakonne	Katolicy świeccy	Razem
Potrafi określić	57,4	55,8	50,0	47,0	55,3
Nie potrafi określić	42,6	44,2	50,0	53,0	44,7
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

$$\chi^2=1618$$

$$df=3$$

$$p>0,50$$

Pierwsza z nich obrazuje zależność wiedzy o katechezie antropologicznej od rodzaju katechetów. Okazuje się, że między tymi zmiennymi nie zachodzi współzależność istotna statycznie, a więc rodzaj katechetów nie wpływa w sposób zasadniczy na znajomość przez nich tej katechezy. Najpełniej znają ją księża diecezjalni, następnie zakonnicy; najslabiej katecheci świeccy. Porównania zaś danych z tabeli 12 z tabelą 8 wykazuje, że mniej respondentów zna katechezę antropologiczną niż kerygmatyczną. Wynika to także z tego, że przytłaczająca większość respondentów, katechizując dzieci szkół podstawowych, bardziej koncentruje się na katechezie kerygmatycznej niż antropologicznej. Tabela 13 wskazuje, że znajomość katechezy antropologicznej przez respondentów maleje proporcjonalnie w miarę wzrostu ich stanu katechetycznego. Prawie 60% respondentów ze stażem do lat 10 potrafi ją określić mniej lub bardziej dokładnie. Natomiast tylko połowa ankietowanych ze stażem

Tabela 13

ZNAJOMOŚĆ KATECHEZY ANTROPOLOGICZNEJ
A STAŻ KATECHETYCZNY

Znajomość katechezy antropologicznej	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat	6—10 lat	11—15 lat	16—20 lat	Ponad 20 lat
Potrafi określić	63,8	56,1	54,3	53,3	50,6
Nie potrafi określić	36,2	43,9	45,7	46,7	49,4
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
$\chi^2=33$		$df=4$	$p>0,70$		

20-letnim potrafi to uczynić. Konsekwentnie też wraz ze stażem wzrasta nieznanomość tej katechezy wśród respondentów. Identyczne zjawisko wystąpiło również podczas badania znajomości katechezy kerygmatycznej przez respondentów (zob. tab. 9). Tutaj też występująca współzależność statystyczna jest nieistotna, gdyż $p>0,50$.

Tabela 14

ZNAJOMOŚĆ KATECHEZY ANTROPOLOGICZNEJ
A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI

Znajomość katechezy antropologicznej	Środowisko katechizacji			
	Wieś	Miasto do 25 tys.	Miasto 25—100 tys.	Miasto pow. 100 tys.
Potrafi określić	53,1	59,5	57,9	50,0
Nie potrafi określić	46,9	40,5	42,1	50,0
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0
$\chi^2=1927$		$df=3$	$p>0,70$	

Brak jest także istotnego związku statystycznego pomiędzy środowiskiem katechizacji a znajomością katechezy antropologicznej. Stopień jej znajomości nie zależy więc w sposób istotny od środowiska, w którym respondenci katechizują. Okazuje się nawet, że większą znajomość tej katechezy posiadają katecheci wiejscy niż wielkomiejscy, a największą — katechizujący w małych miastach diecezji warmińskiej (tab. 14).

Tabela (15) zaś informuje o silnym związku statystycznym pomiędzy rodzajem formacji a wiedzą o katechezie antropologicznej. Ponad 70% respondentów o formacji systematycznej potrafi określić, czym jest ta katecheza. Natomiast wśród ankietowanych katechetów o formacji niesystematycznej tylko 45% jest w stanie to uczynić. Niepokojący jest więc fakt, że ponad 55% respondentów o formacji niesystematycznej nie potrafiło odpowiedzieć prawidłowo na pytanie, czym jest katecheza antropologiczna. Należy tu jednak zwrócić uwagę na fakt, że większość

Tabela 15

ZNAJOMOŚĆ KATECHEZY ANTROPOLOGICZNEJ
A RODZAJ FORMACJI

Znajomość katechezy antropologicznej	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179
Potrafi określić	70,4	44,8
Nie potrafi określić	29,6	55,2
Razem	100,0	100,0
$\chi^2=1795$	df=1	p>0,001

respondentów pracując wśród dzieci szkół podstawowych baczniejszą uwagę zwraca na katechezę kerygmatyczną niż antropologiczną. Mimo tego usprawiedliwienia, potwierdza się jednak podobne spostrzeżenie dotyczące oceny znajomości katechezy kerygmatycznej — o niewystarczalności funkcjonowania niesystematycznych form przygotowania do posoborowej katechizacji.

Większość respondentów, wypowiadając się na temat katechezy antropologicznej podkreślała, iż koncentruje się ona na człowieku. Zajmuje się jego sytuacją życiową, jego trudnościami, wątpliwościami i stara się je ukazać w świetle Objawienia. Oto niektóre tylko wypowiedzi respondentów w tej kwestii:

— Katecheza antropologiczna wychodzi od człowieka i jego problemów, na które szuka odpowiedzi w prawdach objawionych przez Boga (kat. świc. 405).

— Ujęcie antropologiczne charakteryzuje się tym, że punktem wyjścia katechezy jest człowiek i jego problemy, a punktem dojścia jest Bóg, jako Stwórca i Odkupiciel (ks. diec. 57).

— Punktem wyjścia tej katechezy jest człowiek i jego konkretna sytuacja życiowa, w której się znajduje. Celem tej katechezy jest doprowadzenie człowieka do Boga poprzez jego konkretne sytuacje życiowe (ks. diec. 60).

— Katecheza antropologiczna konfrontuje sytuacje życiowe z Ewangelią; uczy rozwiązywać problemy życiowe — indywidualne i społeczne — w świetle Ewangelii (ks. zak. 218).

— W katechezie antropologicznej wychodzi się od konkretnego życia, od problemów i doświadczeń, w które włączony jest człowiek i stara się je interpretować w świetle prawdy objawionej. Zasadnicza linia rozwojowa tej katechezy wyraża się w sformułowaniu: życie — Ewangelia — życie (ks. diec. 50).

— Katecheza antropologiczna zwraca uwagę na to, co aktualnie przeżywa katechizowany, by opierając się na nauce Bożej ukazać drogę rozwiązania tych przeżyć, kierunek najbliższych jego działań. Wszyscy w tym uczestniczą, gdyż to ich też dotyczy lub może dotyczyć. Ponadto uczyć się w ten sposób innym pomagać (s. zak. 24).

— Wychodząc z egzystencjalnej sytuacji katechizowanych, z pomocą Pisma Św. i nauki Kościoła uczy rozwiązywać ludzkie, nieraz tragiczne problemy i ukazuje, jak być człowiekiem dojrzałej wiary (kat. świec. 413).

— Wychodzi od sytuacji życiowej katechizowanych, od ukazania problemów współczesnych, aby oświetlić je treścią Słowa Bożego skierowanego do człowieka (ks. diec. 65).

— To jest to, na co młodzież czekała. Znając poprzedni program, ten ostatni chwycił (ks. diec. 103).

Omówione szczegółowo ostatnie tabele (8—15) upoważniają do sformułowania pewnych uogólnień. Dostrzegalna jest przede wszystkim lepsza, aczkolwiek nieznacznie, znajomość przez respondentów katechezy kerygmatycznej niż antropologicznej. I to spostrzeżenie było już wyjaśniane wyżej. Na ogół posoborowa katecheza znana jest lepiej przez księży, zarówno diecezjalnych jak i zakonnych. Mniej znają ją siostry zakonne oraz katecheci i katechetki świeckie. Ponadto znajomość tej katechezy maleje w miarę wzrastania stażu pracy katechetycznej respondentów, jakkolwiek spadek ten jest niewielki. Staż pracy nie ma pod tym względem istotnego znaczenia. Podobnie na znajomość posoborowej katechezy nie wywiera istotnego wpływu środowisko katechetyczne respondentów. Sugestia, i to dość powszechna, że w miastach największych katecheci powinni się odznaczać lepszą znajomością katechezy posoborowej niż pracujący w małych środowiskach, zwłaszcza na wsi, nie znalazła potwierdzenia. Istotny wpływ na znajomość posoborowej katechezy — i to zarówno kerygmatycznej jak i antropologicznej — wywiera rodzaj formacji respondentów. Zbyt niska okazuje się być znajomość nowej katechezy wśród respondentów o formacji niesystematycznej.

Poprzednia katecheza, obowiązująca do 1971 r., rozczłonkowana była na przedmioty, których nauczano w poszczególnych klasach na wzór przedmiotów świeckich, wykładanych w szkołach podstawowych czy średnich. W każdej klasie uczono innego przedmiotu religijnego (Stary Testament, Nowy Testament, dogmatyka, etyka, historia Kościoła, liturgika itp.). W nowym posoborowym programie nastąpiło odejście od układu przedmiotowego. Treści religijne przekazuje się równocześnie w wymiarze biblijnym, doktrynalnym, moralnym, liturgicznym. Płaszczyzny te występują równolegle we wszystkich cyklach wychowawczych obecnego programu. Chcąc więc zbadać znajomość tego novum katechezy posoborowej, postawiono respondentom następujące pytanie: „Pismo Św., liturgia, nauka Kościoła, życie chrześcijańskie stanowią treść katechezy w nowym programie. Zdaniem Księdza, Siostry, Pana(i) należy je przekazywać: a) Przez wszystkie lata katechizacji w szkole podst. i średniej? b) W określonych klasach szkoły podst. i średniej?”

Opierając się na wynikach uzyskanych z odpowiedzi na to pytanie sporządzono tabele 16, 17, 18 i 19. Z ich analizy wynika, że pomiędzy zmiennymi niezależnymi a świadomością istotnych zmian zaistniałych w nowym programie katechetycznym zachodzi zróżnicowana zależność statystyczna. Oznacza więc to, że owe zmienne wywierają rozmaity wpływ na korzystanie przez respondentów z określonego programu.

Tabela 16 wskazuje na fakt, że prawie 75% respondentów jest zorientowanych w powyższych założeniach nowego programu. Jedynie

Tabela 16

ŚWIADOMOŚĆ ISTOTNYCH ZMIAN NOWEGO
PROGRAMU A RODZAJ KATECHETÓW

Pismo Św., liturgia, nauka Kościoła, życie chrześcijańskie stanowią treść katechezy:	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zakonne N=27	Katolicy świeccy N=34	Razem N=280
Przez wszystkie lata katechizacji	75,7	66,0	76,9	79,6	74,8
W określonych latach katechizacji	24,1	30,1	18,8	14,3	19,8
Brak odpowiedzi	0,2	3,9	4,3	6,1	5,4
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
$\chi^2=2656$ $df=6$ $p>0,90$					

20%, a więc co piąty respondent, nie posiada wystarczającej orientacji w tym przedmiocie. W badanych grupach respondentów najwyższy wskaźnik znajomości omawianej zmiany występuje u katechetów świeckich, a najniższy u zakonnych. Konsekwentnie, najwyższy odsetek z tej grupy katechetów nie jest — wydaje się — zorientowany w tym istotnym elemencie odnowy katechetycznej. Między rodzajem respondentów a świadomością zmian nie istnieje istotna zależność statystyczna.

Istnieje natomiast istotna zależność statystyczna między świadomością zmian w katechezie posoborowej a stażem respondentów. Z tabeli 17 wynika bowiem, że respondenci o niewielkim stażu katechetycznym (do 10 lat) posiadają większą od swych starszych kolegów znajomość tej

Tabela 17

ŚWIADOMOŚĆ ISTOTNYCH ZMIAN NOWEGO
PROGRAMU A STAŻ KATECHETYCZNY

Pismo Św., liturgia, nauka Kościoła, życie chrześcijańskie stanowią treść katechezy:	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	5—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Przez wszystkie lata katechizacji	89,7	78,4	74,1	72,7	73,1
W określonych latach katechizacji	4,4	18,0	19,6	20,9	18,0
Nie wiem (brak odpowiedzi)	5,9	3,6	6,3	6,3	8,9
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
$\chi^2=15\ 620$ $df=8$ $p>0,05$					

Tabela 18

ŚWIADOMOŚĆ ISTOTNYCH ZMIAN NOWEGO
PROGRAMU A ŚRODOWISKO KATECHETYCZNE

Pismo Św., liturgia, nauka Kościoła, życie chrześcijańskie stanowią treść katechezy:	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
Przez wszystkie lata katechizacji	77,4	66,7	64,3	89,0
W określonych latach katechizacji	15,7	26,7	32,0	5,0
Nie wiem (brak odpowiedzi)	6,9	6,6	3,7	6,0
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0
	$\chi^2=15\ 238$	$df=6$	$p>0,02$	

zmiany w katechezie posoborowej. Dzieli ich dość wyraźna różnica (ponad 11%).

Tabela 18 informuje, że prawidłową znajomością omawianej zmiany w katechezie współczesnej odznaczają się szczególnie katecheci wielkomiejscy, a następnie wiejscy. Respondenci katechizujący w małych i średnich miastach diecezji warmińskiej wyraźnie odbiegają słabszą znajomością tej zmiany od poprzednich grup respondentów. Prawie 30% tych respondentów nie orientuje się w tej zmianie dokonującej się we współczesnej katechezie. W tym wypadku również zachodzi istotna zależność statystyczna.

Tabela 19

ŚWIADOMOŚĆ ISTOTNYCH ZMIAN NOWEGO
PROGRAMU A RODZAJ FORMACJI

Pismo Św., liturgia, nauka Kościoła, życie chrześcijańskie stanowią treść katechezy:	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179
Przez wszystkie lata katechizacji	80,4	69,2
W określonych latach katechizacji	16,6	23,0
Nie wiem (brak odpowiedzi)	3,0	7,8
Razem	100,0	100,0
$\chi^2=6117$	$df=2$	$p>0,05$

Dostrzega się też znaczną różnicę statystyczną w wykazaniu się znajomością tej zmiany w katechezie u respondentów w zależności od ich formacji katechetycznej. Różnica ta wyraża się wielkością 11,2%. Katecheci o formacji systematycznej w większym stopniu odznaczają się prawidłową znajomością rozumienia tej zmiany programowej. Odpowiednio też zasięg jej nieznanowości w owej grupie respondentów jest mniejszy.

Rozważania dotyczące znajomości przez respondentów powyższej zmiany zaistniałej w nowym programie katechetycznym należałoby zamknąć stwierdzeniem, że odznaczają się nim szczególnie katecheci o krótkim stażu pracy, pracujący na wsi albo w dużych miastach. Wśród respondentów uświadamiających sobie tę zmianę wyraźnie mniejszą grupę stanowią księża zakonnici. Dostrzega się ponownie braki efektywności przygotowania do katechizacji w duchu posoborowym katechetów o formacji niesystematycznej.

Inną ważną cechą katechezy posoborowej jest postulat objęcia nią jak najszerszych kręgów społeczności parafialnej; nie tylko dzieci i młodzieży, ale także dorosłych, zwłaszcza rodziców. Wdrożenie jego może nastąpić wówczas, kiedy katecheci, znając ten wymóg posoborowej katechezy, dostrzegą potrzebę realizacji tego postulatu. Stąd chcąc się o tym przekonać, zadano respondentom pytanie, które brzmiało: „Co Ksiądz, Siostra, Pan(i) sądzi o katechezie dla dorosłych?”

Tabela 20

ŚWIADOMOŚĆ POTRZEBY KATECHEZY DOROSŁYCH
A RODZAJ KATECHETÓW

Katecheza dla dorosłych	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zakonne N=27	Katolicy świeccy N=34	Razem N=280
Powinna być prowadzona	81,9	84,9	83,6	85,9	85,0
Nie powinna być prowadzona	0,9	—	—	3,0	1,0
Nie wiem (brak odpowiedzi)	17,2	15,1	16,4	11,1	14,0
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
$\chi^2=2325$		df=6		p>0,98	

Okazuje się, że 85% respondentów widzi potrzebę katechizacji dorosłych (tab. 20). Dostrzegają ją najbardziej katecheci świeccy, a najmniej — księża diecezjalni. Ale różnice między tymi dwoma skrajnymi grupami respondentów są minimalne (4%). Nie istnieje pomiędzy rodzajem katechetów, a świadomością potrzeby katechizacji dorosłych istotna zależność statystyczna. Katecheza ta nie posiada prawie wcale przeciwników. Tylko 1% ogółu respondentów jest jej wyraźnie niechętny. Dość

Tabela 21

SWIADOMOŚĆ POTRZEBY KATECHEZY DOROSŁYCH
A STAŻ KATECHETYCZNY

Katecheza dla dorosłych	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Powinna być prowadzona	93,2	90,7	75,7	83,9	77,5
Nie powinna być prowadzona	—	—	3,2	—	1,8
Nie wiem (brak odpowiedzi)	6,8	9,3	21,1	16,1	20,7
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
$\chi^2=15\ 763$	$df=8$		$p>0,05$		

duży jednak odsetek (ok. 15%) nie udzielił na to pytanie odpowiedzi albo też odpowiedź ta brzmiała: „Nie wiem”.

Natomiast istotny związek statystyczny zauważa się między stażem katechetycznym a potrzebą katechezy dorosłych (tab. 21). Opowiadają się za nią zdecydowanie respondenci o najniższym stażu (93,2%). Wśród nich nie ma w ogóle przeciwników tej katechezy. Katecheci o stażu dłuższym niż 10 lat nie opowiadają się już za nią tak gremialnie. Wprawdzie wśród nich ma ona bardzo niewielu oponentów, ale dość znaczny odsetek tej grupy respondentów (średnio ok. 20%) albo nie udzielił na to pytanie odpowiedzi albo jeszcze nie jest całkowicie przekonany do tej katechezy.

Tabela 22

SWIADOMOŚĆ POTRZEBY KATECHEZY DOROSŁYCH
A ŚRODOWISKO KATECHETYCZNE

Katecheza dla dorosłych	Środowisko katechetyczne			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
Powinna być prowadzona	80,4	88,3	85,2	80,0
Nie powinna być prowadzona	1,6	3,4	—	—
Nie wiem (brak odpowiedzi)	18,0	8,3	14,8	20,0
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0
$\chi^2=2703$	$df=6$		$p>0,90$	

Z tabeli 22 wynika, że nie istnieją zasadnicze zależności między środowiskiem katechizacji a potrzebą katechezy dla dorosłych. Zarówno katecheci wiejscy jak i wielkomiejscy w równym stopniu opowiadają się za tą katechezą. Katecheci z małych i średnich miejscowości diecezji warmińskiej nieco w większym stopniu są przekonani o potrzebie tej katechezy. Przeciwnicy jej — nieliczni zresztą — rekrutują się z najmniejszych miast i wsi. Katecheza ta ma, jak się okazuje, najwięcej zwolenników wśród katechetów pracujących w najmniejszych miastach. W tej też grupie jest najmniej niezdecydowanych, nieprzekonanych do niej, podczas gdy w pozostałych środowiskach odsetek ich jest dość znaczny.

Tabela 23

**ŚWIADOMOŚĆ POTRZEBY KATECHEZY DOROSŁYCH
A RODZAJ FORMACJI**

Katecheza dla dorosłych	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179
Powinna być prowadzona	94,1	74,4
Nie powinna być prowadzona	0,1	2,4
Nie wiem (brak odpowiedzi)	5,8	23,2
Razem	100,0	100,0
$\chi^2=6440$	df=2	p>0,05

Istotna współzależność statystyczna istnieje z kolei pomiędzy formacją katechetów a potrzebą katechezy dorosłych. Oba rodzaje formacji przyczyniają się do uświadomienia potrzeby katechezy dorosłych. Jednak znacznie silniejszy wpływ pod tym względem wywiera formacja systematyczna. Prawie 95% katechetów tej formacji wypowiada się zdecydowanie za tą katechezą. Wśród nich nie ma też ona oponentów. Wielu oponentów rekrutuje się wprawdzie z katechetów o formacji niesystematycznej, ale prawie co czwarty z nich nie jest jeszcze przekonany do prowadzenia tej katechezy.

Potrzeba katechezy dla dorosłych tkwi więc w świadomości zdecydowanej większości katechetów diecezji warmińskiej. Oponenti jej są nieliczni. Wśród katechetów o najmniejszym stażu, formacji systematycznej, pracujących w największych miastach diecezji nie posiada ona ich wcale. Natomiast charakterystyczne jest to, że znaczny odsetek respondentów, szczególnie o formacji niesystematycznej, nie jest jeszcze przekonany do tej katechezy, nie chce czy nie potrafi się w tej kwestii wypowiedzieć. Stąd należy ukierunkować tych niezdecydowanych ku katechezie dorosłych.

W wypowiedziach respondentów na temat potrzeby katechezy dorosłych dominującym motywem za jej prowadzeniem jest niewielka

wiedza religijna ludzi wierzących, a więc konieczność jej uzupełnienia. Niektórzy z respondentów piszą m.in. w ten sposób:

— Człowiek nie powinien kończyć swojej edukacji religijnej na katechezie dla dzieci czy nawet dla młodzieży. W miarę swego rozwoju powinien swoją wiedzę o Bogu pogłębiać, uzupełniać i rozszerzać (ks. diec. 416).

— Ta katecheza jest czymś koniecznym z tego względu, że wielu ludzi dorosłych ostatni swój kontakt z katechezą miało w szkole podstawowej i ich pojęcie o Bogu jest właśnie z tego okresu (ks. zak. 202).

— Konieczność tej katechezy wypływa z potrzeby dokształcania dorosłych także pod względem religijnym. Katecheza dla dorosłych powinna być postawiona na pierwszym miejscu (s. zak. 312).

— Konieczność tej katechezy wynika z tego, że człowiek dorosły inaczej przyswaja sobie prawdy religijne, niż to czyni dziecko. One potrzebne mu są w różnych sytuacjach życiowych (ks. diec. 409).

— Wiadomości religijne trzeba nieustannie pogłębiać i rozwijać. Inaczej skostnieją i staną się nieużyteczne. Wykształcenie religijne musi iść w parze z wykształceniem świeckim (ks. zak. 224).

— Katecheza ta jest konieczna, gdyż można bezpośrednio pomóc dorosłemu w formowaniu się jego wiary i światopoglądu. Katechizowanie wówczas nie polega na uczeniu religii. Nie musimy uczyć według żadnego programu. Tematu dostarcza życie. Katecheza dorosłych jest najważniejszą formą katechizacji (s. zak. 306).

Chociaż zdecydowana większość respondentów widzi potrzebę tej katechezy, jednak wielu z nich równocześnie twierdzi, że w środowisku wiejskim, a nawet miejskim, jest to prawie niewykonalne. Jako główny powód podaje się brak czasu, zwłaszcza na wsi. Typowe są następujące wypowiedzi:

— Ta katecheza przydałaby się bardzo. Ale trudno ściągnąć na nią dorosłych. Są zapracowani. Wiele nie przychodzi nawet na Mszę św. w niedzielę (ks. diec. 412).

— Niektórzy bardzo by jej potrzebowali, ale ci z wiosek do kościoła poza Mszą św. nie przyjdą. Z odległych wiosek do kościoła prawie nie przychodzą (ks. diec. 428).

— Proszę się modlić, aby tylko w niedzielę na Mszę św. przyszli, a katechezę sobie podarujemy, bo i tak na nią nie przyjdą (ks. diec. 22).

Nie wszystkie wypowiedzi są tak pesymistyczne. Wyłania się tu jedynie problem dobrej organizacji tej katechezy — miejsca, pory dnia, a także roku. Do optymistycznych można zaliczyć m.in. takie wypowiedzi:

— Jest konieczna. Jak bardzo dorośli pragną tych treści religijnych, świadczą choćby rekolekcje, dyskusje na te tematy, poszukiwania dobrej książki religijnej, czasopisma (ks. diec. 408).

— Sądzę, że jest to bardzo pożyteczna forma dokształcania religijnego. Katecheza taka była prowadzona w niedziele i święta po Mszy św. Frekwencja była duża. Prawie nikt z kościoła nie wychodził przed jej zakończeniem (s. zak. 317).

— Coraz częściej i coraz więcej dorosłych prosi o nią, bo widzą swoje braki pod tym względem, czasem wprost rażące (ks. zak. 221).

Potrzeba ustawicznego kształcenia religijnego dorosłych, a zwłaszcza rodziców, wynika także z nowego ujęcia katechezy posoborowej. Skoro bowiem rodzice na równi z katechetą są odpowiedzialni za religijne wychowanie i wykształcenie swoich dzieci, sami muszą wartości i prawdy religijne posiadać w stopniu wyższym i doskonalszym. Kościół więc, proponując rodzicom, a właściwie domagając się od nich posługi katechetycznej, sam wcześniej jest zobowiązany do katechizacji rodziców. Stąd w wielu krajach, także i w Polsce, podejmowane są różnorodne wysiłki religijnego dokształcania rodziców³.

Świadomość potrzeby katechizacji rodziców jest zatem wyrazem potrzeby realizowania posoborowej katechezy. W związku z tym postawiono katechetom pytanie, którego celem jest zorientowanie się w stopniu zaakceptowania przez nich katechezy rodziców. Na ile oni odczuwają potrzebę tej katechizacji, na ile jest ona realizowana w praktyce. Pytanie owo brzmiało: „Co Ksiądz, Siostra, Pan(i) sądzi o katechezie dla rodziców?”. Odpowiedzi respondentów ujęte zostały w tabelach 24, 25, 26 i 27.

Tabela 24

SWIADOMOŚĆ POTRZEBY KATECHEZY RODZICÓW
A RODZAJ KATECHETÓW

Katecheza rodziców	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zakonne N=27	Katolicy świeccy N=34	Razem N=280
Powinna być prowadzona	84,9	82,8	82,6	84,9	83,8
Nie powinna być prowadzona	—	1,8	—	3,0	1,2
Nie wiem (brak odpowiedzi)	15,1	15,4	17,4	12,1	15,0
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

 $\chi^2=6009$

df=6

p>0,50

Jak wynika z tabeli 24, zdecydowana większość ankietowanych (83,8%) opowiedziała się za katechizacją rodziców. Uświadczenie potrzeby tej katechezy nie jest zależne od rodzaju katechetów. Wszyscy respondenci prawie w jednakowym stopniu opowiedzieli się za nią. Różnice między poszczególnymi rodzajami katechetów okazały się minimalne — między skrajnymi wielkościami wynosi ona zaledwie 2,3%. Zdeklarowanych przeciwników tej katechezy wśród respondentów jest niewielu, bo tylko 1,2%. Wśród księży diecezjalnych i sióstr zakonnych nie było ich wcale. Natomiast jest dość duży odsetek katechetów, którzy albo nie udzielili na to pytanie odpowiedzi lub odpowiedzieli „Nie

³ E. Majcher: Współdział rodziców w katechizacji parafialnej, *Katecheta* (1971) nr 5, s. 215.

Tabela 25

ŚWIADOMOŚĆ POTRZEBY KATECHEZY RODZICÓW
A STAŻ KATECHETYCZNY

Katecheza rodziców	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	5—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Powinna być prowadzona	93,2	94,3	77,6	80,6	73,2
Nie powinna być prowadzona	—	—	3,1	1,2	1,8
Nie wiem (brak odpowiedzi)	6,8	5,7	19,3	18,2	25,0
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
$\chi^2=19\ 158$		df=8		p > 0,02	

Tabela 26

ŚWIADOMOŚĆ POTRZEBY KATECHEZY RODZICÓW
A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI

Katecheza rodziców	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys N=38
Powinna być prowadzona	78,7	82,3	85,5	89,5
Nie powinna być prowadzona	1,1	3,3	—	—
Nie wiem (brak odpowiedzi)	20,2	14,4	14,5	10,5
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0
x ² =15 217		df=6	p>0,05	

wiem". Tych respondentów można uznać za jeszcze nie zdecydowanych, nieprzekonanych do prowadzenia tej katechezy, bądź tylko dostrzegających niepokonalne przeszkody uniemożliwiające jej realizację. Najwięcej tych katechetów pochodzi ze środowiska katechetek zakonnych (17,4%). Choć i pod tym względem różnice między poszczególnymi grupami katechetów są niewielkie.

O ile rodzaj katechetów nie wpływa istotnie na potrzebę katechezy rodziców, to istotny wpływ wywiera staż katechetyczny respondentów. Najbardziej ta katecheza doceniana jest przez katechetów o najniższym stażu, tzn. od 0—10 lat. Prawie 95% tych katechetów jest zdania, że katechizacja rodziców powinna być prowadzona. Wśród tej grupy katechetów nie znalazł się ani jeden przeciwnik. Jedynie kilka procent ankietowanych nie umiało, czy nie chciało się wypowiedzieć w tej sprawie. Katecheci z ponad 10-letnim stażem nie odczuwają tak powszechnie

potrzeby tej katechezy, jak ich poprzednicy. Różnica między tymi grupami wynosi aż 17%. Katecheza ta ma najmniej zwolenników wśród katechetów o dłuższym stażu katechetycznym. Nieliczni wprowadzają jej przeciwnicy rekrutują się właśnie spośród katechetów o dłuższym stażu katechetycznym. Wśród nich jest też najwięcej osób niezdecydowanych. W grupie katechetów o najdłuższym stażu ich odsetek wynosi 25%. Zapewne wielu z nich na podstawie swojej długoletniej praktyki katechetycznej widzi trudności w organizowaniu tej katechezy. Świadomość potrzeby katechezy rodziców uzależniona jest też od środowiska katechizacji. Im większe jest środowisko, tym większa świadomość potrzeby tej katechezy. Najniższa jest wśród katechetów pracujących w środowisku wiejskim, a najwyższa w środowisku wielkomiejskim. Różnica między tymi środowiskami wynosi ponad 10%. Nieliczni, jak już podano, przeciwnicy tej katechezy pracują w środowisku wiejskim lub małomiasteczkowym.

Tabela 27

ŚWIADOMOŚĆ POTRZEBY KATECHEZY RODZICÓW
A RODZAJ FORMACJI

Katecheza rodziców	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=102	Niesystemat. N=179
Powinna być prowadzona	88,4	79,7
Nie powinna być prowadzona	0,8	1,6
Nie wiem (brak odpowiedzi)	10,8	18,7
Razem	100,0	100,0
$\chi^2=7\ 983$ $df=2$ $p>0,02$		

Na potrzebę katechezy prowadzonej dla rodziców wpływa też rodzaj formacji respondenta. Z tabeli 27 wynika, że wysoki odsetek katechetów zarówno o formacji systematycznej jak i o formacji niesystematycznej docenia tę katechezę. Różnica między nimi jest jednak dość wyraźna, wynosi bowiem prawie 10% z korzyścią dla pierwszych. Wśród katechetów, którzy nie wypowiedzieli się ani „za” ani „przeciw” tej katechezie większość stanowią katecheci o formacji niesystematycznej. Różnica w tym względzie wynosi także prawie 10%.

Rozważania nad świadomością potrzeby katechezy rodziców dowiodły, iż rodzaj respondentów nie ma na nią wpływu. Wszyscy prawie w jednakowym stopniu opowiedzieli się za jej prowadzeniem. Natomiast pozostałe zmienne mają już istotny wpływ na świadomość potrzeby tej katechezy. Decyduje o tym najpierw staż katechetyczny. Potrzeba tej katechezy jest najbardziej uświadomiona przez katechetów o krótszym stażu (do 10 lat), wyraźnie zaś mniej o dłuższym (ponad 10 lat). Różnica między nimi pod tym względem jest wyraźna. Powszechność odczuwania przez katechetów potrzeby tej katechezy wzrasta wraz ze wzros-

tem środowiska katechetycznego. Im większe środowisko pracy, tym większa liczba katechetów opowiada się za tą katechezą. Okazuje się także, że formacja systematyczna katechetów wyraźnie sprzyja wzrostowi i powszechności świadomości potrzeby katechezy rodziców.

W wypowiedziach respondentów dominującymi motywami za katechezą rodziców są: niewielka wiedza religijna rodziców oraz świadomość, że większy zasób wiedzy religijnej rodziców ułatwiłby wychowanie religijne dzieci. Wypowiedzi dotyczące pierwszego z tych motywów są takie same lub podobne do wypowiedzi na temat potrzeby katechezy dorosłych. Spotyka się nawet taki sąd: „Katecheza ta jest potrzebna, bo dzieci więcej wiedzą niż rodzice” (s. zak. 314). Wśród wypowiedzi dotyczących drugiego z tych motywów można wymienić m.in.:

— Katecheza dla rodziców powinna stać się najważniejszą formą katechizacji. Nie jest jednak doceniana, a przecież wiele zależy od rodziców, jakie później będą dzieci (kat. św. 417).

— Rodzice są pierwszymi wychowawcami dzieci. To także oni mają rozwijać wiarę dziecka (s. zak. 312).

— Ta katecheza jest potrzebna, aby rodzice mogli po katolicku wychować swoje dzieci i przekazać im wiarę (s. zak. 308).

— Aby wychować dziecko po chrześcijańsku, trzeba samemu żyć po chrześcijańsku i cokolwiek wiedzieć, aby przekazać dziecku (ks. zak. 202).

— Należy tę katechezę praktykować. Wzrosłaby przez to religijna świadomość rodziców, co by się przyczyniło do lepszego wychowania dzieci (s. zak. 312).

— Brak rodzicom podstawowych pojęć i poprawnego rozumowania chrześcijańskiego, jak więc mogą je przekazywać dzieciom (kat. św. 425).

Respondenci zdając sobie sprawę z potrzeby prowadzenia katechizacji dorosłych, a równocześnie biorąc pod uwagę trudności organizacyjne, aby prowadzić ją np. z okazji ważniejszych świąt i uroczystości parafialnych czy też przy okazji przyjmowania przez dzieci sakramentów św., np. Komunii św., bierzmowania.

Kościół posoborowy coraz wyraźniej zdaje sobie sprawę z tego, że skuteczność jego wysiłków w wychowywaniu do wiary jest uzależniona od współpracy z rodziną. Rodzina wierząca staje się głównym podmiotem katechezy i wychowania chrześcijańskiego. Dostrzega się wyraźną potrzebę katechezy prowadzonej w środowisku domowym, nie ograniczającej się jedynie do przygotowania do I Komunii św. Powinna przybrać różne formy, np. związane z ważniejszymi wydarzeniami w roku liturgicznym, z różnymi uroczystościami rodzinnymi itp.⁴

Chcąc się dowiedzieć, czy respondentów cechuje świadomość potrzeby prowadzenia w rodzinach katechezy dzieci i młodzieży zadano im następujące pytanie: „Co Ksiądz, Siostra, Pan(i) sądzi o katechezie dzieci i młodzieży, prowadzonej przez rodziców w domu, sali katechetycznej itp.”. Odpowiedzi zaś na to pytanie umożliwiły sporządzenie czterech następnych tabel (28—31). Z tabeli 28 wynika, że pomiędzy rodzajem katechetów a świadomością potrzeby prowadzenia katechezy rodzin-

⁴ M. Majewski: Zainteresowania katechezą rodzinną i próby jej interpretacji, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* (1975) z. 6, s. 50 nn.

Tabela 28

ŚWIADOMOŚĆ POTRZEBY KATECHEZY PROWADZONEJ
W DOMU RODZINNYM A RODZAJ KATECHETÓW

Katecheza w domu	Rodzaj katechetów				Razem
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	S. zak. N=27	Kat. św. N=34	
Powinna być prowadzona	68,9	71,9	72,6	68,6	70,5
Nie powinna być prowadzona	2,7	—	8,7	—	2,8
Nie wiem (brak odpowiedzi)	28,4	28,1	18,7	31,4	26,7
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=3,897$

df=6

$p>0,80$

nej nie ma istotnej zależności. Katecheci wszystkich czterech rodzajów w zdecydowanej większości opowiadają się w prawie jednakowym stopniu za jej prowadzeniem w rodzinie. Różnice między poszczególnymi rodzajami katechetów są w tej kwestii minimalne (3,0%). Tylko nieliczni z nich są przeciwni tej katechezie. Natomiast dość duża grupa respondentów (26,7%) nie wypowiedziała swego zdania w tej sprawie.

Tabela 29

ŚWIADOMOŚĆ POTRZEBY KATECHEZY PROWADZONEJ
W DOMU RODZINNYM A STAŻ KATECHETYCZNY

Katecheza w domu	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	5—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Powinna być prowadzona	76,8	73,3	69,7	61,9	65,7
Nie powinna być prowadzona	1,9	2,6	4,5	2,4	2,6
Nie wiem (brak odpowiedzi)	21,3	24,1	25,8	35,7	31,7
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=16,507$

df=8

$p>0,50$

Istnieje zaś dość istotna zależność między stażem pracy katechetów a świadomością potrzeby katechezy prowadzonej przez rodziców. Najbardziej akceptują ją katecheci o najmniejszym stażu. Liczba zwolenników tej katechezy maleje proporcjonalnie do wzrostu ich stażu pracy katechetycznej. Najmniej zwolenników liczy ona wśród katechetów z ponad 15-letnim stażem pracy. Różnica między skrajnymi grupami wynosi prawie 15%. Zdecydowanych przeciwników ma więc ona niewiele. Natomiast dość znaczna liczba respondentów nie ma jeszcze wyrobionej opinii w tej kwestii.

Również istotna zależność statystyczna występuje między świadomością potrzeby tej katechezy a środowiskiem katechetycznym. Najbardziej akceptują ją katecheci pracujący w największych miastach diecezji, a najmniej pracujący w parafiach wiejskich. Różnica między tymi grupami wynosi ponad 22%. Natomiast katecheci pracujący w pozostałych miastach diecezji w jednakowym stopniu opowiadają się za tą katechezą. Największa liczba respondentów niezdecydowanych w tej kwestii pracuje w środowisku wiejskim i wynosi 41,1%, a więc prawie trzy razy więcej niż w środowisku wielkomiejskim. Negatywne nastawienie do tej katechezy jest więc największe wśród katechetów pracujących na wsi, pozytywne zaś wśród tych, którzy katechizują w największych środowiskach miejskich.

Tabela 30

**ŚWIADOMOŚĆ POTRZEBY KATECHEZY PROWADZONEJ
W DOMU RODZINNYM A ŚRODOWISKO KATECHECHETYCZNE**

Katecheza w domu	Środowisko katechetyczne			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
Powinna być prowadzona	58,9	71,0	69,0	81,0
Nie powinna być prowadzona	—	—	6,2	5,0
Nie wiem (brak odpowiedzi)	41,1	29,0	24,8	14,0
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0

 $\chi^2=19\ 803$

df=6

 $p>0,05$

Z wypowiedzi osób katechizujących w środowisku wiejskim wynika, jak bardzo prowadzenie np. katechezy rodzinnej jest zdeterminowane zewnętrznymi uwarunkowaniami: ogromne zaangażowanie ludzi na wsi w prace domowe, w gospodarstwo, zwłaszcza w okresach koniecznych prac polowych, a nierzadko zmęczenie, uniemożliwiają prowadzenie w domu nie tylko katechezy, ale nawet jakiegokolwiek pracy wychowawczej ze swoimi dziećmi. Ludzie na wsi więcej i dłużej pracują niż w mieście. Równocześnie ich dzieci bardziej są obciążone pracami domowymi niż ich rówieśnicy w mieście. Stąd katecheci wiejscy, mający nawet świadomość potrzeby katechezy rodzinnej, widząc warunki życia na wsi uznają niemożliwość jej prowadzenia.

Istotna zależność statystyczna istnieje też pomiędzy rodzajem formacji a świadomością potrzeby katechezy rodzinnej. Akceptują ją w większym stopniu — jak było zresztą do przewidzenia — katecheci o formacji systematycznej. W tej grupie również jest mniej respondentów niezdecydowanych, nie umiejących się jeszcze opowiedzieć „za” czy „przeciw” tej katechezie. Potwierdza się więc nadal, że formacja niesystematyczna w mniejszym stopniu wpływa na świadomość katechetów w kierunku zaakceptowania przez nich katechezy posoborowej.

Wszyscy katecheci są jednomyślni co do tego, że katecheza powinna być w domu prowadzona. Część z nich twierdzi, iż jest przecież prowadzona i powołuje się na fakty, takie jak np. to, że rodzice pomagają dzieciom przez sprawdzanie zeszytów, rozmowę na temat ostatniej katechezy, wyjaśnienie trudniejszej terminologii. Natomiast wypowiedzi respondentów w sprawie prowadzenia katechezy przez rodziców w sali katechetycznej nie są już jednomyślne. Ci, którzy widzą potrzebę takiej katechezy, piszą w ten sposób m.in.:

Tabela 31

ŚWIADOMOŚĆ POTRZEBY KATECHEZY PROWADZONEJ
W DOMU RODZINNYM A RODZAJ FORMACJI

Katecheza w domu	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179
Powinna być prowadzona	76,6	64,5
Nie powinna być prowadzona	2,7	2,9
Nie wiem (brak odpowiedzi)	20,7	32,6
Razem	100,0	100,0

 $\chi^2=6\ 879$

df=2

 $p>0,05$

— Uważam, że te katechezy dałyby więcej dzieciom i młodzieży niż katecheza prowadzona przez nas (kat. świc. 423).

— Wskazaną jest rzeczą, aby od czasu do czasu rodzice prowadzili katechezę, chociażby ze względów wychowawczych. Wówczas dzieci nabierają przekonania, że katechizacja jest rzeczą ważną, bo sami się w nią angażują (ks. zak. 216).

— Dobrze byłoby wprowadzić taką katechezę. Katecheta byłby tylko czynnikiem doradczym (s. zak. 321).

— Rodzice jak najbardziej powinni prowadzić katechezę. Wszak cała rodzina ma być częścią Ludu Bożego. Praca rodziców oparta jest na wierze i doświadczeniu życiowym. Rodzice też powinni zająć stanowisko w sprawie formacji religijnej młodego pokolenia (s. zak. 312).

— Myślę, że jeżeli są do tego przygotowani, niech uczą nie tylko swoje dzieci, ale i inne, np. małe grupy od 7—10 dzieci. Taka katecheza może dużo dać dzieciom. Mogą swobodnie porozmawiać na poruszane tematy (kat. świc. 404).

Część katechetów, opowiadając się za taką katechezą, podkreślała konieczność przygotowania do niej rodziców:

— Uważam [...], że ci rodzice uprzednio sami muszą korzystać z katechez dla nich przeznaczonych (kat. świc. 423).

— Taka katecheza jest obecnie bardzo potrzebna. Ale rodzice muszą być do tego odpowiednio przygotowani (ks. diec. 226).

Jest jeszcze inna grupa respondentów, którzy nie wierzą w możliwość przeprowadzenia takiej katechezy twierdząc, że rodzice nie są do niej przygotowani, że nie byłoby chętnych itd.:

— To się nie uda. Rodzice nie są do tego przygotowani, mało inteligentni. Chodzi o wieś, nie o miasto. Krępują się, boją się przytyków (chwalka, pobożniś) lub chcą być dobrze widziani przez czynniki świeckie. Sprawa na wsi nie do zrealizowania (kat. świec. 420).

— Jest możliwa tylko w środowisku ludzi inteligentniejszych. Na wsi nie. Tu panuje wtórny analfabetyzm. Książki do ręki nie biorą (ks. zak. 207).

— Taka katecheza musi być obowiązkowa. Stać się to musi jak najprędzej, bo może być za późno (ks. diec. 25).

— Jest potrzebna, by mogli następnie przekazywać wiadomości swoim dzieciom. Sam ksiądz bez pomocy i postawy rodziców nic nie zrobi (ks. diec. 14).

3. ZNAJOMOŚĆ STRUKTURY POSOBOROWEJ KATECHEZY

Wchłonięcie przez współczesną katechetykę nowych koncepcji katechetycznych wpłynęło w sposób istotny na uformowanie się nowego modelu katechezy. Kolejnym etapem niniejszej pracy będzie zbadanie modelu nowoczesnej katechezy, funkcjonującego wśród respondentów. Stąd następne pytania w ankiecie dotyczą w jaki sposób cel, podmiot, treści współczesnej katechezy są rozumiane, dostrzegane, interpretowane przez respondentów.

a. Cel katechezy

Sprowadza się on w zasadzie do kształtowania u katechizowanych dojrzałej wiary. Chcąc poznać oddziaływania katechetów w tym kierunku postawiono im następujące pytanie: „Celem odnowionej katechezy jest kształtowanie postawy dojrzałej wiary u katechizowanego. Proszę bliżej wyjaśnić, na co Ksiądz, Siostra, Pan(i) zwraca uwagę przy formowaniu postawy wiary u dzieci i młodzieży?”

Odpowiedzi respondentów na tak sformułowane pytanie były bardzo różnorodne. Po długiej i dokładnej analizie sporządzono z nich tabele 32, 33, 34 i 35.

Z tabeli 32 wynika, że katecheci starają się doprowadzić katechizowanych do postawy dojrzałej wiary przede wszystkim przez wprowadzenie ich w życie modlitwy, zwracanie uwagi na dawanie świadectwa wiary, przekazywanie nauki i obyczajów (wiedzy religijnej i moralnej) oraz przez akcentowanie rozumienia Pisma Św. i jego związku z życiem. Księża diecezjalni najwyżej cenią w tym względzie dawanie świadectwa wiary, życie modlitewno-sakramentalne oraz przekazywanie wiedzy religijnej i moralnej. Księża zakonni, a także siostry najwyżej cenią — jako środek oddziałujący na formowanie dojrzałej wiary — wprowadzenie katechizowanych w rozumienie Pisma Św. i ukazanie jego związku z życiem oraz życie modlitewne i sakramentalne. Wyraźnie mniejszą wagę niż księża diecezjalni przywiązują katecheci i katechetki zakonne do dawania świadectwa wiary. Osoby świeckie, podobnie jak zakonne, także akcentują ważność kontaktu z Pismem Św. i znaczenie

Tabela 32

**ODDZIAŁYWANIE KATECHETYCZNE NA FORMOWANIE
DOJRZAŁEJ POSTAWY WIARY A RODZAJ KATECHETÓW**

Zwracam uwagę na	Rodzaj katechetów				Razem
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	S. zak. N=27	Kat. św. N=34	
Życie modlitwne i sakram.-liturg.	38,4	38,5	73,9	48,5	36,1
Świadeztwo wiary	45,5	26,9	17,4	36,4	38,1
Przekazywanie nauki wiary i obyczajów	35,7	34,6	43,5	39,4	37,1
Poczucie wspólnoty i miłości braterskiej	8,9	7,7	39,1	15,2	13,4
Wprowadzenie w rozumienie Pisma Św. i jego związek z życiem	13,4	73,1	73,9	54,5	35,6

 $\chi^2=44,547$

df=12

 $p>0,001$

życia modlitewno-sakramentalnego, ale w odróżnieniu od nich podkreślają ważność dawania świadectwa wiary. Pomiedzy rodzajem katechetów a ich oddziaływaniami zmierzającymi do formowania postawy dojrzałej wiary zachodzi istotna zależność statystyczna ($p>0,001$), a to oznacza, że rodzaj respondentów ma wpływ na te oddziaływania.

Tabela 33

**ODDZIAŁYWANIE KATECHETYCZNE NA FORMOWANIE
DOJRZAŁEJ WIARY A STAŻ KATECHETYCZNY**

Zwracam uwagę na	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Życie modlitwne i sakram.-liturg.	55,9	65,5	59,4	58,1	51,8
Świadeztwo wiary	14,7	27,6	31,3	48,4	35,7
Przekazywanie nauki wiary i obyczajów	52,9	37,9	50,0	41,9	39,3
Poczucie wspólnoty i miłości braterskiej	29,4	17,2	3,1	9,7	19,6
Wprowadzenie w rozumienie Pisma Św. i jego związek z życiem	55,9	34,5	28,1	45,2	51,8
Brak odpowiedzi	—	10,3	12,5	6,5	7,1

 $\chi^2=28,597$

df=16

 $p>0,05$

Tabela 33 wykazuje, że wszyscy respondenci, niezależnie od stażu katechetycznego największy nacisk w wychowaniu do postawy dojrzałej wiary kładą na życie modlitwne i sakramentalne. Najmłodszy i najstarsi

Tabela 34

**ODDZIAŁYWANIE KATECHETYCZNE NA FORMOWANIE
DOJRZAŁEJ POSTAWY WIARY A ŚRODOWISKO KATECHETYCZNE**

Zwracam uwagę na	Środowisko katechetyczne			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
Życie modlitewne i sakram.-liturg.	58,6	51,7	59,3	50,0
Wprowadzenie w rozumienie Pisma Św. i jego związek z życiem	36,8	51,7	55,6	45,0
Przekazywanie nauki wiary i obyczajów	36,8	45,0	51,9	45,0
Świadectwo wiary	39,1	23,3	25,9	25,0
Poczucie wspólnoty i miłości braterskiej	9,2	25,0	14,8	25,0
Brak odpowiedzi	11,5	5,0	3,7	15,0

 $\chi^2=19\ 956$

df=12

p>0,05

stażem również tak samo wysoko oceniają wprowadzenie w rozumienie Pisma Św. i jego związek z życiem. Istotna zależność statystyczna, jaka występuje między stażem katechetycznym a oddziaływaniem na formowanie postawy dojrzałej wiary wskazuje, że staż pracy katechetycznej odgrywa w tym względzie istotną rolę.

Również istotny związek statystyczny zachodzi pomiędzy środowiskiem katechetycznym a wymienionymi oddziaływaniami zmierzającymi

Tabela 35

**ODDZIAŁYWANIE KATECHETYCZNE NA FORMOWANIE
DOJRZAŁEJ POSTAWY WIARY A RODZAJ FORMACJI**

Zwracam uwagę na	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179
Życie modlitewne i sakram.-liturg.	50,0	56,4
Świadectwo wiary	50,0	28,5
Przekazywanie nauki wiary i obyczajów	36,4	43,0
Poczucie wspólnoty i miłości braterskiej	18,2	61,3
Wprowadzenie w rozumienie Pisma Św. i jego związek z życiem	36,4	45,9
Brak odpowiedzi	13,6	8,1

 $\chi^2=5\ 535$

df=4

p<0,20

do formowania postawy wiary (tab. 34). Oznacza to, że ma ono wpływ na decyzje katechetów. Wychowanie otwarte na modlitwę oraz życie sakramentalno-liturgiczne podkreślają dobitnie katecheci wszystkich środowisk. Przy czym najwyżej go cenią katecheci pracujący w małych miasteczkach oraz na wsi. Katecheci pracujący na wsi wyżej niż wprowadzenie do rozumienia Pisma Św. stawiają świadectwo wiary, które u pozostałych występuje na przedostatnim lub nawet ostatnim miejscu.

Z tabeli 35 wynika, że nie ma istotnego związku statystycznego między rodzajem formacji katechetycznej a różnorodnymi działaniami przedsięwziętymi w celu wychowania katechizowanych do dojrzałej wiary. Formacja respondentów nie ma więc istotnego wpływu na wyróżnianie któregoś z wymienionych środków zmierzających do tego celu. Katecheci obu formacji naczelne miejsce przypisują w tym względzie życiu modlitewnemu oraz sakramentalno-liturgicznemu, uważając je za najsukcesyjniejszy środek do osiągnięcia celu katechezy — dojrzałej wiary. Środek ten bardziej doceniają respondenci o formacji niesystematycznej. Ci też na drugim miejscu stawiają wprowadzenie w rozumienie Pisma Św., gdy respondenci o formacji systematycznej na drugim miejscu stawiają świadectwo wiary.

Uzupełniając wyniki analizy tabel 32—35 należy stwierdzić, że respondenci wszystkich rodzajów, niezależnie od stażu, formacji, a także środowiska uważają, iż poczucie wspólnoty i miłości braterskiej jest najmniej skutecznym środkiem prowadzącym do dojrzałej wiary. Na środek ten zwracają uwagę jedynie siostry zakonne oraz katecheci z najkrótszym stażem pracy i pracujący w środowisku miejskim. Należy w końcu dobitnie podkreślić, że wpływ katechetów na swoich wychowanków ma charakter bardziej pedagogiczny niż dydaktyczny. Starają się oni raczej wychowywać katechizowanych, niż ich tylko nauczać. Wskazuje to wyraźnie na stopniowe odchodzenie od tradycyjnej katechezy, w której dominował głównie przekaz wiedzy, oraz opowiedzenie się za posoborowym ujęciem katechezy. Akcentowanie przez respondentów przekazu nauki, wiary i obyczajów występuje dopiero na trzecim miejscu i to u respondentów wszystkich rodzajów.

Z analizy materiału empirycznego, dostarczonego przez ankiety wynika, że respondenci nie tylko wskazywali na podejmowane działania, zmierzające wychować katechizowanych do postawy wiary, ale starali się swoje przedsięwzięcia w tym względzie także uzasadnić.

Oto niektóre wypowiedzi katechetów, którzy zwracają szczególną uwagę na modlitwę i życie sakramentalne, jako na środki prowadzące najefektywniej do postawy dojrzałej wiary:

— Przy formowaniu postawy wiary u dzieci zwracam uwagę na modlitwę, bo „kto umie dobrze się modlić, ten umie dobrze żyć” (św. Augustyn). A to jest, uważam, celem życia człowieka — przestawanie z Bogiem teraz i w wieczności (ks. diec. 44).

— Zwracam uwagę na udział we Mszy św. w niedziele i święta oraz na przystępowanie do sakramentu Pokuty i Eucharystii (ks. diec. 42).

— Żeby katechizowany spotkał się z Chrystusem na Mszy św., w sakramentach św., i w życiu codziennym (ks. diec. 108).

— Szczególną uwagę zwracam na życie modlitwy zarówno indywidualnej jak i liturgicznej (ks. zak. 316).

— Zwracam uwagę na życie w łasce uświęcającej, pełne uczestnictwo we Mszy św., nabożeństwach: Droga krzyżowa, Gorzkie Żale, Nieszpory, Różaniec (kat. świec. 412).

— Zwracam uwagę na zjednoczenie z Chrystusem w życiu codziennym (ks. zak. 222).

— Pilną uwagę zwracam na ustosunkowanie się do modlitwy (czy odczuwa jej potrzebę) i do sakramentów św. (ks. diec. 58).

Inni respondenci w swoich wypowiedziach podkreślali związek wiary z życiem. Oni więc zachęcali katechizowanych do życia na co dzień wiarą, do dawania świadectwa wiary. Oto niektóre wypowiedzi:

— Przede wszystkim, aby prawdy wiary były realizowane w życiu codziennym, aby wiara nie była czymś odświętnym, ale wpływała na życie codzienne (ks. diec. 56).

— Zwracam uwagę na zgodność życia z wyznawanymi prawdami wiary (ks. diec. 110).

— Aby wiara wpływała na codzienne życie [...] Wiara ma być oparciem w życiu (kat. świec. 407).

— Uczulam dzieci na zgodność wyznawanej wiary z praktycznym życiem.

— Katecheza uczy rozwiązywać trudne problemy w świetle nauki Bożej. Zgodność postępowania z wiarą (ks. diec. 68).

— ... by wiara była osobistym, świadomym przeżywaniem Boga i głównym motywem postępowania (ks. diec. 403).

— Zwracam uwagę, aby katechizowany w życiu codziennym umiał kierować się zasadami wiary, szczególnie w stosunku do drugiego człowieka (kat. świec. 23).

— ... aby wiara była związana z naszym życiem w obecnej rzeczywistości, aby była żywa i towarzyszyła nam na co dzień (ks. zak. 305).

Inni katecheci wskazują na szczególniejszą rolę wiedzy religijnej w formowaniu dojrzałej wiary:

— Staram się przekazać pewną ilość wiedzy (ks. zak. 310).

— Aby coś kochać, uznać za własne i wg tego żyć, trzeba najpierw dobrze poznać. A więc pogłębianie wiedzy religijnej, wypełnianie jej nakazów, odwaga w wyznawaniu wiary (kat. świec. 408).

— Oddziaływanie na rozum argumentami wziętymi z życia, z Objawienia, liturgii. Wyciąganie wniosków praktycznych, kształcenie woli pod kierunkiem rozumu. Rozbudzanie zainteresowań religijnych (ks. diec. 13).

— Zwracam uwagę na podanie prawdy i wzbudzanie zaufania do Kościoła, jego nauczycieli, na poznanie Chrystusa i jego nauki (ks. diec. 12).

— Staram się dać dziecku wiedzę religijną, a także dążyć do uaktywnienia jej, czyli do nadania nauczaniu wartości kształtujących duszę (kat. świec. 302).

— Zwracam uwagę na wiedzę i świadomość religijną, aby dziecko praktykując wiedziało, dlaczego to robi (ks. zak. 213).

Niektórzy katecheci akcentowali wyraźniej potrzebę uwrażliwienia dzieci i młodzieży na wartości wspólnotowe, zaangażowanie, apostołstwo:

— Celem katechezy powinno być życie płynące z wiary we wspól-

nocie Kościoła, poprzez udział w liturgii. Katecheza ma prowadzić do Kościoła (ks. diec. 41).

— Przede wszystkim zwracam uwagę na odpowiedzialność wypływającą z przynależności do rodziny Bożej (ks. diec. 29).

— Zwracam uwagę w katechizowaniu na świadomość chrześcijaństwa, na zaangażowanie w sprawy Kościoła lokalnego (kat. diec. 26).

— Zwracam uwagę na powiązanie mojej katechezy z katechezą rodzinną. Chciałbym, aby katecheza miała charakter wspólnotowy (s. zak. 306).

Była też grupa respondentów, których wypowiedzi należałoby zaszeregować do kategorii „wprowadzenie w rozumienie Pisma Św. i jego związek z życiem”. Do tej grupy zaliczono np. następujące wypowiedzi:

— Staram się ukazać na katechezie związek Ewangelii z codziennym życiem człowieka (s. zak. 323).

— Usiłuję wykształcić w katechizowanym umiłowanie Słowa Bożego, które samo w sobie może dokonać przemiany wewnętrznej człowieka (kat. śwec. 40).

— Dążę do tego, aby dzieci żyły Ewangelią, promieniowały nią i zapalały do niej innych (s. zak. 315).

Niektóre z wypowiedzi nie pasowały do żadnej z wymienionych kategorii (5). Były to z zasady głosy pojedyncze, np.:

— Zwracam uwagę na to, czego ciągle uczył Chrystus: miłość do Boga i bliźniego (kat. śwec. 411).

— Zwracam uwagę na konieczność ciągłego odczytywania zamiarów Bożych wobec mnie. Uczę pytać — czego wymaga Bóg ode mnie (ks. diec. 92).

— Chcę u młodzieży i dzieci wyrobić przekonanie o ontologicznym związku człowieka z Bogiem, bez którego życie nie miałoby sensu. Stąd wypływa miłość do Boga, człowieka, do świata (ks. diec. 88).

— Zachęcam młodzież do służby Bogu i ludziom (ks. diec. 4).

Zdarzały się też wypowiedzi, w których nie dominował wyraźnie żaden element zwracający uwagę respondentów. Wymieniali wiele tych elementów:

— Podczas katechezy zwracam uwagę na wiadomości, uczestniczenie we Mszy św. i przyjmowanie sakramentów św., na czytanie Pisma Św. oraz uczęszczanie na religię (kat. śwec. 414).

— Zwracam uwagę na realizację poznanego Słowa Bożego, na modlitwę i życie sakramentalne. Wykorzystuję ich bieżące problemy klasowe, by uczyć wspólnoty, miłości bliźniego. Zwracam też uwagę na szacunek do wszystkiego, co święte (kat. śwec. 422).

— Zwracam uwagę na umiłowanie Kościoła i Chrystusa, szanowanie kapłanów. Zmierzam też do tego, aby brały czynny udział w liturgii, aby wyznawały swoją wiarę w domu, szkole i na ulicy. Wszędzie (ks. diec. 15).

— Zwracam uwagę na życie z wiary, spełnianie obowiązków religijnych oraz świeckich, na przygotowanie do samodzielnego życia chrześcijańskiego i do przekazywania go następnym pokoleniom (ks. zak. 205).

— Zwracam uwagę na światopogląd, życie zgodne z wiarą, znajomość prawd wiary i przykazań, na życie liturgiczne i prywatną modlitwę (ks. diec. 54).

b. Podmiot katechezy

Z nauki Soboru Watykańskiego II, szczególnie z nauki o Ludzie Bożym wynika jasno, iż podmiotem katechizacji jest wspólnota wiernych. Na pewno jest to novum katechezy posoborowej, a zarazem obowiązek objęcia nią całej wspólnoty parafialnej. Z takim ujęciem katechezy nie spotkali się dotychczas katecheci o długim stażu katechetycznym. Chcąc więc poznać ich poglądy na tę kwestię, a także poglądy katechetów młodszych, na ile zaakceptowali oni nowy poszerzony podmiot nauczania katechetycznego postawiono im pytanie: „Kto zdaniem Księdza, Siostry, Pana(i) ma być odpowiedzialny za katechizację: katecheta, katechizowany, rodzice, wspólnota parafialna?”. Odpowiedzi posłużyły do sporządzenia tabel: 36, 37, 38, 39.

Tabela 36

OSOBY ZAANGAŻOWANE W KATECHIZACJĘ
A RODZAJ KATECHETÓW

Katechizacja jest obowiązkiem:	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	S. zak. N=27	Kat. św. N=34	Razem N=280
Rodziców	95,5	88,5	100,0	93,9	94,8
Katechety	89,3	88,5	100,0	97,0	91,8
Katechizowanego	69,7	76,9	78,3	66,7	66,0
Wspólnoty	47,3	53,8	56,5	63,6	52,1
Brak odpowiedzi	0,9	—	—	—	0,5

$\chi^2=2,95$

$df=9$

$p<0,95$

Zdaniem zdecydowanej większości respondentów (tab. 36) odpowiedzialność za katechizację spada przede wszystkim na katechetę, a następnie na rodziców. Większość z nich przychyliła się nawet do tego, iż jest to przede wszystkim obowiązek rodziców. Tego zdania są księża diecezjalni; respondenci zakonnicy twierdzą, że jest w jednakowym stopniu obowiązkiem zarówno katechetów jak i rodziców. Wszystkie cztery

Tabela 37

OSOBY ZAANGAŻOWANE W KATECHIZACJĘ
A STAŻ KATECHETYCZNY

Katechizacja jest obowiązkiem:	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Rodziców	85,3	82,8	100,0	100,0	100,0
Katechety	94,1	82,8	100,0	96,8	89,3
Katechizowanego	64,7	65,5	65,6	74,2	71,4
Wspólnoty	62,5	62,1	43,8	48,4	35,3
Brak odpowiedzi	2,9	—	—	—	—

$\chi^2=6,966$

$df=12$

$p<0,80$

Tabela 38

OSOBY ZAANGAŻOWANE W KATECHIZACJĘ
A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI

Katechizacja jest obowiązkiem:	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
Rodziców	98,9	93,3	96,3	95,0
Katechetę	94,3	91,7	96,3	95,0
Katechizowanego	70,1	68,3	70,4	60,0
Wspólnoty	54,0	53,3	51,9	45,0
Brak odpowiedzi	—	1,7	—	—
$\chi^2=0,598$ $df=9$ $p<0,99$				

grupy katechetów uważają, iż wspólnota jest mniej zobowiązana do zaangażowania się w katechizację niż rodzice czy też sami katechizowani. Największy nacisk na odpowiedzialność wspólnoty parafialnej za katechizację kładą katecheci świeccy, a najmniejszy księża diecezjalni. Katecheci wszystkich grup odpowiedzialność uczącego się za katechizację stawiają jednakowo na trzecim miejscu.

Wysoki odsetek odpowiedzi twierdzących, iż katechizacja jest obowiązkiem rodziców, następnie katechety i w końcu katechizowanego nie dowodzi jeszcze opowiedzenia się respondentów za katechizacją posoborową, gdyż zaangażowanie tych osób w katechizację znane było i praktykowane także w katechezie tradycyjnej. Na to wskazywać może dopiero akcentowanie zaangażowania wspólnoty parafialnej w dzieło katechizacji. Wprawdzie odpowiedzialność wspólnoty parafialnej stawiają respondenci dopiero na czwartym miejscu, ale podkreśla ją ponad połowa ankietowanych. Najdobitniej zaangażowanie wspólnoty w katechizację podkreślają respondenci o najkrótszym stażu katechetycznym, a najmniej je doceniają o najdłuższym. Różnica między tymi dwiema grupami wynosi aż 20%. Ponadto największy nacisk na odpowiedzialność i zaangażowanie wspólnoty w katechizację kładą katecheci wiejscy, a najmniejszy katecheci z dużych miast. Okazuje się, że docenianie roli wspólnoty parafialnej w katechizacji maleje wraz ze zwiększaniem się środowiska katechetycznego.

Jeszcze inne spostrzeżenie nasuwa się przy analizie tabeli 39. Wynika z niej bowiem, że katecheci o formacji systematycznej bardziej niż katecheci o formacji niesystematycznej uważają za potrzebne zaangażowanie w katechizację rodziców katechizowanego, a także wspólnoty parafialnej. Katecheci o formacji niesystematycznej dobitniej podkreślają potrzebę zaangażowania w katechizację samych katechetów.

Jeśli uznać fakt akcentowania w katechezie potrzeby zaangażowania i odpowiedzialności za nią wspólnoty parafialnej za jeden z przejawów świadomości posoborowej odnowy, to należy zaznaczyć, że pod tym względem świadomość ta cechuje bardziej katechetów świeckich niż duchownych, i to pracujących raczej w środowisku wiejskim niż miej-

skim. Zdecydowanie charakteryzują się nią bardziej katecheci młodszy niż starsi.

Ilustracją do rozważań na temat odpowiedzialności za katechezę i zaangażowanie się w nią są poniższe wypowiedzi respondentów. Można je podzielić na dwie grupy: jedni — zdecydowana większość, twierdzą, że odpowiedzialność ta spoczywa na wszystkich zaangażowanych w katechezę, tzn. na katechecie, katechizowanym, rodzicach a także na wspólnotie parafialnej. Swoje stanowisko uzasadniają albo ogólnie albo przytaczają argumenty osobno dla każdego z wymienionych podmiotów. Charakterystyczne były m.in. takie wypowiedzi:

— Sobór Watykański II wyraźnie wskazuje, że wszyscy członkowie Ludu Bożego są zobowiązani do podejmowania wysiłków w celu budowania wspólnoty parafialnej. A więc wszyscy jesteśmy odpowiedzialni za katechezę (s. zak. 315).

— Człowiek jest istotą społeczną i wiara również jest problemem i rzeczywistością społeczną, a nie tylko jednej osoby (ks. diec. 69).

Tabela 39.

OSOBY ZAANGAŻOWANE W KATECHIZACJĘ
A RODZAJ FORMACJI

Katechizacja jest obowiązkiem:	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=104	Niesystemat. N=179
Rodziców	100,0	95,9
Katechety	90,9	94,2
Katechizowanego	72,7	68,0
Wspólnoty	54,5	52,3
Brak odpowiedzi	—	0,6

$\chi^2=0,489$

df=3

$p<0,90$

— Wszyscy jesteśmy odpowiedzialni za katechezę, bo jesteśmy jedną rodziną Bożą (kat. świec. 426).

— Niemożliwe jest ograniczenie odpowiedzialności tylko do niektórych osób. Za katechezę odpowiedzialni są wszyscy i to uważam za ideał prawdziwej katechezy (kat. świec. 403).

— Za katechezę odpowiedzialni jesteśmy wszyscy. Katecheza jest zadaniem o życiowym znaczeniu dla całego Kościoła. Dotyczy wszystkich wiernych. Wszyscy chrześcijanie [...] powołani są do troszczenia się o wiarę braci w Chrystusie (s. zak. 306).

Odpowiedzialność za katechezę uzasadniano następująco:

— Katecheta jako pełniący misję nauczycielską Kościoła przekazuje Słowo Boże i daje świadectwo. Katechizowany odpowiedzialny jest za przyjęcie wezwania Bożego i osobistą odpowiedź. Rodzice są świadkami (przykładami) życia wiarą na co dzień i tworzą odpowiednią atmosferę w domu dla religijnego wychowania dziecka. Wspólnota parafialna ponosi odpowiedzialność za życie religijne danej wspólnoty (kat. świec. 407).

— Katecheta odpowiedzialny jest za katechezę, gdyż jest powołany urzędowo do przekazywania wiary. Dzieci (katechizowani) przyjęły na

siebie tę odpowiedzialność z chwilą przyjęcia Chrztu św.; rodzice z kolei na podstawie sakramentu małżeństwa. Wspólnota zaś jest wielką rodziną, w której każdy troszczy się o każdego. Ponadto wspólnota przez sakrament Chrztu przyjmuje do siebie poszczególne osoby (dzieci). Jest więc za nie odpowiedzialna (ks. dec. 91).

— Uważam, że za katechezę są odpowiedzialni wszyscy wymienieni. Na pierwszym miejscu rodzice, gdyż dali dziecku życie i są pierwszymi nauczycielami wiary słowem, a zwłaszcza przykładem. Katecheta ma tę odpowiedzialność na podstawie otrzymanej od Kościoła misji, a wspólnota z racji odpowiedzialności za Kościół. Sam zaś katechizowany z racji wezwania przez Chrystusa otrzymanego na Chrzcie św. (ks. dec. 50).

Pozostali respondenci nie obarczali odpowiedzialnością za katechezę wszystkich wymienionych w ankiecie podmiotów, ale tylko niektóre z nich. Najczęściej podkreślano, że ten obowiązek spoczywa na rodzicach:

— Katechizowany w naszych czasach najwięcej czasu spędza w rodzinie, a rodzina posiada olbrzymi wpływ na swoje dzieci. W rodzinie najpierw powinno dziecko dowiedzieć się o Bogu, zobaczyć modlących się rodziców i uczęszczających na Mszę św. wraz z Komunią św. Dla katechizowanego będzie to najlepszy przykład do naśladowania (s. zak. 313).

— Rodzice, gdyż oni są pierwszymi katechetami (s. zak. 312).

— Za katechizację przede wszystkim odpowiedzialni są rodzice, gdyż są pierwszymi nauczycielami dziecka. Dom — szkołą cnót (ks. zak. 208)

— Rodzice — to fundament, jeżeli nie mają wiary, prawie nic nie można zrobić (ks. zak. 218).

— Przede wszystkim rodzice. Dobra formacja religijna w domu decyduje o poziomie katechizowanego. Katecheta, pomimo wielu wysiłków i wyrzeczeń, nie jest w stanie rozbudzić zainteresowań uczniów i utrwalić ich wiarę, jeśli w domu panuje indyferentyzm lub pogarda dla tego, co boskie (ks. dec. 109).

Można też napotkać wypowiedzi, z których wynika, że za katechezę jest odpowiedzialny sam katecheta:

— Przede wszystkim katecheta jest odpowiedzialny za katechizację, bo taki jest „ustrój” Kościoła. Ja jestem odpowiedzialny. Tak jak proboszcz za parafię, biskup za diecezję, tak ja jestem odpowiedzialny za grupę katechetyczną, która jest wspólnotą, Kościołem (ks. dec. 12).

— Katecheza w największym stopniu zależy od katechety — czy potrafi on wywołać atmosferę przeżycia, czy punkt szczytowy tego przeżycia przypadnie we właściwym momencie katechezy (kat. św. 416).

Nieliczne natomiast były wypowiedzi, w których podkreślano odpowiedzialność wspólnoty parafialnej za katechezę. Autorami tych kilkunastu wypowiedzi byli wyłącznie księża. Oto niektóre z nich:

— Cała wspólnota parafialna jest odpowiedzialna za katechezę (ks. zak. 201).

— Odpowiedzialność za katechezę spoczywa na całej wspólnocie parafialnej, a wypływa ona z powszechnego kapłaństwa wiernych (ks. dec. 23).

— W ogóle celem całej działalności duszpasterskiej jest wychowanie

wspólnoty parafialnej. Jeśli ona jest rzeczywiście żywym Kościołem, to nie ma problemu z katechezą (ks. dec. 107).

Z dotychczasowych rozważań można sformułować wniosek o dość znacznym stopniu znajomości posoborowej katechezy przez respondentów. Zasięg jej powinien być jednak większy i powszechniejszy. Nadal bowiem kładzie się większy nacisk na indywidualną odpowiedzialność za katechizację niż wspólnotową. Jest rzeczą charakterystyczną, że nie dostrzega się istotnych różnic statystycznych pomiędzy cechami badanej populacji a wiedzą o podmiocie katechizacji. Jedyny wyjątek stanowi formacja katechetyczna. Pozytywnym zjawiskiem jest ponowne akcentowanie w katechezie elementów pedagogicznych przed dydaktycznymi.

Nauka soborowa wzbogaciła ponadto i poszerzyła funkcję katechety. Przestał on być tylko nauczycielem. Obecnie uważany jest przede wszystkim za wychowawcę, który oddziałuje własnym przykładem. Katecheza posoborowa traktuje go obecnie jako świadka Słowa Bożego, zwiastuna Dobrej Nowiny, który musi najpierw sam przyjąć Słowo Boże, wypełniać je w życiu, aby następnie przekazywać innym; dzielić się z innymi owocami własnej dojrzałej wiary.

Sprawą istotną jest również opinia katechetów o sobie, jak respondenci widzą swoją rolę na katechezie. Stąd postawiono im następujące pytanie: „Kim w przekonaniu Księdza, Siostry, Pana(i) ma być katecheta na katechezie? a) nauczycielem, b) wychowawcą, c) heroldem Chrystusa, d) przyjacielem”. Pytanie to uwzględnia elementy charakterystyczne zarówno dla tradycyjnej jak i współczesnej katechezy. Odpowiedzi posłużyły do sporządzenia tabel 40, 41, 42, 43.

Tabela 40

**ROLA KATECHETY NA KATECHEZIE
A RODZAJ KATECHETÓW**

Katecheta na katechezie jest:	Rodzaj katechetów				
	Ks. dec. N=176	Ks. zak. N=43	S. zak. N=27	Kat. świcc. N=34	Razem N=280
Przyjacielem, który utrzymuje bliskie kontakty z katechizowanym, udziela mu pomocy, dąży z nim do wspólnych celów	81,8	80,8	90,9	81,8	82,7
Wychowawcą, który kształtuje charakter moralny katechizowanych	73,6	73,1	68,2	45,5	68,1
Heroldem Chrystusa, zwiastunem dobrej nowiny, pośrednikiem między Bogiem a katechizowanym	56,4	42,3	45,5	60,6	53,9
Nauczycielem, który dba o przekaz wiedzy katechizowanym	48,2	53,8	50,0	21,2	44,5

$$\chi^2=11\,557$$

$$df=9$$

$$p<0,20$$

Z tabeli 40 wynika, że respondenci wszystkich grup wypowiedzieli się jednoznacznie, iż katecheta powinien być przede wszystkim przyjacielem katechizowanych; utrzymuje on z nimi bliskie kontakty, służy im dobrą radą, umie współczuć i pocieszyć, w szczególności zrozumieć ich problemy i razem dążyć do wspólnych celów. Najwyraźniej zaakcentowały tę funkcję siostry zakonne. Respondenci duchowni na drugim miejscu eksponują funkcję katechety jako wychowawcy, a respondenci świeccy — katechety jako herolda Chrystusa. Najmniej odpowiada ankietowanym funkcja katechety-nauczyciela. Księża diecezjalni i katecheci świeccy stawiają ją nawet na ostatnim miejscu. W świadomości respondentów mocno utkwiał następny element posoborowej katechezy. Różnice zachodzące między rodzajem katechetów nie są jednak istotne statystycznie. A więc rodzaj katechetów nie wywiera istotnego wpływu na identyfikację respondentów z wymienionymi w ankiecie rolami katechetów.

Tabela 41

ROLA KATECHETY NA KATECHEZIE
A STAŻ KATECHETYCZNY

Katecheta na katechezie jest:	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Przyjacielem, który utrzymuje bliskie kontakty z katechizowanym, udziela mu pomocy, dąży z nim do wspólnych celów	79,4	75,9	78,1	64,5	89,3
Wychowawcą, który kształtuje charakter moralny katechizowanych	70,6	48,3	71,9	77,4	66,1
Heroldem Chrystusa, zwiastunem dobrej nowiny, pośrednikiem między Bogiem a katechizowanym	58,8	34,5	50,0	51,6	55,4
Nauczycielem, który dba o przekaz wiedzy katechizowanym	41,2	24,1	43,8	54,8	42,9
Brak odpowiedzi	—	—	—	3,2	1,8

 $\chi^2=7,366$

df=12

 $p>0,80$

Powyższe wnioski i spostrzeżenia znajdują także potwierdzenie w tabeli 41, chociaż i tutaj nie zachodzą istotne zależności statystyczne. Za ideałem katechety-przyjaciela opowiedzieli się wszyscy respondenci, z wyjątkiem tych, którzy mają już za sobą 16—20 lat stażu katechetycznego. Najbliższy jest on — jak się okazuje — respondentom o najdłuższym i najkrótszym stażu katechetycznym. Na drugim miejscu (ci ze stażem od 16—20 lat na pierwszym) stawiają oni ideał katechety wychowawcy. I prawie wszyscy, znowu z wyjątkiem osób ze stażem

od 16—20 lat, na ostatnim miejscu stawiają ideał katechety nauczyciela. Wszyscy więc respondenci, niezależnie od stażu katechetycznego, widzą siebie przede wszystkim w roli przyjaciela i wychowawcy katechizowanych.

Tabela 42

ROLA KATECHETY NA KATECHEZIE
A ŚRODOWISKO KATECHETYCZNE

Katecheta na katechezie jest:	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys N=28
Przyjacielem, który utrzymuje bliskie kontakty z katechizowanym, udziela mu pomocy, dąży z nim do wspólnych celów	78,2	85,0	81,5	65,0
Wychowawcą, który kształtuje charakter moralny katechizowanych	67,8	71,7	63,0	50,0
Heroldem Chrystusa, zwiastunem dobrej nowiny, pośrednikiem między Bogiem a katechizowanym	50,6	50,0	59,3	45,0
Nauczycielem, który dba o przekaz wiedzy katechizowanym.	40,2	48,3	48,1	25,0
Brak odpowiedzi	2,3	1,7	—	—
$\chi^2=2\ 182$ $df=9$ $p<0,98$				

Tabela 42 konfrontuje spostrzeżenia i wnioski zawarte w poprzednich dwóch tabelach ze środowiskiem pracy respondentów. Wszyscy respondenci, niezależnie od środowiska pracy, swoją rolę w katechezie sprowadzają do katechety-przyjaciela. Najbardziej cenią ją sobie respondenci pracujący w małych i średnich miastach, najmniej zaś — w miastach największych. Podobnie też zdecydowanie niezależnie od środowiska, na drugim miejscu widzą siebie jako wychowawcę. Tę funkcję najbardziej doceniają respondenci pracujący w środowisku wiejskim i w małych miasteczkach. Na trzecim miejscu stawiają postawę katechety-zwiastuna Dobrej Nowiny, a na końcu katechety-nauczyciela. Najmniej z tą rolą utożsamiają się katecheci największych miast diecezji warmińskiej, najbardziej zaś respondenci pracujący w małych i średnich miastach. Środowisko więc nie ma istotnego wpływu na kształtowanie się roli katechety we współczesnej katechezie.

Te wnioski uzupełniają jeszcze spostrzeżenia wysnute z tabeli 43, która rozpatruje rolę katechety w zależności od formacji respondentów. Chociaż kolejność ideałów katechezy jest ta sama — przyjaciel, wychowawca, zwiastun Dobrej Nowiny, nauczyciel — to jednak za każdym

Tabela 43

ROLA KATECHETY NA KATECHEZIE
A RODZAJ FORMACJI

Katecheta na katechezie jest:	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179
Przyjacielem, który utrzymuje bliskie kontakty z katechizowanym, udziela mu pomocy, dąży z nim do wspólnych celów	90,5	79,4
Wychowawcą, który kształtuje charakter moralny katechizowanych	76,2	66,5
Heroldem Chrystusa, zwiastunem dobrej nowiny, pośrednikiem między Bogiem a katechizowanym	61,9	50,6
Nauczycielem, który dba o przekaz wiedzy katechizowanym	53,4	41,8
Brak odpowiedzi		
	$\chi^2=0,211$	$df=3$ $p<0,95$

z tych ideałów wypowiada się większy odsetek respondentów o formacji systematycznej niż niesystematycznej. Ale istotnych zależności między tymi formacjami nie ma.

Sumując wnioski sformułowane na podstawie czterech ostatnich tabel należy przypomnieć, że niezależnie od rodzaju stażu, środowiska oraz formacji respondentów wszyscy oni najwyżej cenią rolę katechety-przyjaciela. Największe upodobanie w tym ideale wykazują siostry zakonne, ponadto respondenci o najdłuższym i najkrótszym stażu katechetycznym, pracujący w średnich i małych miastach i posiadający formację systematyczną. Najmniej ankietowanych znajduje siebie w roli katechety-nauczyciela.

Wypowiedzi respondentów pozwolą na poznanie motywów, którymi się oni kierowali w wyborze swojego ideału katechety. Stanowią one zarazem komentarz do przeanalizowanych już tabel oraz ilustrację sformułowanych na ich podstawie wniosków. Respondenci, odpowiadając na pytanie, rzadko wybierali jedną z podanych im odpowiedzi. Najczęściej podkreślali wszystkie przymioty — określenie katechety i motywowali to m.in. następująco:

— Trzeba być wszystkim; zarówno nauczycielem jak i wychowawcą, heroldem jak i przyjacielem. Nie można katechizować nie zwracając uwagi na wszystkie elementy wychowania religijnego, gdyż wtedy nie rozwinęłaby się osobowość dziecka jako chrześcijanina, lecz karykatura (s. zak. 320).

— W moim przekonaniu dobry katecheta powinien być nauczycielem,

wychowawcą, heroldem Dobrej Nowiny i przyjacielem, bo tylko wtedy spełni oczekiwania młodzieży (s. zak. 24).

— Uważam, że jeśli katecheta będzie nauczycielem, wychowawcą, heroldem Chrystusa i przyjacielem, to swoją misję wypełni dobrze (s. zak. 315).

Z wypowiedzi respondentów, podkreślających jedno tylko z zawartych w pytaniu określeń katechety wynika, iż większość zdecydowanie wybrała ideał katechety-przyjaciela:

— Katecheta musi — mając wzór w Chrystusie — starać się poprzez przyjacielskie kontakty doprowadzić do tego, by katecheza nie była wykładem w szkole, ale spotkaniem z osobowym, żyjącym Bogiem (ks. zak. 202).

— Aby pozyskać dzieci, ich szczerość i oddanie, trzeba im się oddać jak przyjaciel (s. zak. 319).

— Katechizowani chętniej przyjmą stawiane wymagania, jeśli znajdą w katechezie przyjaciela rozumiejącego jego sytuację, trudności, radości (kat. świec. 422).

— Katecheta musi być przyjacielem zgodnie z wypowiedzią wielkiego wychowawcy, św. Jana Bosko: „Jeżeli chcesz, ażeby dzieci ciebie słuchały, staraj się ażeby ciebie najpierw kochały” (kat. 415).

— Najbardziej odpowiada mi określenie przyjaciel. W nim mogę zmieścić wszystkie inne określenia, a przede wszystkim tylko taki katecheta może spełnić zadanie Kościoła. „Już nie nazywam was sługami moimi, lecz przyjaciółmi” (ks. zak. 221).

Respondenci, którzy widzą siebie głównie jako wychowawcę katechizowanych, tak piszą m.in.:

— Katecheta powinien być wychowawcą, aby pokazać, jak praktycznie należy wypełniać to, czego uczy nas Chrystus (s. zak. 30).

— Katecheta powinien przede wszystkim wychowywać (ks. zak. 220).

— Głównie jesteśmy wychowawcami kształtującymi charakter moralny i postawę chrześcijańską (ks. dec. 5).

— Mam być wychowawcą, gdyż mam pomóc katechizowanemu w kształtowaniu jego charakteru (ks. dec. 56).

Kolejna grupa odpowiadających widzi w katechezie herolda Chrystusa — zwiastuna Dobrej Nowiny, który ma być pośrednikiem między Bogiem a katechizowanym:

— Religia to żywa łączność człowieka z Chrystusem. Katecheta musi być więc zwiastunem posłannictwa Chrystusowego, ma je ukazywać wszystkim ludziom, a szczególnie dzieciom (ks. dec. 29).

— Jeśli jest się heroldem Chrystusowym i pośrednikiem między Bogiem i katechizowanym, to z tego posłannictwa wynikają wszystkie pozostałe właściwości katechety (kat. świec. 405).

— Katecheta ma być tym, który pokazuje Chrystusa w nauczaniu i w życiu i prowadzi nas do Niego (kat. świec. 416).

— Moim zadaniem jest prowadzić młodego człowieka do Chrystusa, do zbawienia przez ukazywanie Dobrej Nowiny (ks. dec. 12).

— Młodzież musi widzieć w katechezie pasterza i świadka Chrystusa, tego który przekazuje nam jego orędzie o zbawieniu człowieka (ks. dec. 30).

Ostatnia grupa respondentów, najmniej liczna, zwraca uwagę na

właściwości dydaktyczne katechety, który ma być przede wszystkim nauczycielem:

— Wiara musi być rozumna, mądra. Ja mam ich tego nauczyć i do tego ich przekonać. Z takiej wiary i życie będzie dobre (ks. diec. 107).

— Katecheta ma głosić prawdy Boże z polecenia Kościoła (s. zak. 312).

— Mam być nauczycielem, bo Chrystus powiedział: „Idźcie i nauczajcie” (ks. diec. 39).

We współczesnej katechezie uległo także zmianie spojrzenie na pozycję katechizowanego. Nie jest on już tylko biernym uczniem przyswajającym przekazywane treści. Katecheza posoborowa traktuje go jako osobę, która ma przyjąć Słowo Boże, jako partnera dialogu z Bogiem. Kim jest więc katechizowany w oczach respondentów? Czy dostrzegają oni tę zmianę, jaka się dokonała w spojrzeniu na katechizowanego w posoborowej katechezie? W tym celu skierowano do respondentów następujące pytanie: „Kim w przekonaniu Księdza, Siostry, Pana(i) ma być katechizowany na katechezie? a) uczniem, b) osobą, c) współtwórcą [...] katechezy”. W pytaniu tym uwzględniono więc zarówno tradycyjne jak i współczesne, posoborowe spojrzenie na katechizowanego. Uzyskane odpowiedzi umożliwiły sporządzenie tabel 44—47. Przytłaczająca więk-

Tabela 44

ROLA KATECHIZOWANEGO NA KATECHEZIE
A RODZAJ KATECHETÓW

Katechizowany na katechezie jest:	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	S. zak. N=27	Kat. świec. N=34	Razem N=290
Osobą, która przyjmuje Słowo Boże i chętnie na nie odpowiada swoim życiem	84,4	76,9	77,3	87,9	82,1
Współtwórcą realizowanej katechezy	46,8	53,8	50,0	51,5	48,9
Uczniem, który uważnie słucha i przyswaja przekazywane treści	33,9	26,9	22,7	12,1	27,9

$$\chi^2=7\ 257$$

$$df=6$$

$$p<0,20$$

szość respondentów wszystkich grup (tab. 44) widzi w katechizowanym przede wszystkim osobę, która przyjmuje Słowo Boże i chętnie na nie odpowiada swoim życiem. W tym względzie występują niewielkie różnice pomiędzy poszczególnymi rodzajami respondentów. Najmocniej tę rolę akcentują katecheci świeccy oraz księża diecezjalni. Zdecydowanie najmniej respondentów upatruje w katechizowanym ucznia, który uważnie słucha i przyswaja sobie przekazywane na religii treści. Najbardziej stronią od takiego spojrzenia na katechizowanych respondenci świeccy, a najbliższe jest ono księżom, zwłaszcza diecezjalnym. Katechizowany jako współtwórca realizowanej katechezy zajmuje miejsce pośrednie i jednakowo za taką rolę katechizowanego wypowiadają się wszystkie rodzaje respondentów. Respondenci są więc dość jednomyślni w swoich

Tabela 45

ROLA KATECHIZOWANEGO NA KATECHEZIE
A STAŻ KATECHETYCZNY

Katechizowany na katechezie jest:	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Osobą, która przyjmuje Słowo Boże i chętnie na nie odpowiada swoim życiem	84,4	76,9	77,3	87,9	82,1
Współtwórcą realizowanej katechezy	46,8	53,8	50,0	51,5	48,9
Uczniem, który uważnie słucha i przyswaja przekazywane treści	33,9	26,9	22,7	12,1	27,9

 $\chi^2=12\,777$

df=8

 $p<0,10$

zapatrywaniach na rolę katechizowanego. Bliższe jest więc im posoborowe niż tradycyjne spojrzenie na katechizowanego.

Niezależnie też od stażu katechetycznego (tab. 45) zdecydowana większość respondentów uważa, że katechizowany to osoba, która przyjmuje Słowo Boże i chętnie odpowiada na nie swoim życiem. Przy czym starsi respondenci w tym wyborze są bardziej zdecydowani. Na drugim miejscu widzą oni katechizowanego w roli współtwórcy katechezy. W tej kwestii bardziej zdecydowani w wyborze są katecheci młodzi, o stażu do lat dziesięciu. Najmniej respondentów, w zależności od stażu katechetycznego, upatruje w katechizowanym ucznia przyswajającego sobie przekazywane na katechezie treści religijne. Minimalne zainteresowanie

Tabela 46

ROLA KATECHIZOWANEGO NA KATECHEZIE
A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI

Katechizowany na katechezie jest:	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
Osobą, która przyjmuje Słowo Boże i chętnie na nie odpowiada swoim życiem	81,6	76,7	88,9	85,0
Współtwórcą realizowanej katechezy	43,7	50,0	48,1	50,0
Uczniem, który uważnie słucha i przyswaja przekazywane treści	34,5	25,0	14,8	15,0

 $\chi^2=7\,585$

df=6

 $p<0,20$

tym tradycyjnym ideałem katechizowanego okazują respondenci najmłodsi, o stażu pracy poniżej 10 lat. U starszych zainteresowanie tym ideałem jest jeszcze nadal dość duże, aczkolwiek stawiają ten model dopiero na trzecim miejscu. Katecheci najmłodsi są więc bardziej pozytywnie nastawieni do katechezy posoborowej niż starsi. Przemawiałoby za tym większe niż u respondentów starszych ich upodobanie w czynnej roli katechizowanego jako współtwórcy katechezy.

Tabela 46 ukazuje wpływ środowiska katechetycznego na wybór roli katechizowanego. Jak się okazuje, wszyscy respondenci — bez względu na środowisko, w którym pracują — zdecydowanie opowiadają się za katechizowanym występującym w roli osoby przyjmującej Słowo Boże. Bardziej cenią tę rolę respondenci pracujący w dużych miastach, mniej w małych oraz na wsi. Sytuacja przedstawia się odwrotnie przy wyborze roli ucznia. Aczkolwiek wszyscy respondenci stawiają ten warianr na trzecim miejscu, to jednak prawidłowość jest następująca: im większe środowisko, tym mniejsze przywiązanie respondentów do roli katechizowanego jako ucznia.

Tabela 47

ROLA KATECHIZOWANEGO NA KATECHEZIE
A RODZAJ FORMACJI

Katechizowany na katechezie jest:	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179
Osobą, która przyjmuje Słowo Boże i chętnie na nie odpowiada swoim życiem	86,4	80,8
Współtwórcą realizowanej katechezy	50,0	46,5
Uczniem, który uważnie słucha i przyswaja przekazywane treści	22,7	27,3

$$\chi^2=0,363$$

$$df=2$$

$$p<0,80$$

Niewiele różnią się między sobą w spojrzeniu na rolę katechizowanego respondenci w zależności od posiadanej formacji (tab. 47). Gdyby te niewielkie różnice traktować jako opowiedzenie się za tradycyjną lub posoborową katechezą, to należałoby powiedzieć, że respondenci o formacji systematycznej są bliżsi katechezie posoborowej niż respondenci o formacji niesystematycznej. Ci pierwsi bowiem bardziej sprowadzają katechizowanego do roli osoby przyjmującej Słowo Boże i współtworzącej katechezę niż ci ostatni. Różnice tu występujące są jednak minimalne.

Katecheci, którzy widzą w katechizowanym przede wszystkim ucznia, podkreślają rolę oraz związek prawd religijnych i moralnych z postępowaniem:

— Ma być uczniem, bo ma umysł poddany na głoszenie prawdy i przyjmuje ją ze względu na autorytet katechety. Prawdy są dla niego

nowe, o których czasem w domu słyszy. Katecheta uzasadnia je głębiej, a on je sobie przyswaja. A zachęta do życia według słyszanych prawd robi swoje (kat. św. 420).

— Gdy nie będzie uczniem, który uważnie słucha, to nie przyjmie Słowa Bożego i nie odpowie na nie swoim życiem (s. zak. 317).

— Uczeń żyje przyswojoną treścią i kontynuuje ją w życiu osobistym i społecznym (s. zak. 322).

— Katechizowany musi wiedzieć, że jest uczniem, po co przyszedł i to czego się dowiedział, aby przekazać innym (ks. diec. 63).

Z analizy jakościowej wynika, że katecheci widzą przede wszystkim w katechizowanym osobę otwartą na Słowo Boże. Takie spojrzenie wynika z personalistycznego ujęcia wiary. Katecheci tak to określają:

— Katechizowany to osoba, która idzie wraz z katechetą, ale nie tak po gotowej drodze, ale jakby ją odnajdowali. To jest wspaniałe i daje większe zaangażowanie i radość szukania (s. zak. 221).

— Cała katecheza dąży do przeżywania kontaktu z Bogiem. Odpowiadanie nań swoim życiem jest wynikiem katechezy (s. zak. 303).

— Katechizowany jest osobą, gdyż celem katechezy jest odpowiedź na Słowo Boże całym swoim życiem (ks. diec. 76).

— Wynika to z samej istoty katechizacji, która prowadzi do dialogu między Bogiem i człowiekiem (ks. diec. 14).

— Ważne jest na katechezie przyswojenie treści przez dziecko, ale najważniejsze to odpowiedź wychowanka na usłyszane na katechezie Słowo Boże, odpowiedź, która angażuje całą osobę (ks. diec. 94).

Ostatnia grupa respondentów jest zdania, iż katechizowany powinien być współtwórcą katechezy, tylko wówczas czuje się za nią odpowiedzialny. Zdobyte na niej wiadomości uważa za własne. Taka postawa dziecka jest chyba najtrudniejsza do zrealizowania w praktyce. Respondenci tak o niej piszą:

— Katechizowany powinien być współtwórcą katechezy, bo wtedy omawiana prawda Boża staje się jakby jego własnością. Jest przez niego przyjęta umysłem i sercem (ks. zak. 207).

— Powinien być współtwórcą katechezy. Będzie to i jego udział w poszukiwaniu prawdy i drogi życia. Będzie to prawdopodobnie później chętniej realizował (ks. diec. 69).

— Katecheza musi się różnić od lekcji szkolnych. Dlatego katechizowany ma się włączyć w proces odkrywania i tworzenia wartości (s. zak. 312).

— Moim zdaniem katechizowany powinien być współtwórcą katechezy, bo tylko dzięki temu może osiągnąć prawdziwy kontakt i przyjaźń z Bogiem. Przez współdziałanie i realizowanie postanowień płynących z katechezy, katechizowany pogłębia swoją wiarę, nadzieję i miłość do Boga i ludzi (s. zak. 306).

Podsumowując należy stwierdzić, iż respondenci — niezależnie od rodzaju, stażu, środowiska i formacji, widzą przede wszystkim w katechizowanym osobę przyjmującą Słowo Boże. Wszystkie rodzaje respondentów zdecydowanie preferują ten model. Widzą oni w katechizowanym współtwórcę katechezy. Na końcu zaś stawiają ideał katechizowanego jako ucznia, słuchacza przekazywanych treści. Wydaje się więc, że katechetom pracującym w diecezji warmińskiej zdecydowanie bliższy

jest model katechezy posoborowej. Analiza ta wykazała również, że kształcenie systematyczne nieznacznie skuteczniej niż niesystematyczne wpływa na formowanie przekonań związanych z rolą katechety i katechizowanego w ujęciu posoborowym. Ale ani rodzaj katechety ani ich staż i środowisko, a nawet formacja, nie wywierają wpływu na pojmowanie roli katechizowanego przez respondentów.

c. Treść katechezy

Treścią katechezy posoborowej, w jej ujęciu kerygmatycznym, jest orędzie zbawienia oraz jego urzeczywistnienie w życiu. W modelu antropologicznym zaś katecheza czerpie swoją treść z Objawienia Bożego oraz z doświadczenia i kultury człowieka. Taka jest teoria. Chcąc się jednak przekonać, jak wygląda praktyka katechetyczna w diecezji warmińskiej, czy respondenci są świadomi tej zmiany i czy ją akceptują, spytano o przekazywane przez nich treści podczas katechezy. W pytaniu uwzględniono możliwość wypowiedzenia się zarówno za katechezą tradycyjną, tzn. dydaktyczną, jak i posoborową; zarówno kerygmatyczną, jak i antropologiczną. Pytanie brzmiało: „Co zdaniem Księdza, Siostry, Pana(i) ma stanowić treść katechezy: a) katechizm, b) przedmioty teologiczne — Pismo Św., historia Kościoła, liturgika, dogmatyka, etyka, c) historia zbawienia, która zawiera słowa i czyny Boga działającego w świecie”.

Tabela 48

TREŚĆ ODNOWY KATECHEZY A RODZAJ KATECHETÓW

Treść katechezy stanowi:	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	S. zak. N=27	Kat. świec. N=34	Razem N=280
Historia zbawienia, która zawiera słowa i czyny Boga działającego w świecie	73,9	65,4	73,9	87,1	74,9
Przedmioty teologiczne: Pismo Św., historia Kościoła, liturgia, dogmatyka, etyka	59,5	61,5	69,6	45,2	58,6
Katechizm	56,8	57,7	65,2	48,4	56,5
Objawienie Boże oraz doświadczenie i kultura człowieka	50,5	69,2	56,5	48,4	53,4
Brak odpowiedzi	1	—	1	1	3

$$\chi^2=5,809$$

$$df=9$$

$$p<0,70$$

Na podstawie wypowiedzi respondentów sporządzono tabele: 48, 49, 50 i 51. Z tabeli 48 wynika, że większość respondentów preferuje na katechezie historię zbawienia, a więc treści związane z katechezą kerygmatyczną. Treści właściwe katechezie dydaktycznej i antropologicznej są prawie jednakowo traktowane przez respondentów. Historię zbawienia akcentują szczególnie osoby świeckie, najmniej zaś księża za-

konni, którzy najbardziej doceniają treści właściwe katechezie antropologicznej. Do treści katechizowanych oraz przedmiotów teologicznych najmniejszą wagę przykładają respondenci świeccy, a największą zakonni. Księża diecezjalni zachowują w tym wyborze miejsce środkowe. Na dobór treści katechezy nie ma więc istotnego wpływu rodzaj katechetów.

Tabela 49

TREŚĆ ODNOWIONEJ KATECHEZY A STAŻ KATECHETYCZNY

Treść katechezy stanowi:	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Historia zbawienia, która zawiera słowa i czyny Boga działającego w świecie	67,6	62,1	65,6	74,2	80,4
Przedmioty teologiczne: Pismo Św., historia Kościoła, liturgia, dogmatyka, etyka	61,8	44,8	59,4	64,5	62,5
Katechizm	44,1	34,5	68,8	64,5	66,1
Objawienie Boże oraz doświadczenie i kultura człowieka	50,0	48,3	53,1	51,6	46,4
Brak odpowiedzi	2,9	3,4	—	—	1,8
$\chi^2=10\ 980$ $df=12$ $p<0,50$					

Z tabeli 49 wynika, że wypowiedzi respondentów są bardzo zróżnicowane. Przynajmniej niektóre z nich, dotyczące treści odnowionej katechezy, są uzależnione statystycznie od stażu respondentów. Odnosi się to szczególnie do odpowiedzi, na ile katechizm powinien być treścią katechezy. Katecheci o mniejszym stażu przypisują mu niewielkie znaczenie — wyraźnie mniejsze niż respondenci starsi. Zupełnie odwrotnie przedstawia się stosunek respondentów do historii zbawienia jako treści katechezy; respondenci starsi (staż ponad 16 lat) mają w niej większe upodobanie niż młodsi (staż do lat 15). Okazuje się, że katecheci o stażu do 10 lat preferują w swoim nauczaniu katechetycznym historię zbawienia i przedmioty teologiczne, a najstarsi — historię zbawienia oraz katechizm. Można więc powiedzieć, że charakterystyczną cechą respondentów, bez względu na staż katechetyczny, jest niezdecydowanie w jednoznacznym opowiedzeniu się za tradycyjną i współczesną katechezą. Wydaje się, że chcieliby przejąć wszystko to z nowej katechezy, do czego się przekonali, i równocześnie zachować pewne elementy dydaktyczne katechezy tradycyjnej.

Podobnie niewielki wpływ, jak wykazuje tabela 50, na wybór przekazywanych na katechezie treści ma środowisko pracy respondentów. Można wskazać pewną prawidłowość: najmniejsze przywiązanie respondentów do katechizmu panuje wśród tych, którzy pracują w największych miastach, a największe wśród pracujących na wsi i w ma-

Tabela 50

TREŚĆ ODNOWIONEJ KATECHEZY A ŚRODOWISKO KAT.

Treść katechezy stanowi:	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=180	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
Objawienie Boże oraz doświadczenie i kultura człowieka	40,2	55,0	51,9	55,0
Katechizm	63,2	60,0	37,0	35,0
Przedmioty teologiczne: Pismo Św., historia Kościoła, liturgia, dogmatyka, etyka	49,4	71,7	63,0	40,0
Historia zbawienia, która zawiera słowa i czynny Boga działającego w świecie	71,3	76,7	66,7	85,0
Brak odpowiedzi	2,3	1,7	—	—
$\chi^2=11\ 718$ $df=9$ $p > 0,20$				

łych miastach diecezji warmińskiej. Docenianie historii zbawienia i Objawienia Bożego jako treści katechezy jest największe wśród respondentów z dużych miast. Katecheci wszystkich środowisk najbardziej akcentują treści kerygmaticzne. Celują w tym katecheci największych miast. Ci także, jako jedyni, na drugim miejscu widzą treści antropologiczne. Pozostali bowiem na drugim miejscu umieszczają przedmioty

Tabela 51

TREŚĆ ODNOWIONEJ KATECHEZY A RODZAJ FORMACJI

Treść katechezy stanowi:	Rodzaj formacji	
	Systemat.	Niesystemat.
Historia zbawienia, która zawiera słowa i czynny Boga działającego w świecie	86,4	72,1
Przedmioty teologiczne: Pismo Św., historia Kościoła, liturgia, dogmatyka, etyka	40,9	59,3
Katechizm	37,4	64,0
Objawienie Boże oraz doświadczenie i kultura człowieka	54,5	47,1
Brak odpowiedzi	—	1,7
$\chi^2=6\ 318$ $df=3$ $p<0,05$		

teologiczne (miasto) bądź katechizm (wieś). Respondenci wiejscy niewielkie znaczenie przywiązują do katechezy antropologicznej. Zjawisko to należy tłumaczyć tym, iż katecheza antropologiczna obowiązuje w szkołach średnich, których w zasadzie nie spotyka się na wsi. Tabela 50 informuje więc, że — biorąc pod uwagę treści przekazywane na katechezie — odnowie posoborowej najbliżsi są respondenci pracujący w największych miastach diecezji warmińskiej. Katecheci pracujący w parafiach wiejskich jeszcze dość wyraźnie optują za katechezą tradycyjną, dydaktyczną.

Jedynie między rodzajem formacji a akcentowaniem określonych treści katechetycznych zaznacza się dość wyraźna zależność statystyczna. Wynika z tabeli 51. Respondenci o formacji systematycznej wyraźnie wypowiadają się za katechezą kerygmatyczną, a następnie antropologiczną. Treści wynikające z katechezy tradycyjnej stawiają oni na dalszym planie. A te właśnie treści eksponują w katechezie respondenci o formacji niesystematycznej. Wielką wagę przykładają do nauczania prawd katechizmowych. Innymi słowy, za katechezą tradycyjną wypowiadają się przede wszystkim, i to bardzo wyraźnie, respondenci o formacji niesystematycznej, natomiast za katechezą posoborową (kerygmatyczną i antropologiczną) o formacji systematycznej. Zjawisko to świadczy pozytywnie o procesie dydaktycznym w kościelnych instytucjach kształcących katechetów, a organizatorów pozainstytucjonalnego dokształcania katechetów zobowiązuje do jeszcze większej troski o ich przygotowanie i przeprowadzanie.

Ci respondenci, którzy wypowiedzieli się za przekazywaniem treści właściwych katechezie dydaktycznej, akcentowali potrzebę wpajania dzieciom prawd katechizmowych, a młodzieży wiedzy zawartej w przedmiotach teologicznych. W nich oni widzą fundament wiary katolickiej:

— Znajomość katechizmowych prawd naszej wiary jest fundamentem życia chrześcijańskiego (ks. zak. 206).

— Katechizm, dogmatyka, etyka na tle historii zbawienia to treść nowej katechezy (ks. zak. 218).

— Treść katechezy winien stanowić katechizm w połączeniu z opowiadaniem biblijnymi. To wystarczy, jeżeli chodzi o szkołę podstawową (kat. świec. 420).

— Katechizm i przedmioty teologiczne zawierają całość wiedzy religijno-moralnej i to należy przekazywać (ks. zak. 204).

— Bez katechizmu wszystkie treści i przeżycia religijne „wiszą” w powietrzu (ks. zak. 202).

— Jeżeli będzie znał prawdy katechizmowe i według nich żył, to będzie bardzo dużo (ks. diec. 74).

— Pismo Św., historia Kościoła, liturgika, dogmatyka i etyka są źródłem historii zbawienia, są świadectwem słowa i czynów Boga działającego w świecie (kat. świec. 430).

— Mam na myśli głównie program ks. Zaleskiego, który na długo pozostaje w pamięci (ks. diec. 96).

— Katecheza obejmuje wszystkie przedmioty, które podzieliła nauka na różne szufladki. Nauczanie dzieci i młodzieży stanowi jeden monolit (ks. diec. 21).

Druga grupa katechetów opowiadająca się za posoborową katechezą akcentuje w niej momenty kerygmatyczne lub antropologiczne. Podkreślają więc różne aspekty historii zbawienia lub znaczenie Słowa Bożego (Objawienia) dla chrześcijańskiego życia. Piszą oni m.in.:

— Treść nowej katechezy zawiera Pismo Św., czyli Objawienie Boże oraz nawiązywanie do doświadczenia i kultury człowieka, chociaż uważam, że nie można pominąć także prawd wiary zawartych w katechizmie (kat. świc. 404).

— Objawienie Boże na pierwszym miejscu, ale doświadczenie i kultura człowieka też mogą być wykorzystane (s. zak. 318).

— Treścią nowej katechezy jest Objawienie Boże (ks. diec. 28).

— Istotą katechizacji stanowi przekazywanie orędzia Bożego zawartego w Objawieniu Bożym. W tym się wszystko mieści (kat. świc. 412).

— Najbardziej opieram się na Objawieniu Bożym, bo w nim mieszczą się i dalsze treści, szczególnie historia zbawienia (ks. zak. 206).

— Na katechezie dzieci powinny poznać historię zbawienia. I trzeba obudzić w nich przeświadczenie, że w Kościele przez liturgię dokonuje się zbawienie każdego człowieka i całej wspólnoty (kat. świc. 424).

4. OCENA PRZED- I POSOBOROWEJ KATECHEZY

Aby poznać motywy determinujące stanowisko respondentów w kwestii katechezy przed- jak i posoborowej postawiono respondentom następujące pytanie: „W Polsce od kilku lat została wprowadzona do praktyki nowa katecheza. Proszę określić, jaki jest stosunek Księdza, Siostry, Pana(i) do katechezy, którą wyznaczył dawny program katechizacji obowiązujący do 1971 r.; do katechezy, którą wyznacza nowy program katechizacji, obowiązujący od 1971 r.?”

Tabela 52

STOSUNEK DO KATECHEZY PRZEDSOBOROWEJ A RODZAJ KATECHETÓW

Nastawienie do katechezy	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	S. zak. N=27	Kat. świc. N=34	Razem N=280
Pozytywne	38,4	42,3	26,1	45,5	38,7
Negatywne	12,5	7,7	13,0	9,1	11,3
Brak określonego stanowiska	38,4	38,5	43,5	43,5	36,6
Brak odpowiedzi	10,7	11,5	17,4	21,2	13,4
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

$$\chi^2=6,687$$

$$df=6$$

$$p<0,30$$

Odpowiedzi respondentów na pierwszą część zagadnienia posłużyły do sporządzenia tabel 52—55, ukazujących stosunek respondentów do katechezy przedsoborowej.

Tabela 52 wskazuje, że katecheza tradycyjna dość mocno utkwiała w świadomości respondentów. Jeszcze nie potrafili się oni wyzwolić od niej całkowicie. Najbardziej czują się z nią związani respondenci świeccy

oraz księży zakonni, a najmniej siostry zakonne. Respondentów, którzy mają nastawienie wyraźnie negatywne wobec tej katechezy jest niewielu (11,3%). Jednak duża część ankietowanych nie opowiedziała się ani „za” ani „przeciw” katechezie tradycyjnej. Stąd kategoria „brak określonego nastawienia” obejmuje aż 36% respondentów. Również pokaźny odsetek respondentów (13,4%) nie udzielił na to pytanie żadnej odpowiedzi. Razem więc aż połowa ankietowanych nie wypowiedziała się, czy są zwolennikami czy przeciwnikami tradycyjnej katechezy. Pomiędzy rodzajem katechetów, a ich stosunkiem do katechezy tradycyjnej zachodzi zależność na poziomie 0,30 — nieistotna statystycznie, a więc rodzaj katechetów nie ma wpływu na ich nastawienie do omawianej katechezy.

Tabela 53

STOSUNEK DO KATECHEZY PRZEDSOBOROWEJ
A STAŻ KATECHETYCZNY

Nastawienie do katechezy	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Pozytywne	26,8	37,1	43,7	45,2	51,1
Negatywne	8,8	15,7	15,6	3,2	8,9
Brak określonego stanowiska	49,7	33,6	21,9	38,7	23,9
Brak odpowiedzi	14,7	13,6	18,8	12,9	16,1

 $\chi^2=31,915$

df=8

 $p>0,001$

Zaznacza się natomiast wyraźny związek statystyczny między stażem katechetycznym, a stosunkiem katechetów do katechezy tradycyjnej. Liczba przepracowanych w katechizacji lat ma istotny wpływ na określone nastawienie do tej katechezy. Pozytywne nastawienie respondentów do katechezy przedsoborowej rośnie u nich w miarę wzrostu ich stażu katechetycznego. U katechetów o najdłuższym stażu jest ono prawie dwukrotnie większe niż u najmłodszych. Najwięcej więc zwolenników tradycyjnej katechezy wywodzi się z katechetów starszego pokolenia. Trzecią kategorią odpowiedzi jest brak określonego nastawienia do katechezy tradycyjnej. Cechuje ono wyraźnie katechetów najmłodszych. Jest ono zrozumiałe, gdyż nie znając z własnego doświadczenia walorów i braków tej katechezy, trudno im się o niej wypowiadać. Dlatego tylko 35,6% katechetów najmłodszych dało odpowiedź oceniającą.

Z tabeli 54 wynika, że środowisko pracy katechetycznej nie wywiera istotnego wpływu na stosunek katechetów do katechezy przedsoborowej. Najwięcej zwolenników posiada ona w środowisku wiejskim, najmniej w największych miastach diecezji. Liczba jej oponentów, choć niewielka, rośnie wraz ze wzrostem środowiska katechetycznego. Rośnie także stopniowo, wraz ze wzrostem środowiska, liczba respondentów, którzy nie potrafili wyrazić swego nastawienia wobec tej katechezy.

Również formacja respondentów nie wywiera istotnego wpływu na ich pojmowanie tradycyjnej katechezy. Widać jednak, że ma ona zdecydowanie więcej zwolenników wśród respondentów formacji niesyste-

Tabela 54

STOSUNEK DO KATECHEZY PRZEDSOBOROWEJ
A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI

Nastawienie do katechezy	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
Pozytywne	44,8	40,0	37,1	30,1
Negatywne	6,9	10,0	11,1	15,0
Brak określonego nastawienia	33,3	36,7	40,7	44,9
Brak odpowiedzi	15,0	13,3	11,1	10,0
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=4\,683$

df=6

$p>0,50$

matycznej niż systematycznej. Wielkości wyrażające liczbę oponentów oraz brak odpowiedzi są po obu stronach bardzo zbliżone do siebie. Większy brak zdecydowania w ocenie katechezy przedsoborowej występuje u katechetów formacji systematycznej. Nie wypowiedziała się na jej temat ani pozytywnie ani negatywnie połowa tej grupy respondentów.

Tabela 55

STOSUNEK DO KATECHEZY PRZEDSOBOROWEJ
A RODZAJ FORMACJI

Nastawienie do katechezy	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179
Pozytywne	27,3	42,4
Negatywne	5,1	8,7
Brak określonego nastawienia	50,0	36,1
Brak odpowiedzi	17,6	12,8
Razem	100,0	100,0

$\chi^2=3\,178$

df=3

$p>0,50$

Reasumując rozważania dotyczące ustosunkowania się katechetów do tradycyjnej przedsoborowej katechezy należy podkreślić, że pozytywnie ustosunkowani są do niej kateheci świeccy oraz księża zakonni, ponadto ci, którzy mają za sobą długoletni staż katechetyczny, osoby pracujące głównie na wsi lub małych miastach i posiadające formację niesystematyczną. Natomiast jej oponenti rekrutują się głównie z księży diecezjalnych i sióstr zakonnych o niewielkim stażu katechetycznym formacji systematycznej, pracujący w większych miastach.

Kateheci wypowiadający się pozytywnie o dawnej katechezie dydaktycznej, akcentują w niej głównie trzy elementy: była ona jasna,

konkretna, uporządkowana, dzięki temu łatwiejsza zarówno dla prowadzącego ją, jak i dla dzieci:

— Dawny program był łatwiejszy i dzieci z większą uwagą go przyjmowały (s. zak. 312).

— Dawniej katechezy były opracowane bardzo dokładnie (ks. zak. 217).

— Wydaje się, że był to program dobry, konkretny, chociaż wymagał pewnej reformy (ks. zak. 221).

— System katechizacji był przede wszystkim uporządkowany (s. zak. 24).

— Dawny program był bardziej usystematyzowany i mniej przeładowany. [...] Miał te zalety, że katecheta mógł raz opracować sobie katechezę i całe życie nią się posługiwać (ks. zak. 205).

— Osobiście bardziej odpowiadała mi dawna katecheza. Była bardziej prosta i łatwiej można było ją przeprowadzić, szczególnie w grupach dzieci mniej uzdolnionych (s. zak. 321).

— Katecheza dawna była wystarczająca, gdy przekaz dokonywał się w chrześcijańskiej rodzinie i chrześcijańskim środowisku, a katecheza w szkole czy kościele uzupełniała wiadomości religijne (kat. świec. 407).

— Odpowiadał mi. To było jasne nauczanie prawd wiary i moralności teoretycznie i praktycznie [...] Moi profesorowie, m.in. ks. Wojtulkiewicz, uczyli mnie prowadzenia lekcji metodą czynną, z zaangażowaniem dzieci oraz wiązać teorię (katechizm, liturgikę) z życiem osobistym i życiem Kościoła (kat. 410).

Respondenci, którzy negatywnie wypowiadali się o dawnej katechezie, podkreślali głównie jej przeintelektualizowanie oraz oderwanie od realiów codziennego życia jednostki i wspólnoty kościelnej:

— Dawna katecheza nie miała powiązania, lub bardzo minimalne, z życiem Kościoła i liturgią (kat. świec. 414).

— Dawny program był przeintelektualizowany i mało praktyczny jak na dzisiejsze czasy (s. zak. 317).

— To było bezmyślne prowadzenie, a nie wprowadzanie dzieci „w głąb”. To były tylko piękne opowiadania (s. zak. 314).

— Dawna katecheza informowała wprawdzie o Bogu, ale nie dążyła do nawiązywania z Nim osobowego kontaktu (ks. zak. 206).

— Według dawnego programu łatwiej było przygotować jednostkę lekcyjną, ale to była katecheza zbyt oderwana od życia. Był to jeszcze jeden „przedmiot lekcyjny” (kat. świec. 432).

— Dawna katecheza była nieco oderwana od życia, od człowieka. Mało go mobilizowała. Większy nacisk kładła na zakres wiadomości, które jakoś nie angażowały człowieka. Nie zmieniała, lub tylko niewiele, postawę człowieka (ks. diec. 86).

— Za mało zbliżała prawdy Boże do ludzkiego życia, konkretnych życiowych sytuacji. Był to raczej oderwany wykład katechety, często „sucho” podany (ks. zak. 203).

Odpowiedzi respondentów, dotyczące drugiej części pytania: „... jaki jest stosunek Księdza, Siostry, Pana(i) do katechezy, którą wyznacza program katechizacji, obowiązujący od 1971 r.?” zebrane zostały w tabelach 56—59.

Tabela 56

STOSUNEK DO KATECHEZY POSOBOROWEJ
A RODZAJ KATECHETÓW

Nastawienie do katechezy	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	S. zak. N=27	Kat. św. N=34	Razem N=280
Pozytywne	75,5	75,4	70,8	72,7	74,2
Negatywne	8,3	10,1	4,3	6,1	7,7
Brak określonego stosunku	11,9	12,1	16,2	12,1	13,1
Brak odpowiedzi	4,3	2,4	8,7	9,1	5,0
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=7,921$

df=6

$p>0,30$

Najbardziej pozytywny stosunek do posoborowej katechezy, jak wynika z tabeli 56, cechuje księży. Ale niewiele mniejsze zainteresowanie przejawiają nią siostry zakonne i katecheci świeccy. Ogólnie można powiedzieć, że ponad 70% respondentów można zaliczyć do zdecydowanych zwolenników tej katechezy. Oponentów ma ona niewielu. Jest jednak dość spory odsetek katechetów, którzy nie mają jeszcze uformowanego sądu. Rodzaj respondentów nie wywiera istotnego wpływu na ich stosunek do tej katechezy.

Tabela 57

STOSUNEK DO KATECHEZY POSOBOROWEJ
A STAŻ KATECHETYCZNY

Nastawienie do katechezy	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	5—10 lat N=71	11—16 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Pozytywne	89,7	78,1	68,7	60,9	56,4
Negatywne	1,8	6,9	9,6	12,6	14,3
Brak określonego stosunku	5,6	11,3	15,1	18,0	18,6
Brak odpowiedzi	2,9	3,7	6,6	8,5	10,7
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=16,497$

df=8

$p>0,05$

Istotny wpływ wywiera natomiast staż katechetów. Najliczniej za katechezą posoborową opowiedzieli się najmłodszy stażem. Liczba jej zwolenników maleje zaś w miarę wzrostu stażu katechetycznego. Różnica między katechetami o najmniejszym i największym stażu katechetycznym wynosi ponad 30%. Krzywa obrazująca negatywne nastawienie katechetów do tej katechezy wzrasta stopniowo wraz ze wzrostem ich stażu. A więc najwięcej zwolenników i najmniej oponentów ma ta katecheza wśród najmłodszych stażem katechetów, a najmniej zwolenników

Tabela 58

STOSUNEK DO KATECHEZY POSOBOROWEJ
A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI

Nastawienie do katechezy	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
Pozytywne	69,1	75,1	75,8	70,0
Negatywne	12,8	7,0	8,6	10,0
Brak określonego stosunku	13,5	11,0	10,4	20,0
Brak odpowiedzi	4,6	6,9	5,2	—
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0

 $\chi^2=9\ 889$

df=6

 $p<0,10$

i najwięcej oponentów znajduje ona wśród katechetów o największym stażu. Należy jeszcze dodać, że wśród respondentów o najdłuższym stażu sporo osób nie wypowiedziało się na temat tej katechezy.

Środowisko — jak się okazuje — nie wpływa decydująco na akcentowanie lub odrzucenie nowej katechezy. Różnice między poszczególnymi grupami są niewielkie i nie można na ich podstawie stwierdzić jakiejś prawidłowości, chociaż dziwić może fakt, że to nie spośród katechetów wielkomiejskich rekrutuje się największa liczba tych, którzy mają pozytywny stosunek do nowej katechezy.

Tabela 59

STOSUNEK DO KATECHEZY POSOBOROWEJ
A RODZAJ FORMACJI

Nastawienie do katechezy	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179
Pozytywne	86,6	67,1
Negatywne	4,1	9,8
Brak określonego stosunku	7,7	17,6
Brak odpowiedzi	1,6	5,5
Razem	100,0	100,0

 $\chi^2=7\ 124$

df=2

 $p>0,05$

Ostatnia z tej serii tabel (tab. 59) informuje o wpływie formacji respondentów na ich stosunek wobec katechezy posoborowej.

W tym wypadku zachodzi wysoka współzależność statystyczna. Aż 86,6% uczestników badań o formacji systematycznej ustosunkowuje się do tej katechezy pozytywnie. 67,1% respondentów o formacji niesystematycznej popiera tę katechezę. Jednak prawie 20% respondentów tej

formacji nie wyrobiło sobie o niej zdania. Istnieje więc dość duży odsetek respondentów o formacji niesystematycznej, którzy nie są jeszcze przekonani do katechezy posoborowej, jeśli wziąć pod uwagę razem odpowiedzi negatywne, brak odpowiedzi oraz brak określonego nastawienia. Jest to zjawisko głęboko niepokojące.

Różnorodne motywy i uwarunkowania spowodowały określone stanowisko respondentów wobec nowej katechezy.

Respondenci opowiadający się za katechezą posoborową (kerygmatyczną lub antropologiczną) podkreślają jej otwarcie na współczesnego człowieka żyjącego w określonych warunkach. Uznają katechezę za praktyczną, ponieważ wychowanie przeważa nad dydaktyką. Znajdują w niej otwarte pole dla własnej inicjatywy w katechezie. Doceniają też, że uwzględnia ona osiągnięcia współczesnej psychologii i pedagogiki. Katecheza daje dużą swobodę katechecie w przeprowadzaniu zajęć, ale dostrzegają też, że jest znacznie trudniejsza od poprzedniej. Oto niektóre wypowiedzi:

— Obecna katecheza jest bardziej egzystencjalna. Zwraca większą uwagę na przekazywanie prawd Bożych, a nie na ich „suchy” odbiór. A człowiek zaangażowany staje się bardziej podatny na prawdy Boże zawarte w katechezie (ks. zak. 102).

— Ona angażuje człowieka, który poznaje działanie Boga i zaprasza Go do współpracy w przetwarzaniu i zmienianiu siebie, otoczenia, ulepszania świata oraz uczy odpowiedzialności za siebie, Kościół i otaczający go świat (ks. diec. 86).

— Nowa katecheza daje wszechstronny obraz historii zbawienia, włączając w nią sytuację życiową, życie chrześcijanina (ks. diec. 28).

— Wiąże prawdy Boże bardziej z życiem, chociaż jest to katecheza trudniejsza także dla katechety. Wymaga solidnego przygotowania się (ks. zak. 203).

— Nowa katecheza uwzględnia pełniej i szerzej psychologię dziecka i osiągnięcia innych współczesnych nauk, chociaż jest trudniejsza do realizacji (kat. świec. 403).

— Teraz wreszcie zajmujemy się na katechezie Bogiem żywym, a nie zamkniętym w formułkach (kat. świec. 431).

— Wreszcie program wiąże religię z życiem. Bardziej uwydatnia Boga jako Kogoś nam bliskiego, kochającego. Nowy program pozwala na wyrobienie bardziej osobowego stosunku dziecka do Boga (kat. świec. 432).

— Nowy program wprowadza w życie Kościoła już od klas „0”. To mnie osobiście najbardziej przekonało do tego programu (kat. świec. 423).

— Program ten, jeszcze nie całkiem wolny od błędów, wreszcie stara się głosić „Radosną Nowinę” (kat. świec. 405).

— Nowy program mobilizuje do osobistego zadeklarowania się (kat. 407).

— Nowy program zmusza przynajmniej katechetę do wejścia w siebie i życie z Bogiem na co dzień. Trzeba żyć wiarą na co dzień. O ile katecheta żyje miłością Boga, to na pewno coś z siebie działwie da na katechizacji (s. zak. 306).

— Nowy program jest ciekawy, bogaty — można wybierać, ale trzeba być dobrze przygotowanym, aby zeń skorzystać (kat. świec. 425).

Respondenci negatywnie ustosunkowani do posoborowej katechezy zarzucają jej przede wszystkim to, że jest za trudna dla katechizowanych. Brak jej przedmiotowego układu treści, nie jest konkretna, zbyt teologiczna, za mały nacisk jest w niej położony na utrwalanie prawd religijnych, itd. A oto ich wypowiedzi:

— Jest to program nudny, trudny, nie można niczym zainteresować katechizowanych. Mówi się z tej katechezy tylko to, co jest jasne i dlatego lekcja jest dużo krótsza (ks. diec. 22).

Program jest zbyt obszerny, rozwlekły. Wiele katechez nadaje się do grup o wybitnych zdolnościach. Ale jest z czego wybrać i ewentualnie zmodyfikować przez prowadzącego (ks. diec. 27).

— Mój stosunek do tego programu jest dość krytyczny. W niektórych katechezach naprawdę nie wiem, o co chodzi. Niekiedy odczuwam w nim brak treści dogmatycznych lub ich wyakcentowania. Że katecheza ma dostarczyć przeżyć religijnych — zgoda. Ale nie może być przeżyć religijnych zawieszonych w próżni bez kośca dogmatyczno-etycznego. Szybko bowiem może się okazać, że to „dom budowany na piasku” (kat. świc. 410).

— Ten program mnie nie przekonuje, bo dzieci z tego nic nie pamiętają (ks. zak. 213).

— W tej katechezie jest dużo chaosu. Dzieciom często się wydaje, że jedna lekcja niewiele różni się od drugiej (ks. diec. 96).

— Za dużo w nim powtarzanych tematów i brak uporządkowania. Dzieci często mówią, że to już było (s. zak. 215).

Nowe ujęcie katechezy jest dość trudne do zrozumienia. Sam nauczający musi się natrudzić, aby odpowiednio opanować program. A katechizowany okazuje, jakby nic z tego nie rozumiał (ks. diec. 235).

Z porównania wyników dotyczących stosunku respondentów do obu wymienionych katechez wynika, że katecheza posoborowa cieszy się dwukrotnie większym uznaniem katechetów niż przedsoborowa — (73,6% : 38,0%). Grupa oponentów obu tych katechez jest mniej więcej jednakowa. Natomiast wielkość obrazująca brak określonego nastawienia katechetów wobec katechezy przedsoborowej jest trzy razy większa niż wobec katechezy posoborowej. W tym ostatnim przypadku wynosi ona tylko 13,1%. Ponadto katecheza przedsoborowa ma więcej zwolenników wśród katechetów o dłuższym stażu pracy, posoborowa zaś o krótszym. Środowisko katechetyczne nie ma zasadniczo wpływu na kierunek ustosunkowania się katechetów do omawianych katechez. Istotny wpływ posiada zaś rodzaj formacji katechetów. Katecheci o formacji systematycznej zdecydowanie opowiedzieli się za katechezą posoborową. Katecheci o formacji niesystematycznej opowiedzieli się także za katechezą posoborową, ale różnica między ich pozytywnym nastawieniem do tych katechez a przeciwnym wynosi tylko 24,7%, podczas gdy katechetów o formacji systematycznej wynosi aż 79,3%.

W niniejszym rozdziale usiłowano odtworzyć zakres znajomości przez respondentów posoborowej katechezy, realizowanej w diecezji warmińskiej, podobnie jak w całej Polsce, od 1971 r. Podstawy do analizy dostarczyły ich własne wypowiedzi. Największy wpływ na zakres i stopień tej znajomości wywiera formacja respondentów. Zdecydowanie większą znajomość tej katechezy posiadają respondenci formacji systematycznej

niż niesystematycznej. Minimalny zaś wpływ na zakres tej znajomości wywiera rodzaj katechetów oraz ich środowisko pracy. Niektóre istotne elementy nowej katechezy lepiej znają katecheci duchowni aniżeli świeccy, ale zdarza się też i odwrotnie. Niektóre z nich bardziej są znane i akceptowane przez katechetów pracujących na wsi, inne zaś przez pracujących w miastach. Na znajomość i akceptację wielu elementów i wartości nowej katechezy istotny statystycznie jest wpływ stażu. W innych mniej istotny. Ale we wszystkich omawianych składnikach nowej katechezy dostrzega się wyraźnie podział katechetów ze względu na staż: na młodszych (do 10 lat stażu) i starszych (staż ponad 10 lat). Pierwsi znają i akceptują całkowicie nową katechezę, a drudzy oceniają ją wybiórczo, tzn. pewne elementy uznają i realizują, wobec innych nie są jeszcze zdecydowani, a niektórych wprost nie akceptują.

Opierając się na dotychczasowych analizach wypowiedzi respondentów zasadniczo zweryfikować można hipotezy utrzymujące, iż istnieje wpływ formacji katechetycznej i stażu pracy na stosunek respondentów do posoborowej katechezy. Powyższe zmienne wywierają istotny wpływ na poglądy katechetów badanej populacji. Nie została natomiast jeszcze zweryfikowana hipoteza dotycząca wpływu rodzaju katechetów i ich środowiska pracy na ich poglądy dotyczące nowej katechezy.

IV. REALIZACJA ODNOWIONEJ KATECHEZY POSOBOROWEJ

1. ZASIĘG REALIZACJI NOWEJ KATECHEZY

Przedmiotem niniejszego rozdziału staną się rozważania, na ile praktyka katechetyczna jest odbiciem posiadanej przez katechetów wiedzy o nowej katechezie. Respondenci udzielali odpowiedzi na pytanie: „Według którego programu Ksiądz, Siostra, Pan(i) katechizuje? Dawnego, obowiązującego do 1971 r., dlaczego?; nowego, obowiązującego od 1971 r. w wersji: pierwszej, drugiej (proszę podkreślić), (innego) proszę wymienić jakiego i dlaczego?”.

Z wypowiedzi ankietowanych, ujętych w tabelach 1—4 wynika, że w zdecydowanej większości (92%) realizują oni nowy program katechetyczny. Według starego, tradycyjnego programu naucza jeszcze 3,7% respondentów. Najliczniej nowy program praktykują katecheci świeccy, następnie księża diecezjalni. Niewiele mniej zwolenników posiada on także wśród katechetów zakonnych. Ponieważ między rodzajem kate-

Tabela 1

REALIZOWANY PROGRAM A RODZAJ KATECHETÓW

Program	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Kat. świecc. N=34	Razem N=280
Dawny	3,5	4,0	5,6	1,9	4,3
Nowy	93,3	88,3	90,2	96,0	92,3
Wg zaleceń Kurii	3,2	7,7	4,2	2,1	3,4

$\chi^2=13\ 201$

df=6

$p>0,05$

chetów a realizowanym programem zachodzi istotna zależność statystyczna, stąd wniosek, że wywiera on wpływ na korzystanie z określonego programu.

Istotna zależność statystyczna zachodzi ponadto pomiędzy pozostałymi zmiennymi niezależnymi a realizowanym programem. Oznacza to, że pozostałe zmienne też mają wpływ na korzystanie z określonego programu. Na katechizowanie według nowego programu posiada więc istotny wpływ staż katechetyczny (tab. 2). Prawie wszyscy młodzi katecheci

Tabela 2

REALIZOWANY PROGRAM A STAŻ KATECHETÓW

Program	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Dawny	—	—	2,4	7,9	12,8
Nowy	100,0	98,0	89,2	84,9	80,2
Wg zaleceń Kurii (inny)	—	2,0	8,4	7,2	7,0

 $\chi^2=24\ 996$

df=8

p 0,05

realizują nowy program. Katecheci z ponad 10-letnim stażem posługują się jeszcze tradycyjnym programem, a ich odsetek wzrasta w miarę wzrostu stażu katechetycznego. W największym stopniu posługują się nim katecheci o najdłuższym stażu.

Tabela 3

REALIZOWANY PROGRAM A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI

Program	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=33	Miasto pow. 100 tys. N=28
Dawny	6,2	5,8	0,0	5,3
Nowy	85,1	94,2	98,0	90,6
Wg zaleceń Kurii	8,7	0,0	2,0	4,1
Brak odpowiedzi				

 $\chi^2=16\ 098$

df=6

p>0,02

Z tabeli 3 wynika, że nowy program katechetyczny realizowany jest przede wszystkim w małych i średnich miastach diecezji warmińskiej. Ale występująca tu różnica nie jest zbyt duża, wynosi bowiem 12%, między środowiskiem wiejskim, miejskim zaś 9,2%. Według tradycyjnego programu odbywa się jeszcze katecheza na wsiach oraz w mniejszych miastach diecezji.

Tabela 4

REALIZOWANY PROGRAM A RODZAJ FORMACJI

Program	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179
Dawny	96,2	88,0
Nowy	2,6	4,9
Wg zaleceń Kurii	1,2	7,1
Brak odpowiedzi		

 $\chi^2=5,994$

df=2

 $p>0,05$

Korzystanie z określonego programu katechetycznego jest zróżnicowane także ze względu na rodzaj formacji katechetów. Jak widać z tabeli 4 posoborowy program uwzględnia w pracy katechetycznej bardzo duży odsetek respondentów o formacji systematycznej — 96,2%. W znaczenie mniejszym stopniu opowiadają się za nim katecheci o formacji niesystematycznej. Różnica między tymi dwoma grupami wynosi 8,2%. Prawie 5% katechetów o formacji niesystematycznej przyznaje się, że realizuje tradycyjny, przedsoborowy program katechetyczny.

Podsumowując wypowiedzi katechetów co do realizacji określonego programu katechetycznego należy stwierdzić, że odnowa katechetyczna objęła przede wszystkim katechetów świeckich oraz księży diecezjalnych. Najmłodsze pokolenie katechetów poparło ją prawie w całości. Nowy program respektowany jest przede wszystkim w małych i średnich miastach diecezji warmińskiej. Opowiedziało się za nim więcej katechetów o formacji systematycznej niż niesystematycznej. Przytłaczająca większość katechetów twierdzi, że realizuje nowy program katechetyczny. Należy teraz zweryfikować te opinie poprzez analizę wypowiedzi dotyczących realizacji poszczególnych elementów strukturalnych katechezy.

Posoborowa katecheza obejmuje całą społeczność kościelną: dzieci, młodzież, dorosłych. Chce uczestniczyć w wychowaniu człowieka do dojrzalszej posoborowej katechezy jest objęcie nią także osób dorosłych. Tawanie pracą katechetyczną także z dorosłymi jest nie tylko nawiązaniem do tradycji, ale także wynikiem zetknięcia się Kościoła z pewnymi zjawiskami współczesności, które można nazwać znakami czasu, m.in. nieustanny rozwój oświaty dorosłych, sekularyzm i ateizm, upowszechnienie się postaw konsumpcyjnych. Stąd więc jednym ze sprawdzianów realizacji posoborowej katechezy jest objęcie nią także osób dorosłych. Tabele 5 i 6 przedstawiają formy katechizacji dorosłych oraz ich udział w tej katechizacji. Z wypowiedzi respondentów wynika, że tylko 18% katechetów prowadzi stałe dokształcanie religijne dorosłych. Największy w tym udział — jak się okazuje — mają katecheci duchowni, a najmniejszy katecheci świeccy. Trochę większy ich odsetek prowadzi katechezę tych dorosłych, którzy nie byli u sakramentów świętych. Naucza część katechetów świeckich, księży zakonnych oraz znikomy procent siostr zakonnych.

Tabela 5

**FORMY KATECHEZY DOROSŁYCH W PARAFII
A RODZAJ KATECHETÓW**

Formy katechezy	Rodzaj katechetów				Razem N=280
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Kat. świec. N=34	
Katecheza dorosłych:					
a) stałe dokształcanie religijne	18,4	20,4	22,4	11,1	18,0
b) katecheza osób, które nie były u Sakramentów św.	26,4	39,5	9,3	41,4	29,1
c) katecheza związana z ważniejszymi wydarzeniami w życiu człowieka:					
— małżeństwo	89,3	84,6	65,2	78,8	84,0
— chrzest	66,1	57,7	43,5	63,6	61,0
— pierwsza Komunia św.	85,7	73,1	65,2	66,7	78,3
— bierzmowanie	72,3	69,2	56,5	48,5	66,0
Inne	18,7	34,5	17,4	15,1	20,1
$\chi^2=14\ 178$ $df=18$ $p<0,70$					

Tabela 6

**FORMY KATECHEZY DOROSŁYCH W PARAFII
A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI**

Formy katechezy	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
Katecheza dorosłych:				
a) stałe dokształcanie religijne	8,0	1,7	18,5	35,0
b) katecheza osób, które nie były u Sakramentów św.	14,9	21,7	29,6	55,0
c) katecheza związana z ważniejszymi wydarzeniami w życiu człowieka:				
— małżeństwo	83,9	81,7	70,4	100,0
— chrzest dziecka	69,0	35,0	40,7	90,0
— pierwsza Komunia św.	83,9	75,0	63,0	90,0
— bierzmowanie dziecka	65,5	73,3	55,5	55,0
Inne	14,9	23,3	25,9	35,0
Brak odpowiedzi	1,1	—	—	—
$\chi^2=42\ 901$ $df=18$ $p<0,80$				

Popularną wśród katechetów jest zaś katecheza okazjonalna, związana z ważniejszymi wydarzeniami w życiu człowieka, głównie z okazji zawarcia małżeństwa, chrztu dziecka czy jego pierwszej Komunii. Katecheci najczęściej zajmują się katechezą przedmażeńską (84%) oraz chrzcielną (78,3%). Między formami katechezy dorosłych a rodzajem katechetów nie zachodzi istotna zależność statystyczna; rodzaj katechetów więc nie wywiera istotnego wpływu na formy katechezy dorosłych parafian.

Istotna zależność istnieje natomiast między formami tej katechezy a środowiskiem katechizacji. A więc wywiera ono istotny wpływ na katechezę dorosłych. W największych miastach diecezji warmińskiej (Olsztyn, Elbląg) niektóre formy katechezy dorosłych prowadzą wszyscy katecheci — np. katecheze przedmażeńską; 90% zajmuje się katechezą chrzcielną oraz naukami przed I Komunią św.; połowa wielkomiejskich katechetów prowadzi stałe doszkalcenie religijne dorosłych. Drugim środowiskiem, w którym prowadzi się intensywną katechizację dorosłych jest środowisko wiejskie. Najmniejsza liczba dorosłych, objętych katechizacją, zamieszkuje środowiska małych i większych miast diecezji. Dotyczy to szczególnie takich form, jak np. katecheza przed chrztem czy pierwszą Komunią św.

2. RELACJE MIĘDZY KATECHETĄ A RODZICAMI KATECHIZOWANYCH

Kościół, zwłaszcza po ostatnim Soborze, przyznaje rodzicom czołową rolę w doprowadzeniu dziecka do dojrzałości w wierze. Zdaje sobie także coraz bardziej sprawę z tego, że skuteczność jego wysiłków w wychowaniu do wiary uzależniona jest od współpracy z rodziną, zwłaszcza z rodzicami dziecka. Współpraca ta powinna być świadoma, ciągła i konsekwentna¹. Jej podstawę stanowią kontakty katechetów z rodzicami, a szczególnie rodzicami dzieci zaniedbujących katechizację. Bez wzajemnych kontaktów nie ma współpracy między katechetą a rodzicami, a bez tego nie może być mowy o odnowie katechetycznej, aczkolwiek same kontakty nie świadczą jeszcze o wprowadzaniu tej odnowy.

Chcąc więc zorientować się, czy katecheci diecezji warmińskiej utrzymują kontakty z rodzicami katechizowanych dzieci, jaka jest ich częstotliwość, jakie przybierają formy, jaka jest ich tematyka, zadano kilka pytań dotyczących tych kwestii. Wyniki badań zestawiono w tabelach 7—10. Należy na wstępie zaznaczyć, że nie stwierdzono istotnego związku statystycznego między cechami badanej społeczności, przyjętymi jako zmienne niezależne, a rodzajem utrzymywanych kontaktów. Żadna więc ze zmiennych nie wpływa istotnie na analizowane formy kontaktów. Respondenci utrzymują z rodzicami kontakty w następującej kolejności: najczęściej indywidualne, nieco rzadziej zbiorowe, a najrzadziej — za pośrednictwem innych (tab. 7). Żadnych kontaktów z rodzicami nie utrzymywało 4% respondentów. Najwyższy wskaźnik kontaktów indywidualnych występuje u katechetów świeckich — 90,9%. W pozostałych grupach respondentów wskaźnik ten jest nieco niższy, a wyraźnie niższy

¹ H. Pagniewski: Współpraca katechety z rodzicami, *Katecheta* (1975) nr 5, s. 202.

Tabela 7

**UTRZYMYWANE KONTAKTY Z RODZICAMI A RODZAJ
KATECHETÓW**

Kontakty z rodzicami	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Kat. świec. N=34	Razem N=280
Indywidualne	82,1	73,1	82,6	90,9	82,5
Zbiorowe	67,9	80,8	78,3	72,7	71,6
Za pośrednictwem innych	49,1	57,7	56,5	75,7	55,7
Brak odpowiedzi	21,4	26,9	30,4	21,2	23,2
Nie utrzymuje żadnych	2,7	11,5	—	—	4,1
$\chi^2=7,06$ $df=12$ $p<0,80$					

u księży zakonnych. Kontakty zbiorowe najbardziej zaś uznają księża zakonni, bardziej nawet niż indywidualne. Najmniej natomiast opowiadają się za nimi księża diecezjalni. Kontakty za pośrednictwem innych najwyraźniej cenią katecheci świeccy. Nieliczni respondenci, którzy nie utrzymują żadnych kontaktów z rodzicami, rekrutują się wyłącznie spośród księży.

Tabela 8

**UTRZYMYWANE KONTAKTY Z RODZICAMI
A STAŻ KATECHETYCZNY**

Kontakty z rodzicami	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Indywidualne	76,5	78,6	90,6	83,9	82,1
Zbiorowe	58,8	67,9	84,3	77,4	80,3
Za pośrednictwem innych	52,9	50,0	43,7	71,0	62,5
Brak odpowiedzi	14,7	28,6	25,0	16,1	26,8
Nie utrzymuje żadnych	5,9	7,1	3,1	—	—
$\chi^2=11,662$ $df=16$ $p<0,70$					

Ze względu na staż katechetyczny indywidualne spotkania praktykują bardziej katecheci o dłuższym niż o krótszym stażu (tab. 8). Różnica nie jest duża, ale łatwo dostrzegalna. Podobnie jest z utrzymywaniem kontaktów zbiorowych. Ale tu różnica jest znacznie większa i wynosi między tymi dwoma grupami respondentów (1—10 lat oraz 11—ponad 20 lat pracy) prawie 20%. Także katecheci starsi częściej niż młodsi nawiązują kontakty za pośrednictwem innych. Sprawia to wrażenie, jakby katecheci młodsi unikali kontaktów z rodzicami. Pewna — wprawdzie nieliczna grupa katechetów, którzy wypowiedzieli się, iż nie utrzymują tych kontaktów — rekrutuje się prawie wyłącznie z grup katechetów o stażu do lat 10, co potwierdza wysuniętą tezę.

Tabela 9

UTRZYMYWANE KONTAKTY Z RODZICAMI,
A ŚRODOWISKO KATECHETYCZNE

Kontakty z rodzicami	Środowisko katechetyczne			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
Indywidualne	87,3	78,3	74,1	80,0
Zbiorowe	81,6	66,7	59,3	75,0
Za pośrednictwem innych	51,7	63,3	59,3	45,0
Brak odpowiedzi	11,5	31,6	18,5	35,0
Nie utrzymuje żadnych	—	3,3	11,1	—
$\chi^2=18,625$ $df=12$ $p>0,10$				

Ze względu na środowisko katechetyczne kontakty indywidualne najczęściej podtrzymują katecheci pracujący w parafiach wiejskich (tab. 9). Podobnie jest z kontaktami zbiorowymi. Jest to zjawisko zrozumiałe. Katecheci wiejscy, z uwagi na niewielkie środowisko, mają większą możliwość częstego spotykania się niż w dużych parafiach wielkomiej-

Tabela 10

UTRZYMYWANE KONTAKTY Z RODZICAMI
A RODZAJ FORMACJI

Kontakty z rodzicami	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179
Indywidualne	72,7	83,1
Zbiorowe	63,6	74,4
Za pośrednictwem innych	45,4	57,0
Brak odpowiedzi	22,7	20,9
Nie utrzymuje żadnych	4,5	2,3
$\chi^2=0,840$ $df=4$ $p<0,90$		

skich. Praktycznie po każdej Mszy św. niedzielnej czy świątecznej katecheta wiejski ma możliwość porozmawiania z rodzicami dzieci, zwłaszcza dzieci zaniedbujących katechizację. Takie rozmowy w parafii wielkomiejskiej z katechetą, który naucza kilkadziesiąt dzieci, są utrudnione. Nie jest on w stanie poznać rodziców dzieci uczęszczających do niego na katechizację, co z łatwością zrobi katecheta pracujący na wsi i katechizujący niewielkie grupy uczniów. Stąd też katecheci pracujący w parafiach wiejskich nie muszą w razie potrzeby uciekać się do kontaktów za pośrednictwem innych.

Dość zaskakujące wyniki badań uzyskano analizując utrzymywanie kontaktów ze względu na rodzaj formacji. Te formy kontaktów (tab. 10)

realizowane są w większym stopniu przez katechetów o formacji niesystematycznej niż systematycznej. Dotyczy to każdego rodzaju wymienionych kontaktów. A zatem można stwierdzić, że katecheci o formacji uzyskanej jeszcze przed Soborem są aktywniejsi we współpracy z rodzicami.

Utrzymywane przez katechetów kontakty z rodzicami zostały następnie przeanalizowane pod kątem ich częstotliwości. Między rodzajem katechetów a częstotliwością utrzymywanych kontaktów indywidualnych

Tabela 11

CZĘSTOTLIWOŚĆ KONTAKTÓW INDYWIDUALNYCH
A RODZAJ KATECHETÓW

Kontakty	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	S. zak. N=27	Kat. świec. N=34	Razem N=280
Częste	8,6	4,5	18,2	25,0	12,2
Od czasu do czasu	66,3	59,2	72,7	56,3	67,8
Rzadkie	19,3	27,3	4,5	9,4	16,7
Brak odpowiedzi	2,9	9,0	4,5	3,1	
Wcale	2,9	—	4,5	6,2	3,3

 $\chi^2=33\ 950$

df=16

p>0,001

występuje bardzo wysoka współzależność statystyczna. A więc częstotliwość tych spotkań jest uzależniona od rodzaju katechetów. Jak widać z tabeli 11 prawie 70% ogółu respondentów spotyka się od czasu do czasu z rodzicami katechizowanych dzieci; ponad 12% uważa, że czyni to często, a prawie 17% utrzymuje te kontakty rzadko. Kilka procent respondentów nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie, mniej więcej tyle samo nie utrzymuje żadnych kontaktów z rodzicami. Analizując dane dotyczące częstotliwości kontaktów „od czasu do czasu” można zauważyć, że najwięcej takich kontaktów utrzymują siostry zakonne. One też utrzymują najwięcej kontaktów określanych jako „rzadkie”. Najmniej kontaktów „od czasu do czasu” utrzymują katecheci świeccy i równocześnie naj-

Tabela 12

CZĘSTOTLIWOŚĆ KONTAKTÓW INDYWIDUALNYCH
A STAŻ KATECHETYCZNY

Kontakty	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	5—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Częste	17,6	10,7	22,0	—	8,8
Od czasu do czasu	61,9	57,1	65,6	77,4	71,3
Rzadkie	17,6	28,6	6,2	3,2	14,3
Brak odpowiedzi	2,9	—	3,1	13,0	1,8
Wcale	—	3,6	3,1	6,4	3,6

 $\chi^2=24\ 823$

df=16

p>0,10

więcej kontaktów określanych jako „częste”. Księża zaś z liczbą kontaktów „od czasu do czasu” zajmują pośrednie miejsce między siostrami zakonnymi a katechetami świeckimi. Kontaktów „częstych” utrzymują najmniej, kontaktów „rzadkich” zaś najwięcej.

Pomiędzy stażem katechetycznym respondentów a częstotliwością kontaktów indywidualnych nie zachodzi istotna współzależność statystyczna. Potwierdza się jedynie zasygnalizowane już wcześniej stwierdzenie, że katecheci o niewielkim stażu pracy mniej utrzymują kontaktów indywidualnych niż ich starsi koledzy. Dotyczy to szczególnie kategorii kontaktów „od czasu do czasu”.

Tabela 13

CZĘSTOTLIWOŚĆ KONTAKTÓW INDYWIDUALNYCH
A ŚRODOWISKO KATECHETYCZNE

Kontakty	Środowisko katechet.			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys N=28
Częste	9,3	10,0	14,9	25,0
Od czasu do czasu	73,2	56,8	55,5	40,0
Rzadkie	11,6	20,0	11,1	25,0
Brak odpowiedzi	2,7	12,6	—	—
Wcale	1,2	12,6	18,5	10,0
$\chi^2=43,355$ $df=12$ $p>0,001$				

Istotny związek statystyczny dostrzega się natomiast między środowiskiem a częstotliwością kontaktów indywidualnych. Ma więc ono wpływ na ich częstotliwość. Z tabeli 13 wynika, że liczba indywidualnych kontaktów katechetów z rodzicami w kategorii „często” rośnie wraz ze wzrostem środowiska katechetycznego. Najmniej tych kontaktów mają katecheci wiejscy, a najwięcej wielkomiejscy. Odwrotnie przedstawia się sytuacja z kontaktami „od czasu do czasu”. Te utrzymują

Tabela 14

CZĘSTOTLIWOŚĆ KONTAKTÓW INDYWIDUALNYCH
A RODZAJ FORMACJI

Kontakty	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179
Częste	9,1	28,8
Od czasu do czasu	63,6	63,0
Rzadkie	9,1	16,2
Brak odpowiedzi	—	4,1
Wcale	18,2	4,9
$\chi^2=7,809$ $df=4$ $p<0,05$		

przede wszystkim katecheci w parafiach wiejskich, najrzadziej zaś katecheci z parafii wielkomiejskich. Katecheci, którzy wypowiedzieli się, że nie utrzymują kontaktów indywidualnych, rekrutują się niemal wyłącznie z parafii miejskich, zwłaszcza większych. Potwierdza się więc, że katecheci wiejscy są aktywniejsi od katechetów miejskich w utrzymywaniu omawianych kontaktów.

Nie wykryto współzależności statystycznej między rodzajem formacji a częstotliwością indywidualnych kontaktów. Można jednak łatwo dostrzec, że katecheci o formacji niesystematycznej częściej podejmują te kontakty niż katecheci o formacji systematycznej. W kategorii kontaktów „od czasu do czasu” nie ma wprawdzie między nimi żadnej różnicy, ale w pozostałych występują wyraźnie. Zdecydowanie częściej utrzymują kontakty określane jako „częste” i zdecydowanie mniej spośród nich uchyla się w ogóle od kontaktów indywidualnych.

Obecnie poddane zostaną analizie ilościowej kontakty zbiorowe katechetów z rodzicami dzieci i młodzieży, uczęszczających na katechizację.

Należy zaznaczyć, że nie stwierdza się istotnego związku statystycznego między cechami badanej społeczności, przyjętymi za zmienne niezależne, a częstotliwością kontaktów zbiorowych. Ani więc rodzaj katechetów, ani ich staż, środowisko czy formacja nie wywierają wpływu na częstotliwość tych spotkań.

Tabela 15

LICZBA KONTAKTÓW ZBIOROWYCH W ROKU
A RODZAJ KATECHETÓW

Liczba kontaktów	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	S. zak. N=27	Kat. świec. N=34	Razem N=280
1—2	32,1	30,8	34,8	36,4	33,0
3—4	32,1	46,2	30,4	39,4	35,0
5 i więcej	4,5	3,8	21,7	6,1	6,7
Nie utrzymuje kontaktów zbiorowych	26,8	11,6	8,8	12,0	20,2
Brak odpowiedzi	4,5	7,6	4,3	6,1	5,1

$$\chi^2=16\ 788$$

$$df=12$$

$$p>0,20$$

Z tabeli 15 wynika, że największa liczba katechetów organizuje je 3—4 razy w roku. Niewiele mniejszy odsetek organizuje je 1—2 razy w roku. Częściej niż 4 razy w roku spotkania z rodzicami organizuje prawie 7% respondentów. Duży jednak procent (20,2%), niestety, nie utrzymuje w ogóle kontaktów zbiorowych z rodzicami. Obserwując odsetki odpowiedzi związane z częstotliwością kontaktów zbiorowych 1—2 i 3—4 razy w roku, zauważa się ich zbieżność w poszczególnych grupach katechetów. Jedynie w kategorii kontaktów zbiorowych najczęściej organizowanych (5 i więcej) zauważa się wyraźną przewagę siostr zakonnych.

Tabela 16

LICZBA KONTAKTÓW ZBIOROWYCH W ROKU
A STAŻ KATECHETYCZNY

Liczba kontaktów	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	5—10 lat N=71	11—15 lat N=76	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
1—2	38,2	25,0	28,1	38,7	32,1
3—4	14,7	37,1	53,1	38,7	39,3
5 i więcej	14,7	9,6	3,1	3,2	8,8
Nie utrzymuje kontaktów zbiorowych	23,5	19,0	15,7	19,4	14,4
Brak odpowiedzi	8,9	14,2	—	—	5,4

 $\chi^2=23\ 717$

df=16

 $p<0,05$

Tabela 16 potwierdza raz jeszcze fakt, że katecheci o małym stażu pracy stronią i od kontaktów zbiorowych z rodzicami. Aż 23,5% katechetów o stażu pracy do lat 5 nie utrzymuje takich kontaktów wcale. Kontaktów zaś o częstotliwości 3—4 razy w roku utrzymują dwa- a nawet czterokrotnie mniej niż pozostali.

Tabela 17

LICZBA KONTAKTÓW ZBIOROWYCH W ROKU
A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI

Liczba kontaktów	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
1—2	32,2	30,0	37,0	40,0
3—4	37,9	33,3	25,9	40,0
5 i więcej	6,9	8,3	7,4	—
Nie utrzymuje kontaktów zbiorowych	13,8	26,7	25,9	20,0
Brak odpowiedzi	9,2	1,7	3,8	—

 $\chi^2=13\ 985$

df=12

 $p>0,05$

Środowisko — jak wspomniano — też nie ma istotnego wpływu na częstotliwość kontaktów zbiorowych. Ale mimo to okazuje się (tab. 17), że tego rodzaju kontakty częściej organizują katecheci wielkomiejscy niż wiejscy. A więc tu sytuacja jest odwrotna niż z kontaktami indywidualnymi, gdzie wyraźnie dominowali katecheci pracujący w parafiach wiejskich. Z tabeli 17 wynika jeszcze, że za kontaktami zbiorowymi z rodzicami nie przepadają katecheci pracujący w środowiskach liczących od 25—100 tys. mieszkańców.

Tabela 18

LICZBA KONTAKTÓW ZBIOROWYCH W ROKU
A RODZAJ FORMACJI

Liczba kontaktów	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179
1—2	22,7	34,3
3—4	40,9	34,3
5 i więcej	4,5	7,0
Nie utrzymuje kontaktów zbiorowych	27,4	19,2
Brak odpowiedzi	4,5	5,2

 $\chi^2=1\,996$

df=4

 $p>0,20$

Jeśli idzie o rodzaj formacji respondentów, okazuje się (tab. 18), że katecheci o formacji niesystematycznej utrzymują więcej kontaktów organizowanych 1—2 oraz 5 i więcej razy w roku niż katecheci o formacji systematycznej, którzy z kolei częściej organizują kontakty grupowe 3—4 razy w roku. Oni też bardziej stronią od kontaktów zbiorowych niż katecheci o formacji niesystematycznej. Biorąc jednak pod uwagę całość kontaktów zbiorowych, można stwierdzić, że nie ma większej różnicy między katechetami obu tych formacji.

Podsumowując rozważania dotyczące liczby organizowanych przez katechetów kontaktów indywidualnych i zbiorowych, należy jeszcze raz podkreślić, że kontakty te częściej podtrzymują katecheci o dłuższym niż o krótszym stażu pracy. Kontakty indywidualne utrzymują częściej katecheci wiejscy niż miejscy, a zbiorowe zaś odwrotnie. Formacja wpływa istotnie na częstotliwość kontaktów indywidualnych, ale już nie zbiorowych. Podobnie zresztą jak i rodzaj katechetów.

Ważnym przedmiotem analizy kontaktów katechetów z rodzicami jest treść, problematyka tychże spotkań. Praktyka katechetyczna wskazuje, że rodzice niezbyt chętnie uczęszczają na tradycyjne spotkania, czyli tzw. wywiadówki, na których katecheci informują o frekwencji dzieci, o ich pilności, o różnych trudnościach w organizowaniu katechezy. Chętniej natomiast uczestniczą w takich spotkaniach, co do których wiadomo, że oprócz wymienionych problemów, będzie tam omawiana także kwestia wychowania religijnego i to ukazana na szerszym tle. Stąd takie spotkania należy bardziej wykorzystać do kształcenia religijnego rodziców, problematyki wychowania religijnego dorosłych, odpowiedzialności za wspólnotę parafialną itd. Mając to na uwadze, w badaniach uwzględniono obok treści tradycyjnych spotkań z rodzicami, także treści proponowane współcześnie.

Z tabeli 19 wynika, że respondenci podczas spotkań z rodzicami omawiają przede wszystkim sprawy organizacyjne, związane z katechezą oraz sprawy katechizowanych. Dopiero w dalszej kolejności poświęcają czas na katechizację rodziców. Spotkania te mają charakter jeszcze bardzo tradycyjny, upodabniający je do tzw. wywiadówek. Nie są wyko-

Tabela 19

PROBLEMATYKA KONTAKTÓW ZBIOROWYCH
A RODZAJ KATECHETÓW

Kontakty dotyczą:	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	S. zak. N=27	Kat. świcc. N=34	Razem N=280
Samych dzieci	61,8	76,9	86,9	72,7	68,0
Kształcenia rodziców	31,2	46,1	30,4	36,4	34,0
Życia duszpasterskiego	40,2	38,5	14,4	21,2	34,5
Organizacji katechizacji	59,8	80,8	78,3	78,8	68,0
Nie utrzymuje kontaktów zbiorowych (+ brak odpowiedzi)	10,1	18,7	12,9	12,0	11,1
Inne	11,6	7,7	8,6	6,0	9,8

 $\chi^2=24\ 033$

df=15

 $p>0,50$

rzystywane jako jedna z form katechizacji rodziców. A przecież — jak już przedtem wspomniano — prawie 84% tych respondentów wypowiedziało się za katechezą rodziców. Teraz zaś okazuje się, że tylko zaledwie 34% wykorzystuje spotkania z rodzicami także jako formę ich dokształcania. Oznaczałoby to, że realizowanie w praktyce odnowy katechetycznej nie stanowi prostej konsekwencji ich odnowionej świadomości.

Tabela 20

PROBLEMATYKA KONTAKTÓW ZBIOROWYCH
A STAŻ KATECHETYCZNY

Kontakty dotyczą:	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	5—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Samych dzieci	60,6	64,3	68,7	80,6	76,8
Kształcenia rodziców	36,5	50,0	40,6	32,3	35,7
Życia duszpasterskiego	43,0	38,6	40,6	38,7	30,3
Organizacji katechizacji	48,2	70,1	71,9	87,1	82,1
Nie utrzymuje kontaktów zbiorowych (+ brak odpowiedzi)	16,6	10,8	15,7	12,8	7,2
Inne	17,6	17,8	9,4	6,4	5,4

 $\chi^2=34\ 662$

df=20

 $p>0,05$

O ile między rodzajem katechetów a problematyką omawianą podczas spotkań zbiorowych z rodzicami nie zachodzi istotna współzależność statystyczna, o tyle współzależność ta zachodzi między ich stażem a treścią tych kontaktów. W tabeli 20 można zauważyć bardzo pozytywny objaw, że katecheci młodzi, ze stażem do 10 lat, mniej miejsca podczas

tych spotkań poświęcają sprawom organizacyjnym, a także sprawom katechizowanych niż katecheci z dłuższym stażem. Te różnice są niewielkie, ale dość widoczne i przemawiają na korzyść młodych katechetów. Podobnie jest i z katechizacją rodziców podczas tych spotkań. Tę tematykę częściej poruszają katecheci młodszy niż starsi. Widać to szczególnie w grupie respondentów ze stażem od 6—10 lat. Pod tym względem w praktyce bliżsi odnowie katechetycznej są katecheci z krótszym niż z dłuższym stażem.

Tabela 21

**PROBLEMATYKA KONTAKTÓW ZBIOROWYCH
A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI**

Kontakty dotyczą:	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys N=28
Samych dzieci	73,6	66,7	59,2	70,0
Kształcenia rodziców	32,5	44,7	36,3	46,9
Życia duszpasterskiego	69,0	63,3	51,8	60,0
Organizacji katechizacji	37,9	31,7	25,9	40,0
Nie utrzymuje kontaktów zbiorowych (+ brak odpowiedzi)	8,0	5,1	24,1	15,0
Inne	11,5	11,7	7,4	—

 $\chi^2=24,036$

df=15

 $p>0,50$

Środowisko katechetyczne nie wywiera istotnego wpływu na problematykę podejmowaną przez respondentów podczas spotkań zbiorowych z rodzicami. Aczkolwiek można na podstawie tabeli 21 powiedzieć,

Tabela 22

**PROBLEMATYKA KONTAKTÓW ZBIOROWYCH
A RODZAJ FORMACJI**

Kontakty dotyczą:	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179
Samych dzieci	81,8	67,4
Kształcenia rodziców	31,8	34,3
Życia duszpasterskiego	59,1	69,2
Organizacji katechizacji	40,1	33,7
Nie utrzymuje kontaktów zbiorowych (+ brak odpowiedzi)	4,5	12,1
Inne	4,5	10,5

 $\chi^2=4,396$

df=5

 $p<0,70$

że najniższy wskaźnik kształcenia religijnego występuje w parafiach wiejskich, częściej zaś tę problematykę poruszają katecheci z największych i najmniejszych parafii miejskich.

Również i formacja respondentów nie wywiera istotnego wpływu pod tym względem (tab. 22). Odsetki katechetów wypowiadających się w sprawie poruszanych problemów w czasie takich spotkań są mniej więcej równe w obu formacjach.

Kontakty respondentów z rodzicami, ich rodzaje, częstotliwość, omawiana podczas nich problematyka pozwalają na podanie pewnych sugestii, wskazówek co do realizowania posoborowej katechezy w diecezji warmińskiej. Kontakty te nie urzeczywistniają wprawdzie odnowy katechetycznej, ale ją warunkują. Bez spotkań katechetów z rodzicami — zarówno indywidualnych, jak i zbiorowych — trudno mówić o wcielaniu w życie katechetycznej odnowy posoborowej w parafii. Jak wynika z omawianych badań, bardziej zaangażowani są w nie katecheci o formacji niesystematycznej. Są więc aktywniejsi we współpracy z rodzicami, zwłaszcza w kontaktach indywidualnych. W kontaktach zarówno tych jak i zbiorowych aktywniejsi są katecheci o dłuższym niż krótszym stażu katechetycznym.

3. RELACJE MIĘDZY KATECHETĄ A KATECHIZOWANYMI

Innym symptomem wskazującym na nowe, posoborowe podejście respondentów do nauczania jest ich sposób oddziaływania na kształtowanie u katechizowanych potrzeby uczęszczania na katechizację. Uczęszczanie na katechizację lub jej zaniedbywanie jest problemem bardzo złożonym. Badania przeprowadzone przez różnych autorów wskazują, że zjawisko to zależne jest i od czynników ogólnych, i od środowiska lokalnego, stylu pracy parafialnej oraz katechetycznej. Bezpośredni wpływ wywierają trudności w wierze katechizowanych, sytuacja rodzinna, lenistwo, lub brak czasu, a także postawa katechety². Pośredni zaś wpływ wywiera proces laicyzacji, materializm konsumpcyjny, obojętność religijna, tolerancja pedagogiczna, swoista interpretacja wolności³.

Chcemy teraz poznać, jak wobec tego zjawiska postępują ankietowani katecheci; w jaki sposób oddziałują oni na katechizowanych, aby ukształtować w nich stałą potrzebę uczęszczania na katechezę i jakie podejmują działania wobec zaniedbujących katechizację. W tym celu respondentom zadano następujące pytanie: „Proszę podać: a) na co Ksiądz, Siostra, Pan(i) zwraca uwagę przy pogłębianiu poczucia obowiązku katechetycznego u dzieci i młodzieży uczęszczającej na katechezę; b) co czyni wobec tych, którzy nie uczęszczają wcale na katechezę lub robią to niesystematycznie?”

W tabelach 23, 24 i 25 zestawiono wyniki badań dotyczące oddziaływań respondentów na katechizowanych w celu wyrobienia potrzeby uczęszczania na katechezę.

² S. Kulpaczyński: Przyczyny odchodzenia od katechizacji i możliwości powrotu na nią dzieci i młodzieży (na podstawie katechizowanych współkolegów), *Seminare* (1977) s. 160—163.

³ M. Majewski: Niektóre czynniki rozwoju katechezy młodzieży, zwłaszcza pracującej, *Seminare* (1975) s. 97—100; W. Piwowski: Religijność wiejska w warunkach urbanizacji, Warszawa 1971, s. 306 i n.

Respondenci odpowiadając na to pytanie wymienili różnorodne, niekiedy bardzo szczegółowe, sposoby oddziaływania na katechizowanych. Wszystkie te sposoby dadzą się ująć w pięć grup. Jest rzeczą oczywistą, że należy znacznie wyżej ocenić te sposoby, które rozwijają u katechizowanych głębszą motywację i zrozumienie potrzeby uczęszczania na katechizację, stąd więc np. należy wyżej postawić wszelkie sposoby wyrabiające u katechizowanych odpowiedzialność przed Bogiem za dar wiary, niż samo poczucie obowiązku.

Tabela 23

**ODDZIAŁYWANIE KATECHETYCZNE NA KSZTAŁCENIE
POTRZEBY UCZĘSZCZANIA NA KATECHEZĘ A RODZAJ KATECHETÓW**

Zwracam uwagę na:	Rodzaj katechetów				Razem N=280
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	S. zak. N=27	Kat. św. ec. N=34	
1. Potrzebę wiedzy religijnej w życiu człowieka wierzącego	21,4	13,8	21,7	23,0	25,3
2. Konsekwencje wynikające ze świadomości sakramentu chrztu i bierzmowania	43,5	27,7	25,1	29,4	36,4
3. Odpowiedzialność człowieka przed Bogiem za dar wiary i miłości	19,3	43,1	52,2	30,3	24,3
4. Obowiązek człowieka wierzącego	28,9	31,5	34,8	20,1	21,9
5. Wychowanie do systematycznego uczęszczania	16,5	25,3	17,4	24,2	15,5
6. Brak odpowiedzi	7,4	11,6	14,8	14,7	9,6

 $\chi^2=21\ 130$

df=15

 $p>0,70$

Z tabeli 23 wynika, że respondenci najczęściej stosują takie oddziaływania, które mieszczą się w kategorii „konsekwencje wynikające ze świadomości przyjęcia sakramentów chrztu i bierzmowania”. Takie oddziaływania stosują przede wszystkim księża diecezjalni. Wyróżniają się oni pod tym względem od pozostałych rodzajów katechetów. Na drugim miejscu ogół respondentów zwraca uwagę na potrzebę wiedzy religijnej w życiu człowieka wierzącego. I tu także wyróżniają się księża diecezjalni spośród ogółu katechetów. Niewiele mniejsza niż poprzednio grupa respondentów wypowiedziała się, że stosuje działania zmierzające do wyrabiania u katechizowanych odpowiedzialności przed Bogiem za dar wiary i miłości. Takie działania w pracy katechetycznej stosują szczególnie katecheci zakonni, zwłaszcza siostry zakonne. Na czwartym miejscu katecheci podejmują te działania, których celem jest wyrobienie u katechizowanych poczucia, iż na katechizację należy uczęszczać, bo taki jest obowiązek człowieka wierzącego. Na ten typ działania kładą nacisk wszyscy katecheci duchowni, a szczególnie siostry zakonne. Wyraźnie na piątym, ostatnim miejscu — i to w dużej odległości od po-

przednich — usiłują katecheci wychować katechizowanych, a więc przyzwyczaić ich do systematycznego uczęszczania na katechizację. Tymi działaniami odznaczają się przede wszystkim księża zakonnicy i katecheci świeccy.

Na podstawie preferencji działań podejmowanych przez katechetów w celu wykształcenia u katechizowanych potrzeby uczęszczania na katechizację można powiedzieć, że przeważają wyraźnie działania zmierzające do rozwijania u dzieci i młodzieży głębszej motywacji uczęszczania na katechizację. Zwracanie uwagi na obowiązkowość czy nawet na systematyczność uczęszczania zdecydowanie odbiega od pozostałych działań, które, wydaje się, są właściwe nowej katechezie. To w dawnej katechezie akcentowano szczególnie motywy wynikające z obowiązku ciągłego na wierzącym.

Jeżeli takie rozumowanie jest właściwe, to należy dodać, że katecheci wszystkich rodzajów na pierwszym miejscu wymienili działania, które mieszczą się w kategorii „Konsekwencje wynikające ze świadomości chrztu i bierzmowania” lub „odpowiedzialność człowieka przed Bogiem za dar wiary i miłości”. Kolejność dalszych działań jest już różna. Księża diecezjalni na drugim miejscu akcentują „potrzebę wiedzy religijnej w życiu człowieka wierzącego, podczas gdy katecheci zakonnicy „obowiązek człowieka wierzącego”. Charakterystyczne, że na poczucie obowiązku uczęszczania na katechizację najmniejszy nacisk kładą katecheci świeccy.

Tabela 24

ODDZIAŁYWANIE KATECHETYCZNE NA KSZTAŁTOWANIE POTRZEBY UCZĘSZCZANIA NA KATECHEZĘ A STAZ KATECHETYCZNY

Zwracam uwagę na:	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Ponad 20 lat N=49
1. Potrzebę wiedzy religijnej w życiu człowieka wierzącego	17,0	17,9	40,6	29,0	21,4
2. Konsekwencje wynikające ze świadomości sakramentu chrztu i bierzmowania	37,6	32,1	15,6	25,8	19,6
3. Odpowiedzialność człowieka przed Bogiem za dar wiary i miłości	44,1	51,4	28,1	21,6	28,6
4. Obowiązek człowieka wierzącego	28,2	16,4	25,0	32,2	28,4
5. Wychowanie do systematycznego uczęszczania	11,8	15,4	—	12,9	19,6
6. Brak odpowiedzi	10,1	7,3	8,7	6,7	8,7

 $\chi^2=46\ 935$

df=20

p>0,001

Tabela 24 ukazuje preferencję podejmowanych działań w zależności od stażu katechetycznego respondentów. Wynika z niej, że najbardziej za działaniami zmierzającymi do wyrobienia głębokiej motywacji uczęszczania na katechizację opowiedzieli się katecheci o najmniejszym stażu. Zgodnie, na pierwszym i drugim miejscu, akcentują motywę wynikającą z odpowiedzialności przed Bogiem za dar wiary lub ze świadomości przyjęcia chrztu i bierzmowania. Dopiero na trzecim lub czwartym miejscu kładą nacisk na potrzebę wiedzy religijnej. Respondenci o dłuższym niż 10 lat stażu katechetycznym nie są już tak zgodni w podejmowaniu omawianych działań, a preferencja tych działań jest różna. Trudno więc wskazać u nich na jakąś prawidłowość pod tym względem. Z tabeli 24 wynikałoby, że bliżsi są odnowie katechetycznej katecheci o mniejszym niż o większym stażu pracy.

Tabela 25

ODDZIAŁYWANIE KATECHETYCZNE NA KSZTAŁTOWANIE POTRZEBY
UCZĘSZCZANIA NA KATECHEZĘ A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI

Zwracam uwagę na:	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
1. Potrzebę wiedzy religijnej w życiu człowieka wierzącego	29,9	16,7	18,5	25,0
2. Konsekwencje wynikające ze świadomości sakramentu chrztu i bierzmowania	18,4	26,7	18,5	25,8
3. Odpowiedzialność człowieka przed Bogiem za dar wiary i miłości	29,9	33,3	33,3	25,0
4. Obowiązek człowieka wierzącego	23,0	31,7	33,3	20,1
5. Wychowanie do systematycznego uczęszczania	11,5	6,9	22,2	30,9
6. Brak odpowiedzi	8,9	9,4	12,6	15,1
$\chi^2=19\ 837$ $df=15$ $p>0,70$				

Tabela 25 ujmuje omawiane zjawisko w aspekcie środowiska katechetycznego. Okazuje się, że nie ma ono istotnego wpływu na rodzaj podejmowanych działań zmierzających do kształtowania potrzeby uczęszczania na katechizację. Wszyscy respondenci, z wyjątkiem tych, którzy pracują w największych miastach, na pierwszym miejscu opowiedzieli się za działaniami akcentującymi odpowiedzialność przed Bogiem za dar wiary. Na drugim, również zgodnie, wypowiedzieli się oni za potrzebą zwracania uwagi na obowiązek uczestniczenia w katechizacji. Katecheci wielkomiejscy kładą wyraźny nacisk na wychowanie do systematycznego

uczęszczania na katechizację, inne działania traktując prawie równorzędnie.

Na podstawie trzech ostatnich tabel ukazujących sposoby oddziaływań respondentów na katechizowanych można powiedzieć, że ze wszystkich zmiennych zależnych (rodzaj katechetów, staż pracy, środowisko) istotny wpływ na podejmowane działania wywiera przede wszystkim staż katechetyczny. Ani rodzaj katechetów ani środowisko ich pracy nie wpływa dostrzegalnie na te działania. Tabele 23—25 informują więc, że w zasadzie katecheści diecezji warszawskiej w omawianych działaniach kierują się motywami charakterystycznymi dla nowej katechezy; motywy te dostrzegalne są u respondentów o najmniejszym stażu katechetycznym.

Część respondentów uzasadniała obowiązek uczestniczenia na katechizacji faktem przyjęcia chrztu i przynależności do Kościoła. Oto typowe wypowiedzi:

— Z racji chrztu, przynależności do Kościoła, bierzmowania jest to ważny obowiązek dojrzałego chrześcijanina (ks. diec. 86).

— Jest to obowiązek wynikający z opowiedzenia się za Bogiem, jest to prosta konsekwencja z przynależności do Kościoła (ks. diec. 47).

Inni katecheści obowiązek ten upatrywali w potrzebie posiadania odpowiedniej wiedzy religijnej, np.:

— Podkreślam konieczność pogłębienia wiedzy religijnej w miarę pogłębiania wiedzy ogólnej. Zachwianie równowagi w tej dziedzinie prowadzi do tzw. kryzysów religijnych (s. zak. 318).

— Brak wiedzy religijnej prowadzi do niewiary (ks. diec. 110).

— Obowiązek uczestniczenia na katechizację wynika z konieczności pogłębiania światopoglądu, wiary, zdobycia wiadomości o życiu i działalności Kościoła dzisiaj (ks. diec. 51).

— Katecheza to najbardziej dostępny sposób pogłębienia wiedzy religijnej oraz kształtowania swojej osobowości (ks. diec. 61).

Są też katecheści, którzy obowiązek ten upatrując w konieczności pogłębiania swojej wiedzy religijnej, traktują ją jednak instrumentalnie, jako warunek poznania, a następnie kochania Boga. Ci tak piszą:

— Katechezy pomagają poznać Boga i uczą w ten sposób kochać Go. Aby pokochać trzeba poznać. Uczęszczanie na katechezę jest więc obowiązkiem wynikającym z I Przykazania Bożego (s. zak. 225).

— Zwracam uwagę na konieczność pokochania Boga. Aby jednak kochać, trzeba znać (kat. św. 432).

— Tłumaczę dzieciom, że wszystkie przedmioty są konieczne, ale najbardziej religia. Żeby Boga ukochać, trzeba go poznać. Poznanie Boga jest nam potrzebne nie tylko w tym życiu, ale na całą wieczność. Przecież dążymy do Boga jako do naszego celu ostatecznego. Jak Go możemy osiągnąć, jeżeli Go nie poznamy (s. zak. 307).

Inni respondenci obowiązek uczestniczenia na katechizacji uzasadniają miłością Boga, np.:

— Tłumaczę krótko: „Człowiek zakochany w Bogu widzi sens praktyk religijnych — w tym i katechezy” (ks. diec. 79).

— Obowiązek ten tkwi w naszej miłości do Boga, którą musimy uzewnętrzniać czynem (kat. św. 427).

— Na miłość musimy odpowiadać miłością, która objawia się w czynie, a więc i w uczęszczaniu na katechizację (ks. zak. 201).

— Zwracam uwagę na miłość Boga, przejawiającą się w najdrobniejszych faktach życia ludzkiego z jednej strony i na wdzięczność, która doprowadza dziecko (i starszego też) do głębszego poznawania Boga (kat. świec. 405).

— Przez chrzest należymy do Ludu Bożego, stąd nasz obowiązek poznawać prawdy Boże (ks. diec. 108).

— Jest to obowiązek wynikający z chrztu, z przykazania Bożego (ks. diec. 103).

— Obowiązkowość jest dodatnią cechą każdego człowieka. Obowiązek ten przyjęliśmy na chrzcie św. (kat. świec. 410).

Katecheci zwracają też uwagę na elementy doczesne, ludzkie, wynikające z katechezy, które powinny mobilizować do uczęszczania na naukę:

— Uświadamiam ich, że katechizacja to coś bardzo ważnego, że wszystko, a zwłaszcza katecheza, przyda im się w życiu (ks. diec. 55).

— Katecheza ułatwia formowanie własnej osobowości (ks. diec. 60).

— Zwracam uwagę, że katecheza ukazuje sens życia człowieka w wymiarze eschatologicznym (ks. diec. 88).

— Zwracam uwagę na skutki nie uczestniczenia w katechizacji (ks. diec. 87).

Uzupełniając powyższe wypowiedzi respondentów, należy dodać, że obowiązek uczestniczenia w katechezie uzasadniali oni często wieloma motywami równoległe.

Wypowiedzi respondentów na drugą część pytania, dotyczącego działań katechetów zmierzających do nakłonienia na katechizację dzieci lub młodzieży nie uczęszczającej dotychczas, pozwoliły sporządzić tabele 26, 27, 28. Różnorodne działania katechetów zostały uszeregowane w sześć grup.

Tabela 26 informuje przede wszystkim, że między rodzajem katechetów a podejmowanymi działaniami wobec zaniedbujących uczęszczanie na katechezę nie zachodzi istotna zależność statystyczna. Na podejmowane działania nie ma więc wpływu rodzaj katechetów. Z tabeli

Tabela 26

PODEJMOWANIE DZIAŁANIA WOBEC ZANIEDBUJĄCYCH UCZĘSZCZANIE
NA KATECHEZĘ A RODZAJ KATECHETÓW

Formy działania	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	S. zak. N=27	Kat. świec. N=34	Razem N=280
Listowne powiadomienie rodziców	37,0	44,0	31,8	57,1	40,4
Rozmowa z rodzicami	54,6	48,0	54,5	57,1	54,1
Rozmowa z osobami zaniedbującymi się	33,3	32,0	40,9	25,0	32,8
Apostolstwo rówieśników	17,6	28,0	45,5	35,7	25,1
Apel z ambony	11,1	4,0	—	—	7,1
Brak odpowiedzi	7,4	8,0	4,4	7,0	7,1

$$\chi^2=10,55$$

$$df=15$$

$$p>0,80$$

tej wynika, że respondenci starają się wpływać na opuszczających katechezę przede wszystkim poprzez rodziców, rozmowę z osobami zaniedbującymi się lub przez rówieśników. Wpływ poprzez rodziców polega na listownym powiadomieniu ich o fakcie nieuczęszczania i zaniedbywania katechezy przez ich dzieci albo poprzez rozmowę z rodzicami na ten temat. Te dwa rodzaje podejmowanych działań wyraźnie przeważają nad pozostałymi. Respondenci więc angażują przede wszystkim rodziców do ponownego sprowadzenia na katechezę osób zaniedbujących się. Czynią to najczęściej katecheci świeccy oraz księża diecezjalni i siostry zakonne. Natomiast rozmowę z osobami zaniedbującymi się w uczęszczaniu na katechezę bardziej doceniają katecheci duchowni niż świeccy. Mało docenianą formą jest apostołstwo rówieśników. Z tego środka korzysta co czwarty katecheta (25,1%). Najczęściej sięgają po niego siostry zakonne oraz osoby świeckie. Najbardziej zaniedbują go księża, zwłaszcza diecezjalni. I to jest zjawisko niepokojące, gdyż grupa rówieśnicza ma z zasady dużą siłę oddziaływania, szczególnie w wieku młodzieżowym. Dokonuje się to przez uznawany w grupie system wartości. Jeśli bowiem grupa uznaje i akceptuje wartości religijne, stają się one równocześnie wartościami poszczególnych członków tej społeczności. Grupa rówieśnicza stanowi więc dużą szansę w pracy katechetycznej.

Tabela 27

PODEJMOWANE DZIAŁANIA WOBEC ZANIEDBUJĄCYCH
UCZĘSZCZANIE NA KATECHEZĘ A STAŻ KATECHETYCZNY

Formy działania	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	5—10 lat N=71	11—15 lat N=46	15—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Listowne powiadomienie rodziców	26,5	28,6	43,7	41,9	50,0
Rozmowa z rodzicami	48,5	42,8	43,7	41,9	37,5
Rozmowa z osobami zaniedbującymi się	48,5	31,2	10,7	12,9	19,6
Apostolstwo rówieśników	38,2	39,3	9,4	12,9	12,5
Apel z ambony	14,7	28,6	18,8	19,3	28,6
Nie podejmują żadnych działań w tym kierunku lub brak odpowiedzi	2,9	3,6	3,1	—	1,8

 $\chi^2=25,23$

df=20

 $p>0,20$

Pomiędzy stażem katechetycznym a działaniami katechetów zmierzających do ponownego uczestnictwa w katechezie osób nie zachodzi także istotny związek statystyczny. Z tabeli 27 wynika przede wszystkim, że niektóre działania, mające na celu sprowadzenie ponownie na katechezę osób zaniedbujących się, katecheci podejmują mniej więcej w jednakowym stopniu — niezależnie od stażu swojej pracy katechetycznej. Do tych działań należą: apel z ambony oraz rozmowa z rodzicami. Pozostałe działania, wymienione w tabeli, wykonują oni w stopniu niejed-

nakowym. Decyduje tu wyraźnie ich staż katechetyczny. Katecheci o najniższym stażu (do lat 10), aby osiągnąć wspomniany cel, przywiązują zdecydowanie większą uwagę do apostołstwa rówieśników niż to czynią ich starsi koledzy — trzykrotnie częściej niż oni. Podobnie też bardziej niż starsi cenią sobie rozmowę z zaniedbującymi obowiązki katechizacji. Tu też różnica jest niemal trzykrotna — na korzyść katechetów młodszych. Starsi katecheci natomiast wyraźnie preferują listowne powiadomienie rodziców. Robią to dwukrotnie częściej niż katecheci młodszy. Tabela 27 sugeruje więc, że bardziej bliżsi nowej koncepcji katechezy są katecheci młodszy aniżeli starsi.

Tabela 28

PODEJMOWANE DZIAŁANIA WOBEC ZANIEDBUJĄCYCH
UCZĘSZCZANIE NA KATECHEZĘ A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI

Formy działania	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
Listowne powiadomienie rodziców	31,0	41,7	55,5	45,0
Rozmowa z rodzicami	47,1	41,7	33,3	43,0
Rozmowa z osobami zaniedbującymi się	18,4	43,3	22,2	20,0
Apostolstwo rówieśników	4,6	25,0	48,1	42,0
Apel z ambony	25,3	18,3	25,9	10,0
Nie podejmują żadnych działań w tym kierunku	2,3	3,3	—	5,0

 $\chi^2=26\ 111$

df=15

 $p>0,05$

Ostatnia tabela z tej serii (28) wskazuje, że pomiędzy środowiskiem katechizacji a wysiłkiem podejmowanym na rzecz powrotu na katechezę osób opuszczających ją zachodzi istotna zależność statystyczna, a więc ma ono wpływ na te działania. Jak wynika z tabeli 28 katecheci miejscy przede wszystkim listownie powiadamiają rodziców o absencji dziecka, dopiero w następnej kolejności angażują w tym celu grupę rówieśniczą, czyli opowiadają się za apostołstwem rówieśników. Na trzecim miejscu stawiają zaś rozmowę z rodzicami tych dzieci. Natomiast katecheci pracujący w parafiach wiejskich, chcąc sprowadzić na katechezę zaniedbujące się dzieci, angażują w to ich rodziców, czy to rozmawiając z nimi na ten temat, czy powiadamiając ich o tym fakcie. Tabela 28 informuje, że katecheci wiejscy prawie nie przywiązują żadnej wagi do apostołstwa rówieśników, co tak szczególnie cenią katecheci pracujący w największych miastach diecezji warmińskiej. Wydaje się więc, co wynika z niniejszej tabeli, że katecheci z dużych miast diecezji warmińskiej, akcentując bardzo wyraźnie rolę apostołstwa rówieśników w celu skłonienia ich kolegów na katechizację, bliżsi są idei posoborowej odnowy katechetycznej niż katecheci pracujący w parafiach wiejskich.

4. KSZTAŁTOWANIE NOWYCH POSTAW

Sobór Watykański II wyraźnie akcentuje element wspólnotowy Kościoła. Kościół to nie tylko Mistyczne Ciało Chrystusa, ale przede wszystkim Lud Boży. Stąd w realizowaniu posoborowej odnowy katechetycznej istotną jest sprawą, czy treści o Kościele, przekazywane przez nich na katechezie, są zgodne z nauką II Soboru Watykańskiego.

Na podstawie wypowiedzi respondentów zostały sporządzone tabele 29—32. Pierwsza z nich ukazuje zależność przekazywanych treści od rodzaju respondentów. Jest to zależność istotna statystycznie. Zdecydowana większość z nich w swoich wypowiedziach podkreśliła, że na katechezie akcentuje przede wszystkim wspólnotowy charakter Kościoła, stwierdzając, iż jest on Ludem Bożym. Treści te przekazują najczęściej

Tabela 29

TREŚĆ PRZEKAZYWANA O KOŚCIELE A RODZAJ KATECHETÓW

Rodzaj treści	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Kat. świec. N=34	Razem N=280
Kościół Ludem Bożym	a 85,2 150	b 69,8 30	c 81,4 22	d 88,2 30	82,9 232
Kościół Ciałem Mistycznym Chrystusa	e 9,1 16	f 18,6 8	g 37,0 10	h 5,9 2	12,6 36
Odpowiedzialność za Kościół	i 25,0 44	j 53,0 23	k 25,9 7	l 20,6 7	28,9 81
Inne	m 6,8 12	n 4,6 2	o 0 —	p 5,9 2	5,7 16
Brak odpowiedzi	r 9,1 16	s 9,3 4	t 14,8 4	u 11,8 4	10,0 28
Razem	238	57	43	45	393

$x^2=30\ 380$

$df=16$

$p>0,02$

katecheci świeccy, potem zaś księża diecezjalni. Najmniej wspólnotowy charakter Kościoła akcentują podczas katechezy księża zakonnicy.

Na drugim miejscu respondenci wychowują katechizowanych do odpowiedzialności za Kościół. Treści te przekazują najczęściej księża zakonnicy. Dwukrotnie pod tym względem przewyższają oni pozostałych respondentów, którzy mniej więcej w jednakowym stopniu podkreślają odpowiedzialność za Kościół w swoich katechezach.

Niewielu respondentów przekazuje przedsoborowe jeszcze rozumienie Kościoła, nauczając np., iż jest on Mistycznym Ciałem Chrystusa. Tak uczą szczególnie siostry zakonne (co trzecia siostra zakonna). Także duży odsetek księży zakonnych przekazuje katechizowanym taką właśnie naukę o Kościele. Najmniej tego rodzaju treści przekazują katecheci świeccy oraz księża diecezjalni.

Również staż katechetyczny ma istotny wpływ na przekazywaną przez respondentów naukę o Kościele. Wspólnotowy charakter Kościoła podkreślają wszyscy respondenci o stażu katechetycznym nie przekraczającym 10 lat. Odsetek respondentów o dłuższym niż 10 lat stażu jest też wysoki, ale nie przekracza 80%, a u tych, którzy pracują najdłużej — 70%. Zupełnie odwrotną sytuację spotyka się wówczas, gdy idzie o przekazywanie treści o Kościele jako Mistycznym Ciele Chrystusa, a więc treści dotyczących tradycyjnej nauki o Kościele. Im dłuższy staż katechetyczny respondentów, tym większy ich odsetek przekazuje te właśnie treści na katechezie o Kościele. Dość wyraźna różnica występuje, gdy idzie o wychowanie dzieci i młodzieży do odpowiedzialności za Kościół. Większy nacisk na tę odpowiedzialność kładą respondenci młodsi niż starsi. W miarę zwiększania się stażu katechetycznego maleje odsetek respondentów, przekazujących te treści. Tabela 30 wyraźnie więc ilustruje zjawisko, iż respondenci młodsi bardziej niż starsi — przynajmniej w dziedzinie przekazywania nauki o Kościele — bliżsi są duchowi odnowionej katechezy. Przedsoborowa bowiem nauka o Kościele jest dla nich już historią.

Tabela 30

TREŚCI PRZEKAZYWANE O KOŚCIELE A STAŻ KATECHETYCZNY

Rodzaj treści	Staż katechetyczny					Razem N=280
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	pow. 20 lat N=49	
Kościół Ludem Bożym	a 64 92,7	b 64 90,1	c 36 78,3	d 36 80,0	e 33 67,3	233
Kościół Ciałem Mistycznym Chrystusa	f 1 1,4	g 1 1,4	h 7 15,2	i 9 20,0	j 18 36,7	36
Odpowiedzialność za Kościół	k 28 40,6	l 25 35,2	m 12 26,1	n 18 17,8	o 18 16,3	81
Inne	p 2 2,9	r 4 5,6	q 2 4,3	s 4 8,9	t 4 8,2	16
Brak odpowiedzi	u 5 7,2	w 7 9,8	x 5 10,9	y 5 11,1	z 6 12,2	28
Razem	100	101	62	62	69	394

$$\chi^2=52,533$$

$$df=16$$

$$p<0,01$$

Środowisko katechetyczne nie ma już istotnego wpływu na treści przekazywane w katechezie o Kościele. Można wprawdzie zauważyć (tab. 30), że w miarę wzrostu tego środowiska, wzrasta też odsetek respondentów przekazujących katechizowanym, że Kościół jest przede wszystkim Ludem Bożym, ale różnice są niewielkie. Można też jeszcze dostrzec, że respondenci największych środowisk bardziej przygotowują do odpowiedzialności za Kościół, niż to czynią katecheci z mniejszych środowisk. Różnice są tu już wyraźniejsze.

Podobnie istotnego wpływu na treści przekazywane o Kościele nie wywiera także rodzaj formacji, chociaż wszystkie liczby przemawiają za tym, że bliżsi odnowie katechetycznej są respondenci o formacji systematycznej. Większa ich część uczy, że Kościół jest Ludem Bożym, mniejsza natomiast, że jest Mistycznym Ciałem Chrystusa. Do odpowiedzialności za Kościół obie formacje przygotowują katechizowanych jednakowo.

Z odpowiedzi ankietowanych wynika więc, że na treści o Kościele, przekazywane na katechezie, ma istotny wpływ rodzaj respondentów i ich staż katechetyczny. Bliżsi są tej katechezie respondenci świeccy i księża diecezjalni oraz zdecydowanie bardziej katecheci młodszy niż starsi.

Tabela 31

TREŚCI PRZEKAZYWANE O KOSCIELE A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI

Rodzaj treści	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28	Razem N=280
Kościół Ludem Bożym	a 105 80,8	b 69 82,1	c 33 86,8	d 25 89,3	232
Kościół Ciałem Mistycznym Chrystusa	e 14 10,8	f 16 19,0	g 3 7,9	h 3 10,7	36
Odpowiedzialność za Kościół	i 36 27,7	j 18 21,4	k 12 31,6	l 15 53,6	81
Inne	m 7 5,4	n 4 4,8	o 4 10,5	p 1 3,6	16
Brak odpowiedzi	r 16 12,3	s 6 7,1	t 3 7,9	u 3 10,7	28
Razem	178	113	60	47	393

$\chi^2=12\ 319$

df=12

$p>0,50$

Tabela 32

TREŚCI PRZEKAZYWANE O KOŚCIELE A RODZAJ FORMACJI

Rodzaj treści	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179	Razem N=280
Kościół Ludem Bożym	a 90 89,1	b 142 79,3	232
Kościół Ciałem Mistycznym Chrystusa	c 6 5,9	d 30 16,8	36
Odpowiedzialność za Kościół	e 30 29,7	f 51 28,5	81
Inne	g 6 5,9	h 10 5,3	16
Brak odpowiedzi	i 11 10,9	j 17 9,5	28
Razem	143	250	393

 $\chi^2=8,186$

df=4

 $p>0,10$

Nauka Soboru Watykańskiego II — o czym już wspomniano — docenia rzeczywistość ziemską, doczesną. Stąd i katecheza ma za zadanie wychowywanie dzieci i młodzieży do angażowania się w sprawy świata. W związku z tym skierowano wobec respondentów pytanie: „Czy Ksiądz, Siostra, Pan(i) wychowuje dzieci i młodzież do zaangażowania się w sprawy świata?”. Jak się okazało (tab. 33), wychowywanie katechizowanych do angażowania się w sprawy świata nie jest istotnie zależne od rodzaju respondentów. Można wprawdzie dostrzec, że taką postawę usiłują u katechizowanych kształtować bardziej księża diecezjalni i katecheci świeccy niż katecheci zakonnicy, ale te różnice są niewielkie.

Istotny natomiast wpływ na kształtowanie takiej postawy wywiera staż katechetyczny respondentów. Widać wyraźnie (tab. 34), że prawie wszyscy katecheci o stażu do 10 lat wypowiedzieli się, iż kształtują na katechezie postawę zaangażowania dzieci i młodzieży w sprawy świata. Respondenci o dłuższym stażu również uznali, że kształtują taką postawę. Ich odsetek jest jednak wyraźnie mniejszy. Wśród respondentów (stażu do lat 10) tylko dwóch katechetów uznało, że nie wychowuje do zaangażowania w sprawy świata.

Środowisko katechizacji nie wywiera istotnego wpływu na wychowywanie dzieci i młodzieży do zaangażowania w sprawy świata. Dostrzega się (tab. 35), że liczba respondentów nie wychowujących do

Tabela 33

**WYCHOWANIE DZIECI I MŁODZIEŻY DO ZAANGAŻOWANIA
W SPRAWY ŚWIATA
A RODZAJ KATECHETÓW**

Do zaangażowania	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Kat. świec N=34	Razem N=280
Wychowują	a 152 86,4	b 35 81,4	c 21 77,8	d 29 85,3	237 84,6
Nie wychowują	e 12 6,8	f 5 11,6	g 4 14,8	h 2 5,9	23 8,2
Brak odpowiedzi	i 12 6,8	j 3 7,0	lk 2 7,4	l 3 8,8	20 7,1
Razem	100%	100%	100%	100%	280

$\chi^2=3,142$

df=6

$p>0,80$

Tabela 34

**WYCHOWANIE DZIECI I MŁODZIEŻY DO ZAANGAŻOWANIA
W SPRAWY ŚWIATA
A STAŻ KATECHETYCZNY**

Do zaangażowania	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49	Razem N=280
Wychowują	a 65 94,2	b 66 93,0	c 34 73,9	d 37 82,2	e 35 71,4	237 84,5
Nie wychowują	f 1 1,4	g 1 1,4	h 7 15,2	i 6 13,3	j 8 16,3	23 8,2
Brak odpowiedzi	k 3 4,4	l 4 5,3	m 5 10,9	n 2 4,5	o 6 12,3	20 7,1
Razem	100%	100%	100%	100%	100%	280

$\chi^2=23,063$

df=8

$p>0,001$

Tabela 35

**WYCHOWANIE DZIECI I MŁODZIEŻY DO ZAANGAŻOWANIA
W SPRAWY ŚWIATA A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI**

Do zaangażowania	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28	Razem N=280
Wychowują	a 105 80,8	b 74 88,1	c 33 86,3	d 25 89,3	237
Nie wychowują	e 15 11,5	f 6 7,1	g 2 5,3	h 0 0	23
Brak odpowiedzi	i 10 7,7	j 4 4,8	k 3 7,9	l 3 10,7	20
Razem	100%	100%	100%	100%	280

 $\chi^2=6,348$

df=6

 $p>0,50$

Tabela 36

**WYCHOWANIE DZIECI I MŁODZIEŻY DO ZAANGAŻOWANIA
W SPRAWY ŚWIATA A RODZAJ FORMACJI**

Do zaangażowania	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179	Razem N=280
Wychowują	a 94 93,1	b 143 79,9	237
Nie wychowują	c 1 1,0	d 22 12,3	23
Brak odpowiedzi	e 6 5,9	f 14 7,8	20
Razem	100%	100%	280

 $\chi^2=11,680$

df=2

 $p>0,01$

postawy zaangażowania maleje wraz ze wzrostem środowiska katechetycznego. Nie spotyka się ich wśród respondentów pracujących w największych miastach diecezji warmińskiej.

Ostatnia z tej serii tabel (36) wykazuje istotny wpływ, jaki rodzaj formacji katechetów wywiera na wychowywanie dzieci i młodzieży do zaangażowania w sprawy świata. Zdecydowanie aktywniejsi okazują się być katecheci o formacji systematycznej niż niesystematycznej. Jeden tylko respondent o formacji systematycznej wypowiedział się, że takiej postawy nie kształtuje u swoich katechizowanych. Działania wychowawcze podejmuje w tym kierunku ponad 93% respondentów o formacji systematycznej, a tylko 80% o formacji niesystematycznej. Ponad 12% tych ostatnich respondentów nie podejmuje działań wychowawczych zmierzających do ukształtowania omawianej postawy.

Z analizy powyższych tabel wynika, że charakterystyczne dla posoborowej katechezy kształtowanie u katechizowanych postawy zaangażowania się w sprawy świata, praktykowane jest bardziej przez respondentów o niewielkim stażu katechetycznym, o formacji systematycznej. Środowisko katechetyczne ani rodzaj respondentów nie odgrywa w tej kwestii istotnej roli.

Przyjrzymy się jeszcze, w jakim stopniu respondenci formują u katechizowanych postawę apostołską. Z analizy tabel 37—40 wynika, że ani rodzaj respondentów, ich staż i środowisko, ani rodzaj formacji nie wywierają istotnego wpływu na formowanie u katechizowanych takiej postawy. Pierwsza z tych tabel informuje, że 90% respondentów usiłuje formować postawę apostołską u dzieci i młodzieży, uczęszczających na katechizację. Wyróżniają się w tym przede wszystkim katecheci świeccy oraz księża diecezjalni. Katecheci zakonní — zarówno

Tabela 37

FORMOWANIE POSTAWY APOSTOLSKIEJ A RODZAJ KATECHETÓW

Postawę apostołską	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Kat. świec. N=34	Razem N=280
Formują	a 162 92,0	b 36 83,7	c 22 81,5	d 32 94,2	252 90,0
Nie formują	e 4 2,3	f 2 4,6	g 2 7,4	h 1 2,9	9 3,2
Brak odpowiedzi	i 10 5,7	j 5 11,7	k 3 11,1	l 1 2,9	19 6,8
Razem	100%	100%	100%	100%	280

$$\chi^2=5,987$$

$$df=6$$

$$p>0,50$$

księży jak i siostry — działania takie podejmują z wyraźnie mniejszym nasileniem.

Tabela 38 aczkolwiek nie wykazuje istotnej zależności między stażem katechetycznym a formowaniem u katechizowanych postawy apostołskiej, mówi jednak wyraźnie, iż taką postawę bardziej usiłują

Tabela 38

FORMOWANIE POSTAWY APOSTOŁSKIEJ A STAŻ KATECHETYCZNY

Postawę apostołską	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49	Razem N=280
Formują	a 65 94,2	b 66 93,0	c 41 85,8	d 39 86,7	e 41 83,7	252
Nie formują	f 1 1,5	g 1 1,4	h — 0	i 2 4,4	j 5 10,2	9
Brak odpowiedzi	k 3 4,3	l 4 5,6	m 5 14,2	n 4 8,9	o 3 6,1	19
Razem	100%	100%	100%	100%	100%	280

$$\chi^2=13\ 158$$

$$df=8$$

$$p>0,10$$

Tabela 39

FORMOWANIE POSTAWY APOSTOŁSKIEJ
A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI

Postawę apostołską	Wieś N=130	Miasto N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28	Razem N=280
Formują	a 121 93,1	b 77 91,7	c 31 81,6	d 23 82,1	252
Nie formują	e 3 2,3	f 3 3,6	g 2 5,3	h 1 3,6	9
Brak odpowiedzi	i 6 4,6	j 4 4,7	k 5 13,1	l 4 14,3	19
Razem	100%	100%	100%	100%	280

$$\chi^2=7\ 372$$

$$df=6$$

$$p>0,30$$

kształtować młodszy stażem respondenci. W miarę wzrostu stażu katechetycznego maleje liczba respondentów kształtujących wspomnianą postawę. Wśród najstarszych stażem respondentów ponad 10% nie kształtuje tej postawy u katechizowanych przez siebie dzieci.

Tabela 39 informuje z kolei, że postawę apostołską w większym stopniu formują katecheci w małych środowiskach, głównie na wsi; w mniejszym zaś pracujący w środowiskach dużych. Te różnice nie są istotne, ale łatwo dostrzegalne (ponad 10%). Większy odsetek tych ostatnich nie udzielił na to pytanie odpowiedzi. Ostatnia tabela dotycząca omawianego zagadnienia wskazuje, iż formowanie postawy apostołskiej u katechizowanych bliższe jest katechetom o formacji systematycznej niż niesystematycznej. Różnica ta jednak jest niewielka, gdyż wynosi zaledwie 6,4%.

Tabela 40

FORMOWANIE POSTAWY APOSTOLSKIEJ
A RODZAJ FORMACJI

Postawę apostołską	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179	Razem N=280
Formują	a 95 94,1	b 157 87,7	252
Nie formują	c 2 2,0	d 7 3,9	9
Brak odpowiedzi	e 4 4,9	f 15 8,4	19
Razem	100%	100%	280

 $\chi^2=2,904$

df=2

 $p>0,30$

Z analizy tabel 37—40 wynika, iż nowiej katechezie bliżsi są katecheci świeccy oraz księża diecezjalni. Ponadto ci, którzy pracują w środowiskach mniejszych, głównie wiejskich, posiadający niewielki staż pracy i formację systematyczną. Ale, jak już stwierdzono, to zmienne niezależne nie mają w realizowaniu postawy apostołskiej istotnego znaczenia.

Działań wychowawczych podejmowanych przez respondentów na katechezie dotyczą także tabele 41—44. Wskazują one na wpływ, jaki wywierają dotychczasowe zmienne niezależne na wychowanie u dzieci i młodzieży postawy pokuty. Okazuje się, że rodzaj katechetów nie wywiera istotnego wpływu. Można jednak dostrzec niewielką różnicę między respondentami. Katecheci świeccy oraz siostry zakonne, jeśli tylko wypowiedzieli się w tej kwestii, kształtują u katechizowanych postawę

pokuty. Wśród księży — i to zarówno diecezjalnych jak i zakonnych — są jednak jednostki, które do takiej postawy nie wychowują.

Istotny natomiast wpływ na kształtowanie postawy pokuty wywiera staż respondentów. Młodszy stażem katecheci są bardziej zaangażowani

Tabela 41

WYCHOWYWANIE U DZIECI I MŁODZIEŻY
POSTAWY POKUTY A RODZAJ KATECHETÓW

Postawę pokuty u dzieci i młodzieży	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Kat. świcc. N=34	Razem N=280
Wychowują	a 155 88,0	b 37 86,0	c 25 92,6	d 31 91,1	248 88,6
Nie wychowują	e 12 6,8	f 2 4,6	g — 0	h — 0	14 5,0
Brak odpowiedzi	i 9 5,2	j 4 9,4	k 2 7,4	l 3 8,9	18 6,4
Razem	100%	100%	100%	100%	280

$$\chi^2=5,701$$

$$df=6$$

$$p>0,50$$

Tabela 42

WYCHOWYWANIE U DZIECI I MŁODZIEŻY
POSTAWY POKUTY A STAŻ KATECHETYCZNY

Postawa pokuty	Staż katechetyczny					Razem N=280
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow.20 lat N=49	
Wychowują	a 64 92,7	b 68 95,8	c 36 78,4	d 37 82,2	e 43 87,7	248
Nie wychowują	f 1 1,4	g 1 1,4	h 5 10,8	i 3 5,7	j 4 8,2	14
Brak odpowiedzi	k 4 5,9	l 2 2,8	m 5 10,8	n 5 11,1	o 2 4,1	18
Razem	100%	100%	100%	100%	100%	280

$$\chi^2=14,127$$

$$df=8$$

$$p<0,05$$

w kształtowanie u katechizowanych postawy pokuty, prawie wszyscy z nich podejmują działania w tym kierunku. Pod tym względem wyraźnie odstają katecheci o średnim stażu pracy (11—20 lat).

Zarówno środowisko jak i formacja katechizowanych nie wywierają już istotnego wpływu na działania w omawianej kwestii, podejmowane przez respondentów. Środowisko jeszcze w pewnym, choć nieistotnym stopniu wpływa na wychowanie postawy pokuty u katechizowanych, szczególnie mniejsze środowisko. Wraz ze wzrostem środowiska katechetycznego maleje liczba respondentów podejmujących działania w tej dziedzinie. Odsetki katechetów obydwu formacji, kształtujących postawę pokuty u katechizowanych, są do siebie dość zbliżone (różnica tylko 3,9%), natomiast respondentów, którzy do takiej postawy nie wychowują, dwukrotnie więcej rekrutuje się z formacji niesystematycznej.

Podejmowane zgodnie z posoborową katechezą działania wychowawcze zależą najbardziej od stażu katechetycznego i formacji respondentów. Najczęściej bowiem istotne zależności statystyczne zachodzą między stażem lub formacją respondentów a kształtowaniem odpowiednich postaw katechizowanych. Respondentom o małym stażu katechetycznym, o formacji systematycznej bliższe są działania zmierzające do formowania u katechizowanych postawy zaangażowania w sprawy świata, postawy apostołstwa czy pokuty. Jeśli nawet między stażem czy formacją a kształtowaniem odpowiednich postaw moralnych nie można stwierdzić istotnej zależności statystycznej, to jednak zachodzące różnice przemawiają zawsze na korzyść respondentów o niewielkim stażu, a także na korzyść katechetów formacji systematycznej.

Tabela 43

WYCHOWANIE U DZIECI I MŁODZIEŻY POTRZEBY POKUTY
A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI

Postawa pokuty	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28	Razem N=280
Wychowują	a 120 92,3	b 74 88,0	c 33 86,8	d 21 75,0	248
Nie wychowują	e 6 4,6	f 4 4,8	g 2 5,3	h 2 7,1	14
Brak odpowiedzi	i 4 3,1	j 6 7,2	k 3 7,9	l 5 17,9	18
Razem	100%	100%	100%	100%	280

$$\chi^2=6\ 261.$$

$$df=6$$

$$p>0,50$$

Tabela 44

WYCHOWANIE U DZIECI I MŁODZIEŻY POTRZEBY POKUTY
A RODZAJ FORMACJI

Postawa pokuty	Systemat. N=101	Niesystemat N=179	Razem N=280
Wychowują	a 92 91,0	b 156 87,1	248
Nie wychowują	c 3 3,0	d 11 6,1	14
Brak odpowiedzi	e 6 6,0	f 12 6,8	18
Razem	100%	100%	280
$\chi^2=1\ 471$ $df=2$ $p>0,50$			

W żadnym zaś wypadku nie zachodzi istotna zależność statystyczna między środowiskiem lub rodzajem katechetów a podejmowanymi działaniami na rzecz kształtowania tych postaw.

5. METODY STOSOWANE W KATECHEZIE

Cechą charakterystyczną katechezy posoborowej są nie tylko treści, jakie ona zawiera, ale także jak je przekazuje, a więc metoda i sposób katechizowania. We wstępnej części niniejszej rozprawy była już mowa o metodach stosowanych w dawnej, a także współczesnej katechezie. Obecnie panuje pluralizm metod. W realizowaniu poszczególnych jednostek, a nawet poszczególnych części tej samej jednostki, proponuje się różnorodność metod. Współczesna katecheza przedkłada wyraźnie metody aktywne nad metodami biernymi.

Aby mieć rozeznanie, jakim metodom hołdują ankietowani katecheci, zadano im pytanie: „Jakimi metodami i formami posługuje się Ksiądz, Siostra, Pan(i) w katechezie? [...]”. Wymieniono przy tym dwanaście różnych metod prowadzenia katechezy, najczęściej zalecanych przez teoretyków posoborowej katechezy. Nie pominięto też metod tradycyjnych, właściwych dawnej katechezie. One bowiem nie mogą być tylko z racji swojej dawności rodowodu zaniechane zupełnie.

Odpowiedzi katechetów na tak sformułowane pytanie zostały ujęte w czterech kolejnych tabelach (45, 46, 47 i 48). Wymienione tam metody zostały uszeregowane w zależności od stopnia ich popularności i częstotliwości posługiwania się nimi przez respondentów.

Tabela 45 ukazuje, jakie metody preferują poszczególne rodzaje ankietowanych katechetów. Księża diecezjalni w pracy katechetycznej

Tabela 45

METODY STOSOWANE W KATECHEZIE A RODZAJ KATECHETÓW

Posługują się metodami:	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Kat. świec. N=34	Razem N=280
Praca z książką (z Pismem Św., księgami liturgicznymi, katechizmem).	64,3	80,8	87,0	81,3	73,6
Pogadanka	61,6	65,4	69,6	84,4	66,8
Wykład	67,0	65,4	65,2	56,3	64,8
Dyskusja	60,7	57,7	56,5	65,6	60,6
Metoda oglądu, który wypełnia większość katechezy, np. pokaz filmu, obrazów, tablic, schematów	51,8	42,3	73,9	78,1	57,5
Forma lekcyjna, np. katecheza wg ks. W. Zaleskiego	33,0	46,2	13,0	12,5	29,0
Nauczanie problemowe	28,6	19,2	34,8	28,1	28,0
Rewizja życia (refleksja nad życiem w świetle Słowa Bożego)	24,1	23,1	26,1	40,6	26,9
Inne	16,1	11,5	17,4	28,1	17,6
Celebracja Słowa Bożego (katecheza na wzór liturgii Słowa)	12,5	3,8	13,0	18,8	12,4
Celebracja liturgiczna (katecheza na wzór Mszy św.)	4,5	3,8	8,7	—	4,1

 $\chi^2=46\ 632$

df=30

 $p>0,05$

akcentują najbardziej wykład, ale niewiele mniejszym ich upodobaniem cieszy się metoda pracy z książką, następnie pogadanka, dyskusja. Połowa tej grupy ankietowanych opowiada się także za metodą oglądu. Co trzeci ksiądz diecezjalny posługuje się w pracy katechetycznej popularnymi przed laty katechezami ks. W. Zaleskiego. Nie mają natomiast uznania u księży diecezjalnych nowe metody przepowiadania katechetycznego, jak np. celebracja liturgiczna, praca z zespołami katechetycznymi czy celebracja Słowa Bożego. Księża zakonnicy natomiast przede wszystkim w przepowiadaniu katechetycznym posługują się metodą pracy z książką, na drugim miejscu zaś metodą wykładu i pogadanki, a następnie dyskusją. Podobnie jak księża diecezjalni, oni także nie znajdują upodobania w nowoczesnych metodach. Niezbyt pocieszający jest fakt, że prawie połowa ankietowanych tej grupy katechetów stosuje jeszcze w pracy katechetycznej popularne niegdyś katechezy ks. W. Zaleskiego.

Ankietowane siostry zakonne najwyraźniej ze wszystkich respondentów opowiedziały się za metodą pracy z książką, a następnie za metodą oglądu, pogadanką, wykładem i dyskusją. One też spośród wszystkich

katechetów duchownych najliczniej akceptują współczesne nowe metody (celebracja Słowa Bożego, praca w zespołach katechetycznych). Ostatnia grupa respondentów, katecheci świeccy, w pracy katechetycznej posługują się przede wszystkim metodą pogadanki. Ale prawie z taką samą częstotliwością stosują też pracę z książką oraz metodę oglądu. Cenią oni sobie bardzo pracę w zespołach katechetycznych. Nauczanie problemowe, celebrację Słowa Bożego, a przede wszystkim rewizję życia. Najmniej ze wszystkich rodzajów katechetów posługują się katechezami ks. W. Zaleskiego.

Najbardziej wziętą metodą u respondentów jest więc metoda pracy z książką. Z przeprowadzonych badań nie wynika jednak, czy katecheci, preferujący pracę z książką, posługują się w jednakowym stopniu zarówno Pismem Św., księgami liturgicznymi jak i katechizmem. Być może, posługują się oni głównie katechizmem. Na drugim miejscu stawiają metodę pogadanki. Niewiele jej ustępuje w przepowiadaniu katechetycznym metoda wykładu. W dalszej kolejności respondenci posługują się dyskusją i metodą oglądu. Te metody w praktyce katechetycznej w die-

Tabela 46

METODY STOSOWANE W KATECHEZIE
A STAŻ KATECHETYCZNY

Posługują się metodami:	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—16 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Praca z książką (z Pismem Św., księgami liturgicznymi, katechizmem).	88,2	69,0	68,8	71,0	67,9
Pogadanka	58,8	69,0	62,5	61,3	76,8
Wykład	67,6	58,6	65,6	58,1	62,5
Dyskusja	73,5	51,7	50,0	51,6	62,5
Metoda oglądu, który wypełnia większość katechezy, np. pokaz filmu, obrazów, tablic, schematów	55,9	41,4	46,9	54,8	69,6
Forma lekcyjna, np. katecheza wg ks. W. Zaleskiego	17,6	31,0	37,5	45,2	23,2
Nauczanie problemowe	26,5	31,0	28,1	32,3	25,0
Rewizja życia (refleksja nad życiem w świetle Słowa Bożego)	17,6	31,0	21,9	32,3	25,0
Inne	20,6	17,2	3,1	16,1	14,3
Celebracja Słowa Bożego (katecheza na wzór liturgii Słowa).	5,9	17,2	18,8	9,7	12,5
Celebracja liturgiczna (katecheza na wzór Mszy św.)	5,9	—	—	9,7	7,1

 $\chi^2=47,542$

df=44

 $p<0,30$

ceji warmińskiej wyraźnie zdystansowały pozostałe. Jeżeli najniższy wskaźnik ich stosowalności wynosi 57,5% (metoda oglądu), to dla pozostałych najwyższy nie przekroczył 30% (tzw. katechezy ks. W. Zaleskiego). Dla uzupełnienia należy jeszcze dodać, że pomiędzy rodzajem katechtów a stosowanymi przez nich metodami zachodzi istotna zależność statystyczna.

Tabela 46 ukazuje z kolei, jaki wpływ na dobór metod wywiera staż pracy respondentów. Okazuje się, że nie ma on istotnego wpływu na dobór metod katechizacji. Można jednak zauważyć, że najmłodszy stażem respondenci posługują się głównie metodą pracy z książką i dyskusją, a więc metodami aktywnymi. Najstarsi zaś upodobali sobie raczej bierne metody, tzn. pogadankę, metodę oglądu, a więc takie, które nie wymagają zbytniego zaangażowania się katechizowanych. Z tabeli 46 nie wynika, by katecheci — młodsi stażem — przygotowani do prowadzenia katechezy w duchu posoborowym, wyraźnie — w odróżnieniu od starszych — preferowali nowe, współczesne metody katechetyczne.

Tabela 47 przedstawia wpływ środowiska na wybór metod stosowanych w katechezie. Zachodzi tu istotna zależność statystyczna pomiędzy zmienną środowiska a stosowanymi przez respondentów metodami.

Tabela 47

METODY STOSOWANE W KATECHEZIE
A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI

Posługują się metodami:	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 20—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=280
Praca z książką (z Pismem Św. księgami liturgicznymi, katechizmem)	59,8	81,7	81,5	75,0
Pogadanka	67,8	71,7	63,0	50,0
Wykład	57,5	75,0	63,0	65,0
Dyskusja	49,4	68,3	74,1	65,0
Metoda oglądu, który wypełnia większość katechezy, np. pokaz filmu, obrazów, tablic, schematów	56,3	51,7	66,7	65,0
Forma lekcyjna, np. katecheza wg ks. W. Zaleskiego	40,2	23,3	22,2	10,0
Nauczanie problemowe	20,7	31,7	44,4	20,0
Rewizja życia (refleksja nad życiem w świetle Słowa Bożego)	24,1	30,0	37,0	15,0
Inne	8,0	15,0	22,2	10,0
Celebracja Słowa Bożego (katecheza na wzór liturgii Słowa)	11,2	8,3	22,2	15,0
Celebracja liturgiczna (katecheza na wzór Mszy św.)	5,7	5,0	—	—

 $\chi^2=49\ 318$

df=30

 $p>0,02$

Z tabeli wynika, że katecheci pracujący w parafiach wiejskich bardziej cenią sobie metodę pogadanki niż pracy z książką, którą wyraźnie preferują katecheci miejscy. Tę zaś katecheci wiejscy stawiają na drugim miejscu. Kolejność wyboru następnych metod jest już zróżnicowana, ale nadal oscyluje wokół pięciu metod zasygnalizowanych już wcześniej, tzn.: metoda pracy z książką, dyskusja, pogadanka, wykład oraz metoda oglądu. W dolnych rejonach tej tabeli można zaobserwować inną prawidłowość: okazuje się, że nowych metod (nauczanie problemowe, rewizja życia) nie darzą zaufaniem szczególnie katecheci wiejscy i wielkomiejscy. Na podstawie tabeli można też stwierdzić, że posługiwanie się katechezami ks. W. Zaleskiego maleje wraz ze wzrostem środowiska, w którym pracują respondenci.

Tabela 48

METODY STOSOWANE W KATECHEZIE A RODZAJ FORMACJI

Posługują się metodami:	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179
Praca z książką (z Pismem Św., księgami liturgicznymi, katechizmem)	81,9	69,8
Pogadanka	45,4	69,2
Wykład	68,1	63,9
Dyskusja	59,1	60,5
Metoda oglądu, który wypełnia większość katechezy, np. pokaz filmu, obrazów, tablic, schematów	54,5	57,5
Forma lekcyjna, np. katecheza wg ks. W. Zaleskiego	22,7	30,2
Nauczanie problemowe	22,7	27,9
Rewizja życia (refleksja nad życiem w świetle Słowa Bożego)	27,3	26,7
Inne	9,1	12,8
Celebracja Słowa Bożego (katecheza na wzór liturgii Słowa)	18,2	11,6
Celebracja liturgiczna (katecheza na wzór Mszy św.)	9,1	3,5

 $\chi^2=5\ 805$

df=10

p>0,80

Ostatnia z tej serii tabel (48) wskazuje, że formacja katechetów nie wywiera istotnego wpływu na wybór metod stosowanych przez nich w katechizacji. Aczkolwiek można zauważyć nieco inną kolejność w ich wyborze oraz różną rozpiętość pomiędzy poszczególnymi wyborami w zależności od formacji. Wprawdzie katecheci obu formacji na pierwszym miejscu stawiają pracę z książką, ale katecheci o formacji systematycznej bardziej zdecydowanie opowiedzieli się za nią, albowiem rozpiętość w tabeli między nią a metodą następną (dyskusja), stosowaną przez nich,

wynosi prawie 23%. U katechetów formacji niesystematycznej rozpiętość w tabeli między metodą pierwszą (praca z książką) a drugą w kolejności (pogadanka) wynosi zaledwie 0,6%. Podobne rozpiętości istnieją także w następnych trzech stosowanych metodach (wykład, dyskusja, metoda oglądu).

Z rozważań nad metodami wynika jednoznacznie, że niektóre z nich cieszą się zdecydowaną preferencją katechetów. Są nimi: praca z książką, pogadanka, wykład, dyskusja oraz metoda oglądu. Uczestnicy badań korzystają więc w znacznej mierze z metod opartych na słowie. Pozostałe metody są zdecydowanie mniej używane przez katechetów. Żadną z nich nie posługuje się nawet 30% respondentów, a za niektórymi, np. celebrowanie liturgiczne, opowiadają się sporadycznie. Tych danych nie można jednak rozpatrywać w oderwaniu, w aspekcie samych tylko liczb. Przy ocenie trzeba wziąć pod uwagę istotny fakt, że respondenci dlatego opowiedzieli się tak gremialnie za tzw. tradycyjnymi metodami, gdyż można je praktycznie zastosować do każdej katechezy, niezależnie od treści. Czego nie sposób powiedzieć o metodach współcześnie wypracowanych, których zakres stosowalności jest ograniczony. Metody wypracowane przez współczesną katechetykę powoli torują sobie drogę w posoborowej katechizacji. Ich zadaniem nie jest zastąpienie metod tradycyjnych, opartych na przekazie słownym, ale ich uzupełnienie.

Analiza danych zawartych w ostatnich czterech tabelach pozwoliła ustalić metody, jakimi posługują się najczęściej respondenci w swojej praktyce katechetycznej. Z kolei należałoby prześledzić motywy skłaniające ich do wyboru właśnie takich a nie innych metod. Zabieg ten umożliwi bowiem właściwą interpretację tych wyborów.

W tradycyjnej katechezie o metodzie decydował katecheta. Natomiast katecheza współczesna postuluje aby przy wyborze właściwej metody uwzględnić bardziej treść katechezy, a przede wszystkim uwzględnić katechizowanego. Chcąc poznać motywy, decydujące o wyborze stosowanych metod katechetycznych, zadano respondentom następujące pytanie: „Czy Ksiądz, Siostra, Pan(i) kieruje się jakimś kryterium przy wyborze wymienionych(nej) metod(y)? Jeśli tak, to proszę je wymienić”. Uzyskane wypowiedzi można podzielić na cztery grupy, które zostały uwzględnione w tabelach.

Tabela 49

KRYTERIA DOBORU METOD A RODZAJ KATECHETÓW

O doborze metod decyduje:	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Kat. świc. N=34	Razem N=280
Katechizowany	81,8	72,0	59,0	69,4	75,8
Treść katechezy	65,3	63,0	46,0	64,2	59,9
Katecheta	51,9	53,0	46,0	53,0	53,1
Nie kieruje się żadnymi kryteriami	16,0	11,6	9,0	6,1	12,9

$$\chi^2=28\ 335$$

$$df=9$$

$$p>0,001$$

Z pierwszej z nich (tab. 49) wynika, że ponad 80% księży diecezjalnych twierdzi, iż dobierając metodę katechizacji uwzględnia osobę katechizowanego. W dalszej kolejności dobierają metodę, odpowiadającą treści katechezy. Połowa przedstawicieli tej grupy respondentów przy doborze metody kieruje się także własnymi możliwościami i predyspozycjami, po prostu ich wybór uzależnia od siebie. Podobnie wygląda sytuacja u księży zakonnych, jakkolwiek kierowanie się względami katechizowanego nie jest u nich tak powszechne. Proporcje zachodzące między tymi motywami zmieniają się jednak u sióstr zakonnych. W jednakowym prawie stopniu kierują się przy doborze metod zarówno motywami subiektywnymi, czyli uzależniają je od siebie, jak i względami na katechizowanego. Względ na katechizowanych występuje u nich nawet na drugim miejscu. Katecheci świeccy, podobnie jak księża, w pierwszym rzędzie przy doborze metod kierują się osobą katechizowanego, na końcu dopiero uzależniają wybór metod od siebie. Można więc powiedzieć, że w zasadzie większość respondentów przy doborze metod kieruje się dobrem katechizowanych, następnie treścią katechezy, a dopiero na trzecim miejscu uzależnia ten wybór od siebie. Ponieważ między motywami doboru metod katechetycznych a rodzajem katechetów zachodzi wysoka współzależność statystyczna, rodzaj katechetów ma więc istotny wpływ na tę motywację.

Tabela 50

KRYTERIA DOBORU METOD A STAŻ KATECHETYCZNY

O doborze metod decyduje:	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Katechizowany	88,2	83,4	70,2	63,4	61,0
Treść katechezy	68,2	66,4	59,4	64,2	60,0
Katecheta	49,3	48,9	56,3	60,0	58,0
Nie kieruje się żadnymi kryteriami	2,9	3,6	18,7	16,1	19,6
$\chi^2=35,698$ $df=12$ $p>0,001$					

Również staż pracy respondentów odgrywa rolę w motywach wyboru metod (tab. 50). Katecheci o niewielkim stażu (do lat 10) kierują się przede wszystkim względami na osobę katechizowanego, ewentualnie treścią katechezy. Wyraźnie powodują nimi wskazania posoborowej katechetyki. Zresztą przewaga motywacji wypływających z katechezy posoborowej jest widoczna w każdej grupie respondentów. Jednakże maleje ona wraz ze wzrostem ich stażu katechetycznego. Natomiast motywacja ujęta w kategorii „katecheta” wzrasta wraz ze stażem katechetycznym. Podobnie zresztą jak ów wzrost, spadek ten jest niewielki. Należy więc stwierdzić, że młodszy stażem katecheci bardziej niż starsi inspirowani są katechezą posoborową przy doborze metod katechetycznych.

Środowisko pracy natomiast nie wywiera już tak istotnego wpływu na motywację wyboru metod, jak rodzaj katechetów czy ich staż pracy.

Tabela 51

KRYTERIA DOBORU METOD A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI

O doborze metod decyduje:	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
Katechizowany	69,8	64,0	81,4	69,6
Treść katechezy	59,2	51,1	65,6	63,2
Katecheta	53,6	49,9	50,0	58,4
Nie kieruje się żadnymi kryteriami	17,2	13,3	7,4	15,0
$\chi^2=11\ 128$		df=9		$p<0,20$

Respondenci wszystkich środowisk na czoło tej motywacji wysuwają wzgląd na osobę katechizowanego. Częstsze to jest u katechetów pracujących w parafiach miejskich niż wiejskich. Na drugim miejscu, również u wszystkich respondentów, pojawia się motyw treści katechezy. Najrzadziej powołują się oni na kierowanie się względami subiektywnymi.

Tabela 52

KRYTERIA DOBORU METOD A RODZAJ FORMACJI

O doborze metod decyduje:	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179
Katechizowany	84,5	66,7
Treść katechezy	65,4	52,5
Katecheta	47,3	59,4
Nie kieruje się żadnymi kryteriami	9,1	18,6
$\chi^2=3\ 675$		df=3
$p>0,01$		

Tabela 52 wykazuje, że dobór metod w istotnym stopniu zależy jeszcze od formacji katechizowanych. Kolejność doboru metod katechetycznych u respondentów obu formacji jest identyczna: „katechizowany”, następnie „treść katechezy” i w końcu „katecheta”. Jednak procenty umożliwiające odtworzenie tej kolejności w rubryce „formacja systematyczna” są zdecydowanie wyższe niż w rubryce „formacja niesystematyczna”, z wyjątkiem kategorii „katecheta”. Z tej tabeli wynika więc, że katecheci o formacji systematycznej wyraźniej opowiedzieli się w tym przypadku po stronie odnowionej katechezy niż katecheci o formacji niesystematycznej.

Uogólniając dotychczasowe rozważania o metodach katechetycznych, stosowanych przez respondentów, i motywach ich doboru, stwierdzić

należy, że treści katechetyczne przekazują oni zasadniczo za pomocą metod dydaktycznych. Metody biblijne, liturgiczne powoli zdobywają sobie miejsce w ich praktyce katechetycznej. Łączy się to zapewne także i z pewnymi trudnościami w ich stosowaniu; są one trudniejsze, wymagają więcej czasu — i na przygotowanie się do samej katechezy i na jej przeprowadzenie. Przy doborze metod kierują się bardziej wymogami współczesnej niż tradycyjnej katechezy.

Respondenci, którzy w swoich wypowiedziach podkreślili, że w doborze metod kierują się przede wszystkim względem na katechizowanych, motywowali to w ten sposób:

— Kieruję się przede wszystkim poziomem ich wiadomości religijnych i stopniem inteligencji grupy (s. zak. 320).

— Uwzględniam przede wszystkim wiek dziecka oraz jego stopień rozwoju umysłowego (s. zak. 303).

— Dobieram metodę w zależności od poziomu grupy katechizowanych (kat. św. 42).

— Przy wyborze wymienionych metod kieruję się tym, aby moja katecheza pobudzała do podejmowania świadomych i osobistych decyzji (s. zak. 306).

— Zwracam przede wszystkim uwagę na to, aby spełnić oczekiwania katechizowanych (ks. diec. 161).

— Zwracam uwagę na poziom grupy, gdyż nie wszystkie tematy mogą być przekazane dla poszczególnej grupy katechetycznej tą samą metodą (ks. diec. 56).

— Chciałbym zaspokoić potrzeby i zainteresowania moich uczniów, którzy za rok, dwa wejdą już w dorosłe życie (ks. diec. 86).

Inni respondenci twierdzą, że metody dobierają biorąc pod uwagę treść katechezy:

— Przy doborze metody staram się o to, aby jak najlepiej była zrozumiana i przeżyta treść katechezy (kat. św. 422).

— Tak dobieram metody, aby katecheza była jak najbardziej owocna (kat. św. 403).

— Zależnie od tematu katechezy dobieram metodę (s. zak. 318).

— Biorę pod uwagę treść katechezy, aby ją jak najbardziej komunikatywnie przekazać (kat. św. 410).

Respondenci, którzy wypowiedzieli się, że w doborze metody kierują się względami osobistymi, subiektywnymi, mają tu na uwadze nie tylko własne możliwości, ale także warunki katechizacji, dostępność pomocy katechetycznych:

— Tak prowadzę katechezę, abym mógł młodzieży przekazać to i tylko to, co sam przeżyłem lub przeżywam (ks. diec. 13).

— Przy doborze metod kieruje się tym, co umiem i co posiadam (s. zak. 31).

— Stosuję takie metody, które mi najbardziej odpowiadają i dają możliwość nawiązania kontaktu z dziećmi (s. zak. 310).

— Kryteria, którymi się kieruję, zależne są jedynie od warunków, w jakich przeprowadzam lekcje (kat. św. 416).

— Metody dobieram w zależności od posiadanych pomocy, a także warunków lokalowych i liczby katechizowanych (ks. zak. 202).

6. POMOCE KATECHETYCZNE

Wraz z wprowadzeniem katechizacji posoborowej w Kościele polskim zaczęły się ukazywać podręczniki metodyczne dla katechetów, opracowane w duchu soborowym; najpierw w zakresie szkoły podstawowej, a następnie średniej. Posługiwanie się przez katechetów podręcznikami przekazującymi treści katechetyczne zgodnie z duchem Soboru Watykańskiego II jest widomym znakiem włączenia się w katechetyczną odnowę posoborową. Stąd należy ustalić, jakimi podręcznikami posługują się w swojej pracy katecheci warmińscy. Czy korzystają z podręczników opracowanych jeszcze przed Soborem Watykańskim II, czy też z nowych,

Tabela 53

WYKAZ PODRĘCZNIKÓW UŻYWANYCH W SZKOLE
PODSTAWOWEJ A RODZAJ KATECHETÓW

Używane podręczniki:	Rodzaj katechetów			
	Ks. dziec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Kat. świecc. N=34
1. Katechizm Religii Katolickiej W Chrystusie jesteśmy Ludem Bożym	55,9	54,5	35,0	56,2
2. Katechizm Bóg z nami	21,4	40,9	55,0	53,1
3. Mój katechizm	1,2	—	—	6,2
4. Mały katechizm — przygotowanie do pierwszego pełnego uczestnictwa we Mszy św., w Sakramencie Pokuty	14,3	—	—	3,1
5. Mały katechizm — ks. Piotrowski	1,2	—	—	3,1
6. Bóg z nami — J. Charytański. Podręcznik dla katechety	19,1	27,2	35,0	40,6
7. Podręcznik metodyczny do katechizacji religii katolickiej — J. Charytański, W. Kubik	21,4	18,2	20,0	21,9
8. Nauka Boża — W. Zaleski	15,5	18,2	—	—
9. Pismo Św. — Biblia Tyśiąclecia	14,3	4,5	10,0	—
10. Dokumenty Soboru Watykańskiego II	1,2	—	—	—
11. Katechezy Ośrodka Wrocławskiego Jezus Zbawiciel oczekiwany	3,6	—	20,0	3,1
12. Katechezy Ośrodka Warszawskiego	9,6	—	10,0	15,6
13. Katechezy Ośrodka Warmińskiego Przyjdź Jezu	4,8	27,2	30,0	18,7
14. Katecheta	3,6	—	5,0	6,2
15. Skrypty — podręczniki metodyczne	—	31,8	—	6,2
16. Spotkanie z Chrystusem w miłości	1,2	—	20,0	3,1

uwzględniających naukę tego Soboru. Jaki jest zasięg posługiwania się nimi. Najpierw zwrócono się do katechetów szkół podstawowych, aby wymienili podręczniki, którymi posługują się w codziennej pracy. Ich wykaz zawiera tabela 53. Kolejność zamieszczonych w niej podręczników jest odbiciem ich popularności wśród respondentów. Ukazuje zakres korzystania z nich przez respondentów poszczególnych rodzajów. Już na podstawie tej tabeli można zaobserwować różnice w korzystaniu z podręczników przed- i posoborowych; całościowo to zagadnienie przedstawiają tabele 54, 55 i 56. Część respondentów podała, że korzysta i z jednych i z drugich podręczników.

Tabela 54

PODRĘCZNIKI KATECHETYCZNE UŻYWANE W SZKOLE
PODSTAWOWEJ A RODZAJ KATECHETÓW

Używane podręczniki:	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Kat. świec. N=34	Razem N=280
Posoborowe	92,3	85,4	88,9	93,9	90,1
Przedsoborowe	21,6	23,1	22,2	3,0	21,5
Żadne (brak odpowiedzi)	6,7	12,9	10,7	4,1	8,6

 $\chi^2=3\ 481$

df=6

p 0,80

Okazuje się, że ponad 90% respondentów katechizujących dzieci i młodzież szkół podstawowych korzysta na pewno z podręczników posoborowych (tab. 54). Odliczając respondentów, którzy nie wypowiedzieli się w kwestii podręczników, okaże się, że odsetek faktycznie nie korzystających z podręczników posoborowych jest znikomy (1,6%). Najliczniej podręcznikami posoborowymi posługują się katecheci świeccy oraz księża diecezjalni. Ale niewiele odbiegają od nich pod tym względem katecheci zakonnici. Podręczniki przedsoborowe cieszą się wyraźnie mniejszym wzięciem wśród wszystkich respondentów. Korzysta z nich co piąty katecheta. Z dokładniejszej analizy tej tabeli wynika, że niewielu jest respondentów korzystających wyłącznie z dawnych przedsoborowych podręczników (pomiędzy 8,6% a 1,6%). Natomiast dla większości z nich dawny podręcznik stanowi lekturę uzupełniającą w ich przygotowaniu się do określonej katechezy, zwłaszcza dla tych, którzy opracowują katechezy samodzielnie, korzystając z różnych materiałów. Zawarty w dawnych katechezach materiał graficzny czy egzemplifikacyjny, a także liczne treści, nadal zachowują swoją wartość. I nie można ich przekreślać tylko dlatego, że zostały opracowane przed Soborem.

Jeżeli weźmiemy pod uwagę staż katechetyczny respondentów (tab. 55), to okazuje się, że nowymi podręcznikami posługują się w największym stopniu katecheci najmłodsi. Wszyscy katecheci z tej grupy stażowej posługują się nowymi podręcznikami. Katecheci o dłuższym stażu pracy w mniejszym już stopniu korzystają z tych podręczników. Najmniejsze zainteresowanie nowymi podręcznikami przejawiają katecheci

Tabela 55

**PODRĘCZNIKI KATECHETYCZNE UŻYWANE W SZKOLE
PODSTAWOWEJ A STAŻ KATECHETYCZNY**

Używane podręczniki	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	5—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Posoborowe	96,5	95,3	88,0	86,5	79,0
Przedsoborowe	7,9	9,1	25,4	24,7	39,0
Żadne (brak odpowiedzi)	3,5	4,7	10,0	8,9	16,0
$\chi^2=15\ 660$ $df=8$ $p>0,05$					

najstarsi, aczkolwiek prawie 80% twierdzi, że korzysta z nich. Oni też najliczniej spośród innych respondentów posługują się jeszcze podręcznikami przedsoborowymi. W korzystaniu z nich zauważa się wyraźną różnicę między katechetami o stażu do 10 lat i powyżej 10 lat. Różnica między skrajnymi grupami wynosi pod tym względem ponad 30%. To zjawisko można tłumaczyć nie tylko przyzwyczajeniem się do dawnych katechez i niezupełnym przekonaniem się do nowych, ale też samym faktem posiadania tych podręczników. Młodzi katecheci w niewielkim stopniu posługują się dawnymi podręcznikami z pewnością też i dlatego, że już ich nie posiadają.

Tabela 56

**PODRĘCZNIKI KATECHETYCZNE UŻYWANE W SZKOLE
PODSTAWOWEJ A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI**

Używane podręczniki	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
Posoborowe	90,5	88,1	87,7	90,0
Przedsoborowe	23,5	19,9	22,8	19,9
Żadne (brak odpowiedzi)	7,2	10,2	8,6	8,4
$\chi^2=3\ 099$ $df=6$ $p>0,80$				

O ile, jak wynikało z poprzedniej tabeli, staż katechetyczny ma wyraźny wpływ na posługiwanie się przez respondentów określonymi podręcznikami katechetycznymi, o tyle środowisko nie odgrywa tu prawie żadnej roli (tab. 56). Minimalnie więcej z podręczników posoborowych korzystają katecheci wiejscy i wielkomiejscy. Ale więcej w największym też stopniu korzystają z dawnych podręczników.

Rodzaj formacji wywiera również niewielki wpływ na wybór przedlub posoborowych podręczników (tab. 57). Posoborowych nieco częściej używają katecheci o formacji systematycznej niż niesystematycznej, ale

Tabela 57

**PODRĘCZNIKI KATECHETYCZNE UŻYWANE W SZKOLE
PODSTAWOWEJ A RODZAJ FORMACJI**

Używane podręczniki:	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat N=179
Przedsoborowe	92,1	88,1
Posoborowe	18,9	24,1
Żadne (brak odpowiedzi)	6,4	10,8
$\chi^2=2\ 864$ $df=2$ $p>0,30$		

różnica między tymi dwoma grupami katechetów pod tym względem jest niewielka i wynosi zaledwie 4%.

Podsumowując rozważania oparte na ostatnich czterech tabelach należy stwierdzić, że prawie wszyscy katecheci szkół podstawowych posługują się w katechizacji nowymi podręcznikami, chociaż korzystają także i z dawnych podręczników. Około 70% z nich posługuje się nowymi posoborowymi podręcznikami, natomiast około 20% korzysta z jednych i drugich. Ze wszystkich zmiennych zależnych jedynie staż katechetyczny decyduje o korzystaniu z omawianych podręczników. Wszyscy respondenci ze stażem nie przekraczającym 10 lat posługują się nowymi podręcznikami. Prawie 90% z nich nie korzysta w ogóle z dawnych podręczników. Jeśli idzie o katechetów z dłuższym stażem, to z przedsoborowych podręczników nie korzysta już 60% respondentów ze stażem od 11—20 lat i około 40% z ponad 20-letnim stażem katechetycznym.

Wyraźnie większy odsetek katechetów diecezjalnych niż zakonnych opowiedział się za podręcznikami posoborowymi. Ponad 75% katechetów diecezjalnych posługuje się podręcznikami posoborowymi. Pozostałe 25% albo korzysta z dawnych podręczników albo nie wypowiedziało się w tej kwestii. Wśród respondentów zakonnych odsetek korzystających z nowych podręczników wynosi prawie 75%.

Tabela 58

**PODRĘCZNIKI KATECHETYCZNE UŻYWANE W SZKOLE
ŚREDNIEJ A RODZAJ KATECHETÓW**

Używane podręczniki:	Rodzaj katechetów		
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Razem N=219
Przedsoborowe	26,3	30,5	28,8
Posoborowe	75,9	65,5	71,7
Żadne (brak odpowiedzi)	11,7	10,1	11,0
$\chi^2=2\ 607$ $df=2$ $p>0,50$			

Następnie zainteresowano się podręcznikami używanymi przez respondentów prowadzących katechezę z młodzieżą szkół średnich. Zestaw używanych przez nich podręczników zawierają t a b e l e 58 i 59.

T a b e l a 59

**PODRĘCZNIKI KATECHETYCZNE UŻYWANE W SZKOLE
ŚREDNIEJ A STAŻ KATECHETYCZNY**

Używane podręczniki	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Przedsoborowe	18,2	19,4	33,1	33,4	38,0
Posoborowe	87,6	82,8	66,3	62,4	54,3
Zadne (brak odpowiedzi)	4,2	7,8	10,4	14,4	17,7
$\chi^2=4\,734$ $df=8$ $p<0,90$					

T a b e l a 58 informuje, że przeważająca większość respondentów rekrutujących się spośród grona katechetów szkół średnich (ponad 70%) posługuje się nowymi posoborowymi podręcznikami. Częściej posługują się nimi duchowni diecezjalni niż zakonni (różnica ponad 10%).

Na wybór podręczników dość duży wpływ wywiera staż katechetyczny respondentów. Widać wyraźnie, że liczba respondentów posługujących się nowymi podręcznikami maleje wraz ze wzrostem ich stażu katechetycznego. Respondenci więc ze względu na posługiwanie się podręcznikami nowymi lub dawnymi dzielą się na dwie wyraźnie odrębne grupy. Młodszy (do 10 lat stażu) zdecydowanie opowiedzieli się za podręcznikami nowymi i niewiele korzystają z podręczników przedsoborowych, natomiast starsi, ze stażem wynoszącym ponad 10 lat, mniej zdecydowanie opowiedzieli się za nowymi podręcznikami i znacznie częściej niż poprzednicy posługują się jeszcze podręcznikami dawnymi. Różnica między tymi grupami respondentów wynosi 16%, gdy idzie o dawne podręczniki, i prawie 25%, gdy idzie o podręczniki nowe.

Środowisko pracy respondentów nie wywiera wyraźnego wpływu na korzystanie przez nich z dawnych lub nowych podręczników. Wśród respondentów nie było żadnego katechety ze środowiska wiejskiego, który w swoim środowisku prowadziłby katechizację młodzieży szkół średnich. Respondenci prowadzący tę katechezę pracowali wyłącznie w miastach. Najwięcej ankietowanych, którzy opowiedzieli się za nowymi podręcznikami, pracowało w największych miastach diecezji; najmniej zaś w miastach średnich. Tam też najwięcej jeszcze katechetów posługuje się dawnymi podręcznikami.

Inną wskazówką, ułatwiającą rozeznanie w stopniu realizacji odnowionej katechezy może być podejście katechetów do samego przygotowywania się do katechezy, a konkretnie do posiadanych i używanych w katechizacji podręczników: czy respondenci posługują się nimi biernie, wprost mechanicznie, czy też cechuje ich inwencja w przygotowaniu katechezy, w przygotowaniu innych pomocy. Dla skuteczności samej katechezy istotna jest twórcza postawa katechety wobec przekazywanych

Tabela 60

**PODRĘCZNIKI KATECHETYCZNE UŻYWANE W SZKOLE
ŚREDNIEJ A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI**

Używane podręczniki:	Środowisko katechizacji		
	Miasto do 20 tys.	Miasto 20—100 tys.	Miasto pow. 100 tys.
Przedsoborowe	27,0	33,8	26,6
Posoborowe	77,4	60,1	80,9
Żadne (brak odpowiedzi)	12,1	13,9	8,1

treści. Musi on włożyć niejednokrotnie dużo wysiłku, aby nauka pobudzała dzieci i młodzież do aktywności umysłowej, pogłębiała przeżycia emocjonalne, mobilizowała do dawania świadectwa wiary. Katechetom zadano więc pytanie: „Czy Ksiądz, Siostra, Pan(i) a) katechizuje opierając się na gotowych katechezach? Dlaczego? b) stara się sam(a) opracować katechezy? Na czym to opracowanie polega?”.

Tabela 61

**SPOSÓB KORZYSTANIA Z PODRĘCZNIKÓW KATECHETYCZNYCH
A RODZAJ KATECHETÓW**

Katechizując opierając się na katechezach:	Rodzaj katechetów				Razem N=280
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Kat. świec. N=34	
Gotowych	52,7	69,2	60,8	70,9	62,4
Opracowanych przez siebie lub przepracowanych gotowych	64,5	68,2	52,2	45,4	57,6
Brak odpowiedzi	3,6	3,8	2,6	3,0	3,1

 $\chi^2=3\,464$

df=6

 $p>0,80$

Z wypowiedzi respondentów wynika (tab. 61—64), że nie można ich mechanicznie podzielić na tych, którzy katechizują opierając się wyłącznie na gotowych katechezach i na tych, którzy katechezy przygotowują samodzielnie lub przynajmniej przepracowują gotowe katechezy. Są wprowadzić takie grupy katechetów, ale jest wielu takich, którzy jedne katechezy opracowują sami, inne natomiast zapożyczają w całości z podręczników; albo w jednych klasach korzystają już z gotowych katechez, a w innych katechizują opierając się na katechezach opracowanych przez siebie. Stąd liczby zawarte w tabelach, dotyczących zagadnienia, nie sumują się do stu, gdyż część katechetów na oba człony tego pytania odpowiedziała twierdząco. Z tabeli 61 wynika, że respondentów katechizujących w szkołach średnich cechuje raczej bierna niż czynna postawa w korzystaniu z podręczników. Ale różnica między tymi postawami jest tak niewielka, że można mówić o ich równowadze. W sposób

wyraźnie aktywny i twórczy podchodzą do podręczników respondenci-księża. Księża diecezjalni są bardziej czynni. Jest nawet pewna grupa wśród nich, która katechizuje opierając się wyłącznie na własnych katechezach. Najmniej twórczy w tej dziedzinie są — jak się okazuje — katecheci świeccy; najliczniej korzystają z gotowych katechez.

Tabela 62

**SPOSÓB KORZYSTANIA Z PODRĘCZNIKÓW KATECHETYCZNYCH
A STAŻ KATECHETYCZNY**

Katechizując opierając się na katechezach:	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	5—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Gotowych	59,4	63,8	68,7	65,9	62,8
Opracowanych przez siebie lub przepracowanych gotowych	58,8	57,8	51,9	53,8	60,0
Brak odpowiedzi	2,9	3,6	3,1	3,2	3,6
$\chi^2=5\ 254$ $df=8$ $p>0,80$					

Staż katechetyczny respondentów nie ma, jak się okazuje, istotnego wpływu na ich aktywne lub bierne podejście do podręczników katechetycznych. Z tabeli 62 wynika, że aktywniejsi pod tym względem, choć nieznacznie, są katecheci młodszy i najstarszy stażem. U nich bowiem obie te postawy procentowo są do siebie zbliżone. U respondentów o średnim stażu, tzn. od 11—20 lat, wyraźnie dominuje bierna postawa w korzystaniu z podręczników. Ta przewaga nad postawą czynną dochodzi nawet do 27%. Zanik przewagi postawy czynnej nad bierną w posługiwaniu się podręcznikami przez katechetów szkół średnich wynika zapewne z tego, że wśród nich niewielu jest katechetów młodych, z ma-

Tabela 63

**SPOSÓB KORZYSTANIA Z PODRĘCZNIKÓW KATECHETYCZNYCH
A ŚRODOWISKO KATECHETYCZNE**

Katechizując opierając się na katechezach:	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
Gotowych	61,3	60,0	64,1	65,0
Opracowanych przez siebie lub przepracowanych gotowych	48,1	50,2	64,9	67,6
Brak odpowiedzi	5,7	1,7	—	—
$\chi^2=4\ 812$ $df=6$ $p>0,70$				

łym stażem, którzy — jak wykazały poprzednie tabele — odznaczałoby się właśnie postawą czynną. W parafiach bowiem, gdzie pracuje kilku katechetów, jest praktykowane, że młodszy stażem katecheci katechizują dzieci szkół podstawowych, a starsi młodzież szkół średnich.

Środowisko katechetyczne również nie wywiera dostrzegalnego wpływu na sposób korzystania z podręczników przez katechetów szkół średnich (tab. 63). Niezależnie od środowiska, mniej więcej w tym samym stopniu korzystają oni z gotowych podręczników, nie zmieniając ich, jak i przepracowując je, dostosowując do własnych możliwości i potrzeb. Natomiast jeśli idzie o twórcze podejście do podręczników, a więc i do całej jednostki katechetycznej, cechuje ono wyraźnie bardziej respondentów pracujących w dużych środowiskach niż małych. Występująca między nimi różnica jest łatwo dostrzegalna. U katechetów pracujących w małych miastach występuje przewaga postawy biernej nad aktywną.

Tabela 64

SPOSÓB KORZYSTANIA Z PODRĘCZNIKÓW KATECHETYCZNYCH
A RODZAJ FORMACJI

Katechizując opierając się na katechezach:	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179
Gotowych	50,0	74,4
Opracowanych przez siebie lub przepracowanych gotowych	71,8	44,2
Brak odpowiedzi	4,5	2,9

 $\chi^2=4,927$

df=2

 $p<0,05$

Łatwo dostrzec też na podstawie tabeli 64 duży wpływ formacji respondentów na ich stosunek do korzystania z podręczników. Z gotowych podręczników korzysta tylko połowa respondentów o formacji systematycznej, podczas gdy o formacji niesystematycznej aż prawie 75% respondentów. Jeszcze większa różnica występuje, jeśli idzie o postawę twórczą wobec gotowych katechez. Ta postawa cechuje ponad 70% respondentów formacji systematycznej, w drugiej grupie zaś zaledwie 44%. U respondentów o formacji systematycznej wyraźnie dominuje postawa czynna nad bierną (różnica wynosi +21,8%), a u respondentów o formacji niesystematycznej postawa bierna nad czynną (+30,2%).

Podsumowując rozważania dotyczące sposobu korzystania z podręczników katechetycznych należy powiedzieć, że postawa twórcza, polegająca na opracowywaniu katechez opartych na posiadanych podręcznikach lub przynajmniej na dostosowaniu ich do określonych okoliczności i warunków, cechuje przede wszystkim katechetów księży — bardziej diecezjalnych i zakonnych. Postawa aktywna cechuje bardziej katechetów pracujących w dużych miastach aniżeli w małych lub na wsi. Decydującą rolę odgrywa też tu formacja respondentów. Oznacza to, że prawdopodobnie odnowę katechetyczną skuteczniej wprowadzają kate-

checi o formacji systematycznej, pracujący w dużych środowiskach i będący księżmi.

Dalszą wskazówkę prowadzenia katechezy w duchu posoborowym może stanowić aktywne posługiwanie się Pismem Św. na katechezie, a zwłaszcza lektura Pisma Św. — zarówno wspólnotowa jak i indywidualna. Stąd wydaje się rzeczą wskazaną zbadanie, w jaki sposób respondenci zachęcają katechizowanych do lektury Pisma Św., jakie jej formy podpowiadają im. W pytaniu, skierowanym do respondentów, wymieniono 8 różnych możliwości korzystania z Pisma Św. Respondenci mieli za zadanie podkreślić tylko te z nich, które proponują katechizowanym. Odpowiedzi pozwoliły na sporządzenie t a b e l 65, 66 i 67.

T a b e l a 65

SPOSOBY KORZYSTANIA Z PISMA ŚW. NA KATECHEZIE
A RODZAJ KATECHETÓW

Sposób korzystania z Pisma Św.:	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Kat. świec. N=34	Razem N=280
Lektura własna	69,2	48,2	73,9	62,5	56,5
Wspólne czytanie	57,7	59,8	82,6	71,9	64,2
Godzina biblijna	7,6	15,2	8,6	12,5	13,0
Krąg biblijny	3,8	9,8	4,3	21,9	10,4
Czytanie na liturgii	26,9	85,7	39,1	31,2	34,2
Modlenie się tekstami Pisma Św., np. Psalmi	26,9	22,3	30,4	50,0	28,5
Rewizja życia	3,8	17,0	26,0	18,7	16,6
Czytanie i komentowa- nie Pisma Św. na katechezie	76,9	75,9	69,6	90,6	77,7
Inne	19,2	8,0	13,2	21,9	13,0
Brak odpowiedzi	—	4,0	—	3,1	2,6

 $\chi^2=29\ 792$

df=27

 $p>0,50$

Księża diecezjalni, jak wynika z t a b e l i 65, kładą przede wszystkim nacisk na czytanie i komentowanie Pisma Św. na katechezie. Na drugim miejscu zachęcają do osobistej lektury, a następnie wspólnego czytania w rodzinie. I te trzy sposoby zdecydowanie górują nad pozostałymi. Nowoczesne metody korzystania z Pisma Św., takie jak godzina biblijna, krąg biblijny czy rewizja życia rzadko polecają respondenci katechizowanym. Podobny wybór charakteryzuje też księży zakonnych. W większym jednak stopniu niż diecezjalni zachęcają do wspólnego czytania Pisma Św. W większym też stopniu polecają katechizowanym wspólczesne sposoby korzystania z Pisma Św. Siostry zakonne zaś starają się przede wszystkim zachęcić katechizowanych do lektury Pisma Św., bardziej wspólnej niż indywidualnej; dopiero na trzecim miejscu stawiają czytanie i komentowanie Biblii w czasie katechezy. Ze współczesnych sposobów zalecają tzw. rewizję życia. Katecheci świeccy, podobnie jak księża, praktykują najczęściej czytanie i komentowanie Pisma Św. podczas katechezy. Na drugim planie stawiają wspólną, a następnie indy-

Tabela 66

SPOSOBY KORZYSTANIA Z PISMA ŚW. NA KATECHEZIE
A STAŻ KATECHETYCZNY

Sposób korzystania z Pisma Św.:	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	5—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Lektura własna	55,9	85,9	68,7	61,3	42,8
Wspólne czytanie	88,2	71,4	62,5	61,3	62,5
Godzina biblijna	5,9	—	18,7	22,6	16,1
Krąg biblijny	20,6	14,3	12,5	3,2	7,1
Czytanie na liturgii	23,5	28,6	31,2	54,8	39,3
Modlenie się tekstami					
Pisma Św. np. Psalmi	29,4	39,3	31,2	25,8	28,6
Rewizja życia					
Czytanie i komentowa-					
nie Pisma Św. na					
katechezie	94,1	92,8	81,2	90,3	71,4
Inne	17,6	7,1	9,4	16,1	14,3
Brak odpowiedzi	—	—	—	3,2	5,4

 $\chi^2=42,877$

df=36

 $p>0,20$

widualną lekturę. Katecheci świeccy najbardziej z pozostałych zachęcają do nowoczesnych metod korzystania z tekstów Pisma Św., np. pięciokrotnie częściej niż to czynią księża diecezjalni zachęcają do tzw. rewizji życia czy też do przeżywania tekstów świętych podczas kręgów biblijnych. Pod tym względem katecheci świeccy są najbliżsi duchowi posoborowej katechezy. Na przeciwnym biegunie stoją zaś katecheci duchowni. Jednak te rozróżnienia nie są istotne, o czym świadczy fakt braku zależności statystycznej między rodzajem katechetów a zalecanymi przez nich sposobami korzystania z Pisma Św.

Reasumując te rozważania należy stwierdzić, że ze wszystkich form korzystania z tekstów biblijnych respondenci preferują czytanie i komentowanie Pisma Św. na katechezie, następnie zachęcają do lektury wspólnej lub indywidualnej. Nowe sposoby nie znajdują jeszcze u katechetów należytej akceptacji i zrozumienia, skoro tylko niewielu poleca je katechizowanym.

Nie dostrzega się też istotnych różnic statystycznych między proponowanymi przez respondentów sposobami korzystania z Pisma Św. a ich stażem katechetycznym. Wszyscy katecheci, niezależnie od stażu, polecają najbardziej czytanie i komentowanie Pisma Św. Na drugim miejscu stawiają lekturę tekstów biblijnych — bądź wspólną bądź indywidualną. Zauważa się też, że z wyjątkiem godziny biblijnej, katecheci młodszy stażem wyraźnie częściej niż starsi zachęcają katechizowanych do nowszych sposobów korzystania z Pisma Św. (rewizja życia czy krąg biblijny).

Także i środowisko katechetyczne nie wpływa w sposób istotny na zalecane przez katechetów sposoby korzystania z Pisma Św. Niezależnie od środowiska, czytanie i komentowanie Pisma Św., a następnie lektura czy to wspólna czy indywidualna, są zdecydowanie najbardziej prefe-

Tabela 67

SPOSOBY KORZYSTANIA Z PISMA ŚW. NA KATECHEZIE
A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI

Sposób korzystania z Pisma św.:	Środowisko katechizacji			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
Lektura własna	58,7	51,7	63,0	50,0
Wspólne czytanie	51,7	83,3	66,6	55,0
Godzina biblijna	12,6	16,7	11,1	10,0
Krąg biblijny	1,1	18,3	18,5	15,0
Czytanie na liturgii	39,1	26,7	48,1	15,0
Modlenie się tekstami Pisma Św., np. Psalmi	24,1	33,4	37,0	30,0
Rewizja życia	12,6	16,7	29,6	15,0
Czytanie i komentowanie Pisma Św. na katechezie	73,6	78,3	81,5	90,0
Inne	8,0	13,3	25,9	10,0
Brak odpowiedzi	4,0	—	—	—

 $\chi^2=30,179$

df=27

 $p<0,30$

rowane. Nowsze metody mają niewiele większe uznanie u katechetów miejskich niż wiejskich.

Ostatnim sprawdzianem wskazującym z dużym prawdopodobieństwem na realizowanie przez katechetów diecezji warmińskiej posoborowej katechezy może być korzystanie przez nich w działalności wychowawczej z Pisma Św., z hagiografii Kościoła, a także czerpanie wzorów z polskiej kultury narodowej. Stąd skierowano do respondentów trzy kolejne, podobne do siebie pytania: „Czy Ksiądz, Siostra, Pan(i) korzysta w wychowaniu moralnym z przykładów zaczerpniętych z Pisma Św., hagiografii Kościoła, z polskiej kultury narodowej?”. Wypowiedzi respondentów pozwoliły skonstruować dwanaście tabel (tab. 68—79). Cztery pierwsze tabele dotyczą korzystania w działaniach wychowawczych z przykładów zaczerpniętych z Pisma Św. Okazuje się, że na korzystanie z takich przykładów istotny wpływ wywiera rodzaj katechetów. Prawie wszyscy respondenci posługują się takimi przykładami, ale najbardziej jest to widoczne u katechetów duchownych, głównie księży diecezjalnych. Wprawdzie katecheci świeccy najmniej z respondentów wypowiedzieli się za korzystaniem z przykładów z Pisma Św., ale też wśród nich nie ma takiego, który by na postawione pytanie odpowiedział: „Nie korzystam”. Staż katechetyczny nie wywiera już tak wielkiego wpływu na posługiwanie się tymi przykładami. Najczęściej z przykładów biblijnych korzystają katecheci najstarsi i najmłodszy stażem.

Istotny natomiast wpływ wywiera środowisko katechizacji. Wszyscy katecheci pracujący w parafiach wiejskich i prawie wszyscy pracujący w małych miastach korzystają w celach wychowawczych z przykładów zaczerpniętych z Pisma Św. Najmniej wykorzystują je katecheci parafii

Tabela 68

**KORZYSTANIE Z PRZYKŁADÓW ZACZERPNIĘTYCH Z PISMA ŚW.
A RODZAJ KATECHETÓW**

Z przykładów Pisma Św.:	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Kat. świec. N=34	Razem N=280
Korzystam	a 172 97,9	b 39 90,8	c 25 92,6	d 30 88,2	266 95,0
Nie korzystam	e 4 2,1	f 2 4,6	g 1 3,7	h — 0	7 2,5
Brak odpowiedzi	i — 0	j 2 4,6	k 1 3,7	l 4 11,8	7 2,5
Razem	100%	100%	100%	100%	280

 $\chi^2=18,495$

df=6

 $p>0,001$

Tabela 69

**KORZYSTANIE Z PRZYKŁADÓW ZACZERPNIĘTYCH Z PISMA ŚW.
A STAŻ KATECHETYCZNY**

Z przykładów Pisma Św.:	Staż katechetyczny					Razem N=280
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49	
Korzystam	a 67 97,2	b 69 97,2	c 42 91,3	d 40 88,9	e 48 98,0	266
Nie ko- rzystam	g 1 1,4	h 1 1,4	i 1 2,2	j 3 6,7	k 1 2,0	7
Brak odpowiedzi	l 1 1,4	m 1 1,4	n 3 6,5	o 2 4,4	p — 0	7
Razem	100%	100%	100%	100%	100%	280

 $\chi^2=9,704$

df=8

 $p>0,30$

Tabela 70

**KORZYSTANIE Z PRZYKŁADÓW ZACZERPNIĘTYCH Z PISMA ŚW.
A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI**

Z przykładów Pisma Św.:	Środowisko katechizacji				Razem N=280
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28	
Korzystam	a 127 97,7	b 82 97,6	c 34 89,5	d 23 82,1	266
Nie korzystam	e — 0	f 1 1,2	g 4 10,5	h 2 7,1	7
Brak odpowiedzi	i 3 2,3	j 1 1,2	k — 0	l 3 10,8	7
Razem	100%	100%	100%	100%	280

$\chi^2=25,902$

df=6

$p>0,001$

Tabela 71

**KORZYSTANIE Z PRZYKŁADÓW ZACZERPNIĘTYCH Z PISMA ŚW.
A RODZAJ FORMACJI**

Z przykładów Pisma Św.:	Rodzaj formacji		Razem N=280
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179	
Korzystam	a 96 95,0	b 170 95,0	266
Nie korzystam	c 3 3,0	d 4 2,2	7
Brak odpowiedzi	e 2 2,0	f 5 2,8	7
Razem	100%	100%	280

$\chi^2=0,310$

df=2

$p>0,90$

wielkomejskich. Tabela 74 wykazuje, że im większe środowisko, tym mniej katechetów korzysta na katechezie z przykładów biblijnych.

Natomiast formacja katechetów nie wywiera żadnego wpływu na posługiwanie się przykładami biblijnymi. Jednakowy odsetek (95,0%) respondentów zarówno formacji systematycznej, jak i niesystematycznej, korzysta z tych przykładów.

Tabela 72

KORZYSTANIE Z PRZYKŁADÓW ZACZERPNIĘTYCH
Z HAGIOGRAFII KOŚCIOŁA A RODZAJ KATECHETÓW

Z przykładów hagiografii Kościoła:	Rodzaj katechetów				Razem N=280
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Kat. świec. N=34	
Korzysta	a 166 94,3	b 37 86,0	c 25 92,6	d 31 91,2	259 92,5
Nie korzysta	e 3 1,7	f 2 4,7	g — 0	h 1 2,9	6 2,1
Brak odpowiedzi	i 7 4,0	j 4 9,3	k 2 7,4	2 5,9	15 5,4
Razem	100%	100%	100%	100%	280
$\chi^2=4,645$ $df=6$ $p<0,50$					

Mniejszy, chociaż niewiele, odsetek respondentów korzysta na katechezie z przykładów zaczerpniętych z hagiografii Kościoła. Rodzaj katechetów (tab. 72) nie wywiera prawie żadnego wpływu na korzystanie z takich przykładów. Podobnie jak i staż katechetyczny (tab. 73). W tym przypadku można jednak zauważyć, że respondenci o mniejszym stażu pracy (do lat 15) częściej posługują się takimi przykładami niż ich starsi koledzy. W grupach o stażu do lat 5 i 11—15 wszyscy respondenci, którzy tylko wypowiedzieli się na ten temat, korzystają z takich przykładów.

Istotny natomiast wpływ na korzystanie z przykładów zaczerpniętych z hagiografii Kościoła wywiera środowisko katechetyczne (tab. 74). Okazuje się, że wszyscy ankieterowani pracujący w parafiach wiejskich i miejskich do 25 tys. mieszkańców, którzy odpowiedzieli na to pytanie, posługują się omawianymi przykładami. Jeśli idzie o katechetów pracujących w dużych i największych miastach diecezji warmińskiej, dość znaczny ich odsetek nie udzielił odpowiedzi negatywnej. Rodzaj formacji respondentów pod tym względem nie wywiera prawie żadnego wpływu.

Korzystanie z przykładów zaczerpniętych z narodowej kultury polskiej jest rzadsze niż korzystanie z przykładów biblijnych czy też wziętych z hagiografii Kościoła, aczkolwiek ponad 72% respondentów twier-

Tabela 73

KORZYSTANIE Z PRZYKŁADÓW ZACZERPNIĘTYCH
Z HAGIOGRAFII KOŚCIOŁA A STAŻ KATECHETYCZNY

Z przykładów hagiografii Kościoła	Staż katechetyczny					Razem N=280
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Ponad 20 lat N=49	
Korzysta	a 67 97,1	b 67 94,4	c 45 97,8	d 41 91,2	e 41 83,7	259
Nie korzysta	f — 0	g 1 1,4	h — 0	i 2 4,4	j 3 6,1	6
Brak odpowiedzi	k 2 2,9	l 3 4,2	m 1 2,1	n 2 4,4	o 5 10,2	15
Razem	100%	100%	100%	100%	100%	280

 $\chi^2=12\ 330$

df=8

 $p>0,20$

Tabela 74

KORZYSTANIE Z PRZYKŁADÓW ZACZERPNIĘTYCH
Z HAGIOGRAFII KOŚCIOŁA A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI

Z przykładów hagiografii Kościoła:	Środowisko katechizacji				Razem N=280
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28	
Korzysta	a 126 96,9	b 80 95,2	c 29 76,3	d 23 82,1	259
Nie korzysta	e — 0	f — 0	g 4 10,5	h 2 7,1	6
Brak odpowiedzi	i 4 3,1	j 4 4,8	k 5 13,2	l 3 10,8	15
Razem	100%	100%	100%	100%	280

 $\chi^2=29\ 199$

df=6

 $p>0,001$

Tabela 75

KORZYSTANIE Z PRZYKŁADÓW ZACZERPNIĘTYCH
Z HAGIOGRAFII KOŚCIOŁA A RODZAJ FORMACJI

Z przykładów hagiografii Kościoła:	Formacja		Razem N=280
	Niesystemat. N=101	Systemat. N=179	
Korzysta	a 94 93,0	b 165 92,1	259
Nie korzysta	c 3 3,0	d 3 1,8	6
Brak odpowiedzi	e 4 4,0	f 11 6,1	15
Razem	100%	100%	280

 $\chi^2=0,941$

df=2

p 0,70

Tabela 76

KORZYSTANIE Z PRZYKŁADÓW ZACZERPNIĘTYCH
Z POLSKIEJ KULTURY NARODOWEJ A RODZAJ KATECHETÓW

Z przykładów kultury narodowej:	Rodzaj katechetów				Razem N=280
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Kat. świec. N=34	
Korzysta	a 134 76,0	b 27 62,8	c 16 59,3	d 25 73,5	202 72,1
Nie korzysta	e 28 16,4	f 8 18,6	g 6 22,2	h 7 20,6	49 17,5
Brak odpowiedzi	i 14 7,9	j 8 18,6	k 5 18,5	l 2 5,9	29 10,4
Razem	100%	100%	100%	100%	280

 $\chi^2=8,56$

df=6

p>0,20

Tabela 77

**KORZYSTANIE Z PRZYKŁADÓW ZACZERPNIĘTYCH
Z POLSKIEJ KULTURY NARODOWEJ A STAŻ KATECHETYCZNY**

Z przykładów kultury narodowej:	Staż katechetyczny					Razem N=280
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=79	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Ponad 20 lat N=49	
Korzysta	a 59 85,5	b 63 79,7	c 27 58,7	d 27 60,0	e 31 63,3	202
Nie korzysta	f 6 8,7	g 7 8,7	h 12 26,0	i 13 28,9	j 11 22,4	49
Brak odpowiedzi	k 4 8,8	l 6 7,6	m 7 15,3	n 5 11,1	o 7 14,3	29
Razem	100%	100%	100%	100%	100%	280

$\chi^2=20\ 935$

$df=8$

$p>0,01$

Tabela 78

**KORZYSTANIE Z PRZYKŁADÓW ZACZERPNIĘTYCH
Z POLSKIEJ KULTURY NARODOWEJ A ŚRODOWISKO KATECHIZACJI**

Z przykładów kultury narodowej:	Środowisko katechizacji				Razem N=280
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28	
Korzysta	a 88 67,7	b 67 79,7	c 27 71,0	d 20 71,4	202
Nie korzysta	e 29 22,3	f 10 11,9	g 6 15,8	h 4 14,3	49
Brak odpowiedzi	i 13 10,0	j 7 8,4	k 5 13,2	l 4 14,3	29
Razem	100%	100%	100%	100%	280

$\chi^2=5\ 541$

$df=6$

$p<0,50$

dzi, że z tego korzysta (tab. 76). Ale rodzaj katechetów nie wywiera na to zjawisko istotnego wpływu. Widać jednak wyraźnie, że najczęściej przykładami tymi posługują się księża diecezjalni oraz katecheci i katechetki świeckie, najmniej zaś katecheci zakonnici, szczególnie siostry. Ponadto znaczny odsetek respondentów zakonnych nie udzielił na to pytanie odpowiedzi.

Znaczny wpływ na korzystanie z przykładów wziętych z kultury polskiej wywiera natomiast staż katechetyczny. Zachodzi tutaj istotna zależność statystyczna między występującymi zmiennymi. Częściej z tych przykładów korzystają katecheci o mniejszym niż o większym stażu pracy. Różnica między tymi dwoma grupami respondentów jest wyraźna (ponad 20%). Jeszcze wyraźniejsza różnica występuje w kategorii „Nie korzystam” z tych przykładów, gdzie trzykrotnie więcej katechetów starszych wypowiedziało się, że nie korzysta z nich. Ponadto duży też odsetek tej samej grupy katechetów w ogóle nie udzielił odpowiedzi na to pytanie.

Środowisko katechetyczne nie odgrywa w tej kwestii ważniejszej roli. W tabeli 78 można jedynie zauważyć, że najmniej korzystają z tych przykładów katecheci pracujący w parafiach wiejskich. Największy też odsetek z tej grupy respondentów wypowiedział się, że z nich nie korzysta. Najistotniejszy wpływ ze wszystkich zmiennych niezależnych na korzystanie z przykładów z polskiej kultury narodowej wywiera rodzaj formacji respondentów. Ponad 20% więcej respondentów o formacji systematycznej niż niesystematycznej stosuje na katechezie takie przykłady. Różnica w kategorii „Nie korzystam” jest jeszcze większa, bo wynosi prawie 24%; mówiąc inaczej — 13 razy więcej katechetów o for-

Tabela 79

**KORZYSTANIE Z PRZYKŁADÓW ZACZERPNIETYCH
Z POLSKIEJ KULTURY NARODOWEJ A RODZAJ FORMACJI**

Z przykładów kultury narodowej:	Formacja		Razem N=280
	Systemat. N=101	Niesystemat. N=179	
Korzysta	a 87 86,1	b 115 64,2	202
Nie korzysta	c 2 2,0	d 47 26,3	49
Brak odpowiedzi	e 12 11,9	f 17 9,5	29
Razem	100%	100%	280

$$\chi^2=26,384$$

$$df=2$$

$$p>0,001$$

macji niesystematycznej niż systematycznej nie korzysta z tych przykładów. Wydaje się, że te różnice wynikają nie tyle z braku znajomości dziejów narodowej literatury polskiej przez respondentów o formacji niesystematycznej, ile raczej z niewiedzy, że można i należy się nimi posługiwać w pracy katechetycznej.

Niniejsza część rozważań wskazuje, że ze wszystkich zmiennych niezależnych, które są brane w naszych badaniach pod uwagę, najistotniejszy wpływ na korzystanie z tych przykładów wywiera środowisko katechetyczne. Przykładami zaczerpniętymi z Pisma Św. i hagiografii Kościoła najczęściej posługują się katecheci pracujący w parafiach wiejskich, najrzadziej zaś w parafiach wielkomiejskich. Katecheci wiejscy natomiast najmniej posługują się przykładami wziętymi z kultury narodowej. Można to wytłumaczyć przede wszystkim rodzajem środowiska. Staż katechetyczny odgrywa istotną rolę przy posługiwaniu się przykładami z kultury polskiej. Należy chyba to uznać za wpływ nowej posoborowej katechetyki, która w ślad za nauką Soboru Watykańskiego II doceniła rzeczywistość ziemską. Tak też zapewne należy zinterpretować istotny wpływ formacji respondentów na korzystanie z przykładów kultury narodowej. Wydaje się, że w tym wypadku można na pewno uznać, iż staż katechetyczny i formacja decydują o realizowaniu odnowionej katechezy, gdyż nie tylko posługiwanie się przykładami biblijnymi, a nawet wziętymi z hagiografii Kościoła, ale właśnie zaczerpniętymi z polskiej kultury narodowej jest właściwe posoborowemu nauczaniu.

Autor niniejszej pracy chciał jeszcze zbadać, co według respondentów ma być podstawą moralnego wychowania katechizowanych. Respondenci mieli do wyboru siedem możliwości: etyka naturalna, dekalog, nakazy Kościoła, Pismo Św., liturgia, teologia oraz inne. Jak się okazało, żadna z trzech zmiennych niezależnych (rodzaj katechetów, staż katechetyczny, rodzaj formacji) nie wywiera istotnego wpływu na wybór oceny podstaw wychowania moralnego katechizowanych. Między nimi a oceną tych podstaw nie zachodzi istotna zależność statystyczna. Największy odsetek katechetów (87,1%) za podstawę wychowania moralnego katechizowanych uważa przede wszystkim Pismo Św. W następnej kolejności wypowiedzieli się oni za dekalogiem, nakazami Kościoła i liturgią. Już znacznie mniejszy odsetek ankietowanych za taką podstawę uważa etykę naturalną, a najmniejszy teologię. Identyczna hierarchia istnieje w poszczególnych grupach respondentów, w zależności od środowiska ich pracy. Jednakże respondenci pracujący w parafiach wielkomiejskich wypowiedzieli się znacznie zdecydowanie po stronie tych wyborów, np. aż 90% respondentów tej grupy wypowiedziało się za Pismem Św. jako podstawą wychowania, gdy tymczasem tylko 68,3% respondentów z miast liczących do 25 tys. mieszkańców — mimo że i jedni i drudzy umieścili Pismo Św. na pierwszym miejscu wśród podstaw wychowania katechizowanych. Nieco większy wpływ na wybór podstaw wychowania katechizowanych wywiera staż katechetyczny. Wprawdzie co do dwóch pierwszych wyborów panuje tu jednomysłność, w dalszych jednak zachodzi rozbieżność, np. respondenci o najniższym stażu pracy stawiają wyżej nakazy Kościoła niż dekalog. Ale też oni najwyżej ze wszystkich cenią etykę naturalną. Katecheci zaś najstarsi największą ze wszystkich respondentów wagę przy kształceniu moralności i wychowania katechizowanych przy-

pisują liturgii, chociaż wykazują też duże przywiązanie do nakazów Kościoła.

Rozważania zawarte w niniejszym rozdziale koncentrowały się na przedstawieniu wyłącznie strony praktycznej wcielania w życie posoborowej katechizacji w Kościele warmińskim. Dlatego poddano tu analizie wprawdzie niektóre, ale — zdaniem autora — istotne aspekty działalności katechetycznej respondentów, upoważniające do formułowania twierdzeń o zasięgu i stopniu realizacji tej katechezy. Zaprezentowano m.in. podręczniki, których używają oni przygotowując się do katechezy; metody, jakimi się posługują w pracy katechetycznej; działania, jakie podejmują w celu wykształcenia u katechizowanych postaw czy też treści. Wszystkie te czynności respondentów na rzecz odnowy katechetycznej były rozpatrywane w aspekcie zmiennych rodzaju, stażu, środowiska oraz formacji. W ten sposób usiłowano zbadać wpływ owych zmiennych na praktykę odnowy katechetycznej.

Wyniki tych zabiegów dają dość wyraźny obraz stanu katechezy w diecezji warmińskiej. Dostrzega się w niej wiele elementów świadczących o jej zasadniczej tożsamości z wymaganiami posoborowej katechetyki. Widać istotny wpływ formacji, a zwłaszcza stażu respondentów, na realizację odnowy katechetycznej. Dokładne wyniki rozważań, zawartych w tym rozdziale, zostaną przedstawione przy weryfikacji hipotez w ostatniej części pracy.

V. KONFRONTACJA UZYSKANYCH WYNIKÓW Z PRZYJĘTYMI ZAŁOŻENIAMI

1. WERYFIKACJA HIPOTEZ

W niniejszym rozdziale, kończącym rozważania na temat realizacji katechetycznej odnowy posoborowej w Kościele warmińskim zostanie dokonana przede wszystkim weryfikacja hipotez, postawionych przez autora przed przystąpieniem do badań.

Badani respondenci w większości są przekonani, że posiadana przez nich wiedza o katechezie posoborowej jest wystarczająca. Tak sądzą blisko 70% badanych. Najwyżej swoją wiedzę oceniają respondenci zakonnicy, szczególnie księża. Ponadto jako wystarczającą określają swoją wiedzę o katechezie posoborowej respondenci starsi, a nie młodsi, jak należało się spodziewać. Zdecydowanie bardziej jako wystarczającą swoją wiedzę o tej katechezie uważają respondenci formacji systematycznej.

Samoocena wiedzy o katechezie posoborowej nie pokrywa się jednak z faktyczną wiedzą respondentów w tym przedmiocie. Okazuje się bowiem, że główne idee katechezy kerygmatycznej zna tylko 63,9%, a katechezy antropologicznej jedynie 55,3% respondentów. Biorąc nawet pod uwagę fakt, iż teoretycznie katechezy kerygmatycznej nie muszą znać respondenci katechizujący w szkole średniej, a antropologicznej respondenci szkół podstawowych, odsetek respondentów (70%) uważających swą wiedzę o nowej katechezie za wystarczającą jest chyba zawyżony.

Spośród wszystkich grup respondentów obie te katechezy znają bardziej księża diecezjalni. Siostry zakonne i katecheci świeccy mniej, ale głównie z tego powodu, iż — nie katechizując w szkole średniej — w niewielkim stopniu znają katechezę antropologiczną. Rodzaj więc ka-

techetów nie ma istotnego wpływu na znajomość przez nich posoborowej katechezy. Podobnie istotnego wpływu nie wywiera też ani staż katechetyczny respondentów ani ich środowisko pracy. Z badań widać jednak wyraźnie, że katechezę posoborową zna znacznie więcej respondentów o krótszym (do 10 lat) niż dłuższym (ponad 10 lat) stażu katechetycznym. Istotny wpływ na znajomość przez respondentów tych katechez wywiera formacja katechetyczna ankietowanych. Jest to szczególnie widoczne jeśli idzie o znajomość katechezy antropologicznej.

Na świadomość odnowy katechetycznej respondentów rzuca światło ich stosunek do nowej, posoborowej katechezy, a także do ustępującej jej miejsca — przedsoborowej, a więc katechezy tradycyjnej, dydaktycznej. Badania wykazały, iż ogromna większość respondentów, prawie 75%, jest ustosunkowana pozytywnie do nowej katechezy, aczkolwiek co trzeci z respondentów nie ma istotnych zastrzeżeń także i do katechezy przedsoborowej. Tej ostatniej najbardziej przychylni są katecheci świeccy oraz księża, szczególnie zakonni. Pozorną sprzeczność tłumaczy staż katechetyczny respondentów. Okazało się bowiem wyraźnie (istotna współzależność statystyczna), iż katecheza posoborowa bliższa jest katechetom o małym stażu katechetycznym (do 10 lat), a przedsoborowa dłuższym. Pozytywne nastawienie do katechezy przedsoborowej cechuje bowiem jeszcze ponad 50% respondentów o stażu katechetycznym sięgającym powyżej 20 lat.

Środowisko katechetyczne nie wywiera istotnego wpływu na stosunek respondentów do tych dwóch typów katechez, ale — jak wynika z tabel — zwolennicy katechezy nowej rekrutują się głównie z parafii miejskich, a tradycyjnej — z parafii wiejskich.

Istotny wpływ wywiera zaś rodzaj formacji respondentów. Formacja systematyczna skuteczniej wpływa na pozytywny stosunek respondentów wobec nowej katechezy.

Jedną z istotnych zmian, wprowadzonych w katechezie posoborowej jest uwolnienie jej od podziału treści na przedmioty wykładane w poszczególnych klasach. Dostrzegana jest ona przez większość respondentów (75%) — i to w zasadzie niezależnie od ich rodzaju. Natomiast istotny wpływ na jej uświadomienie sobie wywiera staż katechetyczny, a także środowisko pracy i formacja. Respondenci młodszy stażem dostrzegają ją bardziej niż starsi; pracujący w największych miastach diecezji oraz na wsi — bardziej niż pracujący w małych i średnich miastach; respondenci o formacji systematycznej — bardziej niż jej nie posiadający. Mimo że większość katechetów uważa, iż nowa katecheza zatraciła w zasadzie podział treści na przedmioty wykładane w poszczególnych klasach, to jednak ponad połowa z nich nadal opowiada się za takim właśnie układem treści katechezy. Ponad połowa respondentów uważa także, że katechizm jest również nieodłącznym sposobem przekazywania treści religijnych. Nie zmienia tego wrażenia fakt, że jednak prawie 75% respondentów — zgodnie z odnową katechetyczną — uważa historię zbawienia, zawierającą słowa i czyny Boga działającego w świecie za treść katechezy. W tym wypadku wyraźnie koegzystuje ze sobą stare i nowe spojrzenie na treść przepowiadania katechetycznego: z jednej strony katechizm i przedmioty teologiczne, a z drugiej historia zbawienia.

Przeważa jednak wyraźnie ujęcie posoborowe. Największy wpływ ze wszystkich zmiennych, i to istotny, wywiera formacja respondentów.

Nowa katecheza wprowadziła też nowe spojrzenie na katechizowanego. Przestała go uważać za ucznia słuchającego tylko i przyswajającego sobie przekazywane mu treści, ale uznaje go za osobę, która przyjmuje Słowo Boże i odpowiada nań swoim życiem. Jak się okazuje, to nowe spojrzenie na katechizowanego jest w zasadzie znane ogółowi katechetów i to niezależnie od ich rodzaju, stażu, formacji i środowiska pracy.

Znane jest też ogółowi respondentów nowe spojrzenie katechezy na osobę katechety, na jego rolę w czasie nauczania. Za tradycyjnym spojrzeniem, jako na nauczyciela, opowiedział się najmniejszy odsetek respondentów. Zdecydowana większość widzi w nim przyjaciela, który utrzymuje bliskie kontakty z katechizowanym, który jest jego wychowawcą, który jest pośrednikiem między Bogiem a katechizowanym. I to spojrzenie posoborowe na katechezę znane jest respondentom niezależnie od ich rodzaju, stażu, formacji czy środowiska pracy.

O znajomości przez respondentów katechezy posoborowej świadczy świadomość objęcia nią jak najszerszych kręgów parafialnej wspólnoty. Już nie tylko dzieci i młodzież powinny być nią objęte, ale także rodzice, a nawet wszyscy dorośli. Aż prawie 85% respondentów jest o tym przekonanych. Jej zwolennicy rekrutują się przede wszystkim z najmłodszych sztafem kręgów respondentów, pracujących głównie w miastach i posiadających formację systematyczną.

Reasumując dotychczasowe rozważania w kwestii wiedzy respondentów o posoborowej katechezie należy powiedzieć, że w zasadzie znają oni nowe orientacje katechetyczne oraz poszczególne elementy strukturalne tej katechezy. Można jednak zauważyć, że jeszcze wielu z nich, głównie starszych stażem, nie może się pozbyć przedmiotowego spojrzenia na treść nowej katechezy.

Należy teraz sprawdzić, na ile to nowe spojrzenie respondentów na katechezę funkcjonuje w ich działalności katechetycznej.

Respondenci w swojej przytłaczającej większości wypowiedzieli się, iż na co dzień realizują nowy program. Jedynie niewiele ponad 4% respondentów katechizuje jeszcze zgodnie z wymogami tradycyjnej dydaktycznej katechezy przedsoborowej. Robią to respondenci o długim stażu katechetycznym. Im dłuższy jest ten staż, tym większy odsetek respondentów katechizuje opierając się na starym programie. Wszyscy respondenci o najkrótszym stażu twierdzą, iż katechizują zgodnie z duchem odnowy katechetycznej.

Ten wyraźnie optymistyczny sąd respondentów o realizowanej przez nich odnowie katechetycznej częściowo korygują spostrzeżenia dotyczące metod stosowanych przez nich podczas procesu nauczania. Wprawdzie większość z respondentów posługuje się aktywnymi metodami, odpowiadającymi duchowi odnowy katechetycznej, np. praca z książką, dyskusja, pogadanka, to jednak metoda wykładu czy metoda oglądu zajmuje jeszcze dość wysokie miejsce w hierarchii metod stosowanych przez respondentów. Okazuje się, że prawie 30% katechizuje według katechez opracowanych przez ks. W. Zaleskiego. Natomiast zupełnie nowe metody,

wypracowane przez współczesną katechetykę, mają jeszcze niewielkie u nich wzięcie.

Pozytywnym elementem wskazującym na realizowanie odnowy katechetycznej jest kryterium doboru metod katechizacji. Ponad 75% respondentów przy wyborze metod katechizacji bierze pod uwagę osobę katechizowanego, w dalszej kolejności treść katechezy, a dopiero na końcu kieruje się indywidualnymi, osobistymi kryteriami. Aczkolwiek robi to jeszcze statystycznie połowa respondentów.

Za realizowaniem przez respondentów odnowy katechetycznej przemawiają używane przez nich podręczniki. Ponad 90% używa podręczników posoborowych. Wprawdzie statystycznie 21% posługuje się jeszcze podręcznikami przedsoborowymi, ale to nie oznacza, że posługują się wyłącznie nimi. Mogą one bowiem stanowić lekturę uzupełniającą, pomoc przy własnoręcznie opracowywanych katechezach.

Samodzielne opracowywanie katechezy, a nie korzystanie już z gotowych, także świadczy o prowadzeniu nauki w duchu soborowym. Okazuje się, że — biorąc statystycznie — połowa respondentów katechizuje za pomocą gotowych katechez, a połowa przygotowuje je sama. To zjawisko, wydaje się, pozytywnie świadczy o realizacji odnowy.

Na pewno pozytywnie o niej świadczy zachęcanie katechizowanych do korzystania z lektury Pisma Św. Katecheci stosują w tym celu różne metody i środki. Przede wszystkim na zajęciach komentują Pismo Św. Zachęcają i praktykują wspólne jego czytanie; uczą także modlenia się tekstami natchnionymi. Nie jest im obca metoda kręgu biblijnego czy rewizji życia. Prawie podczas każdej katechezy korzystają z przykładów zaczerpniętych z Pisma Św.

Przebadano także treść katechezy o Kościele, aby chociaż fragmentarycznie zapoznać się, czy współbrzmi ona z duchem soborowym. Zdecydowana większość respondentów podczas katechezy o Kościele akcentuje — zgodnie z duchem Soboru Watykańskiego II — przede wszystkim jego wspólnotowy charakter oraz odpowiedzialność za niego. Dawne przedsoborowe ujęcie Kościoła, jako Mistyczne Ciało Chrystusa, przekazuje już znikomy odsetek katechetów.

Ponadto respondenci akcentują zdecydowanie bardziej na katechezie treści wychowawcze niż dydaktyczne. Zwracają uwagę na formowanie odpowiednich postaw katechizowanych. Aż 90% respondentów usiłuje kształtować w nich postawę apostołską. Nieliczne jednostki spośród respondentów nie zwracają jedynie na takie działania uwagi. Podejmują także wysiłek, aby wyrobić u wychowanków postawę pokuty. Na realizację odnowy przez katechetów warmińskich wyraźnie wskazuje wychowywanie katechizowanych do angażowania się w sprawy świata. Jest to zupełnie nowy aspekt posoborowej katechezy. Zwraca nań uwagę prawie 85% respondentów. O akcentowaniu na katechezie bardziej elementów wychowawczych niż dydaktycznych świadczy też sposób oddziaływania katechetów na wykształcenie u dzieci i młodzieży potrzeby uczęszczania na katechizację. Przede wszystkim zwracają uwagę na to, iż uczęszczanie na katechizację jest konsekwencją sakramentu chrztu i bierzmowania. Na drugim planie dopiero zaznacza się potrzebę wiedzy religijnej. Duży odsetek katechetów zwraca uwagę, iż człowiek jest odpowiedzialny przed Bogiem za dar wiary i miłości. Również i w dzia-

łaniach podejmowanych przez katechetów wobec zaniedbujących ucześnie na katechezę dochodzą do głosu elementy rozmowy, dyskusji, apostołstwa.

Jeśli idzie o katechezę dorosłych, to ogromna większość respondentów wypowiedziała się za jej prowadzeniem. Tylko 14% ankietowanych było przeciwnych. Jednakże praktyka nie jest tak jednoznaczna. Okazuje się, że wprowadzie okazjonalną katechezę dorosłych (przed ślubem, przed chrztem dziecka itd.) prowadzi statystycznie około 75% respondentów to jednak stałe dokształcanie religijne dorosłych pozostawia jeszcze dużo do życzenia. Prowadzi je bowiem niecałe 20% katechetów, a katechezę dla dorosłych, którzy nie byli u sakramentów św. niecałe 30%.

Praktyka katechetyczna nie jest tak zdecydowanie jednoznaczna w swojej wymowie za realizacją odnowy posoborowej jak teoria (wiedza o niej). Jednakże można zaryzykować twierdzenie, iż reforma katechetyczna w diecezji warmińskiej, po dziesięciu latach jej realizowania, jest daleko zaawansowana. Ogół katechetów zna główne założenia katechezy posoborowej, ma świadomość potrzeby jej realizacji i w zasadzie ją realizuje. Okazuje się, że są różnice w jej realizowaniu w zależności od rodzaju respondentów, ich stażu katechetycznego, formacji, a także środowiska, w którym katechizują.

Najistotniejszy wpływ na realizację nowej katechezy wywiera staż katechetyczny respondentów. Tylko nieliczne wskaźniki odnowy katechetycznej nie wchodziły w istotne zależności ze zmienną stażu respondentów. Oprócz jednego, wszystkie pozostałe wskaźniki odnowy, które wchodziły w istotne zależności od zmiennej stażu katechetycznego, realizowane były wyraźnie efektywniej przez respondentów o krótszym (do 10 lat) niż dłuższym stażu.

Jednoznacznie należy sformułować twierdzenie, że młodsze pokolenie katechetów w większym stopniu niż starsze realizuje w diecezji warmińskiej odnowę katechetyczną. Znalazła więc potwierdzenie jedna z czterech hipotez postawionych w pracy.

W dalszej kolejności odnowa katechetyczna uzależniona jest od rodzaju formacji respondentów. Wyraźna większość wskaźników tej odnowy wchodziła w istotne zależności od tej zmiennej, realizowane były w większym stopniu przez respondentów o formacji systematycznej niż niesystematycznej.

Nie było żadnego wskaźnika, nawet nie pozostającego w istotnej zależności od zmiennej formacji respondentów, który byłby efektywniej realizowany przez respondentów formacji niesystematycznej. Następna więc hipoteza znalazła pełne potwierdzenie w przeprowadzonych badaniach.

Niewielkie potwierdzenie w badaniach uzyskała hipoteza utrzymująca, iż realizacja odnowy katechetycznej pełniej dokonuje się w środowisku miejskim. Przede wszystkim okazało się, że niewiele wskaźników tej odnowy pozostaje w istotnej zależności od tej zmiennej. Ponadto niektóre elementy pełniej się realizują w środowisku wiejskim niż miejskim.

Najmniej potwierdziła się hipoteza związana z rodzajem katechetów. Zauważono tylko kilka istotnych współzależności pomiędzy tą zmienną a realizacją odnowy katechetycznej. Stąd jej wypełnianie nie zależy od

rodzaju katechetów. Jedne elementy odnowy realizują pełniej księża diecezjalni, inni katecheci świeccy, jeszcze inni zakonnici. Gdyby jednak należało wskazać, które z poszczególnych grup katechetów pełniej realizują odnowę w katechezie, wówczas kolejność ich byłaby następująca: księża diecezjalni, katecheci świeccy, księża zakonnici oraz siostry zakonne.

2. POSTULATY KATECHETÓW CO DO UPOWSZECHNIANIA ODNOWY KATECHETYCZNEJ

Jedno z pytań skierowanych do respondentów brzmiało: „Na co Ksiądz, Siostra, Pan(i) zwrócił(a)by uwagę w upowszechnianiu odnowy katechetycznej w diecezji?”. Odpowiedzi (tab. 1) pozwoliły autorowi niniejszej pracy zapoznać się z postulatami respondentów dotyczącymi upowszechniania odnowy katechetycznej.

Najczęściej postulowano potrzebę pomocy katechetycznych. Ich brak — zdaniem tychże respondentów — stanowi podstawową trudność w realizowaniu odnowy katechetycznej w diecezji warmińskiej. Z ogólnej liczby 40% respondentów odczuwających brak tychże pomocy, najliczniej odczuwają go księża diecezjalni, bo aż połowa z nich zasygnalizowała ten postulat w swoich odpowiedziach. Postulują to także siostry zakonne oraz katecheci świeccy. Z tabeli 1 wynika, że tylko księża zakonnici uważają, że zaopatrzenie w pomoce katechetyczne jest dostateczne — jedynie co piąty respondent z tej grupy katechetów zwrócił na to uwagę.

Tabela 1

POSTULATY DOTYCZĄCE UPOWSZECHNIANIA ODNOWY KATECHETYCZNEJ

Przy realizacji odnowy należałoby:	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Kat. świecc. N=34	Razem N=280
Zaopatrzyć w pomoce katechetyczne	51,8	19,2	39,1	30,3	42,3
Przekonać katechetów o wartości odnowy i zmobilizować do realizacji	35,7	46,1	17,4	30,3	34,0
Wprowadzić zmiany programu	25,0	34,6	21,7	15,2	24,2
Pełniej i na bieżąco informować o nowej katechezie	16,1	15,4	34,8	36,4	21,6
W większym stopniu zaangażować w katechizację rodziców	15,2	19,2	17,4	30,3	18,5
Nie zastanawiałem się (brak odpowiedzi)	10,7	11,5	17,4	12,1	11,8

Na drugim miejscu wśród postulatów uwzględnia się potrzeby przekonywania katechetów o wartościach, jakie niesie ze sobą nowa katecheza oraz ciągłym mobilizowaniu ich do jej praktykowania. Zaprowadzenie więc odnowy katechetycznej nie może być kwestią z gatunku spraw administracyjnych, jednorazowych, dokonujących się mocą jakiegoś rozporządzenia. Jest ona procesem, ciągłym stawianiem się. I wszyscy ci, którzy są odpowiedzialni za stan katechizacji w diecezji warmińskiej

powinni mieć to stale na uwadze. Największy akcent na mobilizowanie katechetów do działań realizujących odnowę katechetyczną, na wyrobienie przekonania o jej wartości, kładą księża — szczególnie diecezjalni. Nie podkreślają tej sprawy zbyt tylko siostry zakonne.

Dość licznie wypowiedzieli się respondenci za wprowadzeniem zmian w realizowanym programie katechetycznym. Uczyniła to prawie $\frac{1}{4}$ respondentów, a najliczniej za zmianami wypowiedzieli się księża, głównie zakonni. Postulują więc oni m.in. większe akcentowanie w katechezie treści pamięciowych (katechizmowych), zawężenie tematyczne programu katechetycznego, gdyż — jak twierdzą — nie mogą w ciągu roku opracować całego zalecanego materiału, przynajmniej częściowe pozabawienie katechezy ciężącego na niej balastu filozoficznego, a nawet częściowe odteologizowanie jej. Stąd właśnie niektórzy z nich twierdzą, że katecheza obecna jest „nad głowami” katechizowanych. Respondenci domagają się też większej precyzji w sformułowaniu katechez, gdyż twierdzą, że wiele jest tematów bardzo do siebie podobnych, a nawet — ich zdaniem — identycznych.

Następnym postulatem respondentów jest domaganie się szybszej, pełnej i aktualnej informacji o nowej katechezie, o wszelkich nowościach i osiągnięciach na polu katechetycznym. Brak tej informacji odczuwają najbardziej siostry zakonne oraz katecheci świeccy. Ponadto wszelkie formy przekazywania takich informacji powinny mieć bardziej charakter praktyczny niż teoretyczny.

Ostatnim z postulatów respondentów pod adresem odnowy katechetycznej jest potrzeba większego i aktywniejszego zaangażowania w katechezę rodziców. O ile poprzednie postulaty można skierować pod adresem samej katechezy lub ludzi odpowiedzialnych za jej teoretyczne oblicze, o tyle ten postulat powinien być skierowany raczej pod ich własnym adresem. To od nich bowiem w głównej mierze zależy stopień zaangażowania się rodziców w katechizację. Oczywiście, czynniki zewnętrzne — np. zalecenia i apele o angażowanie rodziców w katechizację, instruktaż, odpowiednie opracowania — mogą respondentom ułatwić to zadanie. Warto podkreślić, że najbardziej postulat ten wysuwają na czoło katecheci świeccy.

Omawiając postulaty respondentów należy zwrócić uwagę, że księża diecezjalni najbardziej postulują większą potrzebę pomocy katechetycznych, księża zakonni najmocniej akcentują potrzebę działań na rzecz przekonywania katechetów o wartościach nowej katechezy i mobilizowania ich do jej realizacji, a katecheci świeccy eksponują potrzebę bieżącej, pełnej informacji o tejże katechezie.

Powyższe rozważania zostaną uzupełnione ciekawszymi wypowiedziami respondentów:

— Powinny się odbywać odprawy informujące o bieżących osiągnięciach w tej dziedzinie ze wskazaniem odpowiedniej lektury do domu. Lekcje pokazowe, wspólna wymiana zdań, dzielenie się własnymi spostrzeżeniami, doświadczeniami, a nawet błędami (kat. świc. 423).

— Powinny być częstsze kontakty katechetów różnych parafii (ks. zak. 202).

— Niektóre referaty na zjazdach rejonowych były doskonałe. Nadal powinny być one organizowane (ks. diec. 34).

— Należy stworzyć więcej możliwości dzielenia się i korzystania z doświadczeń innych, np. na odprawach, oglądać lekcję przykładową, wspólnie omawiać lekturę (teksty soborowe, synodalne, publikacje fachowe). Mam na myśli głównie katechetki (kat. świc. 410).

— Na kursach katechetycznych powinno się omawiać więcej spraw praktycznych, np. więcej lekcji pokazowych, przeprowadzanych za pomocą różnych metod (ks. zak. 203).

Inni katecheci uważają, że należy silniej związać z katechizacją ludzi dorosłych, zwłaszcza rodziców:

— Przede wszystkim należy położyć nacisk na wciągnięcie do katechizacji parafian mających średnie lub wyższe wykształcenie, szczególnie emerytów (ks. diec. 27).

— Zwróciłabym uwagę na dowartościowanie świeckich, którzy nie mogą być tylko małymi dziećmi wykonującymi rozkazy duchownych. Są w myśl Soboru w pełni odpowiedzialni za rozwój Kościoła (kat. świc. 416).

— Jeżeli nie zwrócimy większej uwagi na katechizację rodziców, nie usuniemy wyżej wymienionych trudności. Przy zlaicyzowaniu środowiska, dzieci muszą mieć oparcie w swojej wierze w rodzinie (kat. świc. 422).

— Należy urządzać tzw. godziny duszpasterskie z rodzicami, np. co kwartał, aby poważniej traktowali katechizację (s. zak. 312).

— Należy nawiązać ściślejszą współpracę z rodzicami. Treść katechezy przekazywana dzieciom musi być najpierw znana ich rodzicom. Aby dziecko w domu ze swoimi wątpliwościami dotyczącymi katechezy nie było odsyłane do katechety, ale by rodzice mogli mu już trochę wyjaśnić (kat. świc. 433).

Część katechetów, która wypowiadała się wcześniej, że w nowym programie za mało akcentuje się sam proces uczenia się, ponownie zwraca na to uwagę:

— Większą uwagę należy zwrócić na partie pamięciowe w katechizacji, bo może być tak, że uczeń ukończy szkołę i nie będzie uniał odmówić pacierza (ks. zak. 206).

— Należy zwrócić bacniejszą uwagę na przekazywanie na katechezie minimum potrzebnych wiadomości. Atrakcyjna forma często wzrusza ucznia, ale pomimo tego pozostanie on nadal jedynie wzruszonym do głębi analfabetą religijnym. Ponadto dyskusyjna forma katechezy stwarza niebezpieczeństwo poddawania pod dyskusję wszystkiego, a niestety wiara opiera się na dogmatach i przykazaniach (ks. zak. 205).

Zwracano też uwagę na konieczność ściślejszego powiązania katechezy z rokiem liturgicznym, zwłaszcza ze świętami obowiązkowymi, z ofiarą Mszy św. Postulowano także m.in. wprowadzenie specjalizacji katechetyki dzieci i młodzieży — nawet już w seminariach — rygorystyczniejsze honorowanie świadectw uczęszczania na katechizację, zaniechanie częstego przenoszenia katechetów z parafii do parafii, bo to stwarza psychozę tymczasowości i nie mobilizuje do głębokiego, długofalowego działania.

3. TRUDNOŚCI ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ ODNOWY KATECHETYCZNEJ

Celem niniejszej pracy było ukazanie stopnia zaawansowania realizacji odnowy katechetycznej. Jej realizowanie zostało stwierdzone, jakkolwiek nie odbywa się ono bez przeszkód i trudności.

Zdecydowana większość respondentów (67%) sygnalizuje, iż napotyka trudności we wcielaniu w życie zasad i ducha posoborowej odnowy katechetycznej (tab. 2). Pod względem stopnia odczuwania tych trudności respondenci dzielą się na dwie grupy. Pierwszą tworzą katecheci zakonnicy, drugą pozostali — tzn. księża diecezjalni oraz katecheci świeccy.

Tabela 2

TRUDNOŚCI ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ ODNOWY
A RODZAJ KATECHETÓW

W upowszechnianiu odnowy:	Rodzaj katechetów				
	Ks. diec. N=176	Ks. zak. N=43	Siostry zak. N=27	Kat. świec. N=34	Razem N=280
Dostrzegam trudności	62,5	69,6	69,6	63,6	67,0
Nie dostrzegam trudności	32,1	26,5	26,1	33,3	28,9
Brak odpowiedzi	5,4	3,9	4,3	3,1	4,1
$\chi^2=6\ 757$ $df=3$ $p<0,05$					

Katecheci zakonnicy wyraźniej sygnalizują trudności w odpowiedziach na pytanie: „Czy Ksiądz, Siostra, Pan(i) dostrzega trudności we wprowadzaniu odnowy katechetycznej w swoją praktykę...?”. Wydaje się, że różnica w odczuwaniu tych potrzeb przez te dwie grupy respondentów nie jest zbyt duża, niemniej jednak istotna, albowiem związek statystyczny zachodzi na poziomie 0,05. Odpowiedni też odsetek respondentów, nie dostrzegających trudności w realizowaniu odnowy katechetycznej, jest mniejszy u respondentów zakonnych niż u pozostałych.

Tabela 3

TRUDNOŚCI ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ ODNOWY
A STAŻ KATECHETYCZNY

W upowszechnianiu odnowy:	Staż katechetyczny				
	Do 5 lat N=69	6—10 lat N=71	11—15 lat N=46	16—20 lat N=45	Pow. 20 lat N=49
Dostrzegam trudności	72,9	75,0	56,2	48,4	67,8
Nie dostrzegam trudności	21,0	21,4	37,5	38,7	25,0
Brak odpowiedzi	6,1	3,6	6,6	12,9	7,2
$\chi^2=8\ 707$ $df=4$ $p<0,05$					

Tabela 3 natomiast ukazuje występowanie omawianych trudności w relacji do stażu katechetycznego respondentów. I okazuje się, że to nie starsi, ale młodsi katecheci mają więcej trudności z jej realizacją. Tu znowu respondentów można podzielić na dwie grupy. Młodsi, którzy bardziej odczuwają te trudności i starsi — mniej je dostrzegający. Różnica między obu tymi grupami jest jeszcze większa niż w przypadku wcześniejszym. Stąd i związek statystyczny zachodzi na poziomie 0,05. Staż katechetyczny wywiera więc istotny wpływ na zjawisko odczuwania trudności w wypełnianiu odnowionej katechezy. Można tu domniemywać, że kłopoty — tak mocno odczuwane i sygnalizowane przez respondentów najmłodszych stażem — rodzą się nie tylko z realizacji tej właśnie katechezy, ale także mają związek w ogóle z prowadzeniem katechizacji: brak doświadczenia, przeciążenie pracą, duży wkład pracy i wysiłku w przygotowywanie pierwszych katechez itd.

Tabela 4

TRUDNOŚCI ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ ODNOWY
A ŚRODOWISKO KATECHETYCZNE

W upowszechnianiu odnowy:	Środowisko katechetyczne			
	Wieś N=130	Miasto do 25 tys. N=84	Miasto 25—100 tys. N=38	Miasto pow. 100 tys. N=28
Dostrzegam trudności	56,3	70,0	66,6	60,0
Nie dostrzegam trudności	31,0	23,3	29,6	37,9
Brak odpowiedzi	12,7	6,7	3,8	2,1

$$\chi^2=3\ 797$$

$$df=3$$

$$p>0,30$$

Z tabeli 4 wynika, że środowisko pracy respondentów nie ma istotnego wpływu na odczuwanie przez nich trudności w realizowaniu tej odnowy katechetycznej. Raczej dość nieoczekiwanym zjawiskiem jest to, iż respondenci, pracujący w środowisku wiejskim, w mniejszym stopniu niż pozostali trafiają na trudności. Największe trudności w prowadzeniu posoborowej katechezy przeżywają, jak się okazuje, respondenci w małych i najmniejszych środowiskach miejskich diecezji warmińskiej.

Nasilenie tych trudności uzależnione jest, i to w sposób istotny ($p>0,05$), od rodzaju formacji respondentów. Zachodzą bardzo wyraźne różnice pomiędzy katechetami o formacji systematycznej i niesystematycznej w dostrzeganiu tych trudności. Różnica między tymi grupami wynosi prawie 20%.

Wydaje się, iż odpowiedzi na zasygnalizowane wyżej spostrzeżenie w związku z realizacją przez respondentów odnowy katechetycznej udzieli analiza jakościowa ich opinii. Okazuje się, iż jedną z głównych trudności w realizowaniu odnowy jest — zdaniem respondentów — brak pomocy katechetycznych, w tym i podręczników. Na ten brak narzekają głównie katecheci najmłodsi. Stąd częściowo zrozumiąły staje się fakt,

Tabela 5

TRUDNOŚCI ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ ODNOWY
A RODZAJ FORMACJI

W upowszechnianiu odnowy:	Rodzaj formacji	
	Systemat. N=101	Niesystemat N=179
Dostrzegam trudności	59,1	78,8
Nie dostrzegam trudności	30,3	13,6
Brak odpowiedzi	10,6	7,6

 $\chi^2=5,998$

df=2

p>0,05

iż tak mocno sygnalizują oni trudności w katechizacji zgodnej z duchem soborowym:

— Dawną katechezę opanowałem. Mam do nich pomoce, które sam wypracowałem. Do nowych katechez brak pomocy (s. zak. 18).

— Jeszcze raz podkreślam: pomoce, opracowania. Mnie nie stać, aby opracować samemu katechezę, jeśli mam tygodniowo ponad 30 godzin zajęć katechetycznych. Dotychczas pracowałem z młodzieżą, a teraz z dziećmi, stąd dodatkowe trudności (ks. diec. 105).

— Brak podręczników dla dzieci i brak odpowiedniego wyposażenia sal katechetycznych (kat. świec. 423).

— Brak pomocy naukowych, podręczników, wystarczającej liczby egzemplarzy Pisma Św. Ponadto brak dobrego dźwiękowego filmu. Przeźrocza już nie wystarczają. Brak dobrze urządzonych sal katechetycznych. Katechizację utrudnia ponadto zmiana programów szkolnych, organizowane w szkole różne wycieczki, gry i zawody (ks. diec. 105).

Następna grupa trudności dotyczy treści nowej katechezę. Katecheci skarżą się, że nowy program katechetyczny jest za trudny oraz zbyt obszerny:

— Z rozmów z koleżankami wynika, że każda prowadzi według swojego uznania i tak też dobiera tematy. Nie sposób bowiem przerobić wszystko w ciągu 1 godziny tygodniowo. Katechezy są bardzo obszerne, program przeładowany i przerabia się go z konieczności bardzo pobieżnie, co rodzi niezadowolenie i duże braki u dzieci (kat. świec. 408).

— Katechezy są niezrozumiałe, niejasne, mało przystępne i mało przyswajalne. Są trudne do przekazania. Abstrakcja. Trudne do zapamiętania (kat. świec. 420).

— Szczególnie wiele tematów i jednostek jest niezrozumiałych dla wielu katechetów, a co dopiero dla katechizowanych (ks. zak. 221).

— Program powinien być bardzo dokładnie opracowany na każdą katechezę. Trzeba długo zaznaczać, szukać, notować (s. zak. 217).

— Niektóre jednostki tematyczne mogłyby być połączone, jakby się powtarzały. Stąd niekiedy dwie katechezy mogłyby być połączone w jedną (ks. diec. 34).

Realizację tego — zdaniem katechetów — trudnego i zbyt obszernego programu utrudnia ponadto brak czasu nie tylko na przygotowanie ka-

techezy, ale także zmieszczenie się z programem w przepisanej liczbie godzin tygodniowo:

— Jedną z pierwszych potrzeb odnowy katechetycznej jest wprowadzenie dwóch godzin katechezy w tygodniu dla dzieci i młodzieży. Wtedy łatwiej można zwrócić uwagę na przekaz wiedzy religijnej i włączyć dziecko do udziału w Liturgii Słowa Bożego i Liturgii Eucharystycznej (kat. świec. 50).

— Brak czasu na katechizację. Często opuszczam katechezę z powodu wyjazdu na pogrzeb, do chorego, na spowiedź do sąsiedniej parafii, zwłaszcza w Adwencie i Wielkim Poście. Są też konferencje, odwiedziny w kurii (ks. diec. 215).

Inni katecheci trudności upatrują w braku zaangażowania się rodziców w katechizację swoich dzieci. Wskazują na ich bierność w tej sprawie, spowodowaną częściowo nieznaną nową katechezą:

— Trudności są takie, że rodzice coraz mniej interesują się wychowaniem religijnym swoich dzieci (ks. diec. 59).

— Katechizację utrudnia małe zainteresowanie rodziców i dzieci, zwłaszcza w ośrodkach typowo laickich, owianych alkoholem i obojętnością religijną (ks. diec. 4).

— Trudności dotyczą tradycyjnego pojęcia „nauki religijne” przez środowisko rodzinne katechizowanych. Uważa ono, że wystarczy przyswoić sobie pewien zasób wiedzy katechizmowej. Nie docenia wagi świadectwa rodziców okazywanego przez dobre życie i spełnianie praktyk religijnych (kat. świec. 422).

— Te trudności dotyczą przedstawiania się rodziców na zrozumienie, o co idzie w nowej katechezie. Najczęściej rodzice uważają, że jak dziecko wyrecytuje na pamięć katechizm, to znaczy, że dobrze uczy się religii (kat. świec. 425).

Były też jeszcze wypowiedzi zwracające uwagę, że trudno jest realizować nową katechezę z uwagi na zbyt liczne grupy dzieci, na ich zmęczenie po zajęciach szkolnych, a nawet na ich obrazowy sposób myślenia ukształtowany przez telewizję, któremu bardziej odpowiadała dawna katecheza z plastycznym przedstawianiem prawd religijnych.

Pocieszający jest fakt, że niewielu respondentów sygnalizowało wyraźnie, iż trudności w realizowaniu odnowy katechetycznej rodzą się u nich z braku przekonania do niej.

ZAKOŃCZENIE

Zamierzeniem autora niniejszej rozprawy było przebadanie realizacji posoborowej odnowy katechetycznej w diecezji warmińskiej, zaleconej w 1971 r. przez Episkopat Polski. Autor zamierzał zbadać zakres i stopień realizacji tej katechezy. Ukazał więc teoretyczny model katechezy posoborowej, następnie model katechezy funkcjonujący w świadomości respondentów. Poddał weryfikacji działania katechetyczne, podejmowane przez katechetów pod kątem ich zgodności z katechezą posoborową. Realizacja odnowy katechetycznej została więc ukazana w dwu płaszczyznach: odnowy świadomości respondentów oraz ich działań katechetycznych.

Przeprowadzone badania wykazały, że respondenci znają w zasadzie elementy składowe posoborowej katechezy, tzn. nowe orientacje katechetyczne, elementy strukturalne katechezy, współcześnie wypracowane metody. Ogólnie o całej grupie respondentów można powiedzieć, że ich model katechezy jest bliski soborowemu modelowi, aczkolwiek w świadomości dość licznej grupy respondentów to nowe ujęcie katechezy koegzystuje z tradycyjnym przedsoborowym ujęciem katechezy. Szczególnie katecheci starsi nie mogą jeszcze wyzwolić się z przedmiotowego spojrzenia na posoborową katechezę.

Realizacja tego modelu jest już nieco mniej doskonała, znacznie odbiegająca od pożądanego. Bardziej widoczna jest w przekazywanych treściach aniżeli w metodach jej przekazywania. Starsi respondenci nie umieją jeszcze zrezygnować z tradycyjnych metod, np. pogadanki czy wykładu. Większość z nich cechuje obawa, lęk, a może brak umiejętności stosowania nowych, aktywnych metod katechetycznych, m.in. celebracji liturgicznej, celebracji Słowa Bożego, godziny biblijnej czy nauczania problemowego.

Z przeprowadzonych badań wynika, że z czterech zmiennych niezależnych: rodzaj katechetów, ich staż pracy, środowisko i formacja, staż pracy najbardziej determinuje realizację odnowy katechetycznej. W realizacji prawie wszystkich jej elementów jego wpływ jest istotny i przemawia na korzyść respondentów najmłodszych stażem (do lat 10), tzn. że oni bardziej niż starsi realizują odnowę posoborową. Duży wpływ na jej realizację wywiera też formacja respondentów (systematyczna). Niewielką zaś rolę w realizacji tej odnowy odgrywa środowisko katechetyczne, a najmniejszą — rodzaj katechetów.

Badania wykazały, że okazjonalne formy dokształcania katechetów są z jednej strony głównym źródłem zapoznającym respondentów starszych z nową katechezą oraz tych, którzy nie posiadają formacji systematycznej, z drugiej strony zaś domagają się pewnych zmian i ulepszeń. O ile bowiem formację systematyczną katechetów, otrzymaną w Seminarium Duchownym i w Instytucie Katechetycznym, należy uznać za wystarczającą, o tyle dotychczasowe formy dokształcania niesystematycznego powinny ulec zmianie. Winny one przekazywać więcej aktualnych informacji; mieć charakter dyskusyjno-praktyczny.

Z uwagi na to, że katecheza powinna obejmować wszystkie etapy życia człowieka, dążyć należy ponadto do powiązania katechezy dzieci z katechezą dorosłych, zwłaszcza rodziców, szczególnie przez katechezę rodzinną. Wstępnym etapem mogłaby być przynajmniej systematyczna rozmowa z dziećmi na temat każdej ich ostatniej katechezy. Rodzice czy rodzeństwo mogliby treści przekazane na katechezie uzupełnić, a zwłaszcza zilustrować własnymi przeżyciami i doświadczeniami życiowymi. Należy również systematyczniej i bardziej programowo prowadzić katechezę dorosłych, korzystając z każdej nadarzającej się okazji.

Istotną jest sprawą potrzeba większej liczby podręczników i pomocy katechetycznych. Wydaje się jednak, że należy budzić u katechetów przekonanie, iż przez własną inwencję, koleżeńską pomoc i wymianę doświadczeń sami lub z udziałem katechizowanych dzieci mogą przygotować sobie wiele z tych pomocy.

W związku z niezaprzeczalnym faktem, że katecheci spełniają swoją posługę wobec ludzi coraz lepiej wykształconych i bardziej krytycznych, muszą doskonalenie swojej formacji kontynuować przez całe życie: zwłaszcza w aspekcie wychowawczym. Należy przekonywać katechetów do korzystania z wielu cennych pod tym względem osiągnięć psychologii, a zwłaszcza pedagogiki ogólnej.

Praca niniejsza jest pierwszą, która gruntownie i całościowo stara się dokonać naukowej weryfikacji stanu katechizacji w diecezji warmińskiej pod kątem realizacji posoborowej katechezy. Jest też jedną z niewielu prac tego typu w Polsce. Autorowi wiadomo, iż są jeszcze dwie podobne prace. Przedmiotem jednej z nich jest realizacja posoborowej katechezy w archidiecezji krakowskiej, druga zaś zajęła się tym samym problemem w archidiecezji wrocławskiej. Po ukazaniu się kolejnych prac można się będzie pokusić w przyszłości o przedstawienie tego problemu w skali całego Kościoła w Polsce.

Zapewne i stąd wywodzi się niedoskonałości, których nie ustrzegł się autor. Przede wszystkim należałoby udoskonalić samą ankietę. Okazało się bowiem, że niektóre pytania były sformułowane zbyt wieloznacznie lub za ogólnie. W związku z tym informacje uzyskane z wypowiedzi respondentów wychodziły poza ramy nakreślone przez autora, a nawet poza tematykę lub nie wносиły do niej nic nowego. Dlatego nie zostały uwzględnione przez autora przy ekspozycji treści. Niektóre z kolei pytania były sformułowane zbyt ogólnie i należałoby je na przyszłość podać bardziej szczegółowo.

Życzeniem autora byłoby, by praca niniejsza przyczyniła się do zintensyfikowania i zdynamizowania odnowy katechetycznej w diecezji warmińskiej.

ANKIETA DLA KATECHETÓW

Czcigodny(a) Księżu, Siostru, Pani(e)!

Piszę pracę doktorską na temat: *Realizacja odnowy katechetycznej Soboru Watykańskiego II w diecezji warmińskiej*. Głównym źródłem zebrania materiału do niniejszej pracy ma być przeprowadzona ankietą wśród katechetów. Dlatego bardzo proszę o przyjsście mi z pomocą przez wypowiedzenie się na niżej postawione pytania.

Wypełnienie ankiety wymaga skupienia się i poświęcenia trochę czasu, ale jest nadzieja, że podjęty trud przyczyni się do poznania zakresu i stopnia upowszechnienia odnowy katechetycznej w naszej diecezji.

Ankieta zawiera 46 pytań. Takiej liczby domaga się w miarę możliwości szersze i pogłębione ujęcie problematyki katechetycznej, uwzględnione w niniejszej pracy.

Odpowiedzi powinny być szczere, tj. zgodne z prawdą i wyczerpujące, bo tylko wtedy będą miały wartość naukową. Aby to ułatwić — ankietę jest anonimową.

Przy wypełnianiu ankiety należy najpierw przeczytać całe pytanie, a następnie — w zależności od jego charakteru — udzielić odpowiedzi przez podkreślenie lub wyrażenie swojego sądu, opinii na dany problem katechetyczny. Chciałbym zaznaczyć, że dla pracy szczególną wartość

mają wypowiedzi, w których zawierają się motywy wypowiedzanych sądów i opinii uczestników ankiety co do problemów katechetycznych zawartych w pytaniach. Trzeba odpowiedzieć na wszystkie pytania, zawarte w ankiecie. Jest to ważne, gdyż zdarza się, że brak odpowiedzi na kilka pytań czyni bezużyteczny cały materiał.

Wypełnioną ankietę proszę oddać Ks. Proboszczowi. Wypełnione ankiety przez Ks. Proboszcza i Księży Katechetów odbiorę osobiście.

Uprzejmie proszę o wypełnienie ankiety w terminie 2 tygodni od daty otrzymania, tj. od dnia

Dotrzymanie powyższego terminu przez Czcigodnego Księdza, Siostrę, Pana, Panią ułatwi mi pracę w zbieraniu materiału.

Za zrozumienie, życzliwość, poświęcony czas oraz obiektywność w wypowiedziach Czcigodnemu Księdzu, Czcigodnej Siostrze, Pani(u) serdecznie dziękuję.

Treść ankiety:

1. Proszę podać następujące dane o sobie:
 - a) jestem Księdzem diecezjalnym, zakonnym, Siostrą zakonną, Katechetką świecką, Katechetą świeckim (proszę podkreślić).
 - b) mam wykształcenie:
 - seminarium duchowne: diecezjalne, zakonne,
 - ATK, KUL,
 - Instytut Katolicki we Wrocławiu,
 - Instytut Katechetyczny w Gietrzwałdzie,
 - inne — jakie?
 - c) ile lat Ksiądz, Siostra, Pan(i) jest katechetą(ką)?
2. Proszę podać:
 - a) środowisko, w którym Ksiądz, Siostra, Pan(i) katechizuje:
 - miasto poniżej 25 tys.,
 - miasto poniżej 25— 50 tys.,
 - miasto poniżej 50—100 tys.,
 - miasto ponad 100 tys.
 - wieś
 - b) ile godzin katechezy?
 - c) w ilu punktach katechizuje i w jakiej odległości od siedziby parafii?
 - d) w jakich grupach katechizuje (proszę wymienić które klasy):
 - dzieci przedszkolne
 - dzieci szkół podstawowych
 - młodzież szkół średnich
 - młodzież pracująca i pozaszkolna
 - inne — jakie?
3. Proszę wymienić źródła, z których Ksiądz, Siostra, Pan(i) zapoznał(a) się z odnową katechetyczną, zapoczątkowaną przez nowy program katechizacji w 1971 r. (proszę podkreślić):
 - a) konferencje katechetyczne: rejonowe, dekanalne,
 - b) kursy katechetyczne: ogólnopolskie, diecezjalne,
 - c) lektura własna,
 - d) wymiana poglądów i doświadczeń między katechetami,

- e) studia w Seminarium Duchownym.
 - f) studia w Instytucie Katolickim we Wrocławiu,
 - g) studia w Instytucie Katechetycznym w Gietrzwałdzie,
 - h) inne — jakie?
4. Czy wyżej wymienione źródła wystarczająco zorientowały Księdza, Siostrę, Pana(ią) w odnowie katechetycznej? Tak — nie. Dlaczego?
5. Nowy program katechizacji, obowiązujący u nas od 1971 r., jest oparty na katechezie kerygmatycznej (biblijno-liturgicznej), która jest realizowana w szkole podstawowej oraz katechezie antropologicznej, która z kolei jest realizowana w szkole średniej. Proszę o krótkie scharakteryzowanie:
- a) ujęcia kerygmatycznego (biblijno-liturgicznego) katechezy,
 - b) ujęcia antropologicznego katechezy.
6. Celem odnowionej katechezy jest kształtowanie postawy wiary u katechizowanego. Proszę bliżej wyjaśnić, na co Ksiądz, Siostra, Pan(i) zwraca uwagę przy formowaniu postawy wiary u dzieci i młodzieży?
7. Kto zdaniem Księdza, Siostry, Pana(i) jest odpowiedzialny za katechezę:
- a) katecheta,
 - b) katechizowany,
 - c) rodzice,
 - d) wspólnota parafialna.
- (Proszę podkreślić osoby zaangażowane i uzasadnić).
8. Co zdaniem Księdza, Siostry, Pana(i) ma stanowić treść katechezy?
- a) katechizm,
 - b) przedmioty teologiczne: Pismo Św., historia Kościoła, liturgika, dogmatyka, etyka,
 - c) historia zbawienia, która zawiera słowa i czyny Boga działającego w świecie,
 - d) Objawienie Boże oraz doświadczenie i kultura człowieka. (Proszę podkreślić w czym zawiera się treść nowej katechezy i uzasadnić).
9. Jakimi metodami i formami posługuje się Ksiądz, Siostra, Pan(i) na katechezie? (Proszę podkreślić te, z których korzysta w praktyce).
- a) metoda oglądu, która wypełnia większość katechezy, np. pokaz filmu, obrazów, tablic, schematów itp.,
 - b) pogadanka,
 - c) dyskusja,
 - d) wykład,
 - e) praca z książką, np. z Pismem Św., księgami liturgicznymi, katechizmem,
 - f) nauczanie problemowe,
 - g) praca w zespołach katechetycznych,
 - h) rewizja życia (refleksja nad życiem w świetle Słowa Bożego),
 - i) forma lekcyjna (np. katecheza wg ks. Zaleskiego),
 - j) celebrowanie Słowa Bożego (katecheza na wzór liturgii Słowa),
 - k) celebrowanie liturgiczne (katecheza na wzór Mszy św.),
 - l) inne — jakie?
10. Czy Ksiądz, Siostra, Pan(i) kieruje się jakimiś kryteriami przy wyborze wyżej wymienionych(ej) metod(y)? Tak — nie. Jeśli tak, to proszę je wymienić.

11. W Polsce od kilku lat została wprowadzona nowa katecheza. Proszę określić, jaki jest stosunek Księdza, Siostry, Pana(i) do:
 - a) katechezy, którą wyznaczył dawny program katechizacji obowiązujący do 1971 r.?
 - b) katechezy, którą wyznacza nowy program katechizacji, obowiązujący od 1971 r.
12. Czy Ksiądz, Siostra, Pan(i) dostrzega trudności we wprowadzeniu odnowy katechetycznej w swoją praktykę, które mogą być wspólnymi dla innych katechetów diecezji? Tak — nie. Jeśli tak, to czego te trudności dotyczą.
13. Na co Ksiądz, Siostra, Pan(i) zwróciłby(aby) uwagę w upowszechnianiu odnowy katechetycznej w diecezji?
14. Proszę podać:
 - a) ilu katechetów jest w parafii, w której Ksiądz, Siostra, Pan(i) katechizuje?
 - b) czy liczba katechetów w stosunku do potrzeb jest wystarczająca? Tak — nie.
 - c) Jak często katecheci spotykają się celem omówienia problemów katechetycznych?
 - w obrębie parafii,
 - między parafiami, np. w dekanacie,
 - spontanicznie sami między sobą.
 - d) Jakie tematy są najczęściej podejmowane na tych spotkaniach?
15. Proszę podać:
 - a) ile jest wszystkich sal katechetycznych w parafii?
 - b) w ilu punktach znajdują się one?
 - c) gdzie się znajdują: w kościele, na plebanii, w prywatnym pomieszczeniu?
 - d) czy liczba sal w stosunku do potrzeb jest wystarczająca? Tak — nie.
16. Proszę:
 - a) ocenić sale katechetyczne od strony estetycznej,
 - b) wymienić zasadnicze sprzęty znajdujące się w salach,
 - c) wymienić pomoce katechetyczne, które znajdują się w nich do użytku:
 - katechety
 - katechizowanego.
17. Jakie rodzaje katechezy są praktykowane w parafii, w której Ksiądz, Siostra, Pan(i) katechizuje? (Proszę podkreślić).
 - A. Katecheza dzieci i młodzieży:
 - a) przedszkola,
 - b) dzieci szkół podstawowych,
 - c) młodzieży szkół średnich,
 - d) młodzieży pozaszkolnej i pracującej,
 - e) młodzieży akademickiej.
 - B. Katecheza dorosłych:
 - a) stałe dokształcanie dorosłych,
 - b) katecheza dla dorosłych, którzy nie byli jeszcze u sakramentów św.,

c) katecheza związana z ważniejszymi wydarzeniami w życiu człowieka:

- małżeństwo,
- chrzest dziecka,
- I Komunia św. dziecka,
- bierzmowanie dziecka,

d) inne — jakie?

18. Proszę określić, jaki procent dzieci i młodzieży w stosunku do zobowiązanych uczęszcza na katechezę, które Ksiądz, Siostra, Pan(i) katechizuje?

a) dzieci przedszkolne %

b) dzieci szkół podstawowych: kl. I %

kl. II %

kl. III %

kl. IV %

kl. V %

kl. VI %

kl. VII %

kl. VIII %

c) młodzież szkół średnich kl. I %

kl. II %

kl. III %

kl. IV %

kl. V %

d) młodzież szkolna i pracująca %

e) inne %

19. Proszę podać:

a) na co Ksiądz, Siostra, Pan(i) zwraca uwagę przy pogłębianiu poczucia obowiązku katechetycznego u dzieci i młodzieży, uczęszczającej na katechezę?

b) co czyni wobec tych, którzy:

— zgłosili się na katechezę, ale nie uczęszczają systematycznie?

— są zobowiązani, ale wcale się nie zgłosili?

— jaki jest skutek podejmowanych wysiłków i dlaczego?

20. Jakie stanowisko zajmuje Ksiądz, Siostra, Pan(i) w przypadku, gdy u osób katechizowanych następuje kolizja między czasem przeznaczonym na katechezę a zajęciami szkolnymi obowiązkowymi lub nadobowiązkowymi? Proszę je bliżej określić.

21. Co Ksiądz, Siostra, Pan(i) sądzi o stanowisku (postawie) rodziców wobec dzieci i młodzieży:

a) uczęszczającej na katechezę niesystematycznie?

b) nie uczęszczającej w ogóle (wcale)?

c) w przypadku kolizji czasu przeznaczonego na katechezę z zajęciami szkolnymi?

22. Wg którego programu Ksiądz, Siostra, Pan(i) katechizuje?

a) dawnego, obowiązującego do 1971 r., dlaczego?

b) nowego, obowiązującego od 1971 r. wersji: pierwszej, drugiej? (proszę podkreślić)

c) innego (proszę wymienić jakiego i dlaczego).

23. Pismo Św., liturgia, nauka Kościoła, życie chrześcijańskie stanowią treść katechezy w nowym programie. Zdaniem Księdza, Siostry, Pana(i) należy je przekazywać:
- a) razem przez wszystkie lata katechizacji w szkole podstawowej i średniej?
 - b) w określonych klasach szkoły podstawowej i średniej (proszę wymienić, w których klasach?):

Pismo Św.	szkoła	kl.
liturgia	szkoła	kl.
nauka Kościoła	szkoła	kl.
życie chrześcijańskie	szkoła	kl.
24. Proszę wymienić podręczniki i pomoce katechetyczne, z których Ksiądz, Siostra, Pan(i) katechizuje: (proszę podać: autora, tytuł, kto wydał)
- a) dzieci przedszkolne,
 - b) szkoły podstawowe,
 - c) szkoły średnie.
25. Czy Ksiądz, Siostra, Pan(i):
- a) katechizuje opierając się na gotowych katechezach? Dlaczego?
 - b) stara się sam(a) opracować katechezy? Na czym to opracowanie polega?
26. Kim w przekonaniu Księdza, Siostry, Pana(i) ma być katecheta na katechezie?
- a) nauczycielem, który dba o przekaz wiedzy katechizowanym?
 - b) wychowawcą, który kształtuje charakter moralny katechizowanych?
 - c) heroldem Chrystusa, zwiastunem Dobrej Nowiny, pośrednikiem między Bogiem a katechizowanym?
 - d) przyjacielem, który utrzymuje bliskie kontakty z katechizowanymi, udziela im pomocy, dąży z nimi do wspólnych celów? (Proszę podkreślić określenie(a) najbardziej właściwe i uzasadnić).
27. Kim w przekonaniu Księdza, Siostry, Pana(i) ma być katechizowany na katechezie?
- a) uczniem, który uważnie słucha i przyswaja przekazywane treści?
 - b) osobą, która przyjmuje Słowo Boże i chętnie na nie odpowiada swoim życiem?
 - c) współtwórcą realizowanej katechezy? (Proszę podkreślić określenie(a) najbardziej właściwe i uzasadnić).
28. Czy Ksiądz, Siostra, Pan(i) utrzymuje kontakty z rodzicami katechizowanych? Tak — nie. Jeśli tak to proszę określić:
- a) jaka jest ich forma?
 - 1) kontakty z poszczególnymi rodzicami (indywidualne),
 - 2) kontakty zbiorowe (np. konferencja dla rodziców),
 - 3) kontakty pośrednie (np. listowne, przez innych rodziców lub dzieci itp.),
 - 4) inne — jakie?
 - b) jak często one odbywają się (proszę podkreślić?)
 - 1) kontakty z poszczególnymi rodzicami: często, od czasu do czasu, rzadko, inne?
 - 2) kontakty zbiorowe (proszę określić, ile razy w roku)

- c) jaką cieszą się frekwencją u rodziców (proszę określić procentowo)?
- d) czego dotyczą te kontakty? Samych dzieci, kształcenia rodziców, spraw związanych z katechizacją, życia duszpasterskiego, inne.
29. Co Ksiądz, Siostra, Pan(i) sądzi o:
- a) katechezie dla dorosłych,
 - b) katechezie dla rodziców,
 - c) katechezie dzieci i młodzieży prowadzonej przez rodziców, np. w domu, w sali katechetycznej itp.
30. Czy wśród katechizowanych dzieci i młodzieży istnieje zapotrzebowanie na Pismo Św. (tak — nie). Jeśli tak, to:
- a) w jakich grupach? (Proszę podkreślić)
 - 1) szkoły podstawowe: dzieci młodsze kl. I—IV,
dzieci starsze kl. V—VIII,
 - 2) szkoły średnie: ogólnokształcące,
licea zawodowe,
technika,
zasadnicze szkoły zawodowe,
szkoły przyzakładowe,
 - 3) inne
 - b) w czym to zapotrzebowanie wyraża się?
 - c) proszę wskazać sposoby korzystania z Pisma Św., z jakimi Ksiądz, Siostra, Pan(i) zapoznaje dzieci i młodzież na katechezie: (Proszę podkreślić)
 - 1) lektura własna Pisma Św. (z rozważaniem lub bez rozważania),
 - 2) wspólne czytanie Pisma Św. (z rozważaniem lub bez rozważania np. w rodzinie, w grupie koleżeńskej itp.).
 - 3) godzina biblijna,
 - 4) krąg biblijny,
 - 5) uważne czytanie czytanego tekstu biblijnego na liturgii Słowa (Msza św., sakramenty św.) lub nabożeństwach i dawanie odpowiedzi w życiu na zawarte w nim wezwanie Boże,
 - 6) modlenie się tekstami Pisma Św., np. Psalmami,
 - 7) rewizja życia (rachunek sumienia oparty na Piśmie Św.),
 - 8) czytanie i komentowanie Pisma Św. na katechezie,
 - 9) inne.
31. Odnowiony program i katechizmy w szczególniejszy sposób akcentują wezwanie Boże zawarte w tekście biblijnym i odpowiedź nań w życiu człowieka. Mając to na uwadze, proszę bliżej określić, na czym polega na katechezie:
- a) odkrywanie i przeżywanie wezwania Bożego przez katechetę i katechizowanych, znajdujące się w przerabianym tekście biblijnym,
 - b) dawanie odpowiedzi w życiu na odkryte i przeżyte wezwanie Boże.
32. Opierając się na jakich dziedzinach Ksiądz, Siostra, Pan(i) uczy katechizowanych rozwiązywać problemy rodzinne, szkolne, koleżeńskie, sensu życia, cierpienia, śmierci itp.:
- a) wiedzy świeckiej,
 - b) doświadczenia życiowego,

- c) zdrowego rozsądku,
 - d) nauki Kościoła,
 - e) Pisma Św.,
 - f) teologii,
 - g) innych.
- (Proszę podkreślić te dziedziny, które uwzględnia w praktyce).
33. Sobór Watykański II podał nowe rozumienie Kościoła, które zostało uwzględnione przez odnowiony program katechizacji. Proszę uwzględnić niektóre jego treści, przekazywane przez Księdza, Siostrę, Pana(nią) dzieciom i młodzieży na katechezie.
34. Nowy program katechizacji za soborową Konstytucją o Liturgii uwzględnił pełniejsze niż dotychczas rozumienie liturgii i roku liturgicznego. Proszę wyjaśnić niektóre treści przekazywane dzieciom i młodzieży na katechezie o:
- a) liturgii Kościoła,
 - b) roku liturgicznym.
35. Wg Konstytucji o Liturgii w sakramentach św., szczególnie we Mszy św. urzeczywistnia się Kościół. Prawdę tę uwzględnia też nowy program katechizacji oraz katechizmy. Mając to na uwadze proszę wymienić niektóre treści przekazywane przez Księdza, Siostrę, Pana(nią) dzieciom i młodzieży na katechezie o:
- a) Mszy św.,
 - b) Sakramentach św.
36. Jednym z założeń nowego programu katechizacji jest wychowanie dzieci i młodzieży do życia w Kościele. Na co Ksiądz, Siostra, Pan(i) zwraca uwagę w tym wychowaniu?
37. Nowy program katechizacji zakłada wychowanie dzieci i młodzieży do uczestnictwa w liturgii Kościoła. Uwzględniając powyższy postulat programu proszę wskazać na co Ksiądz, Siostra, Pan(i) zwraca uwagę w wychowaniu (kształtowaniu postaw), dzieci i młodzieży do czynnego, świadomego i owocnego:
- a) uczestniczenia we Mszy św.,
 - b) przyjmowania sakramentów św.,
 - c) przeżywania roku liturgicznego.
38. Czy Ksiądz, Siostra, Pan(i) w ramach katechezy formuje postawę apostołską dzieci i młodzieży? Tak — nie. Jeśli tak, to jakie cechy stara się ukształtować?
39. Co zdaniem Księdza, Siostry, Pana(i) ma być podstawą wychowania moralnego katechizowanych? (Proszę podkreślić)
- a) etyka naturalna,
 - b) dekalog,
 - c) nakazy Kościoła,
 - d) Pismo Św.,
 - e) liturgia,
 - f) teologia,
 - g) inne.
40. Na co Ksiądz, Siostra, Pan(i) zwraca uwagę w kształtowaniu u dzieci i młodzieży właściwego rozumienia grzechu?
41. Czy Ksiądz, Siostra, Pan(i) korzysta w wychowaniu moralnym z przykładów zaczerpniętych z Pisma Św.? Tak — nie. Jeśli tak, to:

- a) które z postaci biblijnych uwzględnia w wychowaniu moralnym?
 b) które z cech u wymienionych postaci podkreśla jako wzór do naśladowania?
42. Czy Ksiądz, Siostra, Pan(i) korzysta w wychowaniu moralnym z przykładów zaczerpniętych z hagiografii Kościoła? Tak — nie. Jeśli tak to:
 a) które z postaci świętych uwzględnia w wychowaniu moralnym?
 b) które z cech u wymienionych postaci podkreśla jako wzór do naśladowania?
43. Czy Ksiądz, Siostra, Pan(i) korzysta w wychowaniu moralnym z przykładów zaczerpniętych z polskiej kultury narodowej? Tak — nie. Jeśli tak, to:
 a) które z wybitnych postaci narodowych uwzględnia w wychowaniu moralnym?
 b) które z cech u wymienionych postaci podkreśla jako wzór do naśladowania?
44. Proszę wymienić:
 a) jakie cnoty Ksiądz, Siostra, Pan(i) formuje u katechizowanych (np. dobroczynność, miłość braterska itp.)?
 b) przed jakimi wadami stara się ich przestrzegać (np. alkoholizm)?
45. Czy Ksiądz, Siostra, Pan(i) wychowuje u dzieci i młodzieży postawę pokuty? Tak — nie. Jeśli tak, to:
 a) jakie cechy w postawie pokuty stara się uwidocznnić?
 b) jak w tym celu wykorzystuje rok liturgiczny na katechezie i w duszpasterstwie?
46. Czy Ksiądz, Siostra, Pan(i) wychowuje dzieci i młodzież do zaangażowania się w sprawy świata? Tak — nie. Co w tym wychowaniu najbardziej podkreśla?

ZUSAMMENFASSUNG

Die vorliegende Disertation ist im Bistum Ermland die erste Forschungsarbeit, in der versucht wird, den Stand der Katechese nach dem II. Vatikanischen Konzil einer wissenschaftlichen Verifikation zu unterziehen.

Der Verfasser bemüht sich in erster Linie, den Leser mit der Postkonzilkatechese in Polen bekannt zu machen. Zunächst erläutert er, was unter Postkonzilkatechese zu verstehen ist, worauf sie beruht und welche Merkmale für sie kennzeichnend sind. Ferner wird der Stand der Katechese in diesem Bistum vor der Einführung des neuen Postkonzilprogramms gezeigt. Der Autor befaßt sich auch mit den rechtlich-organisatorischen Bedingtheiten der Katechese in der Diözese, stellt das Kader der Katecheten sowie dessen Charakteristik dar und bespricht die benutzten Lehrbücher. Genau vorgestellt wird eine ausgewählte Gruppe der Befragten, die einer Umfrage unterzogen worden ist. Es werden auch die Methoden und die aufgestellten Hypothesen beschrieben.

In seinen weiteren Ausführungen ist der Verfasser bestrebt, die im Bewußtsein der Katecheten existierende Vorstellung der Postkonzilkatechese wiederzugeben und das Wissen der Katecheten von dieser Katechese zu erforschen. Zunächst wird anhand von empirischen Untersuchungen auf die Quellen hingewiesen, dank

deren sich die Katecheten mit der Postkonzilkatechese und mit den Methoden ihrer Realisierung vertraut machen konnten. Ferner zeigt der Autor den Umfang und das Niveau des Wissens von der erneuerten Katechese sowie die Analyse des Modells dieser Katechese, das im Bewußtsein der Befragten existiert. Wenn sie nämlich, meint der Autor, die erneuerte Katechese einführen sollen, müssen sie diese vor allem kennenlernen. Außerdem sollten sie von ihrem Wert und ihrer Überlegenheit über die bisherige Katechese überzeugt sein und demzufolge das Bedürfnis nach ihrer Realisierung empfinden.

Anschließend bemüht sich der Verfasser zu zeigen, welche Fortschritte bei der Einführung der erneuerten Katechese im Bistum Ermland gemacht werden. Die Analyse des Quellenmaterials soll nachweisen, in welchen Wirkungskreisen (Dorf, Stadt, Großstadt) die Erneuerung den größten Fortschritt gemacht hat, welche Gruppen von Katecheten (Laienpriester, Ordenspriester, Ordensschwester, Laienkatecheten) die besten Erfolge zu verzeichnen haben, wie weit die Berufspraxis und die Formation ihren Einfluß auf den Grad der Realisierung dieser Erneuerung ausüben. Schließlich werden die anfangs vom Autor aufgestellten Hypothesen einer Verifikation unterzogen. Besprochen werden auch die Postulate, die von den Befragten im Zusammenhang mit der Erneuerung unterbreitet worden sind, sowie die auftretenden Schwierigkeiten bei ihrer Realisierung.